

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 276 Παρασκευή 7 Δεκεμβρίου 1984

Δρχ. 50

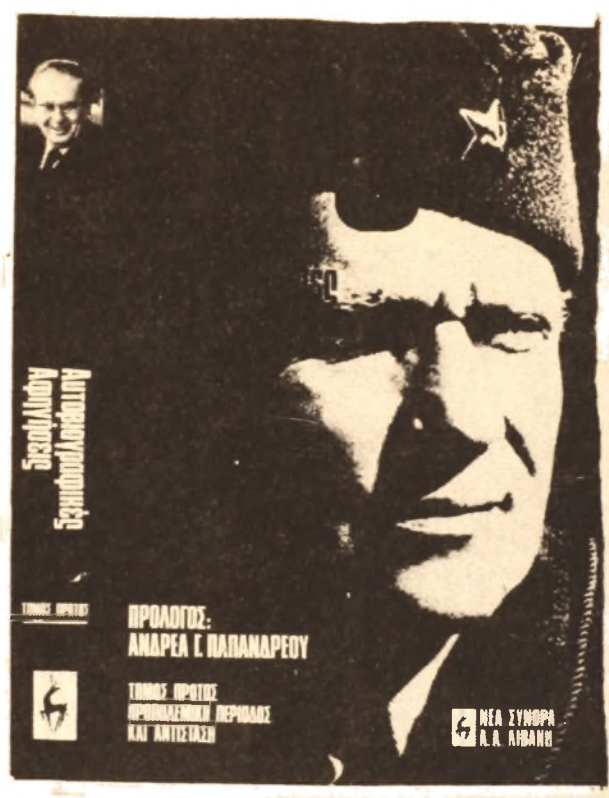

- Αφιέρωμα στον ρηγκανισμό
- Περιορισμοί του προϋπολογισμού
- ΓΣΕΕ: υπό διάσπαση;
- ΠΑΣΟΚ: «επιτροπές υποστήριξης» και αμηχανίας
- Μυστήριες βόμβες

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»**

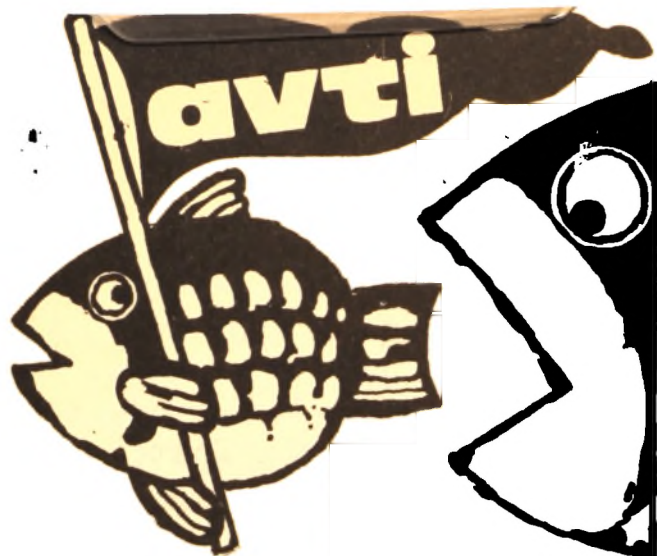
**ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ
ΤΙΤΟ: Αυτοβιογραφικές αφήγησης**

**Τόμος Α': Προπολεμική περίοδος - Αντίσταση
Πρόλογος: ΑΝΔΡΕΑ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ**

Ένα βιβλίο με συνταρακτικές αποκαλύψεις. Τα πιο σημαντικά γεγονότα που σημάδεψαν την εποχή μας από το 1935 έως το 1974. Ο Στρατάρχης Τίτο και ο ρόλος του στην Ελλάδα. Άγνωστες πτυχές της περιόδου 1940-1950.

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»
ΣΟΛΩΝΟΣ 94, ΤΗΛ. 3610589-3600398**

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

Περίοδος Β' • Χρόνος 11ος • Τεύχος 276
Παρασκευή 7 Δεκεμβρίου 1984 δρχ. 50

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ρεπόρτερ	
Η πορεία του κ. Μητσοτάκη προς την	
ήττα	10
Κούλογλου Στέλιος	
Είμαστε όλοι Ελληνοεβραίοι	11
Βαγγέλης Γιαχνής	
Προϋπολογισμός '85	13
Δημήτρης Μιχαήλ	
ΠΑΣΟΚ και διεύρυνση	14
Σταύρος Λυγερός	
Λήμνος. 7 χρόνια Νατοϊκές τρικλοπο-	
διές	16
Β. Καρβετάς	
ΠΑΣΚΕ και εισοδηματική πολιτική	18
Μεϊλίκιος Παλαιόφρων	
Κρίση στα ΑΕΙ	20
Μ.Ν. Ράπτης	
Η κρίση, ποιά κρίση;	22
Νίκος Ζώζος	
Μία συζήτηση με τον Όττο Σίλν	24
Αφιέρωμα: Ο νεοσυντηρητισμός στις	
ΗΠΑ	27
Άκης Κοσώνας	
Νεοσυντηρητικός ο Ρήγκαν;	28
Άννυ Βιτσέντζου	
Οι Αμερικάνοι φίλοι μας είναι Ο.Κ.	30
Κούλογλου Στέλιος	
Η Ρηγκανοφιλία στη Δ. Ευρώπη	31
Νίκος Ζώζος	
Ρηγκανόμικς	33
Κίτς σε 6 μέρες	40
του Γ.	
Της λιανικής, αλλά χονδρικώς	50
Αλέξανδρος Ξύδης	
Μοντέρνα Τέχνη	53
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
Αντήνωρ	
Βόμβες και συναινετική πολιτική	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	
Γ. Ιωάννου	9
Γ. Καλαϊτζής	17
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ	
Κούλα Κασσιμάτη: «Η καταναλωτική	
συμπεριφορά στην ελληνική κοινωνία	
1960-1975» του Βασίλη Καραποστόλη	52

BOMBES ΚΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑ

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ αμφιβολία ότι κάτι διαφορετικό συμβαίνει με τις τελευταίες βόμβες που τοποθετήθηκαν σε διάφορα σημεία της Αθήνας. Αν εξαιρεθεί η περίοδος των βομβών στην «ΕΛΛΗ», είναι η πρώτη φορά μετά τη μεταπολίτευση, που τα βομβιστικά εγχειρήματα αδιαφορούν (αν δεν το επιδιώκουν κιόλας) για ανθρώπινα θύματα.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ στόχους που επιλέχτηκαν και από τον τρόπο δράσης προκύπτει αβίαστα η φασιστική ταυτότητα των κυκλωμάτων που υποκρύπτονται πίσω απ' αυτές τις ενέργειες. Από κει και πέρα είναι θέμα ερμηνείας αν συγκυριακοί λόγοι, όπως η άφιξη των ευρωφασιστών, επέτειναν την βομβιστική δραστηριότητα. Το σίγουρο είναι πως αν δεν κατευθυνθεί η αστυνομική έρευνα συστηματικά στους φυσικούς χώρους προέλευσης των ηθικών και φυσικών αυτοουργών, μόνο η τύχη θα φέρει σύντομα μια αποκάλυψη των φασιστικών κυκλωμάτων.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ όμως πραγματικά δεν είναι εκεί. Διότι δεν πρέπει να υπάρχει αμφιβολία ότι οι δημοκρατικοί θεσμοί έχουν σαφώς πολύ μεγαλύτερη αντοχή, ισχύ και διάρκεια από όση φαντάζονται οι σταθεροί εχθροί της. Η δημοκρατική ομαλότητα δεν κινδυνεύει από προκλήσεις παρόμοιας έκτασης, ούτε ακόμα και από επιχειρήσεις μεγαλύτερης κλιμάκας του εγκληματικού φασιστικού περιθωρίου.

ΤΟ ΜΟΝΟ πραγματικό πρόβλημα δημιουργείται όταν η δημοκρατική ομαλότητα μετατρέπεται σε στοιχείο των κομματικών διαμαχών και των πολιτικών υπολογισμών των πολιτικών δυνάμεων του προσκηνίου.

ΑΥΤΟ ΤΟ στοιχείο εμφιλοχώρησε στην αντιπολιτευτική τακτική της ΝΔ μετά την εκλογή του κ. Αβέρωφ. Επί Μητσοτάκη φαίνεται ότι θα μεταβληθεί σε κύριο άξονα της πολιτικής του πρακτικής, ενώ στην κινδυνολογία αυτού του τύπου συμπλέουν και παράγοντες της Δεξιάς, όπως ο κ. Ράλλης, που είχαν οικοδομήσει την πολιτική τους φυσιογνωμία σε ριζικά αντίθετες επιλογές.

ΦΑΙΝΕΤΑΙ δηλαδή πως όλα τα ρεύματα της Δεξιάς συγκλίνουν στην επιλογή μιας κινδυνολογικής τακτικής ως την προσφορότερη μέθοδο εκλογικής τουλάχιστον φθοράς του ΠΑΣΟΚ.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ όμως για σοβαρό λάθος, —για όσους τουλάχιστον χρεώνονται μόνο το λάθος. Γιατί η διαμόρφωση μιας ανήσυχης μαζικής ψυχολογίας είναι που μεγενθύνει αντικειμενικά και πολλαπλασιάζει τις επιπτώσεις από τις προκλήσεις των επαγγελματιών της βίας και του εγκλήματος, που, υπηρετώντας τους δικούς τους κυρίους, κερδίζουν ανέλπιστα ένα διευρυμένο ακροατήριο.

ΑΥΤΟ ΦΥΣΙΚΑ δεν απαλλάσσει καθόλου το κυβερνών κόμμα από τις ακριβώς αντίστοιχες δικές του ευθύνες.

ΓΙΑ ΛΟΓΟΥΣ που φοβούμαστε ότι συνδέονται αποκλειστικά με την έλλειψη εσωτερικής κυβερνητικής πολιτικής ενότητας, η κυβέρνηση εμφανίζεται πάντα να αντιδρά σπασμωδικά και στα πιο ασήμαντα συμβάντα, όταν ξεπερνούν τα όρια του καθημερινού.

ΣΥΝΔΥΑΣΜΕΝΑ με τη θλιβερή εικόνα μιας απαράδεκτα γελοιογραφικής κυβερνητικής ενημέρωσης, τα μέτρα όπως ο «Ξενοκράτης» επιτείνουν την εικόνα της σύγχυσης, πριμοδοτούν την τακτική της Δεξιάς, ευνοούν αφάνταστα τα φασιστοειδή σκουπίδια, που τοποθετώντας μια βόμβα καταφέρνουν ο απόηχός της να ακουστεί σε όλη τη χώρα.

ΟΠΩΣ ΒΕΒΑΙΑ, όταν μια διαδήλωση εφτακοσίων το πολύ ανθρώπων έστω και βίαιη, γίνεται πρωτοσέλιδο σε όλο τον Τύπο, πάλι υπάρχει πρόβλημα δυσανάλογο με το πραγματικό βάρος του. Χρειάζεται άλλωστε να θυμίσουμε ότι πριν λίγους μήνες τρεις χιλιάδες διαδηλωτές στις Βρυξέλλες έδρασαν ακριβώς όμοια για τους ίδιους ευρωφασίστες και φυσικά κανείς στο Βέλγιο δεν θεώρησε πως βρίσκεται μπροστά στο πρώτο θέμα;

Η ΑΝΗΣΥΧΙΑ λοιπόν δεν βρίσκεται στις βόμβες ή στις διαδηλώσεις αλλά στον τρόπο που ανησυχούμε εξαιτίας τους.

Από τις βόμβες στην «συναινετική πολιτική»

ΣΑΝ ΝΑ μην ήσαν αρκετά όλα τα άλλα: Στο βαρύ πολιτικό μας κλίμα, ήλθαν να προστεθούν και οι βομβιστικές ενέργειες: Βόμβες στην Πάντειο, στη «Μεσημβρινή», στο Γαλλικό Ινστιτούτο, στο Βοτανικό, στη συγκέντρωση - πορεία της Νέας Δημοκρατίας και τέσσερις βόμβες κάτω από ισάριθμα αυτοκίνητα της Ιρακινής Πρεσβείας, με θύμα τον άτυχο πυροτεχνουργό Ι. Κώτση, 53 χρόνων.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ Δημόσιας Τάξης Ι. Σκουλαρίκη, οι βομβιστικές ενέργειες έχουν κάποια εξήγηση. Εκφράζουν —είπε— την «ατμόσφαιρα κοινωνικής βίας της εποχής μας» —συνάρτηση των σημερινών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, αλλά και της πορείας και ανάπτυξης των απελευθερωτικών κινήματων. Και μέσα στη λογική αυτή, οι μεγαλοπόλεις (όπως η Αθήνα) προσφέρονται για τους σκοπούς και στόχους των βομβιστών.

ΑΥΤΑ ΟΛΑ σε θεωρητικό επίπεδο, με αφορμή τις «βόμβες Αράβων εναντίον Αράβων». Με τις «δικές» μας βόμβες, όμως, τι γίνεται; Με τις δύο βόμβες, ειδικότερα, που βρέθηκαν, το Σάββατο, κοντά στην εξέδρα απ' όπου θα μιλούσε ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας Κ. Μητσοτάκης, ποιοι θα μπορούσαν να ήσαν οι δράστες; Και τι επιδίωκαν;

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «Τα Νέα» επισημαίνει ότι οι βόμβες βρέθηκαν «σε χώρο που έλεγχαν, από το πρωί, οι νεοδημοκράτες» και στον οποίο «μπορούσαν να φτάσουν μόνον ο εξτρεμιστικά στοιχεία της ακροδεξιάς που πλαισίωναν την συγκέντρωση». Κατά συνέπεια: «Οι άγνωστοι δράστες που τοποθέτησαν τις βόμβες, ή ήθελαν να προκαλέσουν, αυτή τη φορά, θύματα, ώστε να δημιουργήσουν απορρύθμιση της πολιτικής ζωής του τόπου, ή ήθελαν να προκαλέσουν εντυπώσεις με δυο βόμβες που ήξεραν ότι δεν πρόκειται να εκραγούν».

ΚΑΤΑ ΤΗΝ «Βραδυνή», αντίθετα —που στέγασε το σχετικό ρεπορτάζ κάτω από ένα θηριώδη τίτλο: «ΑΥΤΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΔΟΛΟΦΟΝΟΙ» —οι δράστες «ήθελαν να εξοντώσουν τον ίδιο τον κ. Μητσοτάκη και όλα τα ηγετικά στελέχη του κόμματος που ήσαν μαζί του». Κατά συνέπεια: Οι δράστες δεν μπορεί να είναι οπαδοί της Νέας Δημοκρατίας, αλλά κάποιοι «φανατικοί» άλλοι, που δεν κατονομάζονται.

Η παρουσία του Λεπέν

Ο ΣΑΛΑΓΟΣ από τις τοποθετήσεις ή εκρήξεις βομβών, έμελλε να εξελιχθεί σε «πόλεμο ανακοινώσεων», ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση. Η Νέα Δημοκρατία κατηγόρησε την κυβέρνηση ότι, με τις πράξεις της, «εντείνει το αίσθημα ανασφάλειας που συνέχει τον ελληνικό λαό» και ότι το μόνο που πέτυχε, μέχρι τώρα, είναι να δώσει την εντύπωση «κράτους που ανέχεται τις τρομοκρατικές ενέργειες»... Από την πλευρά της, η κυβέρνηση κατηγόρησε τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας ότι προσπαθεί να εκμεταλλευθεί, μικροπολιτικά, τις βομβιστικές ενέργειες και ότι, προκειμένου να λύσει τα εσωτερικά του προβλήματα, «κινδυνολογεί, για να τρομοκρατήσει το λαό». Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, ειδικότερα, υπόμνησε ότι, ενώ επί κυβερνήσεων ΝΔ, ο αριθμός των βομβιστικών ενεργειών ήταν 120 περίπου το χρόνο, επί ΠΑΣΟΚ ο αριθμός αυτός περιορίστηκε στο 30, τον χρόνο. Στη δήλωση Σκουλαρίκη ανταπάντησε η Νέα Δημοκρατία λέγοντας ότι, «όπως δείχνουν τα αποψινά γεγονότα» (το βράδυ της περασμένης Τρίτης), η κυβέρνηση «όχι μόνο δεν μπορεί να

προστατεύει τον λαό της πρωτεύουσας από τους αόρατους βομβιστές, αλλά ούτε καν από δυο ή τρεις εκατοντάδες ορατούς αναρχικούς, που μετέτρεψαν την Αθήνα σε ζούγκλα».

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ίσως να μην είναι υπερβολικός, καθώς, πράγματι, τη νύχτα της περασμένης Τρίτης, αναρχικοί, κουκουλοφόροι, φασίστες της ΕΝΕΚ (που μισούν θανάσιμα τους φασίστες της ΕΠΕΝ), πανκς και λογής άλλοι προβοκάτορες —με πρόσχημα την παρουσία του ρατσιστή και τέως βασανιστή Λεπέν— είχαν μετατρέψει τα Εξάρχεια, τη Νομική Σχολή και την περιοχή γύρω από το «Κάραβελ», σε πεδίο πρακτικής εφαρμογής του φασισμού, καταστρέφοντας και πυρπολώνοντας το κάθε τι! Το μόνο, ωστόσο, που απέφυγε ν' αναφέρει η ανακοίνωση της Νέας Δημοκρατίας, είναι ότι οι ευρωβουλευτές της (μαζί με τον εκπρόσωπο της ΕΠΕΝ) αρνήθηκαν να υπογράψουν τη δήλωση όλων των άλλων Ελλήνων ευρωβουλευτών, με την οποία κατάγγελλαν τη σύγκληση της Διεθνούς του Φασισμού, στην πατρίδα μας.

«ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ —αναφέρει η κοινή δήλωση των 14 Ελλήνων ευρωβουλευτών —είναι σεβαστοί οι ξένοι, όπως σεβαστός είναι ο διάλογος των ιδεών. Ο φασισμός, όμως, δεν είναι ιδέες, είναι βία, ρατσισμός, άρνηση στα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη». Και αμέσως παρακάτω: «Ο λαός μας γνώρισε τον φασισμό στα κρεματόρια, στα σκοπευτήρια, στα χρόνια της χούντας και δεν θα του επιτρέψει να σταθεί». Σε ποιο σημείο, άραγε, από την κοινή αυτή δήλωση, διαφωνεί η Νέα Δημοκρατία;

Προς συντηρητικότερες εξελίξεις;

ΣΤΟΝ «πόλεμο των ανακοινώσεων», ανάμεσα στην κυβέρνηση και τη Νέα Δημοκρατία, κι ενώ οι έρευνες της αστυνομίας, για την ανακάλυψη των βομβιστών παραμένουν —μέχρι τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές— σε νεκρό σημείο, οι τοποθετήσεις των δύο ΚΚ παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον: Για το ΚΚΕ λ.χ., το κύμα των πρόσφατων βομβιστικών επιθέσεων, συνιστά «οργανωμένο σχέδιο, πίσω από το οποίο βρίσκονται ο γνωστός ξένος παράγοντας, με τους εγχώριους μηχανισμούς του, που εξακολουθούν να δρουν ακόμα και σε νευραλγικούς τομείς του κρατικού μηχανισμού». Όσο για τον στόχο των επιθέσεων αυτών, είναι πολύ συγκεκριμένος: «Η πρόκληση ανησυχίας στην κοινή γνώμη, η πίεση και η διευκόλυνση του εδάφους για δεξιότερη πορεία στην πολιτική ζωή, ώστε, στις επικείμενες εξελίξεις, να περάσουν τα σχέδια του κατεστημένου, σε βάρος της αλλαγής». Το ΚΚΕ πιστεύει ότι «πέρα από τις δημαγωγικές και οξείες αντιπαραθέσεις μεταξύ ΠΑΣΟΚ και Νέας Δημοκρατίας», διαμορφώνεται ανάμεσά τους, και μέσα στα πλαίσια των διαφόρων σεναρίων προεδρολογίας, μια «συναινετική πολιτική, που κινείται σε σαφώς συντηρητικότερες κατευθύνσεις».

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά του, το ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ, πιστεύει πως υπάρχουν δυνάμεις που συντονίζονται με τη Νέα Δημοκρατία και που αποβλέπουν στην αποσταθεροποίηση της δημοκρατικής μας ζωής. Συνεπώς: Χρέος της κυβέρνησης είναι «να ανακαλύψει και εξαρθρώσει τους τρομοκρατικούς μηχανισμούς». Ενώ χρέος των δημοκρατικών δυνάμεων, όπου κι αν είναι ενταγμένες είναι «ν' αγρυπνούν και να αντιδρούν, ψύχραιμα και αποφασιστικά, ενάντια σε κάθε τρομοκρατική ή άλλη αποσταθεροποιητική απόπειρα». Το ΠΑΣΟΚ, με την πολιτική του —συνεχίζει το ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ— «στρέφει απλούς αν-

θρώπους να γίνουν αιχμάλωτοι της Δεξιάς». Κατ' ακολουθία, η απάντηση βρίσκεται «σε μια δημοκρατική διέξοδο από το βάλτωμα της αλλαγής, με μια πραγματική σύγκλιση και κοινή ή παράλληλη δράση όλων των δυνάμεων που θέλουν την ανανέωση της ελληνικής κοινωνίας».

ΥΠΑΡΧΟΥΝ, όμως —διαμορφώνονται— «συναινετικές διαδικασίες», ανάμεσα στα δυο μεγάλα κόμματα, όπως υποστηρίζουν μερικοί; Οι ενδείξεις δεν λείπουν. Στο θέμα λ.χ. της επανεκλογής του σημερινού προέδρου της Δημοκρατίας —εφόσον ο Κ. Καραμανλής θα δεχθεί να εκτεθεί υποψήφιος— οι επιλογές ΠΑΣΟΚ και Νέας Δημοκρατίας, συμπίπτουν απόλυτα. (Τουλάχιστον, κατ' αρχήν). Το ίδιο ισχύει και για την «προσφορά» του ΠΑΣΟΚ, να θέσει στη διάθεση του ΝΑΤΟ, τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις που βρίσκονται στη Λήμνο. (Η προσφορά, τελικά, εξουδετερώθηκε, ύστερα από τουρκικό βέτο, αλλά η Νέα Δημοκρατία ήταν «πλήρως σύμφωνη με την ιδέα και το περιεχόμενο της προσφοράς»).

ΠΡΟΒΛΗΜΑ, όμως, υπάρχει σε ό,τι αφορά τον εκλογικό νόμο, καθώς η ηγεσία της «Νέας Δημοκρατίας» επιμένει στην επαναφορά του σταυρού, στη διατήρηση του σημερινού εκλογικού συστήματος (της ενισχυμένης αναλογικής) και «υποψιάζεται» —προπαντός αυτό— ότι ο νέος εκλογικός νόμος θα είναι «κομμένος και ραμμένος στα μέτρα του ΠΑΣΟΚ». Η ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας εμφανίζεται, εξάλλου, «ανήσυχη» για το ότι Καραμανλής και Παπανδρέου «τα βρίσκουν μεταξύ τους, χωρίς να χρειάζονται τις συνδρομές τρίτων» (π.χ. συνταγματολόγων) και για το ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας «ανέχεται» δηλώσεις του Α. Παπανδρέου, που εμφανίζουν σαν καθοριστικούς παράγοντες του πολιτεύματος, τον ανώτατο άρχοντα, τον πρωθυπουργό και τον πρόεδρο της Βουλής —χωρίς καμιά αναφορά στον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Λέγεται, μάλιστα, ότι «τις ανησυχίες αυτές του κόμματος» (και του ίδιου) εξέφρασε ο Κ. Μητσοτάκης, κατά την πρόσφατη συνάντησή του με τον πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Ρώμη - Δουβλίνο - Βρυξέλλες

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, το δεκαπενθήμερο που κύλησε ήταν πλούσιο σε πρωθυπουργικά ταξίδια, επαφές ή πρωτοβουλίες: Εν αρχή ην η επίσκεψη του Α. Παπανδρέου στη Ρώμη και οι

συνομιλίες του με τον πρόεδρο Περτίνι, τον πρωθυπουργό Κράξι, τον γενικό γραμματέα του ΙΚΚ Αλεσάντρο Νάτα και τον πάπα Ιωάννη-Παύλο (στον οποίο και μετέφερε τα προσωπικά του βιώματα από την «αυτοδιαχειριζόμενη δικτατορία» του Γιαρουζέλσκι...). Ακολούθησε η διάσκεψη κορυφής του Δουβλίνου και το «βέτο υπό προθεσμία» σε ό,τι αφορά την εισδοχή της Ισπανίας και Πορτογαλίας στην Κοινότητα. (Κατά την «Καθημερινή», το βέτο αυτό δεν μπορεί παρά να έχει «αρνητικές επιπτώσεις» σε ό,τι αφορά τις παραπέρα σχέσεις της χώρας με την ΕΟΚ... Όμως, κοινή είναι η παραδοχή, ότι το βέτο αυτό —υπό όρους— υπήρξε ένας επιτυχής ελληνικός ελιγμός, που θα υποχρεώσει τις πλούσιες χώρες του Βορρά να προωθήσουν —επιτέλους— τα ολοκληρωμένα μεσογειακά προγράμματα, που ενέκρινε η Επιτροπή της Κοινότητας).

Κυπριακό και «αιθρία»

ΑΠΟ ΤΟ ΔΟΥΒΛΙΝΟ, ερχόμαστε στην «μάχη των Βρυξελλών» και στην «κρίσιμη συνάντηση» με τον πρόεδρο Σπ. Κυπριανού, στην Αθήνα. Αλλά για τα δυο αυτά γεγονότα, στο ερχόμενο τεύχος...

ΠΑΝΤΩΣ και σε ό,τι αφορά το Κυπριακό, φαίνεται ότι βρισκόμαστε σε μια πραγματικά αποφασιστική καμπή, καθώς η «αίσθηση» σειράς παρατηρητών —στη Λευκωσία, στην Αθήνα και προπαντός, στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών, στη Νέα Υόρκη— είναι ότι «κάτι γίνεται», ότι «ο Ντενκτάς δείχνει σημαία διαλλακτικότητας» και ότι «δεν αποκλείονται θετικές εξελίξεις». Ήδη, γίνεται λόγος για συμφωνία Κουεγιάρ - Ντενκτάς, όπου το εδαφικό ρυθμίζεται στη βάση του 29% (από το 37% που κατέχουν σήμερα οι Τούρκοι), το συνταγματικό στην «αρχή της ισοτιμίας» (:), το νομοθετικό με τη λειτουργία Άνω και Κάτω Βουλής (50: 50% και 80:20%) και το εκτελεστικό με την ύπαρξη τριών κυβερνήσεων: δυο τοπικών και μιας κεντρικής στην οποία οι Τούρκοι διεκδικούν «αφεύκτως» τα υπουργεία εξωτερικών και Οικονομικών.

ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ —καθώς η όλη υπόθεση περιβάλλεται από αχλύ μυστικότητας— παραμένουν ελλειπείς, αν όχι και αντιφατικές. Ωστόσο, όλες οι ενδείξεις συγκλίνουν στο ότι «βαίνουμε προς συνάντηση Κυπριανού - Ντενκτάς». Χωρίς αυτό να προεξοφλεί, απαραίτητα, την «αιθρία»...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ...

ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΛΙΑΔΑ

ΣΤΗΝ ΚΕΜΟΠΟΛΗ ΑΔΙΝΑ

ΕΣΑΦΡΕΙΑ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΓ. ΚΑΝΤΙΟΥ
Φ. ΕΑΔ
ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΓ. ΚΑΝΤΙΟΥ 76
ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΜΑΓΑΖΙ
ΠΟΥ ΠΟΛΛΑ ΣΤΕΡΕΟ-
ΦΩΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

Ι ΣΑΥ ΑΝΙΚΤΕ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ
ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΡ' ΟΝΟ ΠΟΥ ΠΟΛΙΟΡΚΗΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΕΣ ΚΡΑΤΗΣΕ ΚΛΕΙΣΤΗ ΤΗΝ
ΠΟΡΤΑ.....

...ώστε να εφοκονομώμε τα εξυπηρετή ταύς ιδανεύεις με την ίδια βονέπια και φιλική διάθεση όπως και παρ' εμάς

Ενας Φυσικός-Ηλεκτρονικός και
Ενας Ηλεκτρολόγος-Ηλεκτρονικός
είς περιμένουν για να διαλέξετε
μαζί το καλύτερο Stereo και τα
λεφτά σας να πιάνουν τόπο

STUDIO HI FI ΑΓ. ΚΑΝΤΙΟΥ 76
ΑΘΗΝΑ 706
ΤΗΛ 3602697 - 3627858

ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ STEREO ΚΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΑΣ ΤΑ ΕΛΕΓΕ -

ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΥΡΙΩΝ

Δυστυχώς, τόσο για το κύρος των θεσμών, όσο και το κύρος των ιδίων των προσώπων, ο κ. Καραμανλής και ο κ. Παπανδρέου συντηρούν —με καθαρά δική τους ευθύνη— όλη αυτή τη φιλολογία περί προεδρικής εκλογής.

Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε αν όσα αποκάλυψε το «Ποντίκι» για το «κείμενο συνταγματολόγων» είναι απολύτως ακριβή. Το σίγουρο είναι ότι η επανάληψή τους —με κάποια «νέα» στοιχεία— και από άλλες εφημερίδες, αυξάνει την πιθανότητα να βρισκόμαστε μπροστά σε ένα από τα πολλά επίπεδα σχέσεων που διατηρούν μεταξύ τους οι δύο άνδρες.

Αυτό λοιπόν που προκύπτει από όσα σενάρια σχέσεων έχουν γίνει γνωστά, είναι πως στην πραγματικότητα το «πρόβλημα» έχει λυθεί: δηλαδή και ο κ. Καραμανλής θα είναι υποψήφιος και ο κ. Παπανδρέου θα τον ψηφίσει.

Τούτων δοθέντων, είναι απορίας άξια όσα συμβαίνουν περί το θέμα. Διότι η στοιχειώδης λογική αλλά και το «βαθύ αίσθημα πολιτικής ευθύνης» που συχνά ζητούν οι δύο άνδρες, επιβάλλει, ο μιν κ. Καραμανλής να ανακοινώσει την υποψηφιότητά του, ο δε κ. Παπανδρέου την ψήφο του.

Ενώ τώρα, ο μιν κ. Καραμανλής υποδύεται την σφίγγα, ένα είδος βαλκάνιου Ντε Γκωλ, που προσπαθεί να καταλάβει αν οι θόρυβοι του Εθνικού Κήπου είναι μηνύματα της Ιστορίας στο πρόσωπό του, ενώ ο κ. Παπανδρέου προσπαθεί με τους θορύβους του να συγκαλύψει τις πραγματικές επιλογές του.

Υποθέτουμε βέβαια ότι τα πράγματα είναι λίγο πιο περίπλοκα και ότι «στο βάθος» κρύβεται ένα σκληρό παζάρι περί «ηγεμονίας». Διότι και ο κ. Καραμανλής θα ήθελε να φαίνεται ότι το ΠΑΣΟΚ έγινε καραμανλικό, γι' αυτό και ζήτησε την ψήφο του και ο κ. Παπανδρέου να εμφανίσει τον κ. Καραμανλή ως φιλο-ΠΑΣΟΚ —και ότι γι' αυτό του την έδωσε.

Αυτή η πλευρά των σχέσεων των δύο ανδρών αφορά πολύ λίγο στην πραγματικότητα την ιστορική πλευρά του θέματος. Διότι ο «ιστορικός συμβιβασμός» δύο μεγάλων πολιτικών ρευμάτων δηλαδή της εκσυγχρονιστικής Δεξιάς και της δημοκρατικής επικύρωσης της εκσυγχρονιστικής «προτεραιότητας» έχει γίνει ήδη στην πράξη, ώστε να μη χρειάζεται να δυσκολευτεί ιδιαίτερα στη συμβολική αποκατάστασή του.

Και αν σκεφτεί κανείς ότι στο ταραγμένο πολιτικό κλίμα, με τις βόμβες, την όξυνση του κ. Μητσοτάκη, τα διαρκώς εκκρεμή ε-

θνικά θέματα, δεν έχουμε την πολυτέλεια αυτών των παιχνιδιών, κάπου επείγει να λήξει αυτή η φιλολογία της προεδρικής εκλογής.

Διότι καμιά φορά η παράταση διαδικαστικών παιγνίων σε αποφάσεις που έχουν ήδη ληφθεί διακινδυνεύουν και την ίδια την επιτυχή εφαρμογή τους...

ΟΙ ΙΣΧΝΕΣ ΑΓΕΛΑΔΕΣ

Δύσκολη εποχή για τους «φτωχούς» της ΕΟΚ. Αυτό θα μπορούσε να είναι η σύντομη περίληψη της Διάσκεψης του Δουβλίνου, όπου για άλλη μια φορά αποδείχτηκε πως «όπου φτώχεια εκεί και γκρίνια». Στην περίπτωση μας «γκρινιάρηδες» ήταν η Ελλάδα και η Ιταλία, οι πιο άμεσα απειλούμενες χώρες από τα δύο μεγάλα θέματα της Κοινότητας, την «δημοσιονομική πειθαρχία», και τα «Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα». Η ενοποιός παράμετρος των δυο αυτών ζητημάτων είναι η επικείμενη ένταξη της Ισπανίας και Πορτογαλίας στις Κοινότητες.

Έτσι ο κ. Παπανδρέου για άλλη μια φορά αναγκάστηκε να «δώσει μάχη» όχι πια γι' αυτά που θέλουμε αλλά γι' αυτά που μας υποσχέθηκαν και αμφισβητείται η υλοποίησή τους.

Έτσι, μεταβλήθηκε στον «κακό» της Συνόδου, διότι ανέλαβε και όλο το βάρος των ενστάσεων για το θέμα της εισδοχής της Ισπανίας και Πορτογαλίας, ενώ είναι πολύ καλά γνωστό πως και η Γαλλία και η Αγγλία και άλλες χώρες —σε μικρότερο βαθμό— θέλουν την ένταξη των χωρών της Ιβηρικής όσο πιο αργά και όσο πιο ανώδυνα γίνεται, (δηλαδή με τα λιγότερα ανταλλάγματα και απώλειες) σε σοβαρούς τομείς, όπως τα αγροτικά και η αλιεία.

Δεν βλέπουμε ποίους διαφορετικούς χειρισμούς θα μπορούσε να κάνει ο κ. Παπανδρέου απ' τη στιγμή που και ο ίδιος εντάχθηκε σε ένα ορισμένο πλαίσιο λειτουργιών.

Αυτό που αποδειχνεται όμως περίτρανα είναι πως μπήκαμε στην ΕΟΚ χωρίς καμιά προπαρασκευή ή όφελος επί Δεξιάς και ότι παραμένουμε επί ΠΑΣΟΚ χωρίς να κερδίσουμε ο,τιδήποτε από τις «μάχες» του κινήματος στα κοινοτικά όργανα.

Δεν θέλουμε φυσικά σε ένα σχόλιο να επιλύσουμε τα υπέρ ή κατά της ένταξης ή να δώσουμε οδηγίες στην κυβέρνηση.

Είμαστε όμως υποχρεωμένοι να υπενθυμίσουμε πως λήγει σύντομα και η μικρή περίοδος «χάριτος» που μας χορηγήθηκε μετά τις τελετουργίες του Ζαπείου και ότι μπροστά μας ανοίγονται δυσμενείς προοπτικές από το δασμολογικό καθεστώς μέχρι το φόρο προστιθέμενης αξίας κτλ.

Το ότι για όλα αυτά τα ζητήματα εξακολουθούμε να είμαστε απάρασκευοι η ευθύνη είναι κυρίως της κυβέρνησης, που κάποτε πρέπει να αποφασίσει —συν τοις άλλοις— και μια πολιτική για την ΕΟΚ.

ΒΑΛΥΡΑΚΗΣ ή ΖΗΜΕΝΣ; ΜΑ ΦΥΣΙΚΑ ΖΗΜΕΝΣ

Η «παραίτηση» του υφυπουργού Συγκοινωνιών Σήφη Βαλυράκη, μας βρήκε στο τυπογραφείο. Έτσι στο προηγούμενο τεύχος δεν είχαμε τη δυνατότητα να αναφερθούμε έστω και συνοπτικά, σε μία υπόθεση με πολύ παρασκήνιο και ακόμη σοβαρότερες επισημάνσεις γύρω από ένα καιριο θέμα: τις ξένες προμήθειες από το ελληνικό κράτος, που αποτελεί και τον μεγαλύτερο φορέα —αγοραστή της χώρας.

Δεν χρειάζεται νομίζουμε να τονισθεί πόσο αυτό το θέμα σχετίζεται με τις τεχνολογικές και άλλες εξαρτήσεις της χώρας, ή το πόσα δις «πάζονται» από τις διάφορες ξένες εταιρίες που

2 βιβλία της σύγχρονης Κινέζικης Λογοτεχνίας

ΣΕΝ ΡΟΝΓΚ
ΟΙ ΜΕΣΗΛΙΚΕΣ

ΠΙΑ ΚΙΝ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΣΕΝ ΡΟΝΓΚ
ΟΙ ΜΕΣΗΛΙΚΕΣ

Μεταφ. Άμ. Τσακνιά

ΠΙΑ ΚΙΝ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μανρομιάλη 9. Αθήνα 106 79
Τηλ. 3639962 - 3607744

διεκδικούν τον εφοδιασμό, στη συγκεκριμένη περίπτωση του ΟΤΕ.

Δύο ακόμη στοιχεία για το πλαίσιο της υπόθεσης: η γερμανική εταιρία Ζήμενς κατέχει σήμερα τη «μερίδα του λέοντος», στην προμήθεια τηλεπικοινωνιακού υλικού στον ΟΤΕ, με ένα ποσοστό πάνω από το 50%. Πρόκειται για μία σχέση με παράδοση και βαθιές ρίζες, που διαπερνούν ολόκληρο το μηχανισμό της εταιρίας. Η σχέση δεν στηρίζεται κατ' ανάγκη στη «μίζα». Έχει πάρει τη μορφή μιας αναπότρεπτης συνήθειας. Για παράδειγμα, το συνδικαλιστικό κίνημα, οι εργαζόμενοι - τεχνικοί του Οργανισμού, προτιμούν Ζήμενς απλά και μόνο επειδή γνωρίζουν καλύτερα να δουλεύουν με τη γερμανική τεχνολογία και αντιδρούν στο να μάθουν να δουλεύουν με το υλικό κάποιας άλλης. Εξ ου και η αυθόρμητη συμπαράσταση τους στον τέως διοικητή του ΟΤΕ κ. Μακρόπουλο.

Το δεύτερο στοιχείο είναι, ότι ο κ. Βαλυράκης, επιδιώκοντας εδώ και δύο χρόνια περίπου μία πιο διαφοροποιημένη, πολύπλευρη πολιτική προμηθειών, βρίσκεται από τότε σε μία θέση άμυνας. Τα βέλη έρχονται από τη γερμανική εταιρία, μηχανισμούς του ΟΤΕ αλλά και μία μερίδα του κομματικού κορμού.

Τι σπρώχνει τελικά τον παραιτηθέντα υφυπουργό να «περάσει στην επίθεση» απομακρύνοντας τον κ. Μακρόπουλο από τη θέση του διοικητή, παραμένει για την όλη υπόθεση το κεντρικό ερώτημα. Πιθανότατα το θέμα σχετίζεται με την επάνδρωση σε υλικό της ΕΛΒΥΛ. Πρόκειται για μία θυγατρική του ΟΤΕ και της ΕΤΒΑ, που θα παράγει στην Ελλάδα ψηφιακά τηλεπικοινωνιακά κέντρα, προηγμένης τεχνολογίας. Πρόκειται ακόμη για μια επένδυση 70 δις και κυρίως για τη μεταφορά τεχνολογίας από το εξωτερικό στη χώρα. Αλλά τεχνολογίας ποιας εθνικότητας;

Από κει και μετά, το θέμα παραπέμπεται στη σφαίρα των πολιτικών συσχετισμών. Ο κ. Βαλυράκης έχει ειδοποιήσει φυσικά τον πρωθυπουργό για την αλλαγή που ετοιμάζει, και το επιχείρημα ότι «παύθηκε» επειδή δεν είχε ενημερώσει, δεν ευσταθεί. Εξίσου δεν ευσταθεί και ότι ο κ. Μακρόπουλος την τελευταία στιγμή ανεβαίνει στο Καστρί και πείθει τον κ. Παπανδρέου. Είναι αλήθεια ότι ανέβηκε μέχρι την πρωθυπουργική κατοικία, αλλά δεν μπόρεσε να δει τους κατοικούντες σ' αυτήν.

Απλώς κάποιοι ισχυρότεροι του κόμματος, μπλοκάρουν στο Εθνικό Τυπογραφείο το διάταγμα, και το τελικό δράμα παίζεται στο Εκτελεστικό Γραφείο, την παραμονή της ανακοίνωσης της παραίτησης.

Απομένουν δύο ερωτήματα: τι πολιτική θα ακολουθήσει ο σημερινός διοικητής κ. Τόμπρας που βρίσκεται υπό αμφισβήτηση, από τους συμμάχους του κ. Μακρόπουλου, την ίδια στιγμή που ο κ. Βαλυράκης φαίνεται να «δικαιώνεται» από τον πρωθυπουργό.

Το δεύτερο ερώτημα, είναι οι κατηγορίες των «φίλων» του κ. Βαλυράκη, για άλλες διεθνείς προτιμήσεις. Και σ' αυτό θα έπρεπε να απαντήσει, νομίζουμε, ο ίδιος...

ΔΙΕΘΝΗΣ ΦΑΣΙΣΜΟΣ

Είναι γεγονός ότι η μόνη αδυναμία της Δημοκρατίας, είναι πως κάνει υποχρεωτική την ανοχή και την συνύπαρξη ακόμα και με τους πιο βάνουσους αρνητές της.

Εμείς πραγματικά δεν θα συμφωνήσουμε στην κριτική ως προς την κυβέρνηση ότι έπρεπε τάχα να απαγορεύσει την είσοδο στη χώρα όλων των χουντοειδών, ευρωβουλευτών και μη της Ευρώπης. Ένα τέτοιο μέτρο είναι πρακτικά και πολιτικά αδύνατο και μια τέτοια απαγόρευση θα διαφήμιζε και θα εξυπηρετούσε εξαιρετικά τα φασιστοειδή και τις «διακρίσεις» που υφίστανται ήδηθεν στις δημοκρατικές ευρωπαϊκές χώρες.

Απ' τη στιγμή όμως που δεν ήταν δυνατό να τους απαγορευτεί η είσοδος στη χώρα, έπρεπε τουλάχιστον να υπάρχει η γενική σύνεση της αδιαφορίας, ώστε η προβοκάτσια τους να βουλιάζει στο κενό της σιωπής.

Αντίθετα πάλι, αν υποθέσουμε ότι έπρεπε να υπάρξει μαχητική αποτροπή της καθόδου των φασιστών στην Ελλάδα, τότε έπρεπε να γίνει με τον πιο καίριο τρόπο, π.χ. ο Λεπέν να εμποδιστεί να κατέβει με λαϊκή διαδήλωση από το ίδιο του το αεροπλάνο.

Η αντιφασιστική συγκέντρωση όμως της Τρίτης προς το «Κάραβελ» παρά τη δίκαιη μαχητικότητά της, συνέβαλε «αντικειμε-

νικά» όπως λένε, στη διαστολή του ρόλου και της σοβαρότητας των φασιστοειδών.

Αυτές οι γραμμές γράφονται «πάνω» στα γεγονότα. Και θα θέλαμε να ελπίζουμε πολύ πως τα φασιστικά ευρωσκουπίδια θα αποφάσιζαν μια ομαδική επίσκεψη στον Κορυδαλλό.

Τότε νομιμοποιείται απόλυτα η κυβέρνηση, με μια από τις μόнимες κλούβες που έχει γύρω από τις φυλακές να τους στείλει αμέσως στο αεροδρόμιο και άναυλα στις χώρες τους.

Γιατί τότε η λαϊκή οργή για τους φασίστες θα έχει και το τυπικό πρόσχημα της επέμβασης στα εσωτερικά μας...

Ελπίζουμε λοιπόν...

ΔΕΝ ΘΑ ΤΟΝ ΔΗΛΩΣΩ ΚΑΙ ΘΑ ΤΟΝ ΣΩΣΩ

Φαίνεται λοιπόν, ότι ορισμένοι από τους αποφασίζοντες τα κοινωνικο - πολιτικά μας πράγματα έχουν μείνει στην εποχή του αβάκιου. Φαίνεται ότι θέλουν να μας κρατήσουν —ή καλύτερα να μας γυρίσουν πίσω— στην εποχή του αριθμολόγιου, αυτού του... πρωτότυπου συστήματος που χρησιμοποιείται για την εκμάθηση της απλής αριθμητικής στα νηπιαγωγεία.

Αλλιώς δεν εξηγείται η φρικιαστική είδηση που επιμένει να παρουσιάζεται κάθε τόσο, ως μελλοντική κρατική απόφαση: θα πρέπει λέει, σε λίγο, να δηλώνουμε τους κομπιούτερ μας στις... αρμόδιες αρχές. Σαν να είχαμε δηλαδή... καραμπίνες ή αυθαίρετα στη Λούτσα.

Χωρίς καμιά διάθεση υπερβολής, θεωρούμε ότι μία τέτοια απόφαση, τείνει προς την εθνική προδοσία: στην εποχή της πληροφορικής, στην εποχή μιας επανάστασης που θα αλλάξει την ανθρωπότητα, η χώρα που αποτέλεσε το λίκνο του πολιτισμού και το δηλώνει με κομπασμό σε κάθε ευκαιρία, θα επιβάλλει την αστυνόμευση των υπολογιστών. Όταν η δημόσια διοίκηση χρειάζεται όσο ποτέ άλλοτε τους υπολογιστές, για να μπορέσουμε να ξεφύγουμε απ' αυτή την απίθανη γραφειοκρατία που μας τυραννά· όταν οι δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουν ανάγκη για να υπάρξουν να χρησιμοποιήσουν τους υπολογιστές· όταν η εθνική μας άμυνα εξαρτάται ήδη και θα εξαρτάται όλο και περισσότερο από τους υπολογιστές, κάποιοι αρτηριοσκληρωτικοί θέλουν να εμψύψουν το πνεύμα του κακού και

του απαγορευμένου, για κάτι που θα έπρεπε ήδη να αποτελεί μάθημα ακόμα και στη Γενική Εκπαίδευση.

Πρόκειται για μια πολιτική που οδηγεί κατ' ευθείαν στην υποδούλωση από τον ιμπεριαλισμό. Αντί το κράτος να ενισχύσει όλες τις προσπάθειες, συλλογικές ή ατομικές, που θα έτειναν στη δημιουργία μιας εθνικής παραγωγής, είτε στον τομέα της παραγωγής υπολογιστών είτε σ' αυτόν της παραγωγής προγραμμάτων για τους υπολογιστές, ώστε κάποτε να υπάρξει μια σχετική αυτοδυναμία της χώρας σε ένα τόσο κρίσιμο τομέα, ετοιμάζεται να απαγορεύσει την... πρόοδο. Αποτέλεσμα: σε λίγα χρόνια, θα εισάγουμε σε πολύ μεγαλύτερες ποσότητες απ' ό,τι και σήμερα, τους αμερικανικούς, γιαπωνέζικους, ή γερμανικούς «κομπιούτερ». Με τον ίδιο τρόπο που η αδυναμία χάραξης μιας πολιτικής στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας πριν δύο δεκαετίες, μας έχει οδηγήσει να εισάγουμε αυτοκίνητα.

Βεβαίως, κίνδυνοι κάθε είδους φακελώματος των πολιτών από τους κομπιούτερς, υπάρχουν. Αλλά πρώτον, αυτό ισχύει πρώτα, απ' όλα για το ίδιο το κράτος, και προς τα εκεί θα έπρεπε να στρέψουν την προσοχή τους, όσοι ήθελαν να πάρουν νομοθετικά μέτρα. Δεύτερον, η υποχρέωση δήλωσης των μικρών κομπιούτερς που χρησιμοποιούνται από τα παιδιά στο σπίτι ή από μια επιχείρηση, το μόνο που δείχνει είναι η παντελής άγνοια των «υπευθύνων» για το είδος και απλώς αποτρέπει την ταχύτερη αφομοίωση της νεολαίας με ένα σύστημα και ένα τρόπο σκέψης, που θα είναι η ίδια η ζωή τους. Και τέλος, αν ήθελαν, θα μπορούσαν ακριβώς να απαγορεύσουν τη φακελοποίηση των πολιτών, ή να επιβάλουν το δημόσιο έλεγχο σε οποιοδήποτε —δημόσιο ή ιδιωτικό— υπολογιστή, που ξεπερνάει μια ορισμένη ικανότητα απομνημόνευσης στοιχείων και ονομάτων.

Γιατί στο δικό μας, τον προσωπικό μας υπολογιστή, έχουμε α-

πλώς βάλει στη μνήμη, κάποια προσωπικά πράγματα, τα ονόματα των φιλενάδων μας για παράδειγμα. Δεν θα τον δηλώσουμε λοιπόν. Θα μπορεί να «ανοίγει» με έναν κωδικό αριθμό, και για όσους έρθουν να τον ελέγξουν πατώντας άσχετοι τα κουμπιά, θα τον προγραμματίσουμε να γράφει στην οθόνη του: «Κύριοι, είστε ηλίθιοι».

ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ότι οι πολιτικοί μας δεν έχουν χιούμορ, και ότι η κοινωνία μας δεν το πολυανέχεται, είναι λίγο πολύ γνωστό. Γι' αυτό, όσοι από μας δεν έχουν απαρνηθεί το είδος, αρκούνται να θαυμάζουν αυτά που συμβαίνουν στο εξωτερικό.

Ο Πρόεδρος της Ιταλίας Περτίνι, για παράδειγμα, ανακοίνωσε —έτσι απλά— ότι δεν θα ξαναθέσει υποψηφιότητα για την Προεδρία: «Δεν θα το κάνω, είπε, γιατί η γυναίκα μου θα μου ζητήσει διαζύγιο. Και όπως είμαι 80 χρόνων, είναι πολύ δύσκολο να βρω άλλη σ' αυτή την ηλικία».

Φανταστείτε τι θα είχε γίνει, αν κάποιος «δικός μας», είχε αναγγείλει την αποχώρησή του από ένα παρόμοιο πόστο. Στη χώρα, όπου ένα «και» του κυβερνητικού εκπροσώπου ισοδυναμεί με τρεις πρωτοσέλιδους τίτλους, ενώ μια «γκριμάτσα» υψηλά, ιστάμενου, με πέντε πολιτικές αναλύσεις.

Βέβαια, οι δημοκρατικοί θεσμοί στην Ιταλία, είναι τόσο κατοχυρωμένοι, ώστε να αντέχουν χωρίς κραδασμούς παρόμοιες αποχωρήσεις. Αλλά το χιούμορ;

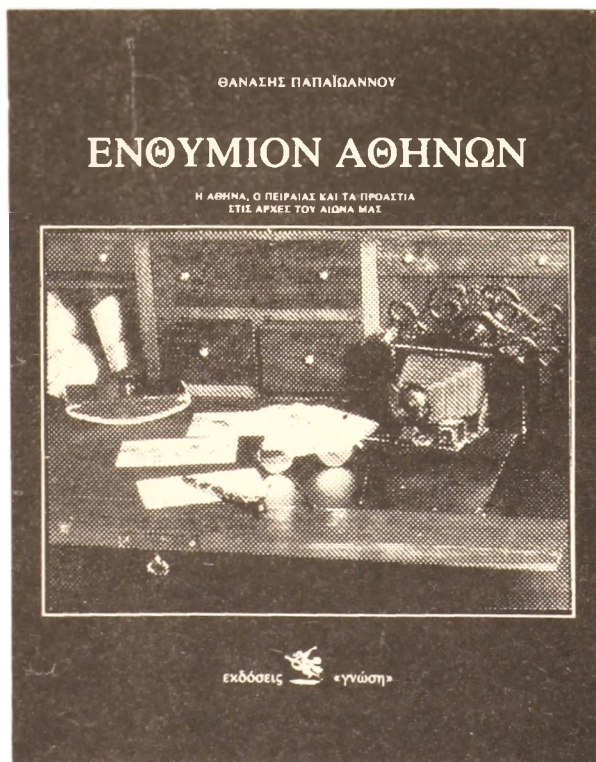
Αυτό φαίνεται ότι είναι έμφυτο. Σε κάθε περίπτωση, η χρησιμοποίησή του φτιάχνει μια πολύ προσφιλή και ανθρωπίνη εικόνα για τους πολιτικούς, και άρα για την ίδια την πολιτική. Αντίθετα η μόνιμη σοβαροφάνεια —και όχι πάντα σοβαρότητα— απομακρύνει. Ή δημιουργεί θεούς και θρησκόληπτους.

Τα βιβλία της «γνώσης»

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΕΝΘΥΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

Μοναδικό πανόραμα της Αθήνας, του Πειραιά και των προαστίων στις αρχές του αιώνα μας.

Μια εκπληκτική παρουσίαση της Αθήνας του 1900 μέσα από 385 έγχρωμες και μαυρόασπρες καρτ - ποστάλ της εποχής, πολλά κείμενα και πληροφορίες για την πρωτεύουσα, την ομορφιά και το ύφος της που χάθηκαν...

Ένα πολυτελές λεύκωμα 480 σελίδων αφιερωμένο στα 150 χρόνια της Αθήνας ως πρωτεύουσας του Ελληνικού Κράτους.

Μια μνημειώδης έκδοση!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»

ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 779.4879 - 778.6441 - 775.4963

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΘΗΝΑΣ : ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 29, ΤΗΛ. 362.0941

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

ΚΡΥΦΤΟ ΗΛΙΘΙΕ...
Η ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ
ΦΑΣΙΣΤΙΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ
ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ

ΚΑΤΑ Ο
ΦΑΣΙΣΜΟΣ

4.12.84
ΙΩΑΝΝΟΥ

του Γιάννη Ιωάννου

Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΗΤΤΑ ΤΟΥ Κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ

του Ρεπόρτερ

Δεν υπάρχει πιο γελοίο θέαμα από μια διαδήλωση «νοικοκυραίων», παχουλών ή όχι, με εξοχικό στα Σελήνια ή στο Ζούμπερι, που η καρδιά τους είναι γεμάτη από πράσινα Ντάτσουν, έγχρωμες τηλεοράσεις, γιαούρτι σακούλας και κοκορέτσι. Απ' τα προηγούμενα, δεν είναι τίποτα κακό, όταν όμως αυτά είναι τα στοιχεία σύνθεσης μιας ιδεολογίας που κυριαρχεί και καταδυναστεύει κάθε άλλη εναλλακτική λύση για την κοινωνία μας, τότε δεν μπορούμε να μένουμε απλοί θεατές μιας διαδήλωσης όπως αυτή του περασμένου Σαββάτου. Η «σιωπηρά πλειοψηφία» που είναι από τα πράγματα σιωπηρά επειδή ακριβώς είναι πλειοψηφία —κι οι πλειοψηφίες δεν είναι ανάγκη να κραυγάζουν γιατί δεν χρειάζονται τίποτε, δεν διεκδικούν τίποτε μια κι είναι απέραντα βολεμένες στην αυταπάτη της εξουσίας τους, κινητοποιείται μόνον όταν ενστικτωδώς αντιληφθεί ότι κινδυνεύει να χάσει όσα θεωρεί κεκτημένα. Οι οπαδοί και φίλοι της ΝΔ που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα του αρχηγού τους, βρίσκονται σ' αυτήν ακριβώς τη φάση, αφού δεν μπορούν να δεχτούν ότι δεν είναι πια το κόμμα τους στην εξουσία, αλλά ένα άλλο κόμμα. Η μοναδική συνείδηση που μπορεί ν' ανήκει σε τούτη την περιέργη νεο/αστική τάξη που καταδικάζει «το πεζοδρόμιο» όταν πρόκειται για τους άλλους είναι η συνείδηση του καλού νοικοκύρη, του κουβαλητή, που «δεν μιλάει πολιτικά» που κλείνει ερμητικά τα παράθυρα του σπιτιού του «όταν γίνονται φασαρίες». Κι ένας τέτοιος ψηφοφόρος, δεν θα κατέβαινε βέβαια, σε κανενός είδους διαδήλωση, αν δεν ήταν σίγουρος για τη νομιμότητά της. Και ποια είναι η νομιμότητα για το πλήθος που συνέρεψε στη Μεσογείων το Σάββατο 1/12: Νομιμότητα εξασφαλίζει για το πλήθος αυτό, η παρουσία και μόνον του αρχηγού ενός κόμματος που κυβέρνησε τη χώρα για δεκαετίες. Ενός κόμματος, που κατά τη λογική των οπαδών —απ' τη στιγμή που αποχώρησε από την εξουσία, τα πάντα διαβρώθηκαν, καταστράφηκαν κι η ζωή μας έγινε επικίνδυνη. Οι αστυφύλακες ξαφνικά έπαψαν ν' αποτελούν εγγύηση σιγουριάς, κι ο υπουργός Δημόσιας Τάξης αποκαλείται «φασίστας». Τώρα, βέβαια, αν αναρωτηθεί κανείς πώς γίνεται να συμβαδίζουν τα συνθήματα «Φασίστα Σκουλαρική παραιτήσου» και «Αλήτες - προδότες - κουμμουνιστές», δεν έχουμε τι να του απαντήσουμε, παρά «άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου». Τα δύο αυτά συνθήματα ακούστηκαν στη Μεσογείων, έξω από το κτίριο της Γενικής Ασφάλειας.

Φανταζόμαστε ότι η κραυγάζουσα συμπαθής γαλάζια υπαλληλική τάξη του Σαββάτου δεν έχει και πολλά βιώματα από το επίσης συμπαθές κτίριο, αντίθετα μέχρι πριν λίγα χρόνια, το κτίριο αυτό περιείχε για την τάξη αυτή, ό,τι καλύτερο είχε η ελληνική κοινωνία: τους μηχανισμούς εκείνους που την προστατεύαν από κάθε λογής κίνδυνο —κομμουνιστικό, αναρχικό κτλ., αλήθεια, μήπως νομίζουν οι οπαδοί των κ. Αβέρωφ και Μητσοτάκη, ότι το κτίριο της Μεσογείων, αλώθηκε από αναρχοκομμουνιστές; Πότε —κατά την άποψη των Νεοδημοκρατών— πρόφθασαν και άλλαξαν συνείδηση τα σώματα ασφα-

λείας, απελευθερώθηκαν από τη νοοτροπία που είχαν κι εντάχθηκαν στις γραμμές του γενικότερου επαναστατικού κινήματος; Έχουμε κι άλλο ερώτημα: Η λέξη «φασίστας» από πότε αποτελεί ύβρι στους κύκλους των «υγιώς σκεπτομένων Ελλήνων»; Και με ποια λογική είναι «φασίστας» ο Γ. Σκουλαρικής, ο οποίος είναι μέλος μιας «σοσιαλκομμουνιστικής κυβέρνησης»; Μάλλον άδικα ψάχνουμε για απαντήσεις σε τούτα τα ερωτήματα, τα έχουν μπερδέψει πολύ μέσα στα (όχι και μεγάλων δυνατοτήτων τους) μυαλά τους οι μαινόμενοι κραυγάζοντες.

Παρ' όλα αυτά, η διαδήλωση έγινε, και τα γεγονότα είναι αυτά που μετράνε. Πήγαν οι άνθρωποι για να καταδικάσουν την «φασιστική ΕΡΤ», την ΕΡΤ που «φιμώνει τη φωνή της αξιωματικής αντιπολίτευσης», επειδή άκρως δημοκρατικά μεγαλωμένοι, αγανακτούν στη μονοπώληση της τηλεόρασης από το κυβερνών κόμμα. Τρελό, αλλά καλό. Χρήσιμο για την κοινωνία να συνειδητοποιούνται έστω και όψιμα οι πολίτες της. Χρειάστηκε να βρεθεί στην αντιπολίτευση η Νέα Δημοκρατία για ν' αποκτήσουν δημοκρατικές ανησυχίες και διεκδικήσεις οι οπαδοί της. Τι πορεία όμως ήταν αυτή; Τα πάνω έγγραφαν συνθήματα εναντίον της τηλεόρασης, πολλοί από τους διαδηλωτές έμειναν σ' αυτά τα συνθήματα. Οι περισσότεροι όμως, ξέχασαν κάπου (στο ύψος της σχολής Χωροφυλακής περίπου, κατά την επιστροφή) την ΕΡΤ, τον φασισμό και τις λοιπές ανησυχίες του κ. Μητσοτάκη και θυμήθηκαν όσα είχαν μέσα τους και καλλιεργήθηκαν από τον προηγούμενο ηγέτη, τον κ. Ευάγγελο Αβέρωφ.

Λοιπόν, τα συνθήματα που κυριάρχησαν και καθόρισαν το περιεχόμενο της πορείας εντοπίζονται στα: «Όποιος δεν θέλει ΟΝΝΕΔ και θρησκεία, του κάνουμε τα έξοδα να πάει στη Ρωσία» (βελτιωμένη έκδοση εκείνου που ακούστηκε στη Ν. Σμύρνη —«Ελλάδα - Πατρίδα - Θρησκεία, σας κάνουμε τα έξοδα να πάτε στη Ρωσία»).

—«Εδώ και τώρα απαλλαγή». «Λαέ αγωνίσου για την απαλλαγή σου», «Μαρούδα έλα να μας μετρήσεις», αλλά και «Αντρέα κουμμούνα σου κήτη η γούνα».

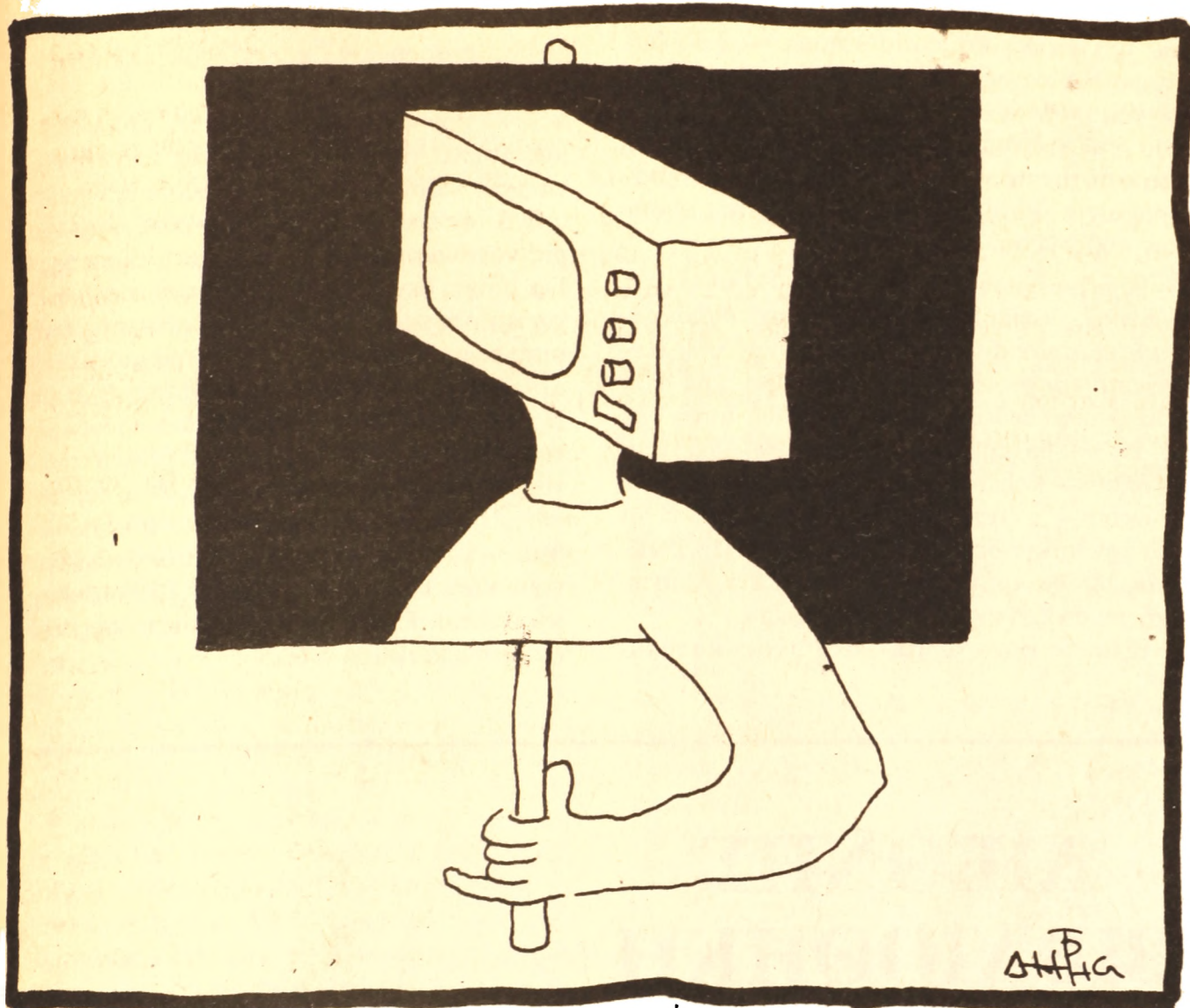
Κυρίαρχο σύνθημα, παρά τις προσπάθειες των «ντουντουκοφόρων» να το αποτρέψουν ήταν το περίφημο «Χούντα είναι θα περάσει».

Και η πολιτικοποίηση των οπαδών της Νέας Δημοκρατίας συνεχίζεται, με πρωτεργάτες τον φωτισμένο αρχηγό της και το εκλεκτό επιτελείο του. Η ηγεσία της ΟΝΝΕΔ (που έχει και παλιότερα εκφράσει τη βεβαιότητά της ότι «ΟΝΝΕΔ σημαίνει Μιχαολιάκος και αντιστρόφως») δεν μπορεί παρά ν' αναλαμβάνει τις ευθύνες και να καλύπτει τα γαλάζια ενθουσιώδη μέλη της, όποιες κι αν είναι οι δραστηριότητες αυτών των μελών —από συνύπαρξη με την ΕΠΕΝ και το ΕΝΕΚ του Μακρυγιάννη, μέχρι το καπέλωμα της διαδήλωσης με συνθήματα της αρεσκείας τους...

Γαλάζιας πορείας τέλος.

Είμαστε όλοι ελληνοεβραίοι

του Στέλιου Κούλογλου

«Νομίζουμε λοιπόν, ότι έφτασε η ώρα να βρεθεί κάποιος αρμόδιος και να στείλει την παραπάνω ΕΛΛΗΝΟΕΒΡΑΙΑ (δηλαδή τη Μαρία Ρεζάν — ΣΣ) στο σπίτι της» (ΑΥΡΙΑΝΗ 3 Δεκεμβρίου 1984).

Όχι, όχι, πρόκειται για μια απλή σύμπτωση, ότι την Κυριακή το πρωί οι νεοφασίστες φώναζαν στο Σύνταγμα «Εβραίοι, κομμούνια, θα γίνεται σαπούνια». Το μόνο που έλειπε από την απεχθή εικόνα που παρουσιάζει τελευταία η πολιτική μας ζωή, είναι να αρχίσουμε τώρα να κατηγορούμε τους πολιτικούς αντιπάλους, αφού τους βγάλαμε τραβεστί ή μασσόνους και ως Εβραίους.

Αλλά δεν πρόκειται να ασχοληθούμε εδώ με τις «περιέργες» συμπτώσεις της «Αυριανής» με την «4η Αυγούστου». Το θέμα είναι η Κυριακάτικη εκπομπή της Μαρίας Ρεζάν και το «παιχνίδι που έπαιξε», σύμφωνα με ορισμένες άλλες εφημερίδες. Γιατί αν για παράδειγμα πιστέψουμε το «Έθνος» της Δευτέρας, τότε η εκπομπή εντάσσονταν σ' ένα σχέδιο «μαύρης επιδρομής», με άλλες συνιστώσες, το ταξίδι του Λε Πεν, τις προκλήσεις των φασιστών, κτλ.

Θα το πούμε καθαρά, όντας αυτόπτες μάρτυρες: η διαδήλωση, της «Νέας Δημοκρατίας», αυτή η περιεργή σύναξη υπό την γελιοία πολιτική πλατφόρμα της «φασιστικής

τηλεόρασης», κατάφερε να συσπειρώσει αρκετές δεκάδες χιλιάδες κόσμο. Και κάποτε οι «εγκέφαλοι» της Αλλαγής και οι ανεγκέφαλοι «φίλοι» της, θα πρέπει αφήνοντας κατά μέρος τους αφορισμούς να σκεφθούν: πώς ένα κόμμα που κατά τεκμήριο απεχθάνεται το πεζοδρόμιο, με ηγεσία υπό μόνιμη αναιρέση, που διαπερνάται από βαθύτατες αντιθέσεις, κατάφερε να κάνει για πρώτη φορά στην ιστορία του μία μαζική διαδήλωση, αν εξαιρέσουμε την κηδεία του Αθανασιάδη στις αρχές του '83; Και γιατί αυτή η συσπείρωση επιτεύχθηκε ακριβώς γύρω από το θέμα των ραδιοτηλεοπτικών μέσων ενημέρωσης, και όχι πάνω σε άλλα θέματα, που είτε αγγίζουν περισσότερο κόσμο, όπως η οικονομία, είτε αφορούν άλλους κρίσιμους τομείς της χώρας, όπως η εξωτερική πολιτική;

Η αριστερά έκανε διαδηλώσεις για το ΝΑΤΟ, και τις βάσεις για τη λιτότητα και την τρομοκρατία, για να τιμήσει τους παλαιότερους αγώνες της. Η δεξιά δεν μπορεί σήμερα να διαδηλώσει ζητώντας πιο φιλοαμερικανική πολιτική. Δεν έχει τις δυνάμεις στον εργατικό χώρο για μαζικές εκδηλώσεις συνδικαλιστικών διεκδικήσεων. Και δεν μπορεί να τιμήσει τους παλιότερους αγώνες της, αν εξαιρέσει κανείς τις θλιβερές ακροδεξιές συνάξεις του Μακρυγιάννη.

Το θέμα του εκδημοκρατισμού των τηλεοπτικών μέσων, της διεύρυνσης της δημοκρατίας γενικότερα, ήταν κάτι αυτονόητο για ένα κομμάτι —τουλάχιστον— της αριστεράς, του ΠΑΣΟΚ συμπεριλαμβανομένου. Ποια λάθη άνοιξαν το δρόμο στη δεξιά του κ. Μητσοτάκη να διεκδικεί για λογαριασμό της ένα προνομιακό πεδίο αναφοράς της αριστεράς;

ΣΤΡΟΥΘΟΚΑΜΗΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΦΑΝΤΙΑΣΗ

Η τηλεόραση επί «Νέας Δημοκρατίας» έπασχε από στρουθοκαμηλισμό. Ήταν η απαγόρευση της ενημέρωσης για τη δραστηριότητα των κομμάτων, με το γελοιότατο, πρόσχημα της... αποφυγής των κομματικών ανταγωνισμών! Η τηλεόραση του ΠΑΣΟΚ, πάσχει όμως από ένα είδος αυταρέσκης και υποκριτικής ελεφαντίαςης. Ενώ όλοι διαπιστώνουν —του πρωθυπουργού συμπεριλαμβανομένου— ότι η όψη της είναι από άσχημη ως αποκρουστική η ίδια δηλώνει με αυταρέσκεια πολυφωνική και δημοκρατική. Δεν συμφωνούμε καθόλου ότι είναι άχρηστη ή υπερβολική η ενημέρωση που γίνεται σήμερα για τη Νικαράγουα ή τους Βρετανούς ανθρακωρύχους. Το εκνευριστικό είναι ότι την ίδια στιγμή υποτιμώνται οι Πολωνοί ναυτεργάτες και εξαφανίζεται η απεργία των ελλήνων μηχανικών. Η νεοδημοκρατική τηλεόραση σε άφηνε αδιάφορο ή σε έκανε να γελάς με τα «αντικειμενικά» σχόλια των αείμνηστων πολιτικών της σχολιαστών. Η Πασοκική σε εκνευρίζει με την υποκρισία της.

Η πολιτική της ΝΔ απέναντι στον Τύπο και τα μαζικά ενημέρωσης, ήταν απαράδεκτη, αλλά σεβόταν τους —κάκιστους— όρους του παιχνιδιού. Ποτέ η ΝΔ δεν προσπάθησε, για παράδειγμα, να εκδόσει με κρατικά δάνεια τις δικές της εφημερίδες. «Έπαιξε» με τις υπάρχουσες, που ήταν και αντιπολιτευτικές, ή κώφευε μπροστά στην κριτική για την πολιτική της. Το ΠΑΣΟΚ «ακούει» τις κριτικές φιλικών του εφημερίδων, την ίδια ώρα που προσπαθεί να τις υπονομεύσει εκδίδοντας άλλες, και κατηγορεί τους αριστερούς κριτικούς, ότι «παιζουν το παιχνίδι της αντίδρασης». Ο Ν. Τσαλδάρης; τότε κυβερνητικός εκπρόσωπος, δεν διέψευδε για ψύλλου πήδημα, ενώ φρόντιζε να μοιράζει τα χαρτιά της παρτίδας κρατώντας κάποιες ισορροπίες. Ο Μαρουδισμός είναι το ανώτατο στάδιο του Τσαλδαρισμού. Η πολιτική της δεξιάς ήταν βαθύτατα... δεξιά. Η πολιτική του ΠΑΣΟΚ είναι στηριγμένη στα τερτίπια της δεξιάς, αλλά επιπλέον είναι «αλαλούμ» και κουτοπόνηρη.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΜΕΣΟΝ

Με δυο λόγια: γενικότερα στο θέμα των ατομικών ελευθεριών, η δεξιά είχε μία απόλυτα συντηρητική αντίληψη. Το ΠΑΣΟΚ διέπεται θεωρητικά από πιο προοδευτικές αντιλή-

ψεις, αλλά την ίδια στιγμή δείχνει ότι μπορεί να θυσιάσει τις ατομικές ελευθερίες στο βωμό μιας σκοπιμότητας της εξωτερικής του πολιτικής (όπως στην Πολωνία) ή μιας ενδοκομματικής. Μπορεί να μεταδώσει από την τηλεόραση ότι η κ. Θάτσερ διέγραψε Βρετανό βουλευτή, αλλά να αποσιωπήσει ότι ο κ. Μπουλούκος διεγράφη από το ΠΑΣΟΚ, και μάλιστα «άνευ διαδικασιών».

Η κυβέρνηση δείχνει να θεωρεί το θέμα των ατομικών ελευθεριών και της δημοκρατίας, όχι σαν σκοπό, αλλά σαν μέσο, που μπορεί να εφαρμόζεται κατά βούληση. Γαρνίροντας αυτό το προϊόν με μπόλικη σάλτσα αλαζονείας, μετά κομπορρημοσύνης, υποκρισίας και αυτοσχεδιασμών δίνει την ευκαιρία στον κ. Μητσοτάκη να το εκμεταλλεύεται. Και φτάνει κάποτε να σκέφτεσαι ότι ευτυχώς που υπάρχει αυτή, η σε τόσες αμαρτίες περιπεσούσα, δεξιά, ώστε να μην μπορεί να κάνει δικό της το θέμα της δημοκρατίας, λόγω παρελθόντος και κυρίως λόγω σημερινής νοοτροπίας και γελοίων υπερβολών.

Γιατί φυσικά η τηλεόραση δεν είναι φασιστική και μια τέτοια χοντροκομμένη προπαγάνδα ανατρέπεται πολύ εύκολα: έφτανε μία ραδιοφωνική εκπομπή, αυτή της κ. Ρεζάν, με μεγαλύτερη διάρκεια —προς τιμήν του κ. Μαθιόπουλου— για την έκφραση όλων των απόψεων, ώστε ο «φασισμός» να πέσει στο κενό. Μια εκπομπή που η Μ. Παπαδοπούλου στα «Νέα» χαρακτήρισε σαν «απόλαυση». Και αυτό θα πρέπει να το καταλάβουν όλοι όσοι έτρεξαν να επιτεθούν εναντίον της εκ-

πομπής.

ΡΟΖ ΚΑΙ ΓΑΛΑΖΙΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

Δεν απομένει παρά το επιχείρημα ότι η εκπομπή δεν χτύπησε όσο έπρεπε την τηλεόραση επί ΝΔ ή ότι οι άνθρωποι που πήραν μέρος δεν ήταν καλά διαλεγμένοι. Επιτέλους πρέπει να γίνει κάποτε κατανοητό ότι βρισκόμαστε στα 1985 κι όχι στα 1975, και το κυριότερο, η σύγκριση με τη Δεξιά σαν απόδειξη της αλλαγής δεν κάνει τίποτα άλλο παρά να μειώνει την αλλαγή.

Άλλωστε, αρκετοί από τους ομιλητές (Λουκάκος - Μπακογιάννης) τόνισαν ότι είναι το νομοθετικό πλαίσιο που εγκαθιδρύθηκε επί ΝΔ και το οποίο ακυρώνει οποιαδήποτε προσπάθεια ανεξαρτοποίησης της TV και του ραδιόφωνου, ενώ η υπογράμμιση της αναγκαιότητας συμμετοχής και των δημοσιογράφων σ' αυτή την μάχη δεν μειώνει φυσικά την κυβέρνηση.

Το θέμα όμως είναι, ότι πίσω απ' αυτές τις κριτικές, κρύβεται η βαθύτατα αντιδημοκρατική νοοτροπία της «περιορισμένης φιλελευθεροποίησης»: δηλαδή ότι ακόμα και στις πιο φιλελεύθερες εκπομπές, όπως αυτή της κ. Ρεζάν, θα πρέπει κυρίως να εκθειάζεται η —όποια— κυβέρνηση και να καταγγέλεται η —όποια— αντιπολίτευση. Επειδή πρόκειται για την κακιά δεξιά, αν κυβερνά το ΠΑΣΟΚ, ή επειδή θα πρόκειται για την κακιά Αριστερά, αν θα ξανακυβερνήσει η Δεξιά.

Είναι το μόνο σημείο, στο οποίο καταλα-

βαίνουμε τους «κριτικούς» της εκπομπής: έχοντας διαπαιδαγωγηθεί τόσα χρόνια —κι από την τηλεόραση— σε ένα ορισμένο τρόπο σκέψης, δεν μπορούν να καταλάβουν ότι η ελευθερία της δημοσιογραφίας, της εκπομπής, και η αξία της, έγκειται στην αποδέσμευσή της από τα μπλε και πράσινα διλήμματα, στο θάρρος της να ασκεί κριτική —και αμείλικτη όταν χρειάζεται, κι εδώ χρειάζεται— στην όποια εξουσία.

Αυτή είναι μια ακόμη συμβολή της εκπομπής της Μ. Ρεζάν. Γι' αυτό, απαντώντας στις ολοκληρωτικές σειρήνες —που καιρό τώρα— σχεδιάζουν και ζητούν την απομάκρυνση της «Ελληνοεβραίας» από το ραδιόφωνο, μπορούμε να φωνάξουμε: «είμαστε όλοι ελληνοεβραίοι».

Υ.Γ. Ο μόνος δηλαδή που έθεσε καλά το θέμα, ήταν ο «ΡΙζοσπάστης»: γιατί το «έβαλε» ταξικά. «Κριτικάρισαν την εξουσία» γράφει ο Δ.Δ. σε ένα μακροσκελές άρθρο του, «χωρίς να αναφερθούν στην ταξική φύση της». Για όσους δεν κατάλαβαν, ο άνθρωπος θέλει να πει ότι εκεί που η ταξική φύση της εξουσίας είναι διαφορετική(;) το πράγμα μπαίνει αλλιώς. Είναι αυτό που διηγείται ο Τζίμης Πανούσης, στο φετινό θαυμάσιο πρόγραμμα των Μουσικών Ταξιαρχών, από ένα ταξίδι του στην Πολωνία: «Εκεί —λέει— τις ειδήσεις, τις λένε αξιωματικοί (αυτό είναι αλήθεια —ΣΣ). Δεν είναι σαν και δω, που βγαίνουν κάτι τσόλια, και λένε το Μετεωρολογικό Δελτίο. Εκεί έχουν τις στολές τους, τους εμπιστεύεσαι».

□

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

A. ΣΤΙΝΑΣ

ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΟΠΛΑ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΟΚUPΑΤΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΝ 28Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1944

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ANDRÉ PRUD'HOMME AUX

ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ 1919

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

SAM DOLGOFF

ΑΝΑΡΧΙΚΕΣ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΕΣ

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

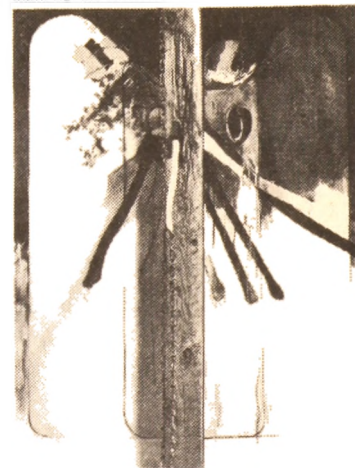
ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

HENRY DAVID THOREAU

ΟΥΩΛΑΝΤΕΝ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ «ΜΑΥΡΟ ΡΟΔΟ» (έκπτωση 30%)
ΔΕΛΦΩΝ 2 ΚΑΙ ΔΙΔΟΤΟΥ — ΤΗΛ. 36.08.635

Ατολμία και εκλογική σκοπιμότητα

του Βαγγέλη Γιαχνή

Ενισχυμένος ο κ. Αρσένης από τη βελτίωση που παρουσίασαν ορισμένοι βασικοί δείκτες της οικονομίας, επιμένει στην πολιτική «των μικρών βημάτων» που δεν προκαλούν σεισμικές δονήσεις στις ήδη αποσταθεροποιημένες βάσεις της οικονομίας. Το Ακαθόριστο Εγχώριο Προϊόν παρουσίασε αύξηση 2,2% και ξεπέρασε τις προβλέψεις του περασμένου Ιανουαρίου που έφταναν μέχρι 1,5% και συνεπώς δεν υπάρχουν λόγοι —κατά την κυβερνητική επιχειρηματολογία— ν' αλλάξει η οικονομική πολιτική, αφού η αποτελεσματικότητα της υπάρχουντας είναι δεδομένη.

Ανάκαμψη;

Παρά τη θετική εξέλιξη των δεικτών του ΑΕΠ και των εξαγωγών, πολλές άλλες απόψεις εκφράζουν έντονες επιφυλάξεις για τη μονιμότητα του φαινομένου. Η άνοδος του ΑΕΠ —υποστηρίζουν— οφείλεται κατά 2/5 στη συγκυριακή αύξηση της γεωργικής παραγωγής, κατά 2/5 στο προϊόν του διογκωμένου τομέα των υπηρεσιών και μόνο κατά 1/5 στο προϊόν του δευτερογενούς τομέα της παραγωγής. Συνεπώς, το φαινόμενο είναι περιστασιακό και δεν δικαιολογούνται οι κυβερνητικές εξάρσεις ούτε ευσταθούν τα επιχειρήματα που επιμένουν ότι «η χώρα μας δρομολογήθηκε στη φάση της οικονομικής της ανάκαμψης». Και τούτο γιατί μια «κακή χρονιά» για τη γεωργική παραγωγή μπορεί ν' αλλάξει —άρδην— τα δεδομένα και ο δείκτης του ΑΕΠ να βρεθεί κάτω από το μηδέν. Εξάλλου, το βασικότερο χαρακτηριστικό της ανάκαμψης είναι η αναζωογόνηση των επενδύσεων. Σ' αυτό το ζήτημα, αύξηση παρουσιάζουν μόνο οι δημόσιες επενδύσεις —και μάλιστα σε έργα υποδομής και όχι άμεσης αποδοτικότητας— ενώ οι ιδιωτικές θα παραμείνουν μάλλον στάσιμες αν δεν μειωθούν περισσότερο, λόγω της πτώσης του τομέα των οικιστικών κατασκευών. Είναι σαφές ότι οι θετικές εξελίξεις σε ορισμένους τομείς δεν στοιχειοθετούν —κατ' ανάγκη— την ανάκαμψη. Άλλωστε, οι μικροαλλαγές στα μακροοικονομικά μεγέθη δεν προδιαγράφουν τη θετική ή την αρνητική εξέλιξη μιας οικονομίας. Πολύ περισσότερο μάλιστα όταν άλλοι οικονομικοί δείκτες όπως αυτός του πληθωρισμού που συγκρατείται μάλλον τεχνητά στο ύψος του 18,5% ή ο άλλος του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών που θα προσεγγίσει τα 2 δισεκ. δολάρια, παίζουν μόνιμο ανασχετικό ρόλο στην προσπάθεια για τη βελτίωση της παραγωγής και της παραγωγικότητας.

Αυτή είναι —περίπου— η αλήθεια για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και η κυβέρνηση δείχνει να έχει συνείδηση των δυσκολιών αφού ο κ. Αρσένης σε

πρόσφατη συνέντευξή του δεν απέφυγε να υπογραμμίσει ότι νέος προϋπολογισμός διαπνέεται από μια «περιοριστική αντίληψη και αυστηρότητα στην εισοδηματική πολιτική» ενώ παράλληλα το έλλειμμα του προϋπολογισμού δεν υπερβαίνει το 10,2% επί του ΑΕΠ για το 1984 έναντι του 9,8% που ήταν το 1983. Αυτό σημαίνει ότι αφενός αναγνωρίζεται η ρευστότητα των οικονομικών εξελίξεων και αφετέρου ο προϋπολογισμός του '85 είναι «σφιχτός» προκειμένου να διατηρηθούν τα ελλείμματα στα όρια ασφαλείας.

Εκλογικές αυξήσεις

Η κυβέρνηση έχει παραλάβει μια τρισάθλια οικονομία από τη Δεξιά και δεν είναι δυνατόν μέσα στο βραχύ διάστημα —των τριών χρόνων— να αλλάζε ριζικά τα δεδομένα. Ωστόσο, αν η Δεξιά φέρνει τη βαριά ευθύνη για τη διάλυση της Εθνικής Οικονομίας η σημερινή κυβέρνηση δεν μπορεί ν' αμφισβητήσει την κριτική για πολιτική ατολμία στις αιτούμενες αναγκαίες ριζικές αλλαγές σε βασικούς τομείς της οικονομίας. Δεν θ' αναφέρουμε —εδώ— τι θα μπορούσε να γίνει και δεν έγινε. Απλά επισημαίνουμε ότι «η πολιτική των ισορροπιών» οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στη στασιμότητα. Γιατί όλοι οι δείκτες είναι οριακοί και δεν διαγράφεται προοπτική για μια έξοδο από την κρίση. Η αμφιλεγόμενη θεωρητική θέση που εδράζεται στο επιχείρημα ότι «είναι εφικτή και η συγκράτηση του πληθωρισμού και οι αυξήσεις στους εργαζόμενους» δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Οι αυξήσεις φαλκιδεύονται από τον πληθωριστικό άμεσο φόρο που προβλέπεται να κυμανθεί τον ερχόμενο χρόνο —γύρω— στο 29%. Συνεπώς, η λύση δεν μπορεί να βρίσκεται σε «μια μέση και μετριοπαθή» πολιτική, ούτε στις διορθωτικές αυξήσεις με βάση την ΑΤΑ, γιατί τα προβλήματα έχουν οριακό χαρακτήρα. Η Δεξιά δημαγωγώντας πάνω στα υπαρκτά προβλήματα της οικονομίας και διαπνεόμενη από το παραδοσιακό αντιλαϊκό της μίσος, σαν μοναδική αιτία που βλέπει για το φαινόμενο του πληθωρισμού είναι οι αυξήσεις που παίρνουν οι εργαζόμενοι και απαιτεί τη δραστική περικοπή τους. Είναι φυσικό ότι εφόσον δεν αίρονται οι βασικοί όροι που συντελούν στη διόγκωση του πληθωρισμού, οι αυξήσεις να επιδεινώνουν την κατάσταση. Όμως, ο πληθωρισμός δεν αναχαιτίζεται με τη συρρίκνωση των αυξήσεων. Αυτό άλλωστε αποδείχτηκε με τον «ετεροχρονισμό» του '83, όπου το ποσοστό μείωσης των τιμών έφτασε μόλις το 2%.

Τα προβλήματα, λοιπόν, του πληθωρισμού, των ελλειμμάτων και της ανεργίας έχουν —στη χώρα μας— διαρθρωτικό και δομικό χαρακτήρα και δεν αντιμετωπίζονται με απλοϊκές συνταγές. Για όλους αυ-

τούς τους λόγους η αναγκαιότητα της τομής στις δομές της ελληνικής οικονομίας είναι άμεση και προθύστερη από κάθε άλλη επιλογή. Η ταλλάντευση, όμως, για τη λήψη ριζικών μέτρων δεν οφείλεται μόνο στη θεωρία «περί εφικτού και λεπτών ισορροπιών» αλλά και στην αναπόφευκτη (;) πίεση που ασκούν κατά καιρούς οι εκλογές.

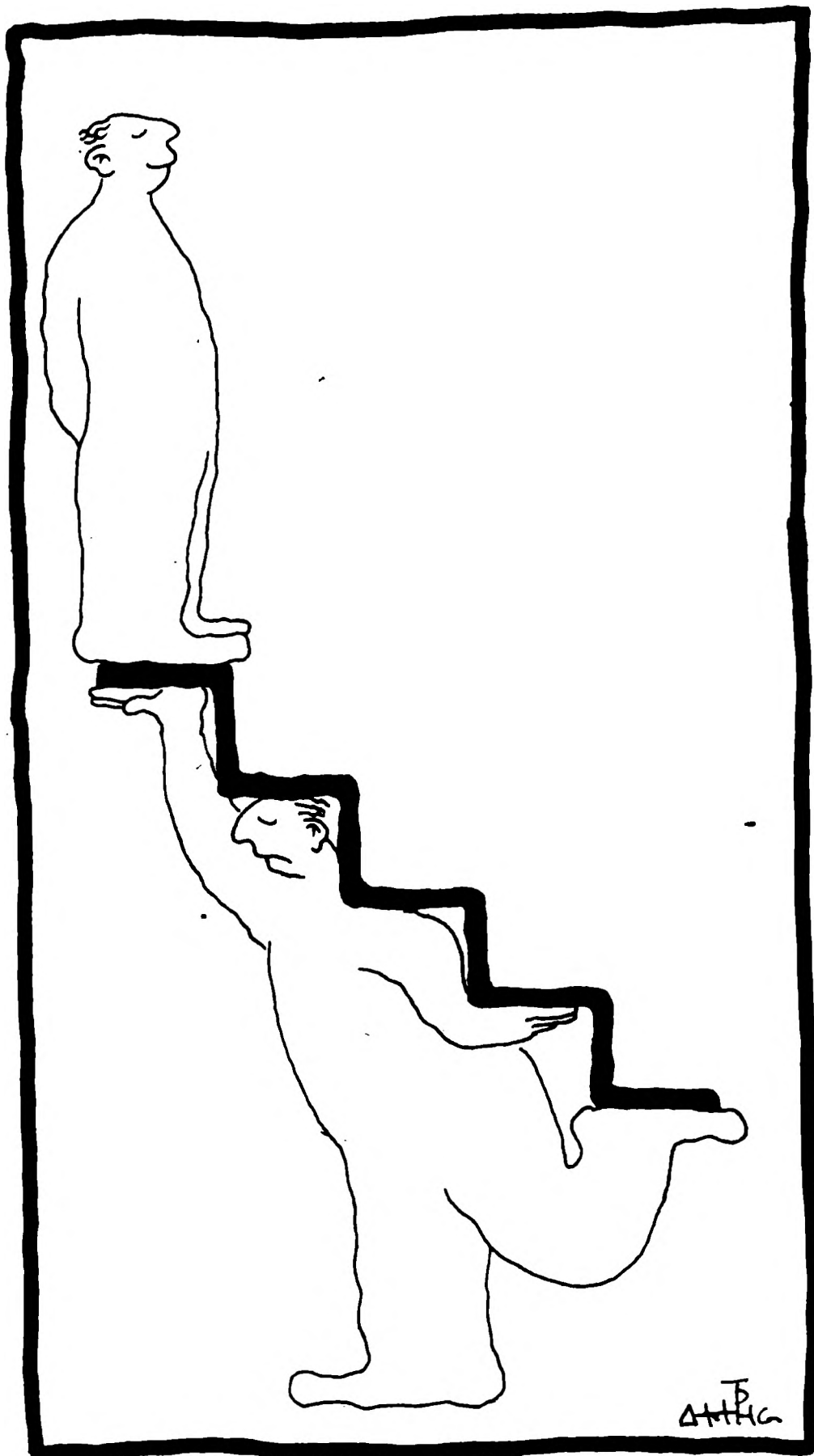
Αν και προαναφέραμε ότι αυτός ο παράγοντας δεν παίζει ουσιαστικό ρόλο στις ευρύτερες οικονομικές εξελίξεις, αποτελεί όμως ένα ισχυρό όπλο στα χέρια της κάθε κυβέρνησης προκειμένου να προδιαθέσει ευμενώς το εκλογικό σώμα. Έτσι, ενώ στα έτη που είχαν εκλογικό ενδιαφέρον '81, '82, και '84 (κοινοβουλευτικές, δημοτικές και εοικικές εκλογές) παρατηρείται το μέσο ποσοστό των αυξήσεων να ανέρχεται στο 25%, στις υπόλοιπες χρονιές που θεωρούνται ουδέτερες από εκλογική άποψη το μέσο ποσοστό αυξήσεων είναι μόνο 18%.

Βέβαια, αυτό είναι το λιγότερο κακό για την οικονομία (και μάλλον πολύ καλό για τους εργαζόμενους) γιατί το μεγαλύτερο (κακό) συντελείται με την εγκατάλειψη κάθε ριζοσπαστικού μέτρου για να μη διαταραχθούν οι δεδομένοι συσχετισμοί.

Ίδια γεύση

Παρόμοιο παράδειγμα εκλογικής σκοπιμότητας αποτελεί η αναβολή για την επόμενη τετραετία της αλλαγής του αναχρονιστικού και αντιδραστικού φορολογικού συστήματος. Έτσι, ο κ. Αρσένης ενώ θα κατέθετε ένα σωστό και σύγχρονο σχέδιο φορολογικού συστήματος στη Βουλή μέσα στο φθινόπωρο περιορίστηκε τελικά στις εξαγγελίες περί «φορολογικών ελαφρύνσεων» και στην «ένταση των προσπαθειών για την πάταξη της φοροδιαφυγής». Αυτό σημαίνει ότι οι έμποροι και οι βιομήχανοι θα εξακολουθήσουν να εμπαίζουν τους πάντες δηλώνοντας —όπως προκύπτει από τις φορολογικές δηλώσεις του '83— κατά μέσο όρο εισόδημα 302.000 δρχ., και οι ελεύθεροι επαγγελματίες 357.000δρχ., ενώ οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι 597.000 δρχ. και 532.000 δρχ. αντίστοιχα. Δηλαδή, η κραυγαλέα αυτή κοινωνική αδικία θα συνεχίσει να θριαμβεύει και στον επόμενο χρόνο. Οι έμποροι και βιομήχανοι θα καταθέσουν και πάλι την επίσημη δήλωσή τους ότι διάγουν το φτωχικό τους βίο με 25.000 δρχ. το μήνα, διαψεύδοντας ακόμα κι αυτές τις επίσημες εκτιμήσεις για τις βασικές ανάγκες μιας μέσης οικογένειας που βρίσκονται πάνω από 60.000 δρχ.

Έτσι, η συνεχιζόμενη αναστροφή της πραγματικότητας αποδεικνύεται αποτελεσματική όχι μόνο για την επικράτηση του «κατεστημένου» στην εξουσία αλλά —ενίοτε— και για την «αλλαγή».

ΠΑΣΟΚ: «Επιτροπές υποστήριξης» και αμηχανίας

του Δημήτρη Μιχαήλ

Η ιδέα πριν τέσσερις μήνες είχε γίνει δεκτή με ενθουσιασμό στα ηγετικά κλιμάκια του Κινήματος και της κυβέρνησεως, καθώς αποτελούσε τον καρπό της επεξεργασίας παλιότερων σκέψεων, προτάσεων και εισηγήσεων που δεν ευτύχησαν, όπως λ.χ. η δημιουργία «αντιστασιακών υποστηρικτών της Αλλαγής».

Από τον περασμένο Σεπτέμβριο μετά την εκλογή του κ. Κ. Μητσοτάκη στην αρχηγία της «Νέας Δημοκρατίας» η πρόταση για της «επιτροπές στήριξης» φάνηκε να έχει τις καλύτερες προοπτικές.

Τελευταίος προσανατολισμός του Εκτελεστικού Γραφείου είναι να υπαχθούν οι επιτροπές αυτές στην αρμοδιότητα των «κατά τόπους» νομαρχιακών και ορισμένων μεγάλων τοπικών επιτροπών. Εκείνων δηλαδή ακριβώς των κομματικών παραγόντων, που απαίτησαν και επέτυχαν —στις πρόσφατες περιφερειακές συνελεύσεις— τη συρρίκνωση των φιλόδοξων σχεδιασμών της ηγεσίας.

Η παρασκηνιακή εξέλιξη των «επιτροπών στήριξης» μπορεί να δώσει ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις στα τρία επίπεδα συμπεριφοράς και μεθοδεύσεων του ΠΑΣΟΚ και της κυβερνήσεως τον τελευταίο χρόνο της τετραετίας.

Το πρώτο συναρτάται με την αποσαφήνιση της ίδιας της πολιτικής στρατηγικής του ΠΑΣΟΚ, με κύριο γνώρισμα την εμμονή στην παντοδυναμία.

Το δεύτερο συνδέεται με την υλοποίηση της πολιτικής της «Εθνικής Λαϊκής Ενότητας», που είναι το ίδιο συσπειρωτική και ισότιμη όσο και οι συμφωνίες κορυφής.

Το τρίτο συνδέεται με την —λόγω εκλογών— αναβάθμιση της σημασίας του κομματικού μηχανισμού, αλλά όχι και του γενικότερου ρόλου του.

Πολιτική στρατηγική και διλήμματα

Παρά τις κατά καιρούς διαβεβαιώσεις, δεν υπάρχει αμφιβολία στους «καλά γνωρίζοντες» ότι το ΠΑΣΟΚ επιμένει στην κυβερνητική λογική της αυτοδυναμίας σύμφωνα με την οποία θα διαμορφώσει τη συμπεριφορά του έως και τις προσεχείς εκλογές. Μια πρώτη ένδειξη, όσων κατά καιρούς έχει σημειώσει το «ΑΝΤΙ» για τα νέα χαρακτηριστικά αυτής της αυτοδυναμίας, αποτελούν τα δύο σχόλια στο ίδιο φύλλο του περασμένου Σαββάτου της «Εξόρμησης» κατά του ΚΚΕ εσωτ.

Με βάση αυτή τη σταθερή και αμετακίνητη εμμονή στη λογική της αυτοδυναμίας το ΠΑΣΟΚ, όπως άλλωστε το απέδειξε με τη λίστα των Ευρωεκλογών, δεν ενδιαφέρεται παρά μόνο για συνεργασίες κορυφής (γιατί τέτοιας μορφής ήταν οι στεγασίες των κ. Μαύρου, Γλέζου, Γαζή και Κολοκοτρώνη) και ανάλογο ενδιαφέρον θα καθορίσει τις συνεργατικές επιλογές τους για το μέλλον. Το ΠΑΣΟΚ που επιμένει στην κυρίαρχη κοινωνική του απήχηση και δυναμική δέχεται να «συνεργαστεί» μόνο με ιστορικούς (πλέον) πολιτικούς εκφραστές του κεντρώου και αριστερού χώρου.

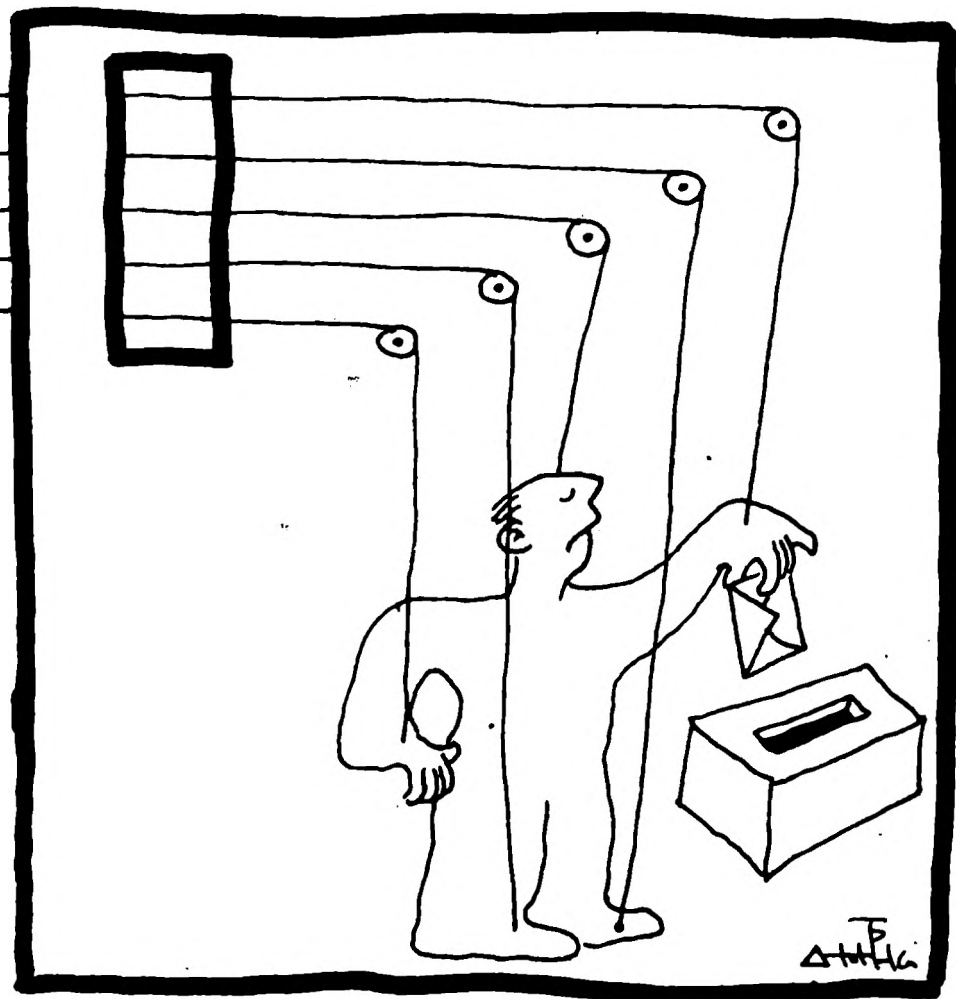
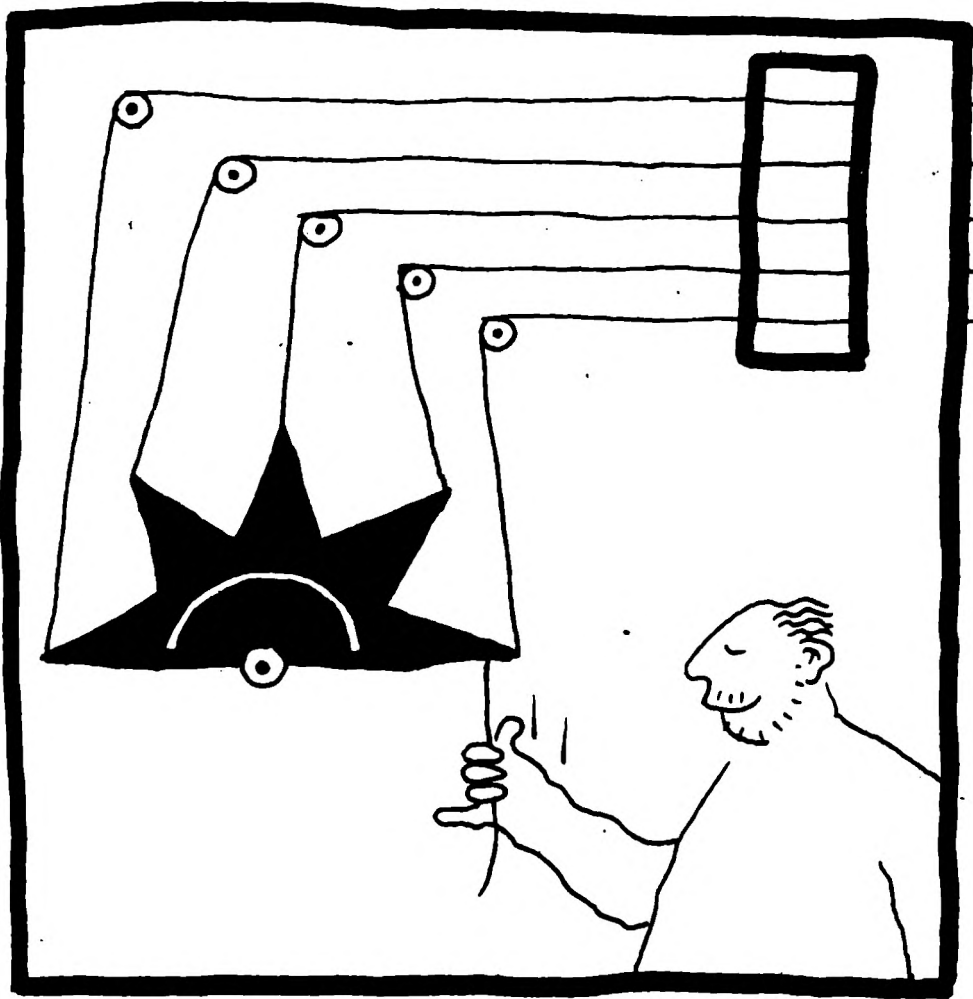
Ήταν φυσικό, λοιπόν ο αρχικός ενθουσιασμός για τις «επιτροπές στήριξης» να δημιουργήσει διλήμματα και ενδοιασμούς όταν άρχισε να εξετάζεται ο ρόλος και το, οργανωτικό τους σχήμα. Πώς, δηλαδή, θα μπορούσε να συνδυασθεί η παρακομματική ενσωμάτωσή με τα συσπειρωτικά διλήμματα.

Η ονομασία «επιτροπές αντιδεξιάς συνεργασίας» κρίθηκε εξαιρετικά περιοριστική (αν και γνώρισε κάποιες προτιμήσεις λόγω του μετωπικού της χαρακτήρα) επειδή έχει «αμυντικό», νόημα και όχι «δυναμικό». Μια δεύτερη ονομασία, που προβλήθηκε στις σχετικές συνεδριάσεις, για «επιτροπές στήριξης του κυβερνητικού έργου» κρίθηκε τελικά ότι μπορεί να δημιουργήσει ενδοιασμούς και αμφιβολίες από την πλευρά όσων ανένταχτων, που θα καλούνταν να αυτοοργανωθούν και να αυτοδραστηριοποιηθούν.

«Και ποιος δεν έχει αντιρρήσεις για ορισμένες πλευρές του κυβερνητικού έργου; Ακόμα και εμείς» ήταν το αμείλικτο επιχείρημα αλλά και συμπέρασμα του σχετικού προβληματισμού.

Μια τρίτη ονομασία, που συζητήθηκε ήταν εκείνη των «επιτροπών στήριξης της Αλλαγής», αλλά σύντομα απορρίφθηκε, γιατί κρίθηκε ότι το σύνθημα δεν είναι συσπειρωτικό, επειδή ακριβώς για Αλλαγή ομιλούν το ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσωτ.

«Η ονομασία αυτή θα είναι και ευάλωτη, γιατί ακόμα και εμείς αρχίσαμε να μη μιλάμε για Αλλαγή», φέρεται να ήταν ένα ακόμη από τα διλημματικά επιχειρήματα.

Μετά τα πολλά, ο προβληματισμός αφού ξεναγήθηκε σε διάφορες ονομασίες μετέλλαξε το χαρακτήρα του και έτσι εκτός από τη θεωρία της αυτοδυναμίας προστέθηκε και η θεωρία της «κομματικής πρωτοβουλίας και καθοδήγησης». Οι συσπειρωτικές προοπτικές ήταν λιγότερες αλλά η ειλικρίνεια μεγαλύτερη.

Έως τότε, έως τους κραδασμούς δηλαδή από τις αντιρρήσεις της κομματικής οργάνωσης είχε αποφασισθεί να υπάγονται οι «επιτροπές στήριξης» μόνο στις κεντρικές καθοδηγητικές επιτροπές του Κινήματος και να δρουν παράλληλα αλλά ανεξάρτητα από τις κομματικές οργανώσεις κάθε είδους. Θα μπορούσαν να περιληφθούν σ' αυτές διαγραμμένοι και αποχωρήσαντες όλα αυτά τα χρόνια και οι επιτροπές αυτές θα είχαν άνετα περιθώρια πολιτικών πρωτοβουλιών στα πλαίσια της στήριξης (όπως ήταν η τελική συμφωνία) του «προγράμματος της Αλλαγής».

Οι ενστάσεις που προβλήθηκαν ήταν αρκετές και —το σπουδαιότερο— ενταγμένες στη λογική της αυτοδυναμίας και σε μια άλλη πολιτική, που έχει αρχίσει να κυριαρχεί στην κυβέρνηση, την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, και το Κίνημα ό-τι «η περίοδος της κριτικής και αυτοκριτικής πέρασε. Χρειάζεται τώρα κομματική συσπείρωση εν όψει των εκλογών και της αντεπίθεσης της Δεξιάς». Μόνον όποιος δεν είναι πληροφορημένος γι' αυτή την κυρίαρχη επιλογή δεν θα μπορέσει να κατανοήσει τη σφοδρή αντίδραση της «Εξόρμησης» στα πρόσφατα άρθρα του κ. Μάριου Πλωρίτη στην απροσχημάτιστη διαδικασία διαγραφής του βουλευτή κ. Διονύση Μπουλούκου στον τερματισμό των διαβουλεύσεων του πρωθυπουργού με ομάδες βουλευτών και των πανηγυρικών συνεδριάσεων με τα νομαρχιακά συμβούλια.

Στα πλαίσια αυτής της νέας καθοδηγητικής αρχής (όταν κανείς δεν αντιδρά και δεν ζητά το λόγο γιατί λ.χ. έξι μήνες από την εκλογή της νέας Κεντρικής Επιτροπής δεν έχουν συγκροτηθεί ή αρχίσει να συνεδριάζουν οι περισσότερες καθοδηγητικές επιτροπές) ήταν θεμιτό η οργάνωση να διεκδικήσει ένα μίνιμουμ δικαιωμάτων, που ήταν ακριβώς η δική της αυτοδυναμία στον μικρό χώρο της και οι δικές της επιλεκτικές συνεργασίες κορυφής.

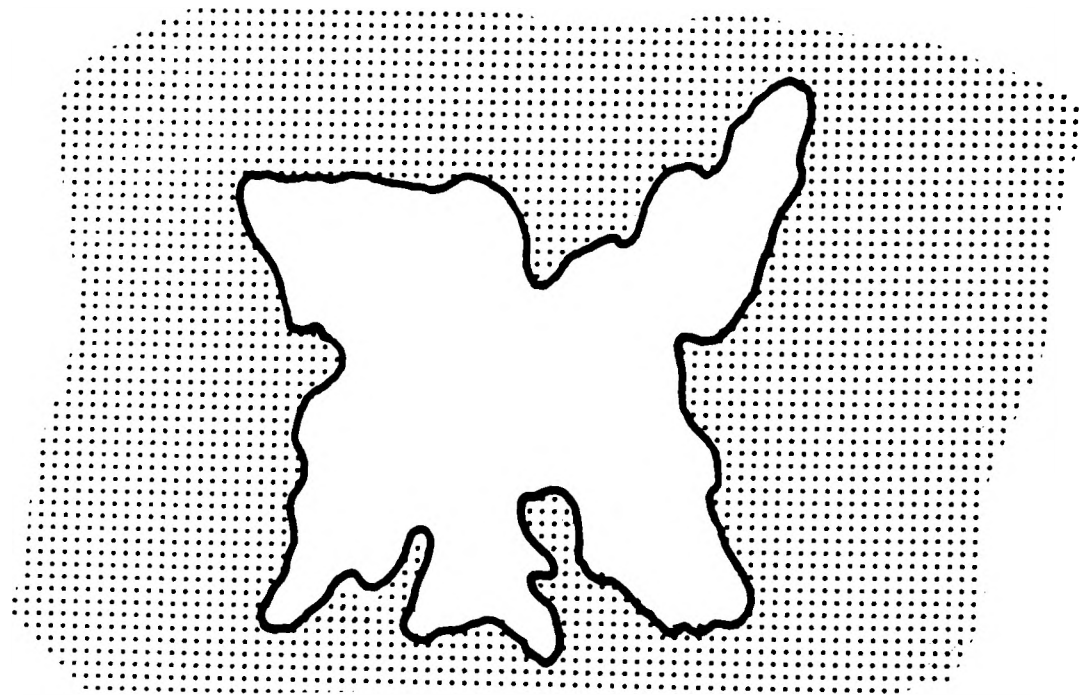
Η αναπαραγωγή αυτού του μοντέλου συμπεριφοράς συμφωνήθηκε ευλογήθηκε από την κομματική ηγεσία μετά από «ώρι-

μους» προβληματισμούς ότι «η κάθε οργάνωση έχει τις δικές της αυτόνομες εμπειρίες για πρόσωπα του δικού της περιγύρου» και γι' αυτό πρέπει αυτές να αναλάβουν την ευθύνη της υλοποίησης των «επιτροπών στήριξης». Τον τελευταίο χρόνο της εκλογικής μάχης και κινητοποίησης η οργάνωση πρέπει να αποκτήσει και ένα αίσθημα προνομιούχων.

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι σε λίγο καιρό, θα σημειωθεί κάποια ηχηρή εξαγγελία σε υψηλό επίπεδο για το «αμφίπλευρο άνοιγμα» της οργάνωσης και του «μετώπου της Αλλαγής» για να παραπεμφθεί το όλο θέμα στους χειρισμούς και τα κριτήρια των επιμέρους οργανώσεων και παραγόντων. Ήδη, κάποια νηφάλια στελέχη της κεντρικής καθοδήγησης δεν αισιοδοξούν ότι οι «επιτροπές στήριξης» μπορούν να συσπειρώσουν πρόσωπα κύρους και γενικότερης αποδοχής, που θα θελήσουν να γίνουν περιφερόμενοι χειροκροτητές μεμονωμένων και επιμέρους προγραμματικών αρχών του ΠΑΣΟΚ και της κυβερνήσεως. Σε επίπεδο κορυφής η στρατολογία του καθηγητή κ. Δημ. Τσάτσου φαίνεται να στηρίζει αυτές τις —περιορισμένες κατά τα άλλα— ψευδαισθήσεις. Όλοι οι παραπάνω προβληματισμοί ηγετικών παραγόντων της κυβερνήσεως και του Κινήματος, που έχουν κυριαρχήσει τον τελευταίο καιρό, χωρίς να γνωστοποιηθούν ευρύτερα, θα παρουσιαστούν με την οριστική «επεξεργασία» και αποστέωση της ιδέας και τις «επιτροπές στήριξης» σε κάποια από τις προσεχείς πανηγυρικές κομματικές συγκεντρώσεις.

Φυσικά με προτροπές για την αξιοποίηση και τη συμπόρευση χέρι χέρι του τεράστιου δυναμικού γύρω από το ΠΑΣΟΚ για τους μεγάλους προγραμματικούς στόχους της Αλλαγής και του αναγκαίου 42,5 της εκλογικής αυτοδυναμίας του ΠΑΣΟΚ με 165, όπως προβλέπει το τελευταίο σχέδιο του εκλογικού νόμου.

Το γεγονός ότι το ΠΑΣΟΚ δεν θεώρησε ως αναγκαίο όχι να αναπτύξει δεσμούς αλλά ούτε καν διαδικασίες διαλόγου και περιστασιακής συνεργασίας με τις ανένταχτες δυνάμεις αυτές ή τις προσκείμενες στους «ένθεν και ένθεν» μικρούς κομματικούς χώρους, είναι αποκαλυπτικό. Η στρατηγική της «ένταξης στην αυτοδυναμία» του κύριου φορέα της Αλλαγής εξηγεί την παρασκηνιακή εξέλιξη του θέματος των «επιτροπών στήριξης» όπως και η εμμονή στον κυρίαρχο χαρακτήρα της «διμετωπικής αναμέτρησης» και στις προσεχείς εκλογές.

ΛΗΜΝΟΣ:

ΕΦΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΝΑΤΟΪΚΕΣ ΤΡΙΚΛΟΠΟΔΙΕΣ

του Σταύρου Λυγερού

Με την παραχώρηση στο ΝΑΤΟ δυνάμεων που εδρεύουν στη Λήμνο, η Αθήνα κατάφερε να πάρει την πρωτοβουλία των κινήσεων και σ' ένα βαθμό να αντιστρέψει τους ρόλους. Η ελληνική κίνηση, καθόλα σύμφωνη με τη νατοϊκή δεοντολογία, υποχρέωσε την Άγκυρα να περιέλθει στη θέση του εταιρου, ο οποίος, αυτός πια, δημιουργεί προβλήματα στις συμμαχικές διαδικασίες. Υποχρέωσε ακόμα τη Γραμματεία της Συμμαχίας να αναζητήσει με σπουδή συμβιβαστικές φόρμουλες, ικανές να αποσοβήσουν μια ανοικτή ελληνοτουρκική αντιπαράθεση που θα μπλοκάριζε τα νατοϊκά προγράμματα.

Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές δεν έχει ακόμα κριθεί η σκληρή διπλωματική μάχη που προκάλεσε ο ελληνικός ελιγμός. Κατά συνέπεια, δεν είναι φρόνιμο να προχωρήσουμε σε προβλέψεις. Πολύ περισσότερο που η νατοϊκή ηγεσία αναζητεί το συμβιβασμό, είτε σε μια λύση που, ενώ θα αποδέχεται την ελληνική προσφορά, θα ακυρώνει τις συνέπειές της συνεχίζοντας την πρακτική του αποκλεισμού της Λήμνου, είτε σε μια λύση που θα αφήσει για το μέλλον την έγκριση των κεφαλαίων του νατοϊκού προγράμματος που αφορούν την Ελλάδα και την Τουρκία.

Περιμένοντας, λοιπόν, τις εξελίξεις που θα αποσαφηνίσουν την κατάσταση, δίνουμε ένα σύντομο ιστορικό του «προβλήματος Λήμνος», ελπίζοντας ότι θα βοηθήσουμε τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα αυτές τις εξελίξεις.

Το «πρόβλημα Λήμνος» εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1977. Τότε, η ελληνική πλευρά ζήτησε από το στρατηγείο της Νεάπολης να εντάξει το ραντάρ του νησιού στο νατοϊκό σύστημα προειδοποίησης Ν.Α.Δ.Γ.Ε. (NATO AIR DEFENCE GROUND ENVIRONMENT). Το Αρχηγείο στις Βρυξέλλες απορρίπτει το σχετικό αίτημα της Νεάπολης (φθινόπωρο 1978) υποθετώντας (στην πράξη) το τουρκικό επιχείρημα περί αποστρατικοποίησης. Η στάση του συμμαχικού αρχηγείου, εκτός του ότι δεν εδράζεται σε καμιά νομική βάση, έρχεται σε αντίθεση με τη μέχρι τότε πρακτική, αφού στο παρελθόν οι χερσαίες δυνάμεις και το ραντάρ της Λήμνου είχαν περιληφθεί στα νατοϊκά σχέδια μάχης.

Λίγο μετά την απόρριψη του ελληνικού αιτήματος (2/11/78), ο νομικός σύμβουλος της Συμμαχίας κ. Μπάιλ (όπως αποκάλυψε ο Γ. Ρουμπάτης στο Βήμα) γνωμοδοτεί ότι το σχετικό τμήμα της Συνθήκης της Λωζάνης (1923) έχει αντικατασταθεί από τη Συνθήκη του Μοντρέ (1936), η οποία επιτρέπει την χωρίς περιορισμούς στρατικοποίηση του νησιού.

Στις αρχές του 1980 το συμμαχικό αρχηγείο περιλαμβάνει το ραντάρ της Λήμνου στο πρόγραμμα έργων υποδομής. Η Άγκυρα απειλώντας με βέτο και μπλοκάρισμα του προγράμματος, πετυχαίνει την αναβολή της έγκρισης από τη Στρατιωτική Επιτροπή του ΝΑΤΟ, παρά τις ελληνικές διαμαρτυρίες.

Η αποφασιστική καμπή είναι η επιστολή του Λουνς προς τη στρατιωτική ηγεσία (Μάιος 1980), με την οποία ζητάει τη μόνι-

μη εξαίρεση του νησιού από τα προγράμματα έργων υποδομής, με το αιτιολογικό ότι υπάρχει νομικό πρόβλημα. Παρά το γεγονός ότι ο Γενικός Γραμματέας δεν είχε αρμοδιότητα να εκδώσει μια τέτοια οδηγία, το αρχηγείο όχι μόνο την αποδέκτηκε, αλλά την επέκτεινε αποκλείοντας τη Λήμνο και από το σχεδιασμό των ασκήσεων, παρόλο που το 1979 είχε απορρίψει σχετικό τουρκικό αίτημα.

Λίγες μέρες πριν είχε προηγηθεί ελληνικό βέτο στο πρόγραμμα έργων υποδομής, λόγω της εξαίρεσης του ραντάρ της νήσου. Δεν πέρασε ένας μήνας και ο έλληνας Υπουργός Εξωτερικών απέσυρε το βέτο σαν κίνηση καλής θέλησης.

Η απάντηση του ΝΑΤΟ δεν άργησε να έρθει. Τον Οκτώβριο του 1981 οριστικοποιείται ο αποκλεισμός των χερσαίων δυνάμεων της Λήμνου.

Την Άνοιξη του 1982 η ελληνική πλευρά πρότεινε τη χρησιμοποίηση του αεροδρομίου της νήσου από τις αερομεταφερόμενες δυνάμεις του ΝΑΤΟ, αλλά συνάντησε άρνηση. Το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου η νέα άρνηση της Συμμαχίας να περιληφθεί η Λήμνος σαν στόχος στην άσκηση APEX-EXPRESS '82, υποχρέωσε την Ελλάδα να αποχωρήσει με αποτέλεσμα να ματαιωθεί η άσκηση.

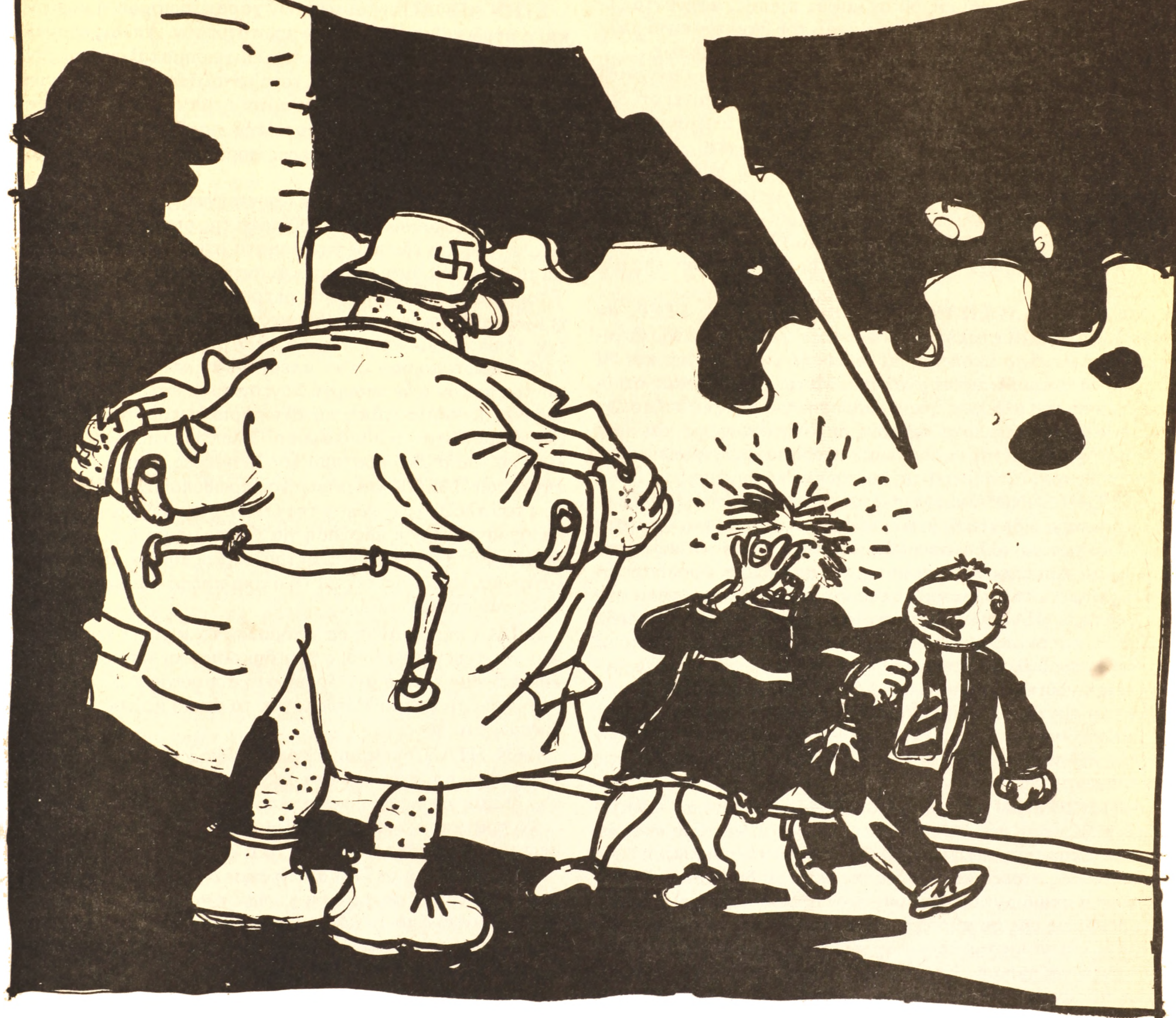
Από δω και στο εξής το «πρόβλημα Λήμνος» θα οδηγήσει σε μια αλυσίδα αποχωρήσεων των ελληνικών δυνάμεων από νατοϊκές ασκήσεις. Έτσι, στις αρχές του 1983 αποχωρήσαμε από την άσκηση WINTEX-83 λόγω εξαίρεσης των χερσαίων δυνάμεων του νησιού.

Η αποφασιστική στάση της Αθήνας αρχίζει να αλλάζει το κλίμα στους κόλπους του ΝΑΤΟ. Πληθαίνουν αυτοί που θεωρούν ότι η εξαίρεση της Λήμνου δεν εξυπηρετεί τα συμμαχικά συμφέροντα. Την Άνοιξη του ίδιου χρόνου το νησί περιλαμβάνεται στο σχεδιασμό άσκησης επί χάρτου. Το νατοϊκό αρχηγείο κάτω από ελληνική πίεση περιέλαβε τις χερσαίες δυνάμεις. Ο διοικητής της νότιας πτέρυγας ναύαρχος Σμωλ επανειλημμένα εκφράζεται υπέρ της αξιοποίησης του νησιού από τη Συμμαχία.

Το καλοκαίρι του 1983 η υπόθεση εισέρχεται σε νέα φάση. Μετά από μυστικές διαπραγματεύσεις κλείνεται άτυπη συμφωνία κατά την οποία η Λήμνος περιλαμβάνεται σαν στόχος σε άσκηση της τακτικής Αεροπορικής Δύναμης της Λάρισας (FREE-PLAY). Η άσκηση αυτή, μαζί με την αντίστοιχη της που γίνεται από την άλλη πλευρά του Αιγαίου, είναι προσκολλημένες στη νατοϊκή άσκηση DISPLAY DETERMINATION - 83, γεγονός που σημαίνει έμμεση άρση του αποκλεισμού της νήσου. Το Αρχηγείο του ΝΑΤΟ, όμως, αρνείται να επιβεβαιώσει τη συμφωνία αυτή με αποτέλεσμα η Αθήνα να προβεί σε επίσημη ανακοίνωση, η οποία με τη σειρά της προκάλεσε τις αντιδράσεις της Άγκυρας και τελικά την ακύρωση των FREE PLAY.

Την ίδια στάση κράτησε, όμως, η Ατλαντική Συμμαχία και τον επόμενο χρόνο, στην άσκηση DISPLAY DETERMINATION-84. Η ελληνική πλευρά αποχώρησε όταν έγινε φανερό ότι η Λήμνος αποκλείσθηκε από το σχεδιασμό.

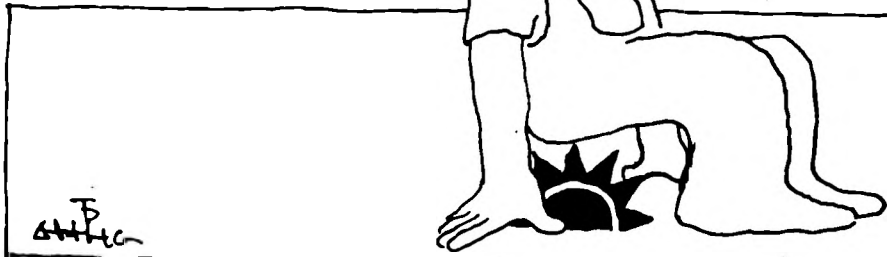
ΤΕΛΟΣ ΠΑΝΤΩΝ
ΑΛΛΑ ΝΑΧΕΙΣ... ΥΠ'ΟΨΙΝ ΣΟΥ
ΠΩΣ ΑΝ ΑΥΤΟΣ Ο ΑΛΗΤΗΣ ΛΕΠΕΝ
ΤΟΛΜΗΣΕΙ ΝΑ ΠΑΕΙ ΣΤΟΝ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟ
ΘΑ ΤΟ ΘΕΩΡΗΣΩ
ΑΝΕΠΙΤΡΕΠΤΟ

του Γιάννη Καλαϊτζή

Η «φιλοσοφία» της ΠΑΣΚΕ για την

εισοδηματική πολιτική

του Β. Καρβετά

ΠΟΛΥ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ επιχείρημα αναζήτησε και βρήκε η φιλοκυβερνητική πλειοψηφία της διοίκησης της ΓΣΕΕ (ΠΑΣΚΕ) για να δικαιολογήσει την απόφασή της να μην ζητήσει για το 1985 αυξήσεις των αποδοχών των εργαζομένων τους οποίους τυπικά εκπροσωπεί.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕ μεταξύ των άλλων ότι υπάρχει άμεσος κίνδυνος πυρηνικού πολέμου λόγω του ανταγωνισμού των εξοπλισμών και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αφήνοντας έτσι να εννοηθεί ότι μπροστά στο φάσμα του θανάτου είναι μάλλον περιττό να προβάλλονται οικονομικές διεκδικήσεις...

ΕΤΣΙ ΕΔΩΣΕ ουσιαστικό περιεχόμενο στην κάπως άγνωστη παροιμία «τα σάβανα δεν έχουν τσέπες», που σημαίνει ότι δεν έχει νόημα να μαζεύει κάποιος χρήματα από τη στιγμή που αύριο μπορεί να πεθάνει οπότε θα του είναι άχρηστα...

ΟΣΟ ΚΑΙ ΑΝ αυτό το επιχείρημα φαίνεται παράλογο, εν τούτοις υποστηρίχθηκε με σοβαρότητα μεταξύ των άλλων στην τελευταία ολομέλεια της ΓΣΕΕ η οποία αποφάσισε να μην ζητήσει τίποτε από την εργοδοσία για το 1985 για να συμβάλει έτσι στην στήριξη και την αποτροπή της υπονόμευσης της αλλαγής.

ΜΕ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ της πλειοψηφίας της ΓΣΕΕ, αν κάποιος εργοδότης θελήσει να δώσει στο προσωπικό του αυξήσεις τότε θα είναι υποπτος υπονόμευσης της αλλαγής και θα πρέπει να αντιμετωπισθεί ανάλογα. Μέχρι τώρα ξέραμε ότι υπονόμευση της αλλαγής ήταν η άρνησης χορήγησης αυξήσεων που εξωθούσε τους εργαζόμενους σε κινητοποιήσεις και πρόκληση της λεγόμενης «κοινωνικής αναταραχής», η οποία, μακροπρόθεσμα, εξυπηρετεί τις συντηρητικές δυνάμεις.

ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ αυτή η τελευταία ολομέλεια της ΓΣΕΕ ήταν ιδιαίτερα διδαχτική, γιατί μάθαμε ότι αλλαγή και λιτότητα συμβαδίζουν και αλληλοσυμπληρώνονται. Το κακό όμως ήταν ότι αυτοί που υποστήριζαν αυτές τις απόψεις θεωρούνται όχι μόνον οπαδοί της αλλαγής, αλλά και ηρακλείς της, τόσο στο κομματικό (ΠΑΣΟΚ) όσο και το συνδικαλιστικό επίπεδο (ΓΣΕΕ), και οι οποίοι πίστευαν καλόπιστα ίσως ότι με τέτοιες απόψεις συμβάλουν στη στήριξη της αλλαγής και την αποτροπή των κινδύνων που την απειλούν. Κινδύνους που τους εντόπισαν στο «αντίπαλο» στρατόπεδο της συντήρησης και του κεφαλαίου, ενώ στην πραγματικότητα οι κίνδυνοι ελοχεύουν στους κόλπους της και σιτίζονται από τις αντιφάσεις και τις αυτοδιαψεύσεις της.

Η ΠΛΕΙΟΨΗΦΙΑ της διοίκησης της ΓΣΕΕ και κατ' επέκταση η κυβέρνηση που τις έδωσε τις αναγκαίες κατευθύνσεις φέρονται αποφασισμένες να επιβάλουν την εισοδηματική πολιτική θέτοντας στους αμφισβητίες της τεχνητά διλήμματα του τύπου ότι η όποια αντίδρασή τους στην πολιτική αυτή εξυπηρετεί τις δυνάμεις της συντήρησης που караδοκούν να πάρουν την ρεβάνς και να καταργήσουν τις κατακτήσεις και τα δικαιώματα των εργαζομένων. Υπενθυμίζεται όμως ότι σε αρκετή έκταση η αφαίρεση δικαιωμάτων γίνεται την τελευταία διετία σταδιακά και μεθοδικά στο όνομα του σοσιαλισμού (π.χ. άρθρο 4, ετεροχρονισμός, υποχρεωτική διαιτησία, αστυνομικές επεμ-

βάσεις, κτλ.).

Η «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ» της επιβολής της εισοδηματικής πολιτικής περιλαμβάνει και «ανοιχτή αναμέτρηση» με τους εργαζόμενους στον δημοσιοποιημένο τομέα της οικονομίας και την κοινή ωφέλεια γενικότερα, οι οποίοι θεωρούνται από την κυβέρνηση και τον ελεγχόμενο απ' αυτήν συνδικαλισμό «συντεχνίες» και «προνομιούχοι».

ΣΤΗΝ ΑΠΟΔΟΣΗ αυτών των χαρακτηρισμών η κυβέρνηση και ο συνδικαλισμός της δεν πρωτοτυπούν. Απλώς επαναλαμβάνουν τη φρασεολογία και την επιχειρηματολογία της ΝΔ η οποία αντιμετώπιζε εχθρικά τους εργαζόμενους στην κοινή ωφέλεια κτλ. επειδή οι κλάδοι αυτοί ήταν οι μόνοι που αντιμετώχιζαν ουσιαστικά κάθε χρόνο την εισοδηματική της πολιτική, άσχετα αν τις περισσότερες φορές δεν κατάφεραν να την ανατρέψουν.

ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ για το ΠΑΣΟΚ «συντεχνίες» οι κλάδοι οι οποίοι επί ΝΔ αποτελούσαν τα στηρίγματα της συνδικαλιστικής αντιπολίτευσης και έδιναν επιχειρήματα στο ΠΑΣΟΚ να καταγγέλει τη δεξιά για αντεργατική και αντισυνδικαλιστική πολιτική. Έτσι είναι τώρα «συντεχνία» οι τραπεζικοί επειδή ζητούν αν όχι βελτίωση τουλάχιστον διάσωση του εισοδήματός τους από τον πληθωρισμό όταν π.χ. το 1979 αποτελούσαν για το ΠΑΣΟΚ «πρωτοπορία» όταν απεργούσαν επί 38 ημέρες διαφωνώντας με τον τότε υπουργό Συντονισμού και σημερινό αρχηγό της ΝΔ. Κ. Μητσοτάκη για το ωράριο λειτουργίας των τραπεζών. Επρόκειτο για μία διαφορά 15 λεπτών της ώρας που παρέλυσε το τραπεζικό σύστημα για 38 ημέρες. Και όμως τότε αρχηγός του ΠΑΣΟΚ και σημερινός πρωθυπουργός είχε με δηλώσεις του πλέξει το εγκώμιο της ΟΤΟΕ για τη στάση της και είχε κατηγορήσει την κυβέρνηση για την πολιτική της. Τώρα όμως τα πράγματα άλλαξαν και οι τραπεζικοί «υπονομεύουν την αλλαγή» και είναι «συντεχνία» η οποία πρέπει να παταχθεί για το καλό του σοσιαλισμού...

Η ΙΔΙΑ επισήμανση θα μπορούσε να ισχύσει και προκειμένου για τους μηχανικούς του δημοσίου οι οποίοι τώρα είναι «συντεχνία» επειδή αντιδρούν στη συμφωνία ΑΔΕΔΥ - κυβέρνησης για το Ενιαίο Μισθολόγιο, το οποίο κρίνουν ότι θίγει τα δικαιώματά τους.

ΔΕΝ ΗΤΑΝ όμως συντεχνία ο ίδιος κλάδος πριν από το 1981, όταν απεργούσε κατά της κυβέρνησης και της ΑΔΕΔΥ της δεξιάς για λόγους παραπλήσιους με τους σημερινούς.

Το πραγματικό όμως πρόβλημα και στις δύο αυτές περιπτώσεις που αναφέρθηκαν ενδεικτικά είναι καθαρά πολιτικό.

Η ΟΤΟΕ μέχρι το 1981 αντιδρούσε στη ΝΔ και την ΓΣΕΕ της γιατί ελεγχόταν κομματικά κυρίως από το ΠΑΣΟΚ και κατά δεύτερο λόγο από το ΚΚΕ. Τώρα το ΠΑΣΟΚ έχει χάσει τον έλεγχο μια και οι αποφάσεις για τις κινητοποιήσεις λαμβάνονται από το ΚΚΕ και τη ΝΔ.

ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ του δημοσίου ελέγχονται τώρα από τη δεξιά και αντιμετώχονται την κυβέρνηση και την ΑΔΕΔΥ της. Μέχρι το 1981 οι μηχανικοί ήταν υπό τον έλεγχο της αριστεράς

και στρέφονταν κατά της ΝΔ και της ΑΔΕΔΥ της.

Η ΜΟΝΗ διαφορά έγκειται στο ότι η σημερινή κυβέρνηση ξέχασε τι έκανε και τι έλεγε σαν αντιπολίτευση και αξιώνει τώρα από τους εργαζόμενους και τα συνδικάτα τους «πειθαρχία», όταν λίγα χρόνια πριν τους εξωθούσε σε απεργίες και δεν δεχόταν τους ισχυρισμούς της ΝΔ και του συνδικαλισμού της (ΓΣΕΕ), ότι ειδικά οι εργαζόμενοι στην κοινή ωφέλεια ήταν «συντεχνίες», «προνομιούχοι» και «υψηλόμισθοι».

Η ΤΑΣΗ διαχωρισμού των εργαζομένων σε «υψηλόμισθους» —στους οποίους εντάσσονταν οι εργαζόμενοι στις τράπεζες, κοινή ωφέλεια, κτλ.— και «χαμηλόμισθους» —στους οποίους περιλαμβάνονταν οι βιομηχανικοί εργάτες, οι ιδιωτικοί υπάλληλοι, κτλ.— άρχισε να διαφαίνεται κάπως έντονα από το 1977. Η χρονιά αυτή αποτελεί κατά κάποιο τρόπο ορόσημο για τη «νομιμοποίηση» των ενδοταξικών (ενδοεργατικών) διαφορών με τεχνητά μέσα.

ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΧΡΟΝΙΑ αυτή αποτελούσε έθιμο, το ποσοστό αύξησης των κατώτατων αμοιβών που προέβλεπε η Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας να θεωρείται «πιλότος» για τη γενικότερη εισοδηματική πολιτική και να ισχύει και για τις άλλες κατηγορίες των εργαζομένων (το 90% περίπου του συνόλου των εργατοϋπαλλήλων).

ΤΟ 1977 όμως η τότε διοίκηση της ΓΣΕΕ είχε συμφωνήσει παρασκηνιακά με την κυβέρνηση της ΝΔ τον διαχωρισμό των εργαζομένων και την «αποδέσμευση» των κλαδικών συμβάσεων από το ποσοστό αύξησης της ΕΣΣΕ με το επιχείρημα ότι με τον τρόπο αυτό (σ.σ. μικρότερη αύξηση στις κλαδικές συμβάσεις) θα έκλεινε σταδιακά το «άνοιγμα της ψαλίδας» μεταξύ των «χαμηλόμισθων» και των «υψηλόμισθων».

Η ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑΚΗ αυτή συμφωνία αποκαλύφθηκε τυχαία πριν από τις επίσημες διαπραγματεύσεις της ΓΣΕΕ για την ΕΣΣΕ από λάθος —ή «λάθος»— αξιωματούχου της ΕΟΚ (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή) ο οποίος, σαν μέλος της αποστολής της ΕΟΚ, είχε κάνει έρευνα και επαφές στην Ελλάδα σχετικά με την οικονομική κατάσταση και τις κοινωνικές συνθήκες της χώρας, εν όψει του διαλόγου για την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ.

Ο ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΣ αυτός αποκάλυψε τη συμφωνία ΓΣΕΕ - κυβέρνησης με την προσθήκη ότι η ΓΣΕΕ του είχε εκφράσει τους φόβους της για το κατά πόσο θα περνούσε στους εργαζόμενους την επιχειρηματολογία της για την διαφοροποίηση των ποσοστών αύξησης.

ΤΟ ΘΕΜΑ τότε είχε προκαλέσει τόσες αντιδράσεις ώστε μέχρι και ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ είχε κάνει δηλώσεις καυτηριάζοντας τη συμφωνία της ΓΣΕΕ και ζητώντας την παραίτηση της διοίκησης της σαν υπόλογης γι' αυτήν τη συμφωνία· την είχε κατηγορήσει μάλιστα για προδοσία των εργατικών συμφερόντων.

ΤΕΛΙΚΑ παρά την κατακραυγή και τις (φραστικές) αντιδράσεις του ΠΑΣΟΚ και των «θιγομένων» συνδικαλιστικών οργανώσεων, η εισοδηματική πολιτική που προέβλεπε διαφορετικά ποσοστά αυξήσεων με την επιχειρηματολογία των «χαμηλόμισθων» και των «υψηλόμισθων» επιβλήθηκε και από τότε αποτελεί ουσιαστικά καθεστώς. Ακόμα και η ΑΤΑ που εφαρμόστηκε από το 1982 από το ΠΑΣΟΚ προβλέπει διαφορετικά ποσοστά αυξήσεων ανάλογα με τα εισοδηματικά κλιμάκια με την ίδια θεωρία της δεξιάς: του «κλεισίματος της ψαλίδας» και με το σκεπτικό ότι δεν είναι «λογικό» και κοινωνικά δίκαιο να παίρνει μεγαλύτερη δραχμική αύξηση κάποιος που έχει υψηλό μισθό από κάποιον που είναι αντικειμενικά χαμηλόμισθος. Πραγματικά με το προ του 1977 σύστημα μια αύξηση π.χ. 10% μεταφραζόταν σε δραχμές 10 για κάποιον που είχε ημερομίσθιο 100 δρχ. και 50 για κάποιον «υψηλόμισθο» των 500 δρχ. (Οι αριθμοί αυτοί είναι εντελώς ενδεικτικοί και αναφέρονται για να γίνει πιο εύγλωττο το παράδειγμα).

ΜΕ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ που άρχισε να εφαρμόζεται από το 1977,

το 10% για τον εργαζόμενο των 100 δρχ. αντιπροσώπευε 10 δρχ. ενώ το 5% για τον εργαζόμενο των 500 δρχ. σήμαινε 25 δρχ. οπότε πράγματι άρχισε να κλείνει το «άνοιγμα της (εισοδηματικής) ψαλίδας».

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ όμως με το εισοδηματικό η αντιπαράθεση «χαμηλόμισθων» και «υψηλόμισθων» που καλλιεργήθηκε από τη ΝΔ και πριμοδοτήθηκε και από την ΓΣΕΕ επεκτάθηκε σταδιακά και σε άλλους τομείς όπως οι συνθήκες εργασίας (μονιμότητα των εργαζομένων στις τράπεζες και την κοινή ωφέλεια), το καλύτερο ασφαλιστικό καθεστώς της κοινής ωφέλειας σε σχέση με το ΙΚΑ των υπόλοιπων εργαζομένων κτλ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, σε ορισμένα στρώματα του εργατικού δυναμικού να δημιουργηθεί ένα κλίμα «αντιπάθειας» προς τους «υψηλόμισθους», στους οποίους δεν αναγνώριζαν το δικαίωμα να διεκδικούν βελτίωση της θέσης τους επειδή ήταν «προνομιούχοι» σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους.

ΤΟ «ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΟ» γεγονός ότι τότε οι συνδικαλιστικές οργανώσεις της κοινής ωφέλειας ελέγχονταν από δημοκρατικές δυνάμεις και αποτελούσαν κατά κάποιο τρόπο τη βάση της συνδικαλιστικής αντιπολίτευσης προς το κατεστημένο της ΓΣΕΕ και την κυβέρνηση της ΝΔ που τη στήριζε, είχε δώσει το πολιτικό υπόβαθρο στην όλη ιστορία. Γιατί η Δεξιά χρησιμοποιούσε αυτό το στοιχείο —τη δημοκρατικότητα των συνδικάτων της κοινής ωφέλειας— για να στρέψει τους εργαζόμενους που έλεγχε εναντίον τους και να διασπάσει σε τελευταία ανάλυση την ενότητα του εργατικού κινήματος.

ΤΟ ΘΛΙΒΕΡΟ είναι ότι το ίδιο κάνει και το ΠΑΣΟΚ το οποίο φαίνεται να έχει πείσει πολλούς «λαϊκιστές» συνδικαλιστές ότι οι εργαζόμενοι στην κοινή ωφέλεια αποτελούν ουσιαστικά «ταξικό εχθρό» που πρέπει να παταχθεί για το καλό της μετάβασης στον σοσιαλισμό, που εξακολουθεί να υπόσχεται η κυβέρνηση παρά τα συνεχή δείγματα της πολιτικής της που οδηγούν στο αντίθετο αποτέλεσμα.

ΚΑΙ Η τακτική αυτή είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη γιατί συντελεί στην ουσιαστική διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος και γενικότερα του λαϊκού, όταν σε μια μερίδα του καλλιεργείται η ιδέα ότι οι διεκδικήσεις κάποιου κλάδου, ή οι όποιες αμφισβητήσεις του για την κυβερνητική πολιτική, στρέφονται κατά των άλλων εργαζομένων και της ίδιας της αλλαγής, σαν εννοιας.

ΑΝΑΛΟΓΑ φαινόμενα υποτροπιασμού της αντίληψης για «προνομιούχους» και μη εμφανίστηκαν και με αφορμή την πρωτοβουλία της ΟΤΟΕ να συσπειρώσει και άλλες ομοσπονδίες για την αγωνιστική, όσο μπορούν φυσικά, διεκδίκηση των οικονομικών αιτημάτων των εργαζομένων, που «ξέχασε» να προβάλει η ΓΣΕΕ με την καταγγελία της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας.

Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ της ΟΤΟΕ χαρακτηρίστηκε διασπαστική γιατί υποκαθιστούσε την ΓΣΕΕ στις αρμοδιότητές της. Και όμως πολλά από τα στελέχη της σημερινής ΓΣΕΕ που απευθύνουν αυτούς τους χαρακτηρισμούς μετείχαν ενεργά σε αναλογες συσπειρώσεις που είχαν στόχο την πολιτική και τακτική της ΓΣΕΕ πριν από το 1981. Όταν δηλαδή η ΓΣΕΕ και τότε «ξεχνούσε» να προβάλει και να διεκδικήσει τα εργατικά αιτήματα και η ΟΤΟΕ, μαζί με άλλες ομοσπονδίες, αναλάμβαναν αγωνιστικές πρωτοβουλίες για την προβολή των αιτημάτων των εργαζομένων.

ΙΩΡΑ οι πρωτοβουλίες χαρακτηρίζονται διασπαστικές και υποκατάσταση της ΓΣΕΕ. Τότε ήταν «αυτονόητες» αντιδράσεις απέναντι σε μια ΓΣΕΕ που συνεπλεε με την κυβέρνηση και έθετε σε πρώτη μοίρα τα συμφέροντά της από τα συμφέροντα των εργαζομένων. Τουλάχιστον τότε η ΓΣΕΕ είχε τη στοιχειώδη ευφροσύνη να ζητήσει, για λόγους σκοπιμότητας, και κάτι. Τώρα ούτε αυτό κρίνεται απαραίτητο, γιατί κινδυνεύει η αλλαγή και υπάρχει απειλή πυρηνικού πολέμου...

Κάποτε στη χαραυγή του κόσμου, τότε που βασιλευε ο Κρόνος, η γη έδινε τους καρπούς της χωρίς να καλλιεργηθεί, οι ποταμοί κυλούσαν μέλι και γάλα και κρασί, οι λύκοι έπαιζαν στους λειμώνες με τα αρνιά, ψητά καπόνια παραγεμισμένα με κουκουναρόσπορους πετούσαν στα ανοιχτά στόματα, η λιβιδώ χορτάτη, οι πολιτικοί ανταλλάσσαν χειραψίες αυθόρμητα, τα κόμματα εναλλάσσονταν κανονικά στην εξουσία, τότε πατριαρχία τότε μητριαρχία, οτιδήποτε ήθελε ο κοσμάκης το είχε χωρίς απεργίες πάραυτα —«Ο επί Κρόνου βίος» έτσι έμεινε ως ουτοπική αναζήτηση η μακάρια εκείνη εποχή στο συλλογικό υποσυνείδητο της ανθρωπότητας. Όμως η ιστορία κινείται ευτυχώς κυκλικά: πέρασαν οι αιώνες και στη χώρα μας επέπρωτο να δημιουργήσει μέσα σε μια τριετία, βαδίζοντας βέβαια σταθερά στον τρίτο δρόμο, τις προϋποθέσεις για μian ανάλογη διαβίωση των πολιτών της ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας και πολιτικής τοποθέτησης. Και ιδού η απόδειξη: όπως και τότε, αρκεί να ζητήσει κάποιος κάτι, όσο δυσεύρετο, όσο δυσεκπλήρωτο κι αν είναι αυτό, το έχει αμέσως: ζητά η Κρήτη υφυπουργούς, έχει υπουργούς. Ζητούν οι αεροσυνοδοί εδάφους - εδάφους ροδέλαιο Βουλγαρίας, αδειάζουν οι αποθήκες της E. Rubinstein. Ζητούν οι μηχανοκένταυροι μας ζωτικό χώρο για να διακινούνται ελεύθερα ιδέες και καβασάκια, προτρέχει το ΥΧΟΠ. Ζητούν οι πανεπιστημιακοί αναπροσαρμογή των «απαράδεκτα χαμηλών αποδοχών» (αυτός έφα!), ανοίγουν οι σοσιαλιστικές χρυσορρόδες. Μυριόκλωνα κανάλια κυλούν ήδη τα γάργαρα και απαστράπτοντα νήματά τους για να αρδεύσουν, από 1.1.85 κατά 75% και από 1.5.85 (τον κόκκινο Μάη δηλαδή) κατά 25%, τα διψαλέα περιβόλια της γνώσης. Ευτυχής συγκυρία ήταν ότι το νέο πανεπιστημιακό μισθολόγιο ανακοινώθηκε ταυτοχρόνως με την αγορά του αιώνα. Συγκυρία ή μήπως καλοπροαίρετη σκοπιμότητα; Μάλλον το δεύτερο, γιατί έπρεπε η αγορά του αιώνα να «στοιχηθεί», όπως θα 'λεγε και θα 'γραφε ο Δ. Ν. Μαρωνίτης, με τους μισθούς του αιώνα!

Όλβια χώρα. Οι πανεπιστημιακοί μας τότε κλεισμένοι στα απλόχωρα τετραγωνικά των ελεφάντινων πύργων τους, τότε περιδιαβάζοντας στις αναπεπταμένες πεδιάδες της Θράκης θα συσκέπτονται, θα διερευνούν, θα διδάσκουν απαλλαγμένοι από βιωτικές μέριμνες. Ήδη δημοσιεύτηκαν και οι αναλυτικοί πίνακες των αποδοχών, ακριβέστεροι και αξιοπιστότεροι και από φορολογική δήλωση χονδρεμπόρου της λαχαναγοράς. Οι δυσαρμονίες που παρατηρήθηκαν ανάμεσα στα ανακοινωθέντα και στα τελικώς καταβαλλόμενα οφείλονται κατά πάσαν πιθανότητα στις μηχανορραφίες του ηλεκτρονικού υπολογιστή —Made in USA, τι περιμένεις. Ένα παράδειγμα αρκεί για να αποκαλυφθεί η κακόβουλη διαστρέβλωση: ενώ ο μέσος λέκτορας έχει 30 χρόνια υπηρεσίας και 8 παιδιά, δόθηκε στη δημοσιότητα ο μισθός του λέκτορα που έχει 15 χρόνια υπηρε-

«Δικαίου» μισθολογίου έπαινος και ψόγος

του
Μειλιχίου Παλαιόφρονος

σίας (με άλλους τους μπερδεψε) και δυο παιδιά! Οσονούπω δημοσιεύονται και τα αδυσώπητα προεδρικά διατάγματα για την ετεροαπασχόληση και τις πολυθεσίες. Ακούγεται μάλιστα ότι η Ιατρική και η Νομική Αθηνών πιέζουν αφόρητα για την επίσκεψη των διαδικασιών.

Βέβαια κάθε αλλαγή, ακόμη και η αλλαγή του καιρού, εγκυμονεί ορισμένους κινδύνους, αν δεν μεθοδευτεί με προσοχή και σχολαστικότητα. Έτσι και η δραστική αναπροσαρμογή των μισθών, υποστηρίζεται από φίλο κοινωνιολόγο, θα επιφέρει αναστάτωση όχι μόνο στις καθημερινές συνήθειες, αλλά και στην ψυχική ισορροπία των ευνοηθέντων. Τα χούγια τους θα αλλάξουν. Οι απαιτήσεις του αβροδιαίτου βίου είναι στις μέρες μας ποικιλόμορφες και δυσήνιες. Αν και σε τίποτα δεν συνηθίζει ο άνθρωπος ευκολότερα από ότι στην τρυφή και στην ηδυπάθεια, θα χρειαστεί καιρός ώσπου να μάθουν τα αθώα «βλαχαδερά» —έτσι αποκαλούν χαϊδευτικά τη μεγάλη μάζα πολύπειροι τεχνοκράτες— να ξεχωρίζουν τον πατσά από τη χελωνόσουπα, το κοντογούνι από τη burberrys, την καφετιά κουστουμιά του Βασίλη Ιντζέ από το γαλάζιο συνολάκι του Γιώργου Κατσιφάρα. Θα ήταν λοιπόν συνετό τα ποσά να δοθούν εξ αρχής κάπως ψαλιδισμένα και να μην αφεθεί το έργο αυτό στον καχεκτικό πληθωρισμό, στη νωχελική εφορία και στους αδέξιους ταχυδακτυλουργούς του μαμουθοειδούς υπουργείου. Ας καταργηθεί η ΑΤΑ, ας περικοπούν κάπως τα θαλερά χρονοεπιδόματα, ας συρρικνωθεί το παχυλό επίδομα βιβλιοθήκης, ας παραχωρηθεί στους τραπεζιτικούς το επίδομα γαλοπούλας και καυσοξύλων. Ο κόρος γεννάει την ύβρη, η αφθονία την αλαζονεία, η ευμάρεια την οκνηρία, η οκνηρία τις διεκδικήσεις, οι διεκδικήσεις την παρέκκλιση από τον τρίτο δρόμο. Άλλωστε ένας παλιός λόγος λέει πως «παχεία γαστήρ λεπτόν ου τίκτει νόον»!

Το άλλο πρόβλημα που εικάζεται ότι θα προκύψει είναι ακόμη σοβαρότερο και ενδέχεται να οδηγήσει ακόμη και σε προστριβές Προεδρίας και Πρωθυπουργίας με απρόβλεπτες συνέπειες. Με τη μετοχέτευση του βαθυδινή πακτωλού των αποδοχών στο πανεπιστήμιο Θράκης κινδυνεύουν να αποψιλωθούν τα ερευνητικά κέντρα και τα πανεπιστήμια του εξωτερικού. Το χρήμα τραβάει τον επιστήμονα, όπως η σάμαλη τη μύγα, η σουηδέζα τον καμακέρος, το νησί τον Τούρκο. Όχι μόνο οι διαπρεπείς έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού, αλλά και πολλοί αλλοδαποί εγκαταλείπουν προτροπάδην το Λούγδουνο και την Ουσάλα, την Τιβίγγη και την Κανταβριγία και σπεύδουν —οι αιτήσεις σωρηδόν— στο σφρίγελό επαρχιακό μας ίδρυμα. Το παλιρροιακό αυτό κύμα άρχισε να ογκούται ήδη από τον Σεπτέμβριο, όταν εύχαρις ο κ. Δ. Ραπακούλιας κοινολόγησε σε άρθρο - μανιφέστο (Η έρευνα, τα «κανάλια» και τα κονδύλια, «Το Βήμα» 11.9.84) τα μεγαλόπνοα σχέδια του υπουργείου έρευνας και τεχνολογίας βουλώνοντας έτσι τα απύλωτα στόματα όσων υποστήριζαν πως το υπουργείο αυτό έχει τόση σημασία για τη χώρα μας όση και η ίδρυση υπουργείου εμπορικής ναυτιλίας στην εξωτερική Μογγολία. Το φαινόμενο λοιπόν εξεταζόμενο κοινωνιολογικώς παρουσιάζει κάποιες αναλογίες και ομοιότητες με τη γνωστή μέθοδο των υψηλών επιτοκίων. Όμως κάθε έθνος έχει το δικαίωμα να φροντίζει μόνο τα του οίκου του. Εμείς βρίσκουμε και δίνουμε. Με την ίδρυση μάλιστα του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, που θα πρέπει να είναι πλωτό για να μην μείνει κανένα από τα 3.000 νησιά μας παραπονεμένο προβλέπεται ότι θα γίνει η τέλεια απορρόφηση εγκεφάλων. Η έρευνα, η επιστήμη, η φιλοσοφία ξαναγουρίζουν ως αντιδάνεια στην κοιτίδα τους. Δε μένει παρά να αξιοποιήσει το δυναμικό αυτό την υλικοτεχνική υποδομή και τον σταχανοβιτικό ζήλο των σπουδαστών.

Δυστυχώς μολονότι το πρόβλημα των ΑΕΙ έχει αντιμετωπιστεί ριζηδόν ο καχύποπτος και άπληστος Μώμος κάτι θα βρει σκαλίζοντας να πει για κουκουλώματα, ίσως και για εμπαιγμούς. Όμως οι γογγυσμοί και οι μεμψιμοιρίες, όλα αυτά που αλείφουν βούτυρο στο ψωμί της δεξιάς πρέπει είτε με νόμο είτε με εγκυκλίους να σταματήσουν. Ήδη οι πρυτάνεις των ΑΕΙ, οι οποίοι και πρωτοστάτησαν μαχητικά στην ιστορική ρύθμιση, έδωσαν το καλό παράδειγμα μιλώντας για το πρώτο θετικό βήμα.

Τέλος λοιπόν καλό, όλα καλά. Η κυβερνητική στρουθοκάμηλος παραχώνει, χαμογελώντας πονηρά, όσο μπορεί πιο βαθεία στην άμμο το κεφαλάκι της. Όλοι ικανοποιημένοι, και οι μπέηδες και οι βασιβουζούκηδες, και οι παπάδες και οι νεωκόροι, και οι κουμανταδόροι και οι υποτελείς και οι αργόμισθοι και οι ετεροασχολούμενοι, όλοι πανευτυχείς —όλοι πλην των εργαζομένων (χωρίς εισαγωγικά) στα μίζερα και έκθετα ΑΕΙ της Αλλαγής.

εκδόσεις καστανιώτη

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Αριστοτλής Γιώργος
ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ
Νουβέλα

Καραούλης Κώστας
Η ΕΚΛΕΙΨΗ
Μυθιστόρημα

Κολώνας Βαγγέλης
ΧΑΡΑΜΑΔΕΣ
Μυθιστόρημα

Κοντολέων Μάνος
ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ
Μυθιστόρημα

Ξανθούλης Γιάννης
ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ ΣΤΟ
ΧΕΙΜΩΝΑ
Μυθιστόρημα

Τομαζάνη Δέσποινα
ΤΟ ΑΜΙΛΗΤΟ ΝΕΡΟ
Ερωτικό παραμύθι

Χαριτόπουλος Διονύσης
ΔΕΣΠΟΙΝΑ
Νουβέλα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

εκδόσεις καστανιώτη

Ζ. Πηγής 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ, Τηλ.: 3601331, 3603234

εκδόσεις καστανιώτη

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γκίνσμπουργκ Νατάλια
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΟΥ ΠΑΕΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ
Μυθιστόρημα

Κόνραντ Τζόζεφ
Η ΤΡΕΛΑ ΤΟΥ ΑΛΜΑΓΕΡ
Μυθιστόρημα

Μπαζέν Ερβέ
ΜΕ ΤΗΝ ΟΧΙΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ
Μυθιστόρημα

Ζακόμπ Μαξ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ Σ' ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΟΙΗΤΗ

Παρίζε Γκοφρέντο
ΤΟ ΑΦΕΝΤΙΚΟ
Μυθιστόρημα

Χάσεκ Γιάροσλαβ
ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ
Διηγήματα

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

εκδόσεις καστανιώτη

Ζ. Πηγής 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ, Τηλ.: 3601331, 3603234

Η κρίση, ποια κρίση;

του Μ.Ν. Ράπτη

Η προσωρινή ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας δημιούργησε μεγάλες αυταπάτες σχετικά με την κατάσταση του συνόλου της καπιταλιστικής οικονομίας.

Πολιτικοί, διανοητές, θεωρητικοί οικονομολόγοι εντεταγμένοι σ' αυτό το σύστημα, άμεσα ή έμμεσα, έσπευσαν να χαιρέτησουν την ζωτικότητα του συστήματος, και την γρήγορη έξοδο του από την κρίση. Στον ενθουσιασμό και τη βιασύνη τους παρέλειψαν να υπογραμμίσουν βασικά δεδομένα αυτής της σχετικής ανάκαμψης για τις ΗΠΑ και μόνο:

Ότι η οικονομία αυτής της χώρας έχει σαν «ατμομηχανή» της τις τεράστιες πολεμικές δαπάνες, που τροφοδοτούν τις κυριότερες βιομηχανίες της, και που είναι επίσης οι περισσότερες ενδιαφερόμενες για την ανάπτυξη, διάδοση και μεταχείριση των πιο προχωρημένων τεχνολογιών της ηλεκτρονικής και της αυτοματοποίησης.

Ότι οι δαπάνες αυτές καλύπτονται κυρίως από το τεράστιο έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού, ικανού να φθάσει τώρα τα 210, αν όχι τα 230 δισεκατομμύρια δολάρια.

Ότι το έλλειμμα αυτό, δεν το καλύπτουν οι φόροι των πλουσίων της Αμερικής, αλλά τα ξένα κεφάλαια της Ευρώπης και του «Τρίτου Κόσμου». Τα κεφάλαια αυτά, απαραίτητα για τις παραγωγικές επενδύσεις στις χώρες τους, συρρέουν τώρα ακάθεκτα στις Ηνωμένες Πολιτείες ελκυσόμενα από τα υψηλά επιτόκια, όταν επενδύονται στις μετοχές του Κράτους, αλλά και από τα υψηλά ποσοστά κέρδους, όταν επενδύονται στις βιομηχανίες που εργάζονται για τον πόλεμο, ή εκείνες της προχωρημένης τεχνολογίας, που ευνοούνται και προωθούνται από τις πολεμικές βιομηχανίες.

Ότι έτσι η Αμερική πάει να γίνει η πιο χρεωμένη χώρα του κόσμου.

Ότι ωστόσο χάρη στην προνομιακή θέση που κατέκτησε και επέβαλε το δολάριο, και στην ιδέα ότι η Αμερική είναι η ασφαλέστερη καπιταλιστική χώρα, τα διεθνή κεφάλαια εξακολουθούν, κερδοσκοπικά, να συρρέουν σ' αυτήν, χωρίς μακροοικονομικούς υπολογισμούς και φόβους. Π.χ., καθόλου δεν ανησυχούν ακόμα από τον εξωφρενικό δανεισμό της ίδιας της Αμερικής όσο και της Ευρώπης και του «Τρίτου Κόσμου». Το όλο σύστημα κινείται σε μια πιο πληθωριστική βάση παρά ποτέ. Το σκάνδαλο βρίσκεται στο γεγονός ότι τόσο η Ευρώπη όσο και ο «Τρίτος Κόσμος» δέχονται να διαθέτουν το μέγιστο μέρος των υλικών και χρηματικών τους πόρων για την ευημερία της Αμερικής. Δέχονται, γιατί τέτοια είναι η λογική του καπιταλιστικού συστήματος και της διακίνησης των κεφαλαίων στη σημερινή φάση ανάπτυξής του. Το άμεσο μέγιστο κέρδος και μόνο, και όχι τα εθνικά συμφέροντα διακινούν τα κεφάλαια. Η «επιτυχία» του Ρήγκαν, και του βιομηχανο-στρατιωτικού συμπλέγματος που τον προβάλλει και τον στηρίζει, βρίσκεται στο γεγονός ότι ακολουθεί ένα πρωτότυπο συνδυασμό πληθωριστικής και αντιπληθωριστικής πολιτικής, που επιτρέπει να χρηματοδοτείται η αμερικανική οικονομία από τα διεθνή κεφάλαια, σε βάρος τόσο της Ευρώπης όσο και του «Τρίτου Κόσμου».

Ωστόσο, όσο πλησιάζουμε προς το τέλος του χρόνου, τόσο η αύξηση της παραγωγής μειώνεται στις Ην. Πολιτείες, ενώ τα επιτόκια και το δολάριο διατηρούνται υψηλά, το ποσοστό επενδύσεων, παραγγελιών και πωλήσεων πέφτει, ο πληθωρισμός

και η ανεργία σημειώνουν συγκρατημένη, αλλά σταθερή νέα άνοδο.

Έτσι, μεγάλο μέρος των οικονομολόγων της χώρας αρχίζει πάλι και μιλά για νέα «ύφεση» στα πλαίσια μιας μετριότερης «ανάπτυξης». Οπωσδήποτε τίποτα δεν εγγυάται ότι η Αμερική θα μπορέσει να διατηρήσει ανάπτυξη ύψους τουλάχιστο 4-5% ώστε ν' αποσοβήσει η ίδια αύξηση της ανεργίας και να χρησιμοποιηθεί σαν «ατμομηχανή» για ολόκληρη την υπόλοιπη καπιταλιστική κοινωνία. Η οικονομία αυτή φαίνεται να 'χει μπει από χρόνια τώρα στην καθοδική πορεία που χαρακτηρίζει τους περίφημους κύκλους του Kondratiev. Ο Kondratiev και άλλοι οικονομολόγοι (Kitchin, Mitchell κτλ.) υπογράμμισαν την κυκλική πορεία της καπιταλιστικής οικονομίας, μακροπρόθεσμα και κατά μικρότερα διαστήματα.

Ο Kondratiev επέμενε στους μεγάλους κύκλους διάρκειας 40-60 ετών ο καθένας, με 20 έως 30 χρόνια «άνοδο» και παρόμοια «κάθοδο», κατά «μέσο όρο» δηλαδή τόσο στην «άνοδο» όσο και στην «κάθοδο» παρεμβαίνουν μικρότεροι κύκλοι σχετικής «ύφεσης» ή «ανάκαμψης». Η θεωρία των μεγάλων κύκλων έρχεται και πάλι επί τάπητος, καθώς το φαινόμενο της κρίσης απασχολεί περισσότερο παρά ποτέ θεωρητικούς και οικονομολόγους, πάσης σχολής. Γιατί βέβαια μόνον επιστημονικά μπορεί να κατανοηθεί το φαινόμενο αυτό και να διαγραφούν προοπτικές για την έξοδο από την κρίση. Έτσι, αναθερμαίνονται τόσο οι παλιές θεωρίες γύρω από το ζήτημα αυτό, όσο και οι συζητήσεις για την αξία τους σήμερα, που τόσοι άλλοι νέοι παράγοντες επενεργούν σε πολύπλοκη αλληλεπίδραση, πάνω στην παγκόσμια οικονομία.

Τα ονόματα και οι ιδέες του Μαρξ και του Schumpeter ξανάρχονται στην επιφάνεια. Αλλά οι περισσότεροι θεωρητικοί και οικονομολόγοι προτιμούν τον Schumpeter, γιατί ρέπουν στις φαινομενολογικές εξηγήσεις της κρίσης, που δεν βάζουν υπό αίρεση τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, που δεν αρχίζουν από την παραγωγή, σαν βασική αφετηρία.

Ο Schumpeter είναι και πάλι της μόδας γιατί, αφ' ενός μεν υπογράμμισε και αυτός την κυκλική πορεία της καπιταλιστικής οικονομίας, και αφ' ετέρου στάθηκε ιδιαίτερα στον ρόλο των τεχνολογικών προόδων για την έξοδο από κάθε κρίση. Ταυτόχρονα, εξήρε τον ρόλο της ατομικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας εναντίον κάθε υπερβολικού κρατικού παρεμβατισμού.

Τώρα που τόσοσ λόγος γίνεται, αφ' ενός για την νέα «Επιστημονο-τεχνολογική Επανάσταση» της ηλεκτρονικής και της αυτοματοποιημένης γενικευμένης μηχανικής, και αφ' ετέρου για λιγότερο «κρατικό παρεμβατισμό», οι θεωρίες του Schumpeter, όπως τις ανέπτυξε στα διαδοχικά του μεγάλα συγγράμματα στα πρώτα σαράντα χρόνια του αιώνα, γίνονται άκρως επίκαιρες. Ενδιαφέρον έχουν κατά τη γνώμη μας, όχι τόσο για την γέννηση της σημερινής κρίσης, όσο για την έξοδο απ' αυτήν. Η βαθύτερη αιτιολόγηση της σημερινής κρίσης είναι αντικείμενο πολλών ερευνών, αντιλήψεων και σχολών που δεν πρόκειται να μας απασχολήσουν σ' αυτό το κείμενο.

Είναι πολύ δύσκολο να βρει κανείς έναν κοινό παρονομαστή σ' αυτές τις συχνά φαινομενολογικές μελέτες, που καταπιάνονται δηλαδή με επιφαινόμενα της κρίσης, με δευτερεύοντες παράγοντες, σημαντικούς αλλά όχι καθοριστικούς για τις βαθύτερες αιτίες του φαινομένου. Οι περισσότεροι συμφωνούν ωστόσο, ότι η κρίση εκδηλώνεται σε τελευταία ανάλυση σαν

κρίση συσσώρευσης του κεφαλαίου. Δηλαδή, αδυναμία του κεφαλαίου να αναπαράγεται σε διευρυνόμενη κλίμακα. Πράγμα που σημαίνει ότι ο κόσμος φτωχαίνει υλικά, σε σχέση με τις ανάγκες του, και η οικονομία συντηρείται ολοένα και περισσότερο με πληθωριστικά μέσα, που δεν έχουν πραγματικό αντίκρουσμα νέων υλικών αγαθών. Το αποτέλεσμα αυτό οδήγησε ένα σύνολο παραγόντων σε αλληλεπίδραση, που η γενική του δυναμική λειτουργία είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Και αυτή η δυσκολία καταφαινεται στην απειρία των αναλύσεων και εξηγήσεων που δίνονται από όσους ασχολούνται παγκόσμια με αυτό το ζήτημα.

Κάποια γενική συμφωνία υπάρχει σε θέματα όπως τα ακόλουθα:

Ότι ο νέος οικονομικός ρόλος του Κράτους και του διεθνούς πιστωτικού συστήματος, ιδιωτικού και δημόσιου, συνέβαλαν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, μεταπολεμικά, στην πληθωριστική συντήρηση της οικονομικής ανάπτυξης. Αλλά και ότι, από μερικά χρόνια τώρα, αυτό όχι μόνο πια δεν αρκεί, αλλά επιδεινώνει την κατάσταση, όπως καθαρά φαίνεται με τον εξωτερικό (αλλά και εσωτερικό) υπερδανεισμό πολλών κρατών, που στερεώνει την απορροφητική δύναμη των αγορών τους.

Ότι οι πολυεθνικές εταιρίες που είναι η σύγχρονη μορφή συγκέντρωσης του μονοπωλιακού κεφαλαίου, για ένα διάστημα προώθησαν τις παραγωγικές επενδύσεις Ευρώπης - Αμερικής (και προς τις δυο κατευθύνσεις) καθώς και σε επιλεγμένες, κατάλληλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής, αλλά σήμερα στρέφονται κυρίως σε κερδοσκοπικές χρηματιστικές δραστηριότητες, χάρη στις οποίες κυρίως διατηρούν υψηλό ποσοστό κέρδους του κεφαλαίου.

Ότι η κρίση «παγκοσμιοποιείται» και γίνεται ολοένα πιο οργανική.

Ότι η έξοδος απ' αυτήν δεν μπορεί να 'ναι αποτέλεσμα της νέας τεχνολογίας και μόνο, όταν αυτή διεθνοποιηθεί.

Ότι χρειάζεται συνδυασμός της τελευταίας με κοινωνικο-οικονομικές μεταρρυθμίσεις γενικότερου χαρακτήρα, που ίσως μόνο μία παγκόσμια (ή διεθνής τουλάχιστον) συγκεντρωμένη, σχεδιασμένη κάπως οικονομία, θα μπορούσε ν' αντιμετωπίσει. Π.χ. στον τομέα του διεθνούς πιστωτικού συστήματος, που επί χρόνια ο ρόλος του υπήρξε «θετικός», σήμερα υπάρχει η τάση, οι ιδιωτικές τράπεζες να μην ενδιαφέρονται τόσο πια για παραγωγικές επενδύσεις, στον «Τρίτο Κόσμο» ιδίως, αλλά για μία αναδίπλωση των χρεών των τελευταίων απέναντί τους. Στον πρωταρχικό τους ρόλο αντικαθίστανται από διακρατικές τράπεζες, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και άλλα ιδρύματα.

Ο ρόλος της «επιστημονοτεχνολογικής» σύγχρονης «Επανάστασης» θεωρείται γενικά βασικός, με την έννοια που του έδωσε ειδικότερα ο Schumpeter. Ανακαίνιση της τεχνολογίας του παραγωγικού συστήματος και ζήτηση νέων προϊόντων, μπορούν να συμβάλουν ώστε ν' αναπτυχθούν νέες παραγωγικές επενδύσεις και διευρυνόμενη αγορά της παραγωγής. Έτσι, μπορεί να ξαναρχίσει διευρυνόμενη συσσώρευση του κεφαλαίου, που θα σήμαινε «έξοδο από την κρίση».

Η άποψη αυτή έχει και τους αντιφρονούντες, που παρατηρούν ότι σήμερα η αγορά είναι κορεσμένη από σπίτια, αυτοκίνητα, ψυγεία, τηλεοράσεις, ραδιόφωνα και άλλες οικιακής χρήσεως μηχανές, μπροστά στις οποίες το ολένα και χαμηλότερο κόστος από τους υπηρεσιακούς, οικογενειακούς και προσωπικούς ηλεκτρονικούς εγκεφάλους, και τα άλλα παιχνίδια της ηλεκτρονικής, δεν έχουν το ίδιο οικονομικό βάρος και ενδιαφέρον. Δηλαδή δεν πρόκειται να αποκτήσουν παρόμοιου ύψους επενδύσεις και ζήτηση. Τουλάχιστον έως ότου γενικευθεί και παγκοσμιοποιηθεί η ζήτηση και εφαρμογή τους.

Διατείνονται οι αντιφρονούντες ότι αν και ξεπεράσαμε τη φάση του «Προμηθέα στο βάθος της κάμψης», δηλ. όταν στέ-

ρεψαν οι πρώτοι μεταπολεμικοί ανακαίνισμοι της τεχνολογίας, δεν ξεπεράσαμε ακόμα εκείνη της «δημιουργικής καταστροφής» που χαρακτηρίζει κατά τον Schumpeter την αποσταθεροποίηση κάθε συστήματος ισορροπίας όταν διαχειρίζεται μία νέα δέσμη τεχνολογικών εφευρέσεων. Για την ώρα η δέσμη αυτή (της ηλεκτρονικής, της γενικευμένης μηχανικής αυτοματοποίησης στην παραγωγή, αλλά και στις υπηρεσίες) απλώς ανεβάζει ακόμα περισσότερο την ανεργία.

Είναι περίεργο πόσο και οι μαρξιστές θεωρητικοί της οικονομίας και της κρίσης, ξέχασαν ό,τι έμαθαν από το μεγάλο δάσκαλό τους, ή δεν διάβασαν, ή δεν κατάλαβαν σωστά το συνολικό του έργο. Είναι περίεργο, π.χ., γιατί δεν ανατρέχουν στο θεμελιώδες έργο του Κ. Μαρξ που 'ναι η σκιαγράφηση του «Κεφαλαίου» του στην περίοδο 1857-1858 και που μας έγινε σχετικά πρόσφατα γνωστό με τον τίτλο «Grundrisse der Kritik der Politischen Oekonomie» (Θεμέλια της Κριτικής της Πολιτικής Οικονομίας) και ιδιαίτερα των τμημάτων εκείνων που αναφέρονται στο «πάγιο κεφάλαιο».

Ο Κ. Μαρξ προείδε «προφητικά» μία φάση ανάπτυξης χαρακτηριζόμενη από την γενικευμένη αυτοματοποιημένη μηχανική χωρίς άμεση επέμβαση στο σύστημα αυτό του εργάτη, του εργαζόμενου. Όπως τα σημερινά, αλλά ιδίως αυριανά εργοστάσια, και οι υπηρεσίες (στα γραφεία, στα ταχυδρομεία, στις συγκοινωνίες, στον τύπο, στην Παιδεία, στην ιατρική, κτλ.), που θα διακινούνται από αυτοματοποιημένα συμπλέγματα μηχανών.

Ο Μαρξ τόνισε ότι το κεφάλαιο τείνει ακατάσχετα προς μία τέτοια φάση. Έγραψε: «Το κεφάλαιο τείνει αναγκαστικά προς την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την ελαχιστοποίηση του αναγκαίου χρόνου εργασίας».

Έτσι, η αυτοματοποιημένη γενικευμένη μηχανική είναι η πιο κατάλληλη μορφή του πάγιου κεφαλαίου, δηλαδή των μηχανών, «και η πιο κατάλληλη μορφή του κεφαλαίου, γενικά». Δηλαδή το κεφάλαιο τείνει ακατάσχετα να ενσαρκωθεί σ' ένα αυτοποιημένο σύστημα μηχανών, χωρίς εργάτες (ή ελάχιστους).

Τέτοια είναι η οργανική τάση του κεφαλαίου σε σχέση με τον εαυτό του, με τις βαθύτερες τάσεις του. Αλλά μία τέτοια εξέλιξη του κεφαλαίου που αρχίζει και πραγματοποιείται σήμερα (αν και είναι δύσκολο να ολοκληρωθεί παγκόσμια), ο Μαρξ είχε τονίσει ότι θα συνεπέφερε την κατάργηση του καπιταλιστικού συστήματος, σαν τέτοιου.

Γιατί, από την άλλη μεριά, το κεφάλαιο έχει πάντα ανάγκη ζωντανής εργασίας από την οποία αντλεί το κέρδος του και αντιτίθεται στην απελευθέρωση των εργαζόμενων από τον ζυγό του χρόνου δουλειάς και στην αύξηση χρόνου για την ελεύθερη ανάπτυξή τους. Έτσι, κατά τον Μαρξ, οι αέναες τεχνολογικές πρόοδοι, αναπόφευκτες, γιατί αναγκαίες για το κεφάλαιο, οδηγούν τελικά σε δομική κρίση το σύστημα, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την κατάργηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής —αφού οι μηχανές αντικαθιστούν την ζωντανή εργασία και την εκμετάλευσή της, και επιβάλλουν ολοένα μικρότερο χρόνο αναγκαίας κοινωνικής εργασίας, μεγαλώνοντας, αντίθετα, διαρκώς την δυνατότητα ελεύθερου χρόνου, πάνω στον οποίο στηρίζεται, κατά το Μαρξ, και η δυνατότητα πραγματικής απελευθέρωσης και καθολικής ανάπτυξης του ατόμου.

Θα 'πρεπε λοιπόν σήμερα, που τόσο μεγάλη συζήτηση γίνεται γενικώς για την ΚΡΙΣΗ, οι μαρξιστές τουλάχιστον να βγάλουν όλα τα συμπεράσματα που απορρέουν απ' ό,τι είπε ήδη ο Μαρξ για μία φάση ανάπτυξης χαρακτηριζόμενη από την γενικευμένη αυτοματοποίηση της μηχανικής. Αυτή θα τους ανάγκαζε να συγχρονίσουν πολλές αρχαιομαρξιστικές τους αντιλήψεις (ακόμα και για την αξία, και υπεραξία, σε σχέση με τον ατομικό εργάτη), αλλά θα αποτελούσε και πολύτιμη συνεισφορά στην αιτιολόγηση της σημερινής κρίσης και τις προοπτικές εξόδου από αυτήν.

«ΠΡΑΣΙΝΟΙ»

Τάσεις και στρατηγικά διλήμματα

(Μια συζήτηση του Όττο Σίλυ
με τον Νίκο Ζώζο)

Κατά καιρούς, διάφορα δημοσιεύματα έχουν δει το φως της δημοσιότητας στον περιοδικό κυρίως, αλλά και στον καθημερινό Τύπο, σχετικά με τους «Πράσινους» της Δ. Γερμανίας —ιδιαίτερα μετά την επιτυχία τους στις εκλογές του '83 και την είσοδό τους στο κοινοβούλιο. Όμως, παρόλη την πληθώρα των δημοσιευμάτων, θα ήταν λάθος να υποστηρίξει κανείς ότι το θέμα έχει εξαντληθεί.

Σ' αυτή τη σύντομη αναφορά μας στους «Πράσινους», η οποία συμπληρώνεται με μια συνέντευξη που μας παραχώρησε για το ΑΝΤΙ ο βουλευτής του κόμματος Όττο Σίλυ, θα προσεγγίσουμε άλλη μια φορά το θέμα αυτό διακινδυνεύοντας να επαναλάβουμε πράγματα τα οποία έχουν ήδη ειπωθεί. Και αυτό, γιατί πιστεύουμε πως οι σημερινές διεθνείς συγκυρίες αναβαθμίζουν το ρόλο της Ευρώπης για την υπόθεση της ειρήνης, θέτοντάς της την πρόκληση για μια διαφοροποίησή της από τις δυο συγκρουόμενες υπερδυνάμεις και τη δημιουργία ενός καινούργιου status quo —και στο σημείο αυτό το εναλλακτικό κίνημα της Γερμανίας έχει πολλά να προτείνει, προτάσσοντας ταυτόχρονα την πρόκληση προς την ευρωπαϊκή Αριστερά.

Οι ιστορικές καταβολές των «Πράσινων»

Τις ρίζες των "Πράσινων" θα τις βρει κανείς στο φοιτητικό κίνημα της Γερμανίας του '60 —και ιδιαίτερα της SDS (Σοσιαλιστική Φοιτητική Συμμαχία) και της ΑΡΟ (Εξωκοινοβουλευτική Αντιπολίτευση, συσπείρωση αριστερών φοιτητών) —ένα κίνημα επηρεασμένο από τις κριτικές θεωρίες της Σχολής της Φρανγκφούρτης, και ιδιαίτερα εκείνες των Μαρκούζε και Ε. Μπλοχ, το οποίο σημάδεψε την παραπέρα πορεία της γερμανικής Αριστεράς.

Με την παρακμή και τη διάλυση του φοιτητικού κινήματος, σημειώνεται μια πολυδιάσπαση της γερμανικής Αριστεράς. Από τη μια μεριά ιδρύονται σε όλα τα κρατίδια μια σειρά σοσιαλιστικές ομάδες. Ορισμένες από αυτές καταλήγουν στα εργοστάσια, όπου επιδίδονται στο έργο της διαφώτισης και της συνειδητοποίησης της εργατικής τάξης. Μια άλλη μερίδα του φοιτητικού κινήματος ακολουθεί την λογική της ένοπλης δράσης (Μπάαντερ - Μάινχοφ) και οδηγείται στην τρομοκρατία. Παράλληλα, μια τρίτη μερίδα ακολουθεί την πρακτική των «Burgerinitiativent», των «πρωτοβουλιών του πολίτη», και προσπαθεί να κινητοποιήσει την εφησυχασμένη κοινή γνώμη της Γερμανίας, σε τοπικό επίπεδο, πάνω σε μια σειρά προβλημάτων που έχουν ως σημείο αναφοράς κυρίως το περιβάλλον και τα πυρηνικά.

Ήδη από τις αρχές του '70 μια αριστερή ομάδα που προέρχονταν κύρια από την ΑΡΟ, έχει ξεκινήσει μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού της Αριστεράς, ενώ το κίνημα των οικολόγων σημειώνει ιδιαίτερα σημαντική άνοδο, καθώς οι προτάσεις τους για έναν «άμεσο - εναλλακτικό» τρόπο ζωής βρίσκουν πλατιά απήχηση σ' ένα σημαντικό κομμάτι της νεολαίας και των διανοουμένων. Την ίδια εποχή, αρχίζουν να λαμβάνουν ενεργά μέρος στις διάφορες διεργασίες που γίνονται στο χώρο της Αριστεράς μια σειρά σημαντικές προσωπικότητες των φοιτητικών εξεγέρσεων της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων και οι Κον Μπεντίτ και Ρούντι Ντούτσκε, ενώ σύντομα το εναλλακτικό κίνημα της Γερμανίας ανακαλύπτει τον Ρουντόλφ Μπάρο. Σχετικά με τις διαδικασίες αυτές, ο Όττο Σίλλυ μας καταθέτει την προσωπική του εκτίμηση:

«Για να κατανοήσει κανείς ακριβέστερα το εναλλακτικό κίνημα» —και φυσικά και τους Πράσινους— και τη εξέλιξή του, θα πρέπει να το δει σε σχέση με το φοιτητικό κίνημα της δεκαετίας του '60, σαν ιστορική δηλαδή συνέχεια της ΑΡΟ.

«Η επιτυχία που σημείωσε το εναλλακτικό κίνημα και οι Πράσινοι οφείλεται, κατά τη γνώμη μου, στη δυνατότητά του να ξεπεράσει τα διλήμματα που είχε θέσει το φοιτητικό κίνημα εκείνης της εποχής —διλήμματα τα οποία το οδήγησαν σε μια πολυδιάσπαση, με τη δημιουργία μιας σειράς σχεταριστικών ομάδων— να απελευθερωθεί από τον δογματικό κλοιό της λεγόμενης "τελειωμένης", ή "τετελεσμένης" κλειστής κοσμοθεωρίας, και να προχωρήσει στην αποδοχή μιας ανοιχτής κοσμοθεωρίας. Το ότι οι εναλλακτικοί και οι "Πράσινοι" μπόρεσαν να απελευθερωθούν από μια σειρά αναχρονιστικές πλέον θεωρίες, που χαρακτήριζαν το αριστερό φοιτητικό κίνημα εκείνης της εποχής, το θεωρώ σαν ένα σημαντικό παράγοντα για την επιτυχία που σημείωσαν.

«Αναφέρω για παράδειγμα το θέμα της βιομηχανικής ανάπτυξης. Τότε υπήρχε η πεποίθηση ακόμα, πως ήταν δυνατόν μέσω της βιομηχανικής ανάπτυξης —με τον άμεσο έλεγχο των αριστερών και σοσιαλιστών— να πετύχουμε την απελευθέρωση της ανθρωπότητας. Εκείνη την εποχή δεν είχαν κατανοηθεί ακόμα —δεν είχαν ούτε καν συζητηθεί— τα οικολογικά προβλήματα. Θυμάμαι χαρακτηριστικά, σε συζητήσεις που κάναμε τότε στα πλαίσια της SDS με τους φίλους μου (θυμάμαι ήταν ο Ντούτσκε και ο Σέμμερ), πως υποστήριζα ότι η χρησιμοποίηση της ατομικής ενέργειας δεν ήταν η λύση στο ενεργειακό πρόβλημα (αναφέρεται στην εποχή της μεγάλης ενεργειακής κρίσης, σσ.). Εκείνοι έβλεπαν τους δισταγμούς μου εντελώς λαθεμένους και υποστήριζαν ανεπιφύλακτα τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Το ίδιο συνέβαινε και με το θέμα της χημικής λίπανσης και της χρήσης μεταλικών λιπασμάτων. Σήμερα έχει συντελεστεί μια μεγάλη αλλαγή σ' αυτούς τους τομείς, καθώς το εναλλακτικό κίνημα και οι "Πράσινοι" κατάφεραν να ξεπεράσουν την παραδοσιακή έννοια της προόδου».

Τον Νοέμβριο του '78 γίνεται το πρώτο βήμα για την ίδρυση του κόμματος των "Πράσινων", με την έναρξη ενός διαλόγου στον οποίο μετέχουν οι Πέτρα Κέλλυ, από τον πυρηνικό κίνημα

(και μέλος τότε του SPD), ο Βογκτ, ο Γκρυλ (πρώην βουλευτής των χριστιανοδημοκρατών), ο Χόρατσεκ και άλλοι αντιπρόσωποι διαφόρων ομάδων. Στις 17 Ιανουαρίου του '79, δημιουργείται η πρώτη ένωση των "Πράσινων", στην οποία προσχωρούν λίγο αργότερα και οι Ντούτσκε και Μπάρο. Λίγες μέρες μετά το θάνατο του Ντούτσκε οι Πράσινοι διοργανώνουν το πρώτο τους συνέδριο στην Καρλσρούη.

Με την ίδρυση του νέου κόμματος έχει ήδη τεθεί σε κίνηση μια δυναμική η οποία αρχίζει να αγκαλιάζει πλατιά κοινωνικά στρώματα. Στις αρχές της δεκαετίας του '80, προσχωρούν στο νεοσύστατο κόμμα πολλοί απογοητευμένοι οπαδοί και μέλη του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, φοιτητές από το χώρο του D.K.P. (Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα) και άλλοι που προέρχονταν κυρίως από διάφορες μαοϊκές συσπειρώσεις. Με την είσοδο των ατόμων αυτών στο κόμμα, μια σειρά συντηρητικών στελεχών του διαχωρίζουν την θέση τους και αποχωρούν. Τον Μάρτιο του '82, η επίδρασή τους έχει επεκταθεί τόσο που αναγκάζει και τον Γκρυλ, ιδρυτικό στέλεχος του κόμματος, σε αποχώρηση.

«Θεωρώ πολύ σημαντικό το γεγονός —μας λέει ο Όττο Σίλυ— ότι καταφέραμε εμείς να αφομοιώσουμε άτομα τα οποία προέρχονται από αριστεριστικές ομάδες —άτομα τα οποία κατάφεραν να ξεπεράσουν τη δογματική τους παράλυση και τα οποία αποτελούν σήμερα ένα σημαντικό πυρήνα στα πλαίσια του κινήματός μας. Η σύνθεση αυτή που προήλθε από τη συνένωση των ριζοσπαστών δημοκρατών —ή αν θες την τότε σοσιαλιστική αντιπολίτευση— με το οικολογικό κίνημα, ενεργοποίησε εκείνη τη δυναμική η οποία ανέδειξε το εναλλακτικό κίνημα και τους "Πράσινους" σε μια ρεαλιστική δύναμη στα πλαίσια της Ο.Δ. της Γερμανίας».

Η εκλογική επιτυχία των «Πράσινων» και οι τρεις τάσεις

Η αδυναμία των "Πράσινων" να συντάξουν ένα κοινό πρόγραμμα στο συνέδριό τους στην Καρλσρούη, είναι χαρακτηριστική για την κατανόηση των μετέπειτα εξελίξεων. Ήδη από το '79, ο προσδιορισμός της ιδεολογικής ταυτότητας του νέου κόμματος περιστρεφόταν γύρω από τις έννοιες οικολογικό, ειρηνικό, κοινωνικό, αντί-βία, δημοκρατία της βάσης, καθώς και τη σχετικά αφηρημένη έννοια του κόμματος - αντί-κόμματος. Οι ζυμώσεις και οι αντιπαράθεσεις που διεξάγονταν γύρω από τη συζήτηση για τον προσδιορισμό της ιδεολογικής ταυτότητας του νεοσύστατου κόμματος, οδήγησαν στη δημιουργία τριών τάσεων οι οποίες έκαναν σαφώς την εμφάνισή τους αμέσως μετά την εκλογική επιτυχία

των "Πράσινων" στις εκλογές του '83 και την είσοδό τους στο γερμανικό κοινοβούλιο, και με αφορμή την έναρξη των συζητήσεων για συνεργασία με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα.

«Σε γενικές γραμμές», μας είπε ο Όττο Σίλυ, «υπάρχουν δύο τάσεις μέσα στους "Πράσινους" ή, αν θέλετε, δυο "σχολές σκέψεις": Η μία, η οποία αρνείται ριζικά κάθε πιθανότητα συνεργασίας με τους σοσιαλδημοκράτες, και η άλλη η οποία δεν την αποκλείει. Η πρώτη τάση συχνά εξισούται με τους λεγόμενους "φουνταμεταλιστές" —αν και υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο ομάδων που αντιτίθενται στη συνεργασία με το Σοσιαλιστικό Κόμμα.

«Φουνταμελιστές ονομάζουμε τα άτομα εκείνα τα οποία υποστηρίζουν πως οι "Πράσινοι", σαν κόμμα, θα πρέπει να χρησιμοποιούν τη βουλή σαν μέσο διαφώτισης και όχι σαν μέσο για μια πραγματική παρέμβαση με απώτερο σκοπό την εξουσία. Αυτοί θεωρούν την κοινοβουλευτική εργασία σαν συνέχεια της ΑΡΟ —και είναι ανάμεσα σ' αυτά τα άτομα που συνηθίζεται να χρησιμοποιείται ο όρος κόμμα - αντι-κόμμα. Οι φουνταμελιστές αποτελούνται εν μέρει από απογοητευμένους ψηφοφόρους του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, οι οποίοι, από τις κομματικές εμπειρίες που είχαν έχασαν κάθε εμπιστοσύνη προς το κόμμα αυτό και αμφιβάλλουν ότι υπάρχει η οποιαδήποτε πιθανότητα να καταλήξουν σε λογική συμφωνία μαζί του. Ακόμα πιστεύουν πως αν προχωρήσει το κόμμα σε μια συνεργασία με τους σοσιαλδημοκράτες το αποτέλεσμα θα είναι η φθορά —ότι, δηλαδή, οι σοσιαλδημοκράτες θα τους καπελώσουν και το κόμμα θα χάσει έτσι την πειστικότητά του.

«Εκτός από τους φουνταμεταλιστές, υπάρχει και μια άλλη τάση —μια άλλη φράξια θα 'λεγα— σ' αυτό, το, ας το πούμε, "μέτωπο της άρνησης". Πρόκειται για μια ομάδα (που είναι μειοψηφία, νομίζω, αν και είναι δύσκολο να κρίνει κανείς) η οποία προχωρά υπερβολικά σε ό,τι αφορά τη ριζοσπαστικότητα (ή, την επαναστατικότητα), και θεωρεί πως, στην πορεία του, το κίνημα πρέπει να επιφέρει μια ανατροπή στην κοινωνία. Η τάση αυτή αποτελείται από άτομα τα οποία επιμένουν ακόμα σε μια χαμένη έννοια της επανάστασης. Αυτοί λοιπόν, ή απορρίπτουν ασύζητητι κάθε πρόταση συνεργασίας με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα —αρνούμενοι τον οποιοδήποτε συμβιβασμό— ή, πολύ απλοϊκά, υποστηρίζουν πως θα πρέπει το κόμμα να αποκτήσει πρώτα την πλειοψηφία, και από θέση ισχύος πια να προχωρήσει σε οποιεσδήποτε διαπραγματεύσεις.

«Το "σύστημα" κατάντησε μύθος»

«Η δεύτερη "σχολή σκέψης" — όσον αφορά τη συνεργασία η οποία με τους σοσιαλδημοκράτες — προς την οποία κλίνω και εγώ — υποστηρίζει πως όλες οι δυνατότητες επιλογής θα πρέπει να παίρνονται σοβαρά υπόψη στην πολιτική. Τι εννοούμε μ' αυτό; Όταν κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες δεν υπάρχει άλλη διέξοδος — ή άλλη επιλογή — από αυτήν της αντιπολίτευσης, τότε πρέπει φυσικά να παραμένεις στην αντιπολίτευση και από αυτήν τη θέση να αγωνίζεσαι. Ταυτόχρονα, όμως, πρέπει να αποβλέπεις και να επιδιώκεις να περάσεις τις απόψεις και τις επιδιώξεις σου όσο το δυνατόν περισσότερο και καλύτερα, και στο συντομότερο χρονικό διάστημα. Θεωρώ πως το στοιχείο του χρόνου παίζει πολύ σημαντικό ρόλο — εφόσον φυσικά παίρνουμε στα σοβαρά τις διακηρύξεις μας — λόγω της επικίνδυνης κατάστασης στην οποία βρισκόμαστε, τόσο στον τομέα της ασφάλειας όσο και στον τομέα της περιβαλλοντολογικής καταστροφής που την περιμένουμε, ή που ήδη συντελείται. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, θα πρέπει κανείς να εξετάζει με ιδιαίτερη προσοχή το αν δεν θα ήταν σωστό να προχωρήσει σε ορισμένους συμβιβασμούς, ή υποχωρήσεις, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα κάποιες άλλες απαιτήσεις μας — τις οποίες πολύ σωστά θέτουμε φυσικά — εναποθέτοντας στο χρόνο τη διαπραγματεύσή τους.

Τη στάση αυτή τη θεωρώ ρεαλιστική — σε ορισμένους αρέσει να μου βάζουν την ετικέτα του "πραγματοστή", η οποία φυσικά δεν μ' ενοχλεί — και αυτό δεν σημαίνει, όπως μερικοί μου προσάπτουν, πως επιδιώκω μια συνεργασία κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως για να προχωρήσουμε σε μια συνεργασία με το SPD, θα πρέπει να γίνουν αποδεκτές από αυτό μερικές από τις βασικές μας απόψεις πάνω σε θέματα - κλειδιά, που έχουν σχέση με τις διακηρύξεις μας. Έτσι, λοιπόν, θα ήταν αδιανόητο για μας να προχωρήσουμε σε μια συνεργασία με το SPD αν αυτό θα σήμαινε την από μέρους μας αποδοχή της περαιτέρω παραμονής στη χώρα μας των πυραύλων Πέρσινγκ II, ή αν η συνεργασία μας δεν στηριζόταν σε μια συμφωνία για το κλείσιμο όλων των εργοστασίων πυρηνικής ενέργειας στη χώρα μας.

Στο σημείο αυτό θέσαμε στον Όττο Σίλυ το ερώτημα σχετικά με τον κίνδυνο της ενσωμάτωσης των «Πράσινων» στο σύστημα, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας τους με τους Σοσιαλδημοκράτες.

«Κατ' αρχήν θα πρέπει να προσέξουμε να αποφύγουμε ένα σφάλμα το οποίο είναι πολύ διαδομένο στους "Πράσινους". Μερικοί νομίζουν πως το κόμμα των "Πράσινων" είναι ταυτόχρονα και το κίνημα — αυτό δεν ευσταθεί. Οι "Πράσινοι" είναι ένα κοινοβουλευτικό κόμμα, και σαν τέτοιο πρέπει να δρομολογηθεί και να μάθει να εκμεταλλεύεται τις δυνατότητες που του προσφέρονται στο κοινοβουλευτικό πεδίο, διατηρώντας ταυτόχρονα την αίσθηση των ορίων ενός τέτοιου πεδίου. Και θα πρέπει εδώ να σας πω πως δεν μου αρέσει να ακούω τη λέξη "σύστημα" — το σύστημα, το σύστημα — είναι μια περίεργη έννοια, έχει καταντήσει μύθος πια.

«Προσωπικά τάσσομαι ανεπιφύλακτα υπέρ του κοινοβουλευτισμού. Πιστεύω πως παίζει σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό, την αποσαφήνιση και τη λύση των συγκρούσεων και των αντιθέσεων, και προτιμώ την κοινοβουλευτική δημοκρατία από κάθε είδους δικτατορία — είτε πρόκειται για τη δικτατορία του προλεταριάτου, ή για οποιαδήποτε άλλη.

«Πέρα όμως από την κοινοβουλευτική εργασία, θα πρέπει να φροντίσουμε να διατηρήσουμε και τις άλλες δυνατότητες έκφρασης που διαθέτουμε για την προώθηση μιας αλλαγής στην κοινωνική νοοτροπία. Λόγου χάρη, πιστεύουμε πως οι πολίτες θα πρέπει να συμμετέχουν περισσότερο στη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής συνείδησης, απ' τη μια μεριά μέσα από την εξωκοινοβουλευτική δράση και, ίσως, με την προσεκτική ανάπτυξη λαϊκών μορφών δράσης. Απ' την άλλη, νομίζουμε πως μονοπωλούνται πάρα πολλές κοινωνικές λειτουργίες και διαδικασίες αποφάσεων από τους κρατικούς μηχανισμούς. Επιδιώκουμε λοιπόν — αν και δεν έχουμε διαμορφώσει ξεκάθαρα αυτή την πρόταση — την αποκρατικοποίηση — μέσα σε κάποια όρια — της κοινωνίας, στον τομέα της κουλτούρας και της οικονομίας. Δεν νομίζω να χρειάζεται εδώ να το τονίσω, πως δεν θα πρέπει να κάνει κανείς την παραπλανητική σύγκριση των προτάσεών μας για αποκρατικοποίηση, με αυτές των αντιδραστικών.

«Βλέποντας λοιπόν το θέμα στο σύνολό του, με αυτά τα δεδομένα, νομίζω ότι ο κίνδυνος να χάσουμε τον εναλλακτικό χαρακτήρα μας, σαν αποτέλεσμα μιας συνεργασίας μας με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα είναι υπαρκτός όσο εμείς νιώθουμε αδύνατοι και είμαστε εξοπλισμένοι με μια σχετικά αδύνατη αυτοπεποίθηση. Πιστεύω πως η αντιπάθεια που δείχνουν μερικοί από τους "Πράσινους" προς το SPD, είναι μια έκφραση αδυναμίας. (ναι, ναι, μην απορείς γι' αυτό)· πιστεύουν στ' αλήθεια πως δεν θα μπορούσαν να σταθούν σε μια συνεργασία με το SPD. Θα ήταν μια πραγματικά ειλικρινής αντίδραση αν έβγαине κι έλεγε κανείς ότι "το κόμμα είναι πολύ νέο ακόμα και δεν είναι πολιτικά σταθεροποιημένο όσον αφορά τον προγραμματισμό και τη δομή του. Γι' αυτό θεωρούμε πως δεν είναι καιρός να προχωρήσουμε σε μια συνεργασία ή έναν κυβερνητικό συνασπισμό με το SPD". Αυτή θα ήταν μια πραγματικά ειλικρινής άποψη και θα ήμουν πραγματικά διατεθειμένος να τη συζητήσω. Νομίζω όμως πως πρέπει να έχει κανείς το θάρρος να το πει αυτό ξεκάθαρα. Διαφορετικά λειτουργεί πάνω σε μια πολύ περίεργη αλυσίδα επιχειρημάτων».

Τα τέλη της δεκαετίας του '70 και οι αρχές του '80, χαρακτηρίστηκαν σαν μια κορυφαία στιγμή στην ανάπτυξη του εναλλακτικού κινήματος της Γερμανίας και των Πράσινων. Σήμερα, φαίνεται ότι, μετά από μια φάση κατά την οποία το κίνημα αυτό επαναπαύοταν στην «πολυτέλεια» του περιθώριου, και ύστερα από μια περίοδο ευφορίας, που ήρθε σαν φυσικό αποτέλεσμα μιας σειράς επιτυχιών του, έφτασε πια ο καιρός να «μετρήσει τα κουκιά του» και να επωμισθεί τις ευθύνες εκείνες που του προσδίδουν οι καινούργιες συνθήκες. Δεν θα ήταν υπερβολή, αν υποστηρίξαμε πως το κίνημα αυτό έχει ήδη καταφέρει να ανοίξει το δρόμο για νέες συζητήσεις στην ευρωπαϊκή αριστερά. Ίσως δεν θα ήταν επίσης υπερβολή να πούμε, πως η δυνατότητά του να απαντήσει στα καινούργια ερωτήματα που του τίθενται, θα μπορούσε να ήταν και η απάντηση στα χρόνια προβλήματα της τελματωμένης ευρωπαϊκής αριστεράς — ή τουλάχιστον μια ενεργοποιός πρόκληση προς αυτήν. Και από μια τέτοια εξέλιξη έχει ανάγκη η γηραιά μας ήπειρο, τώρα, περισσότερο από ποτέ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

1969-1984 • ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Λουκάς Αζελός

Εκδοτική δραστηριότητα και κίνηση των ιδεών στην Ελλάδα

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ

- Γ. Σκληρός. Σταθμοί και όρια στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα (Β' έκδοση)
- Περιπέτεια ή Επιστροφή αρ. 2

Μαυρομιχάλη 39
τηλ. 3601956, 3610445
Αθήνα 10680

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟ ΡΗΓΚΑΝΙΣΜΟ

Υπάρχει νεοσυντηρητισμός στις ΗΠΑ;

«ΚΑΝΤΕ ΛΕΦΤΑ, ΟΧΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ»

«Κάντε λεφτά, όχι επανάσταση». Μετά 20 έτη, σχεδόν, το περίφημο σλόγκαν του φοιτητικού κινήματος των ΗΠΑ («κάντε έρωτα, όχι πόλεμο»), βρίσκεται κάπου ξεχασμένο στο χρονοντούλαπο της ιστορίας. Οι ηγέτες του κινήματος, με γκριζους κροτάφους, κοστούμια και γραβάτες ανακαλύπτουν τα αγαθά του καπιταλισμού, που άλλοτε πολύ εμίσησαν. Και οι νέες γενιές ψηφίζουν με φανατισμό... Ρέγκαν.

Υπάρχει λοιπόν ένα νεοσυντηρητικό κύμα στις ΗΠΑ ή απλώς μία απόρριψη των ελπίδων που αποδείχθηκαν φρούδες: το 1975, το ποσοστό των Αμερικανίδων που είχαν προγαμιαίες σχέσεις έφτανε το 80%, ενώ σήμερα ελαττώθηκε περίπου κατά το ένα τρίτο, ενώ το ζήτημα της ελευθερίας των αμβλώσεων τίθεται ξανά για συζήτηση. Μία επιστροφή στα ήθη των παπούδων και των γιαγιάδων, ή απλώς στον ρομαντισμό που κάπου συνθλίφτηκε με την «επαναστατική περίοδο»;

Οι κατασκευαστές παιδικών στρατιωτικών παιχνιδιών —σημείωνε ο ανταποκριτής του Monde στις 30/10/1984— βλέπουν τον κύκλο εργασιών τους να ανεβαίνει. Οι κατασκευαστές αμερικανικών σημαιών, τρίβουν τα χέρια τους από χαρά. Και οι νέοι υποβάλλουν μαζικά τις υποψηφιότητές τους για να καταταχθούν στον αμερικανικό στρατό: ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά 10% μετά την εισβολή στη Γρενάδα, παρότι είχε προηγηθεί ο θάνατος 275 περίπου πεζοναυτών στην Βηρυττό. Πρόκειται για ένα νέο μιλιταριστικό πνεύμα ή απλά για την σταδιακή απεμπλοκή από το «σύνδρομο του Βιετνάμ» και ένα κλίμα εθνικής υπερηφάνειας χωρίς πολεμικές, κατακτητικές φιλοδοξίες;

Πολλοί υποστηρίζουν, ότι αυτός ο πατριωτισμός δεν είναι φι-

λοπόλεμος. Ότι τα γκάλοπ δείχνουν την αντίθεση των πολιτών σε κάθε σκέψη στρατιωτικής επέμβασης στη Νικαράγουα. Και σε όσους επικαλούνται τον συντηρητισμό του Ρέγκαν αντιπαραθέτουν το γεγονός ότι το Βιετνάμ ξεκίνησε από τους Δημοκρατικούς.

Οι τελευταίοι δεν έχουν ακόμη καταφέρει να ξαναβρούν την δική τους φυσιογνωμία, προτείνοντας μία άλλη κατεύθυνση για την αμερικανική κοινωνία. Το φαινόμενο Τζάκσον (που θ' αναλύσει στο επόμενο τεύχος του ANTI ο συνεργάτης μας Δημήτρης Σαντιξής), επηρεάζει ασφαλώς τα πολιτικά πράγματα, κινητοποιεί τους νέους, αλλά κυρίως τους μαύρους. Οι λευκοί νέοι ψηφίζουν Ρέγκαν, και όχι μόνο στις ΗΠΑ. Στα γκάλοπ που έγιναν στην Δ. Ευρώπη, οι νέοι, της Γαλλίας για παράδειγμα, θα ψηφίζαν Ρέγκαν σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ό,τι οι μεγαλύτεροί τους. Να ένα φαινόμενο που ενδιαφέρει και τις δικές μας εξελίξεις. Πρόκειται απλά για μία αποδοχή του αμερικανικού μοντέλου ζωής που εκπροσωπεί ο Ρέγκαν, ή για το γεγονός ότι ο συντηρητισμός κατάφερε κολυμπώντας να περάσει τον Ατλαντικό;

Και ίσως όλα αυτά περισσότερο από τις «στεγνές» εκτιμήσεις για τη νέα εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, αφορούν και την Ελλάδα. Είναι άραγε άσχετη μ' όλα αυτά η πτώση του φοιτητικού κινήματος και η έφοδος των συντηρητικών στα Πανεπιστήμια; Μήπως το σύνθημα «μην λερώνετε τις σχολές με αφίσες, οι σχολές είναι δικές μας», που ακούγεται όλο και πιο συχνά, αντιστοιχεί με το «κάντε λεφτά όχι επανάσταση» των νέων Αμερικανών;

Αλλά για όλα αυτά, διαβάστε το αφιέρωμα που ακολουθεί.

Νεοσυντηρητικός; Ποιος ο Ρήγκαν;

του Άκη Κοσώνα

«Τα καλύτερα παιδιά κουράστηκαν και γύρισαν στο σπίτι...». Και μετά βγήκαν από το σπίτι, χρησιμοποίησαν τις γνώσεις τους, τις ιδιαιτερότητές τους, και εισέβαλαν κυριολεκτικά στον καπιταλισμό. «Χέρι που δεν μπορείς να το δαγκώσεις φίλησέ το;» ή «ας μπούμε στον καπιταλισμό να τον διαβρώσουμε από τα μέσα;». Γιατί αν συμβαίνει το δεύτερο, έχουμε άμεσα οικοδομημένο το άλλοθι της παρουσίας της γενιάς του Μπέρκλεϋ και των αντιπολεμικών διαδηλώσεων, στο Στάιτ Ντηπάρτμεντ, στη Τζένεραλ Μότορς και στο NBC. Αλλά, αυτό το άλλοθι, το χρειαζόμαστε εμείς, οι άνθρωποι της Δυτικής ή Ανατολικής Ευρώπης, μια και θέλουμε να δικαιολογήσουμε τη «φθορά του κινήματος» στην Αμερική, μια και εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι η Τζόαν Μπαέζ κι ο Μπομπ Ντύλαν αποτελούν εν δυνάμει εκφραστές ενός ζωντανού κινήματος που «πολεμάει ενάντια στο ρατσισμό», που «χτυπάει τον ιμπεριαλιστικό ρεβανσισμό». Δεν μοιάζουν να το χρειάζονται η Μπαέζ κι ο Ντύλαν, ούτε κι οι καταληψίες των πανεπιστημίων, ούτε ίσως ο Ντέννις Χόππερ, αλλά ούτε ο Άντυ Γούρχολ κι ο Νόρμαν Μαϊνλερ. «Ο φονιάς με το θύμα αγκαλιά» και το 62% των νέων ηλικίας 18-24 χρόνων ψήφισε Ρόναλντ Ρήγκαν. Ψήφισε Ρήγκαν, ο οποίος Ρήγκαν είπε αστεειευόμενος ότι «σε πέντε λεπτά θα χτυπήσει με πυραύλους τη Ρωσία», ο οποίος έκανε εισβολή στη Γρενάδα, ο οποίος δεν θα διστάσει «αν χρειαστεί να πράξει το ίδιο και για τη Νικαράγουα» —(σύμφωνα με πρόσφατες δηλώσεις του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Τζωρτζ Σουλτς), ο οποίος... Οι νέοι πρωτοτυπούν στις Ηνωμένες Πολιτείες, άλλωστε πάντα η νεολαία των ΗΠΑ διακρινόταν για την πρωτοτυπία της: αιτήματα κι αγώνες για τη σεξουαλική απελευθέρωση, την ώρα που οι νέοι της Ευρώπης, προσπαθούσαν να κατανοήσουν την αναγκαιότητα της πάλης των τάξεων, διαβάζοντας Μπετελέμ και Ράποπορτ, Χίππυς τον καιρό που οι εξεγερμένοι νέοι στο Παρίσι ζητούσαν «εργατική αυτονομία» και «λειτουργία των Σοβιέτ», μπητ τζενερέισον, την εποχή που η πολιτικοποιημένη Ευρώπη αναζητούσε «τον οικονομισμό στην ΕΣΣΔ» και τη δικαίωση των αριστερών Εσέρων. Με απέραντο σεβασμό τόσο στους αριστερούς Εσέρους όσο και στους Χίππυς, πρέπει να ομολογήσουμε ότι η παράθεση αυτή δεν αποτελεί επιχειρηματολογία υπέρ της Ευρώπης, ή υπέρ των ΗΠΑ. Δεν «φταίει» κανείς που οι πολιτικο/κοινωνικές συνθήκες οδηγούσαν σε διαφορετικές έρευνες κι αναφορές.

Τι είναι συντηρητισμός; Είναι μήπως η στάση της Ευρώπης σ' αυτά που η Αμερική έχει να παρουσιάσει; Κι αν όχι τότε για-

τί η γηραιά ήπειρος ανησυχεί βαθύτατα κάθε φορά που «οι τρελοί Αμερικάνοι» ξεκινούν κάτι που μπορεί να είναι από δημιουργία πόλης των λεσβιών, ως το στήσιμο διαδηλώσεων υπέρ του Ε.Τ. (υποθέτω ότι γνωρίζουμε τον συμπαθή «Εξωγήινο»). Αλλά, διαπιστώνει κανείς, ένα είδος έλλειψης αυτάρκειας της Ευρώπης αναφορικά με τις Ηνωμένες Πολιτείες —ενώ κανείς δεν αμφισβητεί τη σοβαρότητα των κινήματων που γεννιούνται στον ευρωπαϊκό χώρο, δεν μπορεί παρά να παρατηρήσει τον κρυφό θαυμασμό και τη ζήλεια του τόπου που γέννησε τον πολιτισμό, απέναντι σ' αυτό που οι αριστεροί κι αριστεριστές ονόμασαν «δυτικό (ή καλύτερα αμερικάνικο) τρόπο ζωής». Η Γαλλία, η Μ. Βρετανία, η Ολλανδία σπεύδουν ν' αγκαλιάσουν το προτεινόμενο αμερικανικό μοντέλο οι νέοι των χωρών αυτών δεν είχαν ποτέ άμεσο συνειδησιακό πρόβλημα «δια το πόσιμον της κόκα-κόλα», ή για τον «αντεπαναστατικό χαρακτήρα του τζην». Δεν πρόκειται για μόδα, πρόκειται για πρακτική που ήταν άγνωστη, αν θέλετε πρόκειται ακόμη και για «μια άλλη έκφραση απέναντι σ' ένα δοσμένο κοινωνικό status». Κάποιες χώρες της Ευρώπης (σαν κι αυτές που αναφέραμε), δεν χρησιμοποίη-

σαν τη λογική (άλλωστε δεν είχαν κανένα λόγο να το κάνουν) που θέλει την τσίκλα σαν ιμπεριαλιστικό προπέτασμα, τα μαύρα γυαλιά σαν «πολιτιστική κληρονομιά της CIA», τους Χίππυς σαν «παραπλανημένα και δυστυχή του καπιταλισμού όντα», τους «Μαύρους Πάνθηρες» σαν «άθελα όργανα μιας καλοστημένης αμερικάνικης προπαγάνδας» κτλ. Σε τελευταία ανάλυση, το αμερικάνικο ντύσιμο δεν συνδυάστηκε απαραίτητα μ' αυτό που λέμε αμερικάνικη ιδεολογία —μπορείς να μην είσαι Αμερικανός και να φοράς τζην. Αυτός ο συλλογισμός που φαίνεται απλός χρειάστηκε πολύ δρόμο για να φτάσει σε κάποιες άλλες χώρες, που τα βιώματα κι οι αναφορές των λαών είχαν πράγματι άμεση σχέση με τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό.

Η ιστορία του Βιετνάμ έχει πάψει σίγουρα να λειτουργεί σαν πόλος συσπείρωσης των πολιτών εναντίον των κυβερνήσεων των ΗΠΑ. Αντίθετα, όσο κι αν είναι παρακινδυνευμένο, μπορεί κανείς να διακρίνει στον ορίζοντα τα στήθη των Αμερικανών να πάλλονται από συγκίνηση, όταν οι συνθήκες φέρνουν στην επιφάνεια την υπόθεση Βιετνάμ. Και βέβαια, δεν πάλλονται για τους νεκρούς Βιετκόνγκ, αλλά για «τα παιδιά των ΗΠΑ που έδωσαν τη ζωή τους για την ελευθερία της πατρίδας μας κι όλου του κόσμου» —και βέβαια για τους στρατιώτες που έφυγαν αρτιμελείς και γύρισαν μ' ένα πόδι ή ένα χέρι λιγότερο. Για όσους κυκλοφορούν με αναπηρικό καροτσάκι. Για τους «βετεράνους». Άλλωστε, πάνε πολλά χρόνια από τότε.

Έχει άραγε «αδύνατη ιστορική μνήμη»

ο αμερικάνικος λαός; Αντίθετα, μοιάζει να διαθέτει πολύ ισχυρή, στο μέτρο, που οι «βετεράνοι» αποτελούν εν δυνάμει σύμβολο. Μήπως τότε είναι «φύσει ιμπεριαλιστές, οπότε ορθώς βγάζουν τον Ρήγκαν για πρόεδρο»;

Κι εμείς θα ρωτήσουμε: Τι σημαίνει για τον αμερικανικό λαό, αμερικανικός ιμπεριαλισμός; Μήπως ο όντως υπαρκτός αυτός όρος λειτουργεί συναισθηματικά για όλους τους άλλους πλην των Αμερικανών; Μήπως χρειάζεται να πιάσουμε έναν έναν Αμερικανό πολίτη και να του λέμε: «κοίταξε, είσαι ιμπεριαλιστής, αφού ο πρόεδρος που ψήφισες εισέβαλε στη Γρενάδα», ή «αιματοκύλισε τη Χιλή, το Σαλβαδόρ, την Αργεντινή»; Τα παραπάνω, που ίσως φέρνουν χαμόγελα, αποτελούν δυστυχώς την πρακτική της λογικής που θέλει την Αμερική συντηρητική, με ορισμένες μονάδες μέτρησης: Οι Αμερικάνοι είναι αμνηστικοί γιατί:

1. «Πιστεύουν στο Θεό».

— Αλήθεια, στην Ευρώπη έχουμε αποστασιοποιηθεί από τέτοια ζητήματα (Ιταλία, Ισπανία, Ιρλανδία, Πολωνία...);

2. «Ψηφίζουν Ρεπουμπλικάνους».

— Ενώ θα ήσαν προοδευτικοί αν ψήφιζαν Δημοκρατικούς;... (το Βιετνάμ ποιος το ξεκίνησε;).

3. «Είναι εναντίον των αμβλώσεων».

— Στην Ευρώπη, εμείς, θεωρούμε τις αμβλώσεις σαν καθημερινή πρακτική;

4. «Αγαπούν την ιδιοκτησία».

— Αλλού, η κοινωνική συνείδηση θεωρεί την ιδιοκτησία σαν κλοπή άραγε;

5. «Είναι υπέρ της διατήρησης του θεσμού της οικογένειας».

— Φαίνεται ότι (αν και δεν το έχουμε αντιληφθεί) η προχωρημένη Ευρώπη έχει δυναμιτίσει τις δομές της οικογένειας και ζει σε κοινόβια...

● Είναι φανερό, πως τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται για να καταδείξουν το νεοσυντηρητισμό των Ηνωμένων Πολιτειών, είναι σαθρά —αν μη τι άλλο— στο βαθμό που δεν υπάρχουν άλλα κοινωνικά μοντέλα για αντιπαράθεση. Θα έπρεπε, στην Ευρώπη, να έχουμε περάσει σε διαδικασίες επαναστατικές, διαδικασίες ανατροπής κοινωνικών δυνάμεων και αξιών, για να επιτεθούμε στη συντηρητική Αμερική. Αλλά κάτι τέτοιο δε συμβαίνει, ίσως μάλιστα να συμβαίνει και το αντίθετο: σε μια εποχή που δεν διακρίνεται για την έντονη ανάπτυξη κινημάτων στη γηραιά ήπειρο (πλην του αντιπυρηνικού), μελετώντας κανείς τη διαμόρφωση των συνθηκών βρίσκεται μπροστά στη διαπίστωση της επαναφοράς σε συγκεκριμένες αξίες —αξίες που ποτέ δεν έπαψαν να υπάρχουν— τέτοιες που δε νομιμοποιούν την «από αριστερά» κριτική στον αμερικανικό (νεο) συντηρητισμό.

Ονομάζουμε συντηρητική την Αμερική, εννοώντας κατά βάθος, ότι πρόκειται για μια υπερδύναμη «χωρίς φραγμούς και όρια», που δεν θα διστάσει να εισβάλει στη Νικαράγουα π.χ., ή να εγκαταστήσει μια νέα δικτατορία στη Λατινική Αμερική. Και θεωρούμε ότι αυτές οι επιδιώξεις των ΗΠΑ θα πραγματοποιηθούν ευκολότερα, αν αυτός που έχει την τράπουλα είναι συντηρητικός ρεπουμπλικάνος. Αλλά, ας πούμε τα πράγματα με τ' όνομά τους: Ρεπουμπλικάνικη ή Δημοκρατική, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών δεν θα 'χει κανένα απολύτως πρόβλημα να επιβάλει δικτατορία στη Βενεζουέλα, ή ν' ανατρέψει τον άχρηστο πλέον για τις ΗΠΑ δικτάτορα της Χιλής Αουγκούστο Πινοσέτ. Ας σταματήσουμε να καθορίζουμε το «νεοσυντηρητισμό» σαν «αναβίωση πεθαμένων αξιών», όπως αυτές του εξοχικού σπι-

τιού, της οικογένειας, της θρησκείας, της αγνότητας κτλ. Γιατί, αν μείνουν εκεί οι αναφορές μας, θα πρέπει, δικαιώνοντας τον Ρόναλντ Ρήγκαν, ν' αποκηρύξουμε ταυτόχρονα σαν ηλίθιους και μικρονοϊκούς τους Αμερικανούς πολίτες. Αν κατόρθωσε ο Β' Εθνικής ηθοποιός, μέσα σε 4-5 χρόνια να ξυπνήσει τα «ναρκωμένα συντηρητικά ένστικτα των Αμερικανών», τότε θα πρέπει να καταξιωθεί όχι μόνον σαν πρόεδρος, αλλά σαν κοινωνικός ηγέτης της άλλης όχθης, που νεκρανάστησε κάποιες αξίες.

«Τέκνο της ανάγκης κι ώριμο τέκνο της οργής» μπορεί να είναι ο Ρόναλντ Ρήγκαν. Ανάγκη για τι; Οργή εναντίον ποιών; Ανάγκη των Αμερικανών να γνωστοποιήσουν τις προθέσεις τους —οργή των Αμερικανών εναντίον όλων εκείνων που επιτίθενται στο αμερικάνικο όνειρο. Μα είναι οι εισβολές το αμερικάνικο όνειρο. Είναι οι εξοπλισμοί —η εγκατάσταση κι ανάπτυξη των διηπειρωτικών πυραύλων «MX»; Είναι η καταστροφή του κομμουνισμού; «Έξω η ΚGB από την Ολυμπιάδα του Λος Άντζελες» το θυμάστε;

Ποια στοιχεία συνθέτουν το αμερικάνικο όνειρο και γιατί μας τρομάζει η σύνθεση αυτή; Ο φόβος μπροστά στο συντηρητισμό, μοιάζει στην πραγματικότητα να είναι φόβος απέναντι στην Αμερική και σ' ό,τι έχει τη δυνατότητα να παράγει. Από τζην μέχρι εισβολές. Από πανεπιστημιακές εξεγέρσεις, μέχρι Κου-Κλουξ-Κλαν και από Χίππυς ως το ρατσισμό. Είναι μεγάλη η απόσταση ανάμεσα σ' αυτές τις παραγωγές —όμως πραγματοποιήθηκαν και τίποτε δεν μας πείθει (ίσως μάλιστα να συμβαίνει και το αντίθετο) ότι η μαζική παραγωγή αντιθέσεων σταμάτησε. Να που ο Ρήγκαν ξαναβγήκε πρόεδρος...

Οι «Αμερικάνοι φίλοι» μας, είναι Ο.Κ.

της Άννυ Βιτσέντζου

Ο Wenders γοητευμένος από τις αμερικανικές αχανείς εκτάσεις, οι ευρωπαϊές γυναίκες από τον Sam Shepard, και όλοι οι υπόλοιποι γοητευμένοι από την υπερατλαντική έννοια του «on the road», επαληθεύουν την υποψία πως *ό,τι πιο υπέροχο στην Αμερική, βρίσκεται στο βλέμμα όσων είναι ερωτευμένοι μαζί της.*

Λίγο πριν τις αμερικανικές εκλογές, οι διασταυρωμένες πληροφορίες για αναπόφευκτη νίκη του Ρέγκαν, οδήγησαν Ευρωπαίους δημοσιογράφους με παρατηρητικές και σχολιαστικές ιδιότητες στην Αμερική, να ανιχνεύσουν και να εντοπίσουν εκεί, το φαινόμενο του νεο-συντηρητισμού. Γύρισαν πίσω με μάτια που άστραφταν από ενθουσιασμό, και στα κείμενά τους (π.χ. «Spiegel» Nr. 45/1984, ή «Nouvel Observateur» 29.6.84), άφησαν γι' άλλη μια φορά να διαφανεί το ευρωπαϊκό αντίστοιχο της αδυναμίας που τρέφουν οι Αμερικανοί διανοούμενοι για την Ευρώπη.

«Κύριοι, νεο-συντηρητισμό στην Αμερική δεν βρήκαμε» ανακοίνωσαν —όταν επέστρεψαν— στους επικεφαλής των εφημερίδων τους. Κι επειδή ήξεραν πως τα έξοδα μιας ευρωπαϊκής αποστολής στις ΗΠΑ είναι ιδιαίτερα αυξημένα, με τις σημερινές τιμές του δολαρίου, κατάλαβαν πως όφειλαν να δώσουν κάποιες περισσότερες διευκρινίσεις: «Μεγαλύτερη συντηρητικοποίηση των ήδη συντηρητικών, ναι, ίσως έγινε. Ότι η γενιά που βρίσκεται ανάμεσα στα 20-40 φόρεσε τα αθλητικά της παπούτσια και απομακρύνθηκε ανάλαφρα από την πολιτική, είναι βέβαιο. Ότι οι δύο αυτοί παράγοντες συνέβαλαν στην επανεκλογή του Ρέγκαν, σίγουρα. Πάντως αυθεντικό νεο-συντηρητισμό, σαν τρόπο ζωής, θα βρήτε μόνο εδώ, στην Ευρώπη, κι αυτό παρά το κύμα σοσιαλιστικών κυβερνήσεων».

Οι Ευρωπαίοι δημοσιογράφοι προφύλαξαν έτσι τους «Baby boomer» —(τους αμερικανούς που στη διάρκεια του «μπουμ» των γεννήσεων στις ΗΠΑ -ανάμεσα στο 1946 και στο 1964- από την επιστροφή δηλαδή των φαντάρων από τον πόλεμο, μέχρι που κυκλοφόρησε το «χάπι»)— από την μομφή που παραλίγο να τους αποδοθεί: «Οι «παλιές καλές αμερικανικές αξίες» δεν αναβίωσαν, παρά στα κεφάλια εκείνων που δεν τις είχαν απαρνηθεί ποτέ».

Βεβαίως τίποτα δεν είναι όπως κάποτε. Οι «Hippies» έγιναν «Yuppies» («Young urban professionals»), και «the tight stuff» είναι τώρα ό,τι ηλεκτρονικό. Όσοι αμφισβήτησαν τις πόλεις και τον καταναλωτισμό, έφυγαν στις εξοχές, πολύ πριν το κάνουν οι Ευρωπαίοι. Όμως όσοι απόμειναν, εξακολουθούν να ρισκάρουν, να είναι φιλόδοξοι, επιθετικοί, απαιτητικοί και πάντως καθόλου νεο-συντηρητικοί.

Ενώ εδώ στην Ευρώπη;

Καγχάζουμε με τον Ρέγκαν, αλλά πεισθήκαμε ότι οι επαναστάσεις οδηγούν αναπόφευκτα σε δικτατορίες. Επανεφεύραμε «ηρωικά» τις αξίες των μικροαστών του 19ου αιώνα, ονειρευόμενοι συστήματα κοινωνικής ιδιότητας, παροχών, προστασίας και ειρηνικής συνύπαρξης, ενθουσιασμένοι με τη σπιτική ζωή, την οικογενειακή κατάσταση, και το μαστόρεμα, ενώ φροντίσαμε να «οργανώσουμε» σωστά τον ελεύθερο χρόνο, ευνοήσαμε τους μικρούς, κι όχι τους μεγάλους επιχειρηματίες, αναστηλώσαμε τα προγονικά σπιτία μας στην επαρχία, ανησυχούμε σοβαρά για την επερχόμενη κρίση, και την πυρηνικό πόλεμο, αλλά ως τότε περνάμε «φροντισμένες» βραδυές με κάποιους φίλους, ήσυχα, «ζεστά», με τις οικολογικές ανησυχίες μας μετασηματισμένες σε η-

λιακό θερμοσίφωνα, τις ιδεολογικές, σε «θετικές προτάσεις ζωής», τις φεμινιστικές, σε «ριζοσπαστική χαρά της μητρότητας» που τον ψάχνουμε τον νεο-συντηρητισμό;

Ατελείωτα σνομπ, οι Ευρωπαίοι σκοτώνονται να βρουν ποιος ψήφισε τέτοιο νούμερο για πρόεδρο. Άλλωστε με τα κεφάλαιά τους, που τα 'στειλαν εκεί και βοήθησαν τόσο την ιστορία, δεν ταυτίστηκαν ποτέ, —και δικαίως.

Οι Ευρωπαίοι, μια ζωή «radical chic», ψηφίζουν σοσιαλισμό. Μισούν την επιθετικότητα, και προτιμούν το διάλογο. *Να όμως που τα τρυφερά αισθήματα για τη ζωή, τα βασισμένα στην «αναζήτηση ενός νέου μοντέλου κατανάλωσης και ανάπτυξης, που θα σέβεται το περιβάλλον», δημιουργούν σιγά-σιγά κάτι «μυστήριες» τάσεις για μικρο-κοινωνίες, ελαφρά κορπορατίστικες, εγωιστικού απομονωτισμού και προστατευτισμού, ενώ παράλληλα εμφανίζουν και κάποιες κηλίδες ρατσισμού και ξενοφοβίας, —σε τόνους, προς το παρόν, παστέλ.*

Περιτριγυρισμένοι από αχανείς εκτάσεις, με τον Sam Shepard ανάμεσά τους, και πάντα «on the road», έστω κι αν αυτό το τελευταίο εμφανίζεται τώρα μετουσιωμένο στις συχνές αλλαγές σπιτιών ή επαγγελμάτων, οι «Αμερικάνοι φίλοι» μας, όχι, δεν έγιναν νεο-συντηρητικοί.

Οι Γαλλο-Γερμανοί δημοσιογράφοι που τους επισκέφθηκαν, βεβαιώνουν πως μόνο οι Ευρωπαίοι νιώθουν σ' αυτή τη φάση περήφανοι για «άνετα ζεστά σπιτία, με προοδευτικά πιτσιρικά, άφθονα φυτά και μπαχαρικά, και οικολογικά σαββατοκύριακα σε «αυθεντικά» χωριά».

Με ανοιχτές ερωτικές επιστολές - κείμενα για την Αμερική, οι Ευρωπαίοι δημοσιογράφοι συμπεραίνουν:

- «Νουβέλ Ομπσερβατέρ» (29.6.84):

«Οι ταινίες του Χόλιγουντ άλλαξαν τον τρόπο που είχαμε ν' αγαπάμε και να ονειρευόμαστε. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές της Silicon Valley θ' αλλάξουν τον τρόπο του συλλογισμού και της ζωής μας. Η επανάσταση της τρίτης χιλιετίας έχει ήδη ξεκινήσει στον καπιταλιστικό παράδεισο, δηλαδή στην Αμερική, δηλαδή στη χώρα των νικητών».

- «Σπήγκελ»: «Οι Αμερικανοί ανάμεσα στα 20 με 40 εξακολουθούν να εξεγείρονται όταν πιέζονται από την ιεραρχία και τους κανονισμούς. Θέλουν πάντα να φτάνουν στην κορυφή, —έχουν κι αυτοί τις εμμονές τους—, και τα πρόσωπά τους, είναι πιο κουρασμένα από 'κείνα των γονιών τους, όταν ήταν στην ηλικία τους.

Διεκδικούν πάντα ολοένα μεγαλύτερα περιθώρια δημιουργικής ενασχόλησης, προσωπικής ευθύνης, και ατομικής πρωτοβουλίας στο κοινωνικό παιχνίδι, κι όταν τους κάνουν ευρωπαϊκού τύπου ερωτήσεις, λένε: «Να σου πω. Εμείς εδώ, όχι μόνο δεν έχουμε τις σωστές απαντήσεις, αλλά δεν θέτουμε ούτε καν τις σωστές ερωτήσεις».

Οι «Αμερικανοί φίλοι» μας, το 33,5% του εκλογικού σώματος, δήλωσαν αποχή κατά 75%. Θεώρησαν πως οι εκλογές με «άτομα του προχθές», όπως είναι ο Ρέγκαν και ο Μοντέλ, δεν αποτέλεσαν, παρά ένα περίεργα αναχρονιστικό διάλειμμα, και ότι «έφτασε και ο καιρός φίλε μου, ν' αναλάβουμε εμείς το μαγαζί» («Village Voice», στο «Σπήγκελ»).

Ναι. Οι «Αμερικάνοι φίλοι» μας, είναι Ο.Κ.

Η «ΡΗΓΚΑΝΟΦΙΛΙΑ» ΣΤΗ Δ. ΕΥΡΩΠΗ

Μόδα είναι και θα περάσει;

του Στέλιου Κούλογλου

Το φαινόμενο έχει πάρει τη μορφή χιονοστιβάδας: η Δυτική Ευρώπη έλκεται όσο ποτέ άλλοτε, από το παλιότερα απωθητικό αμερικάνικο μοντέλο. Ο Μάικελ Τζάκσον έχει πουλήσει στην Ευρώπη περισσότερους δίσκους απ' αυτούς τους Βρετανούς Beatles. Οι ταινίες του Κόπολα που προβάλλουν τον τρόπο ζωής της αμερικάνικης νεολαίας τις δύο προηγούμενες δεκαετίες, γνωρίζουν εκπληκτική επιτυχία, ο Γερμανός Βέντερς ανακαλύπτει το Τέξας και παίρνει το πρώτο βραβείο στις Κάννες. Και ο Ρόναλντ Ρέηγκαν, γνωρίζει μια δημοτικότητα μεταξύ των Ευρωπαίων, τέτοια που θα την ζήτησε ο αείμνηστος Μάρσαλ, που —επιπλέον— είχε δώσει και «βοήθεια».

Ένα «γκάλοπ», το οποίο πραγματοποιήθηκε στις μεγαλύτερες Δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, για λογαριασμό του Αμερικάνικου καναλιού CBS και των Τάιμς της Νέας Υόρκης, δεν αφήνει καμιά αμφιβολία: 35% των Δυτικογερμανών αυτοχαρακτηρίζονται ως «φιλοαμερικανοί», έναντι 19% που θεωρούν τους εαυτούς τους «αντιαμερικανούς», ενώ τα ποσοστά ανεβαίνουν στην Μ. Βρετανία (39% έναντι 20%) και ακόμη περισσότερο στην Γαλλία, όπου το ποσοστό της Αμερικανοφιλίας φτάνει τα 44% έναντι μόνο 15%¹.

Η χώρα όπου ο ντεγκωλισμός θριάμβευε μέχρι πριν από λίγα χρόνια, είναι και η πιο χαρακτηριστική για τη στροφή αυτή. Σύμφωνα με μια άλλη δημοσκόπηση, που έγινε για τον «MONDE» και το δεύτερο κανάλι της τηλεόρασης, το 38% των Γάλλων θα ψήφιζαν, αν είχαν την δυνατότητα Ρέηγκαν, ενώ μόνο το 25% Μονταίηλ (δες και τον πίνακα Ι σε διπλανή στήλη)².

«ΓΙΑΓΙΑ ΤΙ ΨΗΦΙΖΕΙΣ: Ο,ΤΙ ΚΑΙ ΣΥ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ»

Η δημοσκόπηση αυτή, που επεκτάθηκε και σε μια σειρά από άλλες ερωτήσεις, όπως η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, οι σχέσεις Ανατολής - Δύσης, οι πιθανότητες να βοηθήσουν οι Αμερικάνοι την Γαλλία σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου κτλ., αποκαλύπτει και μία άλλη πλευρά αυτής της «αμερικανοφιλίας»: σε πολλές περιπτώσεις, οι πολιτικές πεποιθήσεις των ερωτηθέντων, έρχονται σε δεύτερη μοίρα, παρότι φυσικά δεν εξαλείφονται. Έτσι το 18% αυτών που δήλωσαν προσκείμενοι στο ΓΚΚ θα ψήφιζαν, παρόλα αυτά, τον σημερινό Αμερικανό Πρόεδρο, έναντι 36% που θα ψήφιζαν Μονταίηλ, ενώ για το Σοσιαλιστικό κόμμα, τα ποσοστά είναι 24% Ρέηγκαν - 38% Μονταίηλ. Το 15% των φιλοκομμουνιστών και το 28% των φιλοσοσιαλιστών θεωρούν την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ ως «πολύ καλή ή μάλλον καλή»! και άλλα εκπληκτικά.

Για να τελειώνουμε όμως με τα ποσοστά, να ένα στοιχείο για το μέλλον: όπως φαίνεται και από τον πίνακα Ι, ο Ρέηγκαν εμφανίζεται πολύ δημοφιλής στους νέους ηλικίας από 18-24 χρονών για να κατέβει όσο ανεβαίνει η ηλικία των ψηφοφόρων, και να ξαναβρεθεί στα ίδια ψηλά ποσοστά, στις ηλικίες πάνω από τα 65. Μια πραγματική γεφύρωση του χάσματος των γενεών, με γέφυρα τον συντηρητισμό. «Τι θα ψηφίσεις παιδί μου; ό,τι και συ γιαγιά».

«ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ»: Η ΜΑΓΙΚΗ ΛΕΞΗ

Το φαινόμενο, δεν περιορίζεται στους νέους, που εξάλλου φαίνεται ότι έλκονται περισσότερο από τον τρόπο ζωής των ομόλογών τους στην Αμερική, και λιγότερο από την φιλοσοφία της σημερινής ηγεσίας των ΗΠΑ. Εδώ και ένα σχεδόν χρόνο, ιδιαίτερα μετά το ταξίδι του Μιτεράν στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο θαυμασμός των Αμερικάνικων προτύπων, έχει κατακτήσει ολόκληρο σχεδόν το γαλλικό κυβερνητικό στρατόπεδο, ενώ φυσικά η δεξιά αντιπολίτευση απλώς επαυξάνει. Η μαγική λέξη για αυτή τη στροφή, δεν είναι παρά μία: ο φιλελευθερισμός. Η εντυπωσιακή οικονομική ανάκαμψη που σημειώνεται στις ΗΠΑ, παράλληλα με την σχετική αποτυχία των Γάλλων σοσιαλιστών να ξεπεράσουν την

κρίση της δικής τους χώρας με τα παραδοσιακά κενсуανά μέσα, έχει οδηγήσει σε μία ριζική αναθεώρηση των τελευταίων.

Δηλώσεις και συνεντεύξεις των κυριότερων Γάλλων σοσιαλιστών, συμμετοχή στον σχετικό προβληματισμό ή και σιωπή των κυριότερων διανοούμενων, βιβλία και άρθρα δεξιών και αριστερών, τείνουν σε ένα και μοναδικό μοτίβο: λιγότερο κράτος, περισσότερη ελευθερία στις επιχειρήσεις, η ελευθερία του να αγοράζεις, να επενδύεις ή και να πουλάς, είναι συνώνυμη με τις ατομικές ελευθερίες, που ανθούν στη Δύση και παταπνίγονται στην Α-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Αν είσατε Αμερικανός ψηφοφόρος τι θα ψηφίζατε;

		ΜΟΝΤΑΙΗΛ	ΡΕΗΓΚΑΝ	ΧΩΡΙΣ ΓΝΩΜΗ
ΣΥΝΟΛΟ	100%	25	38	37
ΦΥΛΟ				
Άνδρες	100%	28	39	33
Γυναίκες	100%	22	37	41
ΗΛΙΚΙΑ				
18-24	100%	23	42	35
25-34	100%	25	37	38
35-49	100%	27	37	36
50-64	100%	29	35	36
65 και πάνω	100%	18	40	42

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ

Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚ)	100%	36	18	46
Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΣΚ)	100%	38	24	38
UDF (προσκείμενο στον Ζισκάρ)	100%	20	51	29
RPR (προσκείμενη στον Σιράκ)	100%	15	62	23

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Τι γνώμη έχετε γενικά για την πολιτική των ΗΠΑ στον κόσμο;

	ΣΥΝΟΛΟ	ΚΚ	ΣΚ	UDF	RPR
Πολύ καλή ή μάλλον καλή	40	15	28	51	65
Πολύ κακή ή μάλλον κακή	38	60	52	28	25
Χωρίς γνώμη	22	25	20	21	10
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Σε περίπτωση όξυνσης της οικονομικής κρίσης, πιστεύεται ότι οι ΗΠΑ θα ήταν έτοιμες να βοηθήσουν τις άλλες δυτικές χώρες για να την αντιμετωπίσουν

	ΣΥΝΟΛΟ	ΚΚ	ΣΚ	UDF	RPR
Ναι	45	28	39	52	55
Όχι	36	54	44	32	29
Χωρίς γνώμη	19	18	17	16	16
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%

νατολή, εκεί δηλαδή που απαγορεύεται και η ελεύθερη επιχείρηση³.

Όπερ έδει δείξαι λοιπόν; Φυσικά, η αποτυχία του σοβιετικού μοντέλου, ως εναλλακτικής πρότασης στον υπαρκτό ...καπιταλισμό, είναι η βασικότερη αιτία για την αδυναμία της Αριστεράς να αντιπαρατεθεί στο κύμα του φιλελευθερισμού. Το ιστορικό στοιχείο του Νικήτα Χρουστώφ, που πρόβλεπε ότι μέχρι το 1980, η ΕΣΣΔ θα ξεπερνούσε σε οικονομική δύναμη τις ΗΠΑ, έχει χαθεί: η καπιταλιστική Αμερική, στέλνει κάθε χρόνο αρκετά εκατομμύρια τόνους δημητριακών για να καλυφθούν τα κενά της αγροτικής παραγωγής της ΕΣΣΔ που παραμένει, όπως άλλωστε και οι άλλοι τομείς της σοβιετικής βιομηχανίας, πλην της στρατιωτικής, αντιπαραγωγική και υπανάπτυκτη.

Σε πολιτικό επίπεδο, τα όσα συνέβησαν ιδιαίτερα από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και μετά, με αρχή την «άνοιξη της Πράγας» και διαμέσου του Βιετνάμ και της Καμπότζης ως το Αφγανιστάν και την Πολωνία, απέχουν παρασάγγας από την ειδυλλιακή εικόνα της κατάργησης του κράτους, της ισότητας και της αδελφοσύνης των λαών. Η αριστερή διανόηση, που ιδιαίτερα στη Γαλλία αλλά και σε άλλες Δυτικοευρωπαϊκές χώρες αποτελούσε βασικότατο παράγοντα διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, σωπαίνει ή φροντίζει να δείξει τη μεταμέλειά της.

Από εδώ όμως και μετά, τα πράγματα δεν είναι και τόσο απλά. Γιατί απέναντι στα γκουλάκ της Ανατολής, δεν υπάρχουν μόνο οι εύπορες φιλελεύθερες δημοκρατίες της Δύσης. Υπάρχουν ακόμη η Χιλή και οι Φιλιππίνες, η Τουρκία και το Μαρόκο, η Γρενάδα και η πείνα που σκοτώνει τη Μαύρη Ήπειρο. Απέναντι στην εισβολή το Αφγανιστάν, υπάρχει η Νότια Αφρική και η Γρενάδα. Απέναντι στη δολοφονία του Ποπιελούζσκο, οι χιλιάδες αγνοούμενοι της Κύπρου και της Αργεντινής.

Σε πολλές μάλιστα απ' αυτές τις χώρες, εφαρμόστηκε σε όλη του την μεγαλοπρέπεια ο «φιλελευθερισμός», και μάλιστα χωρίς την ενοχλητική παρουσία των συνδικάτων, που σύμφωνα με τις τελευταίες αντιλήψεις που κυκλοφορούν στην Δυτική Ευρώπη, «εμποδίζουν την οικονομική ανάκαμψη, γιατί απέκτησαν δύναμη, μεγαλύτερη απ' όσο έπρεπε». Τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής, είναι ορατά δια γυμνού οφθαλμού στη Χιλή ή την Τουρκία: οι άνεργοι και οι συνεχώς αυξανόμενοι φτωχοί που γεμίζουν τις φτωχογειτονιές της Κωνσταντινούπολης και του Σαντιάγκο, δεν έχουν την ελευθερία ούτε να ...επενδύσουν, ούτε να αγοράσουν ελεύθερα αυτά που τους προσφέρει σε αφθονία, η τα πάντα καθορίζοντα αγορά.

ΟΙ ΗΠΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ «ΑΝΤΙ-ΚΡΑΤΟΣ»;

Πρόκειται για μια μαγική εικόνα: οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, δεν είναι το «αντικράτος»: η μεγάλη οικονομική της δύναμη, αλλά και η ικανότητα που επέδειξε στο ξεπέρασμα της οικονομικής κρίσης στηρίχθηκαν σε μεγάλο βαθμό στη δύναμη μιας κρατικής μηχανής, η οποία σε σύγκριση με τη Δ. Ευρώπη, έμεινε αλώβητη από τους δύο παγκόσμιους πολέμους. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και της τεχνολογίας, στους βασικότερους τομείς της αεροδιαστημικής, της πληροφορικής και των όπλων, στηρίχθηκε ακριβώς στην κρατική ενίσχυση και τις ανάγκες επέκτασης της αυτοκρατορίας. Ο Αμερικανός ιστορικός και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Πρίνσετον, Άρνο Μάγιερ, υπογράμμισε σε μια πρόσφατη συνέντευξή του στον «Mond»: «Δεν είναι αλήθεια ότι η αμερικανική οικονομία, είναι φιλελεύθερη. Βρίσκεται πολύ περισσότερο απ' ό,τι πιστεύεται, κάτω από τον έλεγχο του κράτους. Οι Αμερικανοί το ξέρουν αυτό, αλλά οι Ευρωπαίοι το αγνοούν»⁴.

Ακόμη περισσότερο: για την πλουσιότερη χώρα του κόσμου, που αυτοπροβάλλεται σαν το πρότυπο κοινωνίας, είναι εντελώς απαράδεκτο να παρουσιάζεται η φτώχεια και οι κοινωνικές διακρίσεις, που συναντώνται σήμερα στις ΗΠΑ. Η μίμηση του αμερικανικού μοντέλου στα —διαφορετικά— ευρωπαϊκά δεδομένα, ενώ ίσως θα απέδιδε ελάχιστα αποτελέσματα στον καθαρά οικονομικό τομέα, θα στερούσε από την Ευρώπη εκείνα τα επιτεύγματα του «κράτους-προνοίας», τα οποία θα έπρεπε να υιοθετηθούν και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, αν ο εκεί καπιταλισμός απεφάσιζε να αποκτήσει «ανθρώπινο πρόσωπο».

Φυσικά υπάρχουν τομείς της αμερικανικής κοινωνικής οργάνωσης, όπως για παράδειγμα η αποκέντρωση ή η οργάνωση της Α-

νώτατης Εκπαίδευσης, τα οποία θα έπρεπε να μελετηθούν σοβαρά από την Ευρώπη, αν η δημιουργική αφομοίωση έπαιρνε τη θέση της άκριτης μίμησης και η ανάγκη πάταξης της πελώριας γραφειοκρατίας που ανθεί στην Δ. Ευρώπη δεν συγχέονταν με την καταστροφή του κράτους προνοίας.

Όλα, όμως, τα προηγούμενα επιχειρήματα, βρίσκουν πολύ μικρή απήχηση μεταξύ των συνεχώς αυξανόμενων πιστών του «φιλελευθερισμού». Το ερώτημα αν έχουμε να κάνουμε με μία μόδα, ή με νέο συνολικότερο φαινόμενο πολιτιστικής πια επίδρασης της Αμερικανικής αυτοκρατορίας στη φθίνουσα γηραιά ήπειρο παραμένει. Αν η Ευρώπη δεν μπορέσει να αναπτύξει τις δικές της μεθόδους θεραπείας, είναι σίγουρο ότι θα συμβεί αυτό που συνέβη με την Αρχαία Αθήνα και τη Ρώμη: η πρώτη παρότι αρχαιότερη και με μία πολύ πιο πλούσια κουλτούρα υπέκυψε τελικά στην πιο ισχυρή Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

ΥΓ.: Τώρα θα πείτε τι πρόκειται να γίνει στην Ελλάδα, όπου μακάριοι κυβερνώντες και κυβερνώμενοι, αγνοούν τα συμβαίνοντα αρεσκόμενοι σε καταγγελίες του ιμπεριαλισμού, της ΕΟΚ, ή της κρατικής παρέμβασης, αποφεύγοντας την οποιαδήποτε συζήτηση γύρω απ' αυτά τα θέματα. Η απάντηση είναι απλή: εάν προκειται απλώς για μόδα, θα μας έρθει και εδώ καθυστερημένα, όπως θα μας επιβληθεί αν πρόκειται για ένα συνολικότερο φαινόμενο, επικράτηση δηλαδή ενός πολιτισμού πάνω σε έναν άλλο. Προς το παρόν, γράφοντας το άρθρο, είχαμε το συνεχή φόβο ότι ο Σκουλαρίκης για παράδειγμα, για να αποφύγουμε την αμερικανική επιρροή, θα βγάλει το συμπέρασμα ότι πρέπει να απαγορευθεί ο Μάικελ Τζάκσον και να πηξουμε στο τσιγκανορεμπέτικο, ή να καταργήσει τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και να παίζουνε όλοι τάβλι, κουνώντας με μανία τα ζάρια...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Le Monde», 6 Νοεμβρίου 1984.
2. Στην ίδια εφημερίδα την ίδια μέρα.
3. Για να απαντήσει σ' αυτό το ρεύμα, ο διευθυντής του «Monde Diplomatique», αφιέρωσε 20 περίπου σελίδες της έκδοσης, τους τρεις τελευταίους μήνες.
4. «Le Monde», 30 Οκτωβρίου 1984.

Ρηγκανόμικς ή οδηγός μαθητευομένων βαρβάρων

του Νίκου Ζώζου

Η πρόσφατη εκλογική νίκη του Ρήγκαν έγινε αφορμή για λογής δημοσιεύματα στον Τύπο, φέρνοντας και πάλι στο προσκήνιο το «φαινόμενο» του αμερικανού καουμπόυ. Παράλληλα, η νίκη αυτή σήκωσε έναν άνεμο ευφορίας και αισιοδοξίας που φούσκωσε τα πανιά της ελληνικής δεξιάς, η οποία έσπευσε να δηλώσει την ιδεολογική της συγγένεια με τον νικητή πρόεδρο των ΗΠΑ. Μια μερίδα της δε, παρουσίασε τα διαπιστευτήριά της ως εκπρόσωπος του ρηγκανισμού εν Ελλάδα —τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την οικονομική του διάσταση— μια και για τις υπόλοιπες διαστάσεις της φιλοσοφίας του ρηγκανισμού κανένας τους δεν διανοήθηκε ποτέ να αμφιβάλλει για τη συγγένειά του με το μοντέλο Ρήγκαν. Σ' αυτούς λοιπόν —στην καθ' ημάς Δεξιά— αφιερώνεται τούτο το άρθρο.

«Στη Νέα Υόρκη, υψωμένο σε περιοπτη θέση, το άγαλμα της Ελευθερίας καλωσορίζει τον επισκέπτη των ΗΠΑ σαν οδοδείκτης στη γη της ελευθερίας και της ευημερίας· στη γη των απεριόριστων δυνατοτήτων για οικονομική και επαγγελματική επιτυχία. Το αποτέλεσμα των απεριόριστων αυτών δυνατοτήτων που δόθηκαν στον άστεγο Φρέντυ, ήταν ο θάνατός του, στα μέσα Ιανουαρίου του 1983, σε έναν από τους χιλιάδες τηλεφωνικούς θαλάμους της Ουάσιγκτον, όπου προσπάθησε να βρει καταφύγιο από το απάνθρωπο κρύο εκείνης της μοιραίας νύχτας»¹. Ο Φρέντυ, ήταν ένας από τα δύομισι εκατομμύρια άστεγων των ΗΠΑ, οι οποίοι σύμφωνα με το αποτέλεσμα μιας έρευνάς που κατατέθηκε στην υπο-επιτροπή ανοικοδόμησης της Βουλής, κινδυνεύουν να πεθάνουν από το κρύο ή την πείνα. Όταν η επιτροπή συμπαράστασης για τους άστεγους (Creative non-Violence Community) διαδήλωνε στις 26.1.1983 έξω από τον Λευκό Οίκο την απαίτησή της για βοήθεια στους άστεγους, η αστυνομία του Ρήγκαν απαντούσε με τη βίαιη διάλυση της διαδήλωσης, τη σύλληψη 158 ατόμων, τον εγκλεισμό τους στα κρατητήρια και την παραπομπή σε δίκη με την κατηγορία της αντίστασης κατά της αρχής. Τα φαινόμενα αυτά θα πρέπει να ιδωθούν σαν το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας στις αρχές της δεκαετίας του '80 στις ΗΠΑ (αμέσως μετά την πρώτη εκλογή του Ρήγκαν) η οποία είναι γνωστή με τον όρο ρηγκανισμός, ή «ρηγκανόμικς» για την οικονομική της διάσταση.

Θεωρητικά προλεγόμενα του «νέου θαύματος»...

Θεωρητικοί εκπρόσωποι των ρηγκανόμικς είναι οι Μίλτον Φρίντμαν και Τζωρτζ Γκίλντερ δυο γνωστοί οικονομολόγοι των ΗΠΑ, συγγραφείς δυο αντίστοιχων μπεστ-σέλλερ, το *Free to Choose* και *Wealth and Poverty*. Ας δούμε συνοπτικά τα σημεία εκείνα της θεωρίας τους που εμπίπτουν στο ενδιαφέρον μας.

Το ενδιαφέρον του Φρίντμαν στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κρίσης, συγκεντρώνεται στην καταπολέμηση του πληθωρισμού. Μια αυστηρή πολιτική με υψηλά επιτόκια, μας λέει, δεν έχει χάσει ποτέ το στόχο της. Παράλληλα, ανεβάζοντας το ποσοστό ανεργίας, υποβιβάζουμε την αγοραστική δύναμη της μάζας και έτσι νικάμε τον πληθωρισμό ενώ ταυτόχρονα κάνουμε την εργατική τάξη πιο ενδοτική απέναντι στους εργοδότες, δίνοντας στους τελευταίους την απαιτούμενη ελευθερία επιλογών και την ευκαιρία να καταστήσουν τα προϊόντα τους

πιο ανταγωνιστικά στη διεθνή αγορά, κερδίζοντας έτσι και τη μάχη ενάντια στην κρίση.

Από το 1964 ακόμα ο Μαρκούζε, μας προειδοποιούσε ότι, «η δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής μέσα από μεγάλη ποικιλία αγαθών και υπηρεσιών δεν σημαίνει ελευθερία εάν αυτά τα αγαθά και οι υπηρεσίες συντηρούν κοινωνικές επιβολές πάνω σε μια ζωή μόχθου και φόβου —αν δηλαδή συντηρούν την αλλοτρίωση»². Αγνοώντας τα αυτά ο Φρίντμαν δεν διστάζει να δηλώσει πως κατά τη γνώμη του, η ουσία —η πεμπτουσία μάλλον— της ελευθερίας βρίσκεται στη δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής, όπως την αντιλαμβανόμαστε μέσα στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς. Ελευθερία για τον Φρίντμαν σημαίνει ελευθερία του να πουλάς και να αγοράζεις, ενώ ο οικονομικός προγραμματισμός σημαίνει στην ουσία εξαναγκασμό.

Όμως ο οικονομικός προγραμματισμός δεν περιορίζει μονάχα την ελευθερία μας, παρά περιορίζει και την ηθική μας υπευθυνότητα —μας κάνει ηθικά ανεύθυνους: «Η διαφορά μεταξύ του συστήματος των Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Πρόνοιας», μας λέει ο ίδιος, «και των πριν της εφαρμογής αυτών διευθετήσεων, έγκειται στο γεγονός ότι, ενώ το πρώτο είναι υποχρεωτικό και απρόσωπο, το δεύτερο είναι εθελοντικό και προσωπικό. Η ηθική υποχρέωση είναι ατομική υπόθεση και όχι κοινωνική. Πριν την εφαρμογή του συστήματος της Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, τα παιδιά βοηθούσαν τους γονείς τους στα γηρατειά τους από υποχρέωση και αγάπη, ή καθήκον. Σήμερα, αναγκάζονται να συνεισφέρουν από εξαναγκασμό και φόβο, για τη συντήρηση των γονιών κάποιων άλλων»³.

Για να μας κάνει να καταλάβουμε το μέγεθος της καταστροφής που επιφέρουν οι παρεμβάσεις του κράτους στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς, μας δίνει το παράδειγμα του νόμου για το κατώτατο όριο αποδοχών. Μια απαλλαγή των εργοδοτών από τις υποχρεώσεις του νόμου αυτού θα είχε ευεργετικά αποτελέσματα, εφόσον θα τους έδινε τη δυνατότητα να προσλάβουν μεγαλύτερο αριθμό εργατών για τις επιχειρήσεις τους, δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων να εκπληρώσουν την επιθυμία τους για εργασία.

Από την πλευρά του, ο Τζωρτζ Γκίλντερ προχωρά περισσότερο. Αντίθετα με ό,τι συμβαίνει με το τέρας αυτό που ονομάζεται κράτος, που το μόνο που ξέρει να κάνει είναι να παίρνει, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις μας προσφέρουν κάθε τόσο πλουσιοπάροχα δώρα. «Τα δώρα των επιχειρήσεων στον ανεπτυγμένο

καπιταλισμό σ' ένα μονεταριστικό σύστημα ονομάζονται επενδύσεις... Όπως και τα δώρα, έτσι και οι επενδύσεις κεφαλαίων προσφέρονται δίχως την προαποφασισμένη ανταπόδοση⁴».

Άμεσος στόχος των θεωρητικών της αμερικάνικης Νέας Δεξιάς είναι το κεϋνσιανό κράτος και ειδικότερα το λεγόμενο «κράτος πρόνοιας» που οικοδομήθηκε στις ΗΠΑ από τους θεωρητικούς του «Νιου Ντηλ». Αν και τα δυο βιβλία θα μπορούσαν άνετα να μεταβληθούν σε εγχειρίδια χιουμοριστικών σχολίων, το πρόβλημα γίνεται σοβαρό από τη στιγμή που χρησιμοποιούνται για τη θεωρητική κάλυψη της πρακτικής που ασκεί η σημερινή κυβέρνηση των ΗΠΑ στην οικονομική της (και όχι μόνο) πολιτική.

... και πρακτικές εφαρμογές τους

Ακολουθώντας πιστά τις οδηγίες των πνευματικών οδηγών του ο Ρήγκαν, έθεσε, από την πρώτη κιόλας μέρα της ανάληψης της εξουσίας, στο στόχαστρο της οικονομικής του πολιτικής τα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας. Ο κατάλογος με τις περικοπές των κονδυλίων στα προγράμματα αυτά είναι πολύ μεγάλος. Εδώ, θα περιοριστούμε στην καταγραφή μόνον των στοιχείων εκείνων τα οποία θεωρούμε χαρακτηριστικά και τα οποία θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει το μέγεθος του «θαύματος» που συντελείται σήμερα στον τομέα αυτόν από την κυβέρνηση Ρήγκαν.

Σε μια περίοδο ('81-'83), όπου το ποσοστό ανεργίας ξεπερνούσε αισίως το 10% και συγκεφαλαιωνόταν στο 11%, η κυβέρνηση Ρήγκαν αποφάσισε ότι είναι άχρηστο πια ένα μέτρο που με την ονομασία Σύμφωνο Γενικής Εκπαίδευσης και Εργασίας (CETA), παρείχε τη δυνατότητα εργασίας και επαγγελματικής εκπαίδευσης σε ένα εκατομμύριο νέους (στη συντριπτική τους πλειοψηφία μαύροι και λατίνοι), αρνούμενη το δικαίωμά τους για εργασία και εκπαίδευση. Την ίδια εποχή, περιόρισε το χρόνο απολαβής επιδομάτων ανεργίας, καταργώντας ουσιαστικά το θεσμό των επιπρόσθετων επιδοτήσεων των ανέργων μετά την οριζόμενη από το νόμο λήξη της προθεσμίας. Οι κρατικές επιχορηγήσεις προς τις πολιτειακές αρχές για την προέκταση του επιδόματος ανεργίας από τις 26 εβδομάδες που όριζε ο νόμος στις 39 —για έκτακτες περιπτώσεις— συνήθως ενεργοποιούνταν αυτόματα σε περιπτώσεις αύξησης του εθνικού ποσοστού ανεργίας. Δίνοντας μια εικόνα του Νέου Φεντεραλισμού, ο Ρήγκαν, μετατόπισε το κέντρο βάρους από το εθνικό στο τοπικό επίπεδο. Έτσι, ενώ πριν το 1982, μια αύξηση του ύψους των 3% του εθνικού ποσοστού ανεργίας ήταν αρκετή για να θέσει αυτόματα σε λειτουργία τη διαδικασία έκτακτης επιχορήγησης, η κυβέρνηση Ρήγκαν έθεσε προς τις πολιτειακές αρχές δυο σχεδόν ανεπίτευκτους όρους. Σύμφωνα με τις νέες ρυθμίσεις της κυβέρνησης Ρήγκαν που εγγράφηκαν στον προϋπολογισμό του 1982, οι πολιτειακές αρχές κρίνονταν κατάλληλες προς επιχορήγηση μόνον εφόσον το IUR (το ποσοστό δηλαδή των ανέργων της Πολιτείας το οποίο έχει ήδη κριθεί κατάλληλο για χορήγηση επιδόματος ανεργίας 26 εβδομάδων), αυξανόταν σημαντικά. Και σημαντικά για την κυβέρνηση σημαίνει προς πρέπει να ξεπερνάει τα 5%. Αυτός είναι ο ένας όρος. Η εναλλακτική λύση που δίνει η κυβέρνηση με τον άλλο όρο είναι η εξής: θα πρέπει το IUR να είναι αυξημένο κατά 4% και ταυτόχρονα, κατά 120% του ποσοστού του περασμένου χρόνου.

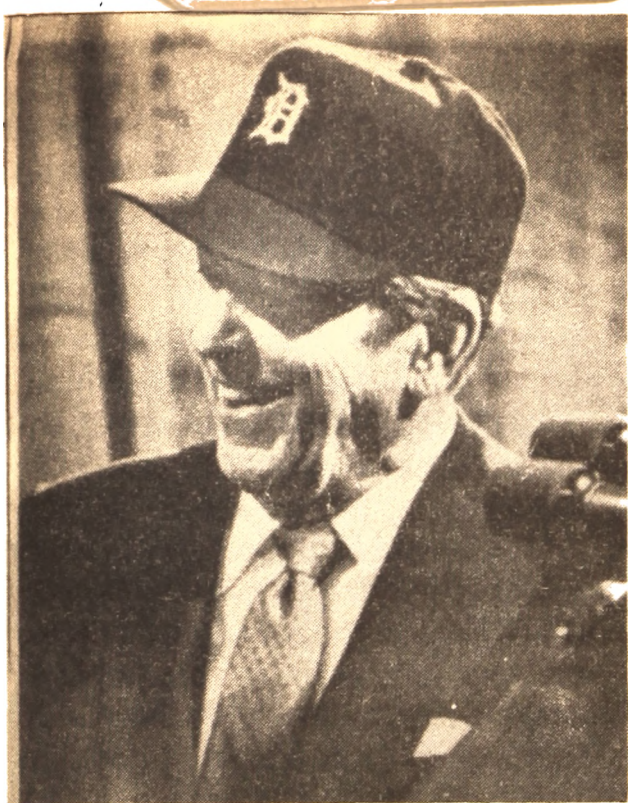
Είναι χαρακτηριστικό πως μόνο τέσσερεις Πολιτείες των ΗΠΑ συμπλήρωσαν αυτούς τους όρους και επιδοτήθηκαν, ενώ η κυβέρνηση κατάφερε να αποφύγει την επιδότηση σε Πολιτείες, όπως αυτή του Μίτσιγκαν, η οποία είχε ποσοστά ανεργίας όμοια με εκείνα της μεγάλης κρίσης του '36. Και αυτό διότι αν και το Μίτσιγκαν είχε διογκωμένο ποσοστό ανεργίας, οι περισσότεροι από τους άνεργους είχαν ήδη συμπληρώσει τις 26 εβδομάδες επιδοτήσεων και δεν εμφανίζονταν πλέον στο IUR⁵.

Το ΤΑΑ (βοήθημα για τη ρύθμιση του εμπορίου), εξασφάλιζε επίδομα ανεργίας ενός χρόνου σε εργαζόμενους οι οποίοι έχασαν τη δουλειά τους σαν αποτέλεσμα της εισαγωγής προϊόντων από ξένες αγορές. Μισό εκατομμύριο άνεργοι, οι περισσότεροι από τους οποίους προέρχονταν από την αυτοκινητοβιομηχανία και τους εξαρτούμενους από αυτήν κλάδους, βοηθούνταν με το μέτρο αυτό μέχρις ότου ο Ρήγκαν ανέλαβε την κυβέρνηση⁶. Ο προϋπολογισμός της κυβέρνησης Ρήγκαν για το 1982 περιέκοψε περισσότερο από το μισό του ποσοστού που δίνονταν από τις προηγούμενες κυβερνήσεις, ενώ ο προϋπολογισμός του '83 το εξαφάνισε, αφήνοντας πίσω ένα μικρό πρόγραμμα επανεκπαίδευσης για να διασκεδάσει τις εντυπώσεις της κοινής γνώμης.

Ένα από τα πλέον αδιαφιλονίκητα προγράμματα που εφάρμοσε την εποχή των «παχιών αγελάδων» το κεϋνσιανό κράτος πρόνοιας (αν και συχνά επικρίθηκαν από την αριστερά για λόγους που δεν μπορούμε να αναλύσουμε σ' αυτή την εργασία), ήταν τα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας για τους φτωχούς και γι' αυτούς που είχαν την ανάγκη κρατικής αρωγής. Τα προγράμματα αυτά περιλάμβαναν τη σταδιακή παραχώρησή στέγης στους άστεγους, βοηθήματα σε πολυμελείς οικογένειες, σε ανίκανους προς εργασία, σε άνεργους και άεργους, σε ανύπαντρες μητέρες, είτε με χρηματικά ποσά, είτε με κουπόνια για την αγορά τροφίμων. Σύμφωνα με το θεωρητικό των ρηγκανόμικς Τζωρτζ Γκίλντερ, τέτοιου είδους προγράμματα ισχυροποιούν άνισα τους εργαζόμενους έναντι των εργοδοτών τους, εφόσον εξαφανίζουν το φόβο της πείνας (και ο φόβος, είναι γνωστό, πως κάνει τους ανθρώπους να σκέφτονται λογικά αποφεύγοντας τα άκρα), σε περίπτωση απόλυσής τους, ενώ από την άλλη δημιουργούν μια τάξη τεμπέληδων, κάτι σαν παράσιτα, που διαβιούν, όχι έξω από τα πλαίσια της κοινωνίας, όπως θα τους άρμοζε, αλλά μέσα στα πλαίσια της υγιούς κοινωνίας της ελεύθερης αγοράς, λειτουργώντας διαβρωτικά. Πιστός στη θεωρία αυτή ο Ρήγκαν προχώρησε σε δραστικά μέτρα για την καταπολέμηση των παράσιτων αυτών, που ένα τους ποσοστό πάνω από 80% είναι ανύπαντρες μητέρες, και πάνω από 60% μαύροι και λατίνοι. Έτσι, αφού πρώτα κατάργησε την ΑΤΑ στα προγράμματα αυτά, μείωσε το κατώτατο όριο αποδοχών, από 14.000 δολάρια που ήταν πριν αναλάβει την κυβέρνηση (αγνοώντας εντελώς τον πληθωρισμό), σε 1.000 δολάρια για το 1984, και μην κρύβοντας παράλληλα την πρόθεσή του να το κρατήσει στο ίδιο ύψος και στα επόμενα δυο χρόνια.

Παράλληλα, αρνήθηκε να ανανεώσει τα προγράμματα λαϊκής κατοικίας καταργώντας τα εντελώς, ενώ δεν κρύβει την επιθυμία του να καταργήσει εντελώς το θεσμό των κουπονιών για αγορά τροφίμων για τους πεινασμένους (και θα το είχε ήδη κάνει αν δεν υπήρχε η τρομερή κατακραυγή που ανάγκασε ακόμα και τη σύνοδο των καθολικών επισκόπων των ΗΠΑ να καταδικάσει την πολιτική του Ρήγκαν σ' αυτό τον τομέα και να χαρακτηρίσει τα μέτρα της κυβέρνησης απάνθρωπα). Και αυτά σε μια εποχή όπου η κυβέρνηση δεν προλαβαίνει να χτίζει αποθήκες για τα πλεονάζοντα τρόφιμα, ενώ χρηματοδοτεί τους παραγωγούς της χώρας για να παράγουν λιγότερα, στην προσπάθειά της να συγκρατήσει τις τιμές των τροφίμων στα θεμιτά, γι' αυτήν, ύψη.

Παράλληλα με όλα αυτά προχώρησε σε μια εκστρατεία εναντίον αυτών που δικαιούνται βοήθεια. Έτσι, με τις καινούργιες ρυθμίσεις που έγιναν από την κυβέρνηση Ρήγκαν, αυτοί οι οποίοι έπαιρναν επιδόματα λόγω μακρόχρονης ανεργίας ή οι άεργοι (των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία είναι ανύπαντρες νέες μητέρες με ένα, δύο, ή και τρία παιδιά), υποχρεώνονταν να συμπληρώνουν 40 ώρες την εβδομάδα ψάχνοντας στις μικρές αγγελίες στα γραφεία των υπηρεσιών, κάνοντας τηλεφωνήματα, και δίνοντας συνέντευξεις σε διάφορες επιχειρή-

Ο καουμπόυ...

Μοντέλ, Χαρτ, Τζάκσον

σεις. Παράλληλα υποχρεώνονται να δέχονται οποιαδήποτε εργασία τους προσφέρεται, ανεξάρτητα από το ύψος των αποδοχών, τον τόπο εργασίας, τις συνθήκες εργασίας και την ύπαρξη ή όχι της δυνατότητας για φροντίδα των παιδιών, πρόβλημα που αφορά τις νέες μητέρες.

Δεν χρειάστηκε φυσικά πολύς καιρός για να αποδειχθεί πως το μέτρο αυτό κάθε άλλο παρά στην παροχή εργασίας προς τα άτομα αυτά αποσκοπούσε. Λίγο λίγο γινόταν φανερό πως τα μέτρα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα (επιθυμητό για την κυβέρνηση), να διακοπούν οι παροχές σε ένα μεγάλο ποσοστό ατόμων —ιδιαίτερα γυναικών— τα οποία αδυνατούσαν να συμμορφωθούν με τις καινούργιες αυτές διαδικασίες. Σε ένα παρόμοιο μέτρο που τέθηκε σε εφαρμογή στην Πολιτεία της Νέας Υερσέης, 2.879 άτομα κατάφεραν να βρουν δουλειά ενώ 9.016 χάσανε τις αποδοχές τους. Στο Οχάιο, 7% βρήκαν δουλειά, ενώ 32% πετάχτηκαν στο δρόμο. Στο Μίτσιγκαν —την πλέον μαστιζόμενη από την ανεργία Πολιτεία των ΗΠΑ— ούτε ένα άτομο δεν κατάφερε να βρει δουλειά ενώ χιλιάδες ήταν αυτοί οι οποίοι έχασαν το δικαίωμα των αποδοχών τους⁷.

Από τη μανία καταδίωξης της Νέας Δεξιάς του Ρήγκαν δεν γλίτωσαν ούτε τα προγράμματα φαρμακευτικής περιθαλψής των συνταξιούχων (Medicaid).

Ο Τζαϊμς Ουίλσον μένει σε μια παράγκα στα περίχωρα του Kingstree της Βόρειας Καρολίνας. Βγήκε στη σύνταξη μετά από πενήντα χρόνια δουλειάς στις φυτείες μπαμπακιού και καπνών και τα βγάζει όπως όπως πέρα με τα 260 δολάρια της σύνταξης και τα 70 δολάρια που παίρνει σε κουπόνια για την αγορά τροφίμων. Ο Ουίλσον υποφέρει από αρθριτικά και παθήσεις της καρδιάς και χρειάζεται έξι διαφορετικές συνταγές το μήνα. Η Medicaid του παραχωρούσε στο παρελθόν 110 από τα 113 δολάρια που του χρειαζόταν κάθε μήνα για την αγορά των φαρμάκων. Στις αρχές του 1982 ο Ουίλσον πληροφορήθηκε πως, λόγω των περικοπών στα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας, η Medicaid μπορούσε τώρα να πληρώνει μόνο για τα τρία από τα έξι φάρμακα που χρειάζεται το μήνα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αναγκαστεί ο ίδιος να κάνει τις δικές του «ελεύθερες» επιλογές κάθε μήνα: «Τον περασμένο μήνα, αγόρασα τα φάρμακα για την καρδιά μου. Αυτό το μήνα θα αγοράσω τα φάρμακα για την πίεση. Τον άλλο μήνα, δεν ξέρω»⁸.

Σαν φυσικό επακόλουθο μιας τέτοιας πολιτικής, ήταν η δημιουργία μιας τάξης πεινασμένων και άστεγων —μιας τάξης που εκπροσωπεί τριανταπέντε εκατομμύρια ανθρώπων των οποίων οι όροι διαβίωσης είναι πολύ κάτω του ορίου ενδείας.

Ένα από τα μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα των ΗΠΑ είναι το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας και αθλιότητας που παρουσιάζεται στο μαύρο πληθυσμό της χώρας. Δείτε πως εξηγείται αυτό το φαινόμενο από το θεωρητικό του ρηγκανισμού Τζ. Γκίλντερ. Προβάλλοντας πρώτα έναν φιλοσοφικό του στοχασμό που αφορά στη διαφορά που έχει η εργασία του άνδρα από αυτήν της γυναίκας, («τα χρήματα που κερδίζει ο άνδρας από την προσωπική του εργασία, σε αντίθεση με αυτά των γυναικών, προσδιορίζουν όχι μόνο το βιωτικό του επίπεδο, αλλά επίσης και τις δυνατότητες για γάμο και τεκνοποίηση —καθορίζουν το αν μπορεί να εξελιχτεί σε σεξουαλικό ον⁹»), και παρουσιάζοντάς μας μια σειρά από στατιστικές οι οποίες δείχνουν πως το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο μαύρο πληθυσμό είναι της τάξεως του 80%, σε αντιπαράθεση με το ποσοστό συμμετοχής στις λευκές γυναίκες που είναι 60%, μας λέει πως ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης της φτώχειας και της αθλιότητας, είναι να κάνουμε τη μαύρη γυναίκα ακόμα φτωχότερη: «*Η οποιαδήποτε παραπέρα αύξηση της ανεξαρτησίας των μαύρων γυναικών, εξασφαλιζόμενη είτε από την κοινωνική πρόνοια, είτε από την προσωπική τους εργασία, το μόνο που θα προσφέρει είναι η παραπέρα αύξηση των ήδη απαράδεκτα υψηλών αριθμών μαύρων παιδιών τα οποία γεννιούνται και μεγαλώνουν χωρίς πατέρα*¹⁰». Και αυτό φυσικά θα επιδεινώσει ακόμα περισσότερο το άθλιο επίπεδο ζωής των μαύρων ενώ παράλληλα θα αυξήσει ακόμα περισσότερο την ήδη υψηλή εγκληματικότητα. Μια κάποια λύση που θα πρότειναν οι «εξτρεμιστές» και οι «συνοδοιπόροι» τους, είναι η νομιμοποίηση των εκτρώσεων και η σεξουαλική επιμόρφωση. Όμως η έκτρωση είναι απαγορευμένη από το θεό σαν εγκληματική πράξη, η σεξουαλική επιμόρφωση μέσα από τα σχολεία αντιβαίνει στη χριστιανική ηθική μας, ενώ η σεξουαλική γνώση οδηγεί τις γυναίκες σε πρακτικές σεξουαλικής «ελευθεριότητας».

Ελευθερίας εγκώμιον...

Μια διεξοδική ανάλυση της πολιτικής του Ρήγκαν απέναντι στα συνδικάτα και μια καταγραφή των μέτρων που έχει πάρει μέχρι τώρα η κυβέρνηση ενάντια τους, δεν μπορεί παρά να αποτελέσει το θέμα μιας ξεχωριστής εργασίας, λόγω και του μεγέθους του προβλήματος και της σπουδαιότητάς του που δεν μας επιτρέπουν να προχωρήσουμε σε μια απλή καταγραφή του. Εδώ αρκούμαστε μόνο στην άνευ σχολίων παράθεση ενός αποσπάσματος από λόγο του Ρήγκαν, το οποίο φανερώνει τις προθέσεις του: «*Θα πρέπει νομίζω να εξετάσουμε πολύ σοβαρά*

την πιθανότητα να υπόκεινται τα συνδικάτα, όπως και οι επιχειρήσεις, στο νόμο ενάντια στη δημιουργία των τραστών. Τα συνδικάτα έχουν αποκτήσει μια ιδιαίτερα υπερβολική δύναμη, και καθώς συνδιαλέγονται πάνω σε όλο το φάσμα της βιομηχανίας, σκέφτομαι σοβαρά αν δεν θα ήταν πιο δίκαιο να υπόκεινται και αυτά στους ίδιους περιορισμούς με αυτούς των επιχειρήσεων...¹¹».

Διαβάζοντας κανείς ξανά τον Μαρκούζε του '72, ο οποίος, στο βιβλίο του «Αντεπανάσταση και Εξέγερση», μας προειδοποιεί για την πιθανότητα επιβολής —με τη δημοκρατική ψήφο— ενός «υψηλού επιπέδου» φασισμού στις ΗΠΑ για την επιτευξη των ιμπεριαλιστικών της επιδιώξεων, αναριγεί μπροστά στα φαινόμενα. Μια σειρά γεγονότα συνηγορούν στην άποψη ότι εντείνεται από την κυβέρνηση η προσπάθεια επιβολής ενός νέου τύπου αυταρχισμού, μακαρθικού χαρακτήρα, με την ένταση των διώξεων ενάντια στην αριστερά των ΗΠΑ, την αυξανόμενη καταπίεση του FBI, και μια σειρά μέτρα ενάντια σε διάφορους οργανισμούς και θεσμούς που αποτελούν εστίες δημοκρατίας και κοινωνικής κριτικής.

Ένα από τα πρώτα θύματα αυτής της πολιτικής υπήρξαν οι Δημόσιοι Τηλεοπτικοί Σταθμοί (Public TV), μοναδικό βήμα δημοκρατίας και κριτικής σκέψης στην αμερικανική τηλεόραση (μια σύγκριση με το BBC θα ήταν πέρα για πέρα δίκαιη) και καταφύγιο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, οι οποίοι έως τώρα επιβίωναν χάρη στις κρατικές επιχορηγήσεις και τις ιδιωτικές προσφορές. Από την αρχή της σταδιοδρομίας του σαν προέδρου των ΗΠΑ ο Ρήγκαν δεν έκρυψε την αντιπάθειά του προς αυτούς τους σταθμούς. Γι' αυτό και δεν εξέπληξε κανέναν όταν προχώρησε στις τεράστιες περικοπές των επιχορηγήσεων, μέτρα που αναγκάσανε τους υπεύθυνους των σταθμών να προχωρήσουν σε σημαντικές περικοπές στα προγράμματά τους, αντιμετωπίζοντας όμως σημαντικά προβλήματα επιβίωσης. Ένας δεύτερος στόχος του Ρήγκαν, ήταν η ενοχλητική γι' αυτόν ελευθερία στη γνώση και το δικαίωμα του απόρρητου στις προσωπικές επιλογές του ατόμου ως προς τις πηγές των γνώσεών του. Η σκηνή του δράματος είναι οι δημοτικές βιβλιοθήκες. Εκτός από τις τεράστιες περικοπές στις επιχορηγήσεις τους που αποτέλεσαν μέρος των γενικότερων περικοπών στα προγράμματα κοινωνικών παροχών, εκτός από την επιβολή λογοκρισίας στα βιβλία που κοσμούν τα ράφια των βιβλιοθηκών στα σχολεία, η κυβέρνηση και οι υπηρεσίες του κράτους προχώρησαν σε καθαρά φασιστικού χαρακτήρα ενέργειες ενάντια στο δικαίωμα της ελεύθερης γνώσης: σύμφωνα με πληροφορίες της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκών (ALA) το FBI, η τοπική αστυνομία και εκπρόσωποι τοπικών οργανώσεων της δεξιάς, χρησιμοποιούν τις λίστες διανομής των βιβλιοθηκών για να ενημερώνονται για το ποιος διαβάζει τι.

Χαρακτηριστικότερη, ίσως, περίπτωση, είναι αυτή του προέδρου της ακροδεξιάς οργάνωσης Moral Majority, στην Ουάσιγκτον, ο οποίος απαίτησε να του δοθούν τα ονόματα εκείνων των εργαζομένων στα δημόσια σχολεία, οι οποίοι δανείστηκαν από τη βιβλιοθήκη του δήμου ένα φιλμ για τη σεξουαλική εκπαίδευση, το οποίο είχε ξεσηκώσει θύελλα διαμαρτυριών από τους συντηρητικούς κύκλους των ΗΠΑ. Αν και ο ίδιος δεν κέρδισε την υπόθεση στο δικαστήριο, το FBI είχε πολύ μεγαλύτερη επιτυχία σ' αυτή και σε ένα σωρό άλλες περιπτώσεις¹².

Οι εντεινόμενες διώξεις της κυβέρνησης ενάντια στην αριστερά δεν θα πρέπει να ιδωθούν σαν έκφραση φόβου της άρχουσας τάξης απέναντι στην επιρροή της αριστεράς στην αμερικανική κοινωνία· η αμερικανική αριστερά παραμένει δυστυχώς μια μικρή —πολύ μικρή— μειοψηφία, χωρίς ιδιαίτερες προσβάσεις στα κοινωνικά στρώματα. Αντίθετα, οι διώξεις αυτές, θα πρέπει να ιδωθούν σαν προληπτικά μέτρα που αποβλέπουν στην πάταξη των οργανώσεων εκείνων που θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε πυρήνες δημιουργίας ενός εσωτερι-

κού μετώπου αντίστασης ενάντια στις ιμπεριαλιστικές βλέψεις των ΗΠΑ στην Κεντρική και Λατινική Αμερική. Σοβαρό, λοιπόν, εμπόδιο στις βλέψεις της στη Λατινική και Κεντρική Αμερική θεωρεί η κυβέρνηση Ρήγκαν τις οργανώσεις αλληλεγγύης προς τους λαούς των χωρών αυτών. Έτσι, ενώ ετοιμάζει ένα «πακέτο» νόμων για την «πάταξη της τρομοκρατίας»¹³, αποβλέποντας στη νομιμοποίηση της τρομοκρατίας της ενάντια στην αριστερά, έχει παράλληλα επιδοθεί σε μια άνευ προηγουμένου τρομοκρατία εναντίον των μελών των οργανώσεων αυτών και ατόμων που ταξιδεύουν στην Κούβα και στη Νικαράγουα. Η πλέον συνηθισμένη μέθοδος του FBI είναι οι συχνές επισκέψεις πρακτόρων του, σε φίλους, γείτονες, ενοικιαστές και εργοδότες, στους οποίους θέτει το ερώτημα: «γνωρίζετε ότι ο τάδε υπάλληλός σας είναι μέλος τρομοκρατικής οργάνωσης;», καθώς και οι συχνές επισκέψεις στα σπίτια μελών της αριστεράς και αιδήθεν ανώδυνες ερωτήσεις που τους θέτουν. Σε μια εκστρατεία ενάντια στην τρομοκρατία του FBI με τον τίτλο: «Αν κάποιος χτυπήσει την πόρτα σου, δεν είναι πάντα ο γαλατάς», η αριστερά έχει επιδοθεί στη δημιουργία κέντρων πληροφόρησης για δικαιώματα που παρέχει ο νόμος (όσο θα ισχύει ακόμα), στα πιθανά θύματα του FBI, με το σύνθημα «έχεις το νόμιμο δικαίωμα να μη μιλήσεις» και «δεν υπάρχει ανώδυνη ερώτηση από το FBI».

Στις 15 Σεπτεμβρίου, η ανεξάρτητη αριστερή εφημερίδα Guardian της Νέας Υόρκης κυκλοφόρησε με την ειδηση πως το ανώτατο δικαστήριο των ΗΠΑ, με δικαστική κλήση του προς το μοναδικό γραφείο ταξιδιών των ΗΠΑ, το οποίο οργανώνει ταξίδια για την Κούβα, το Marazul Tours που εδρεύει στη Ν. Υόρκη, το υποχρέωνε να του παραχωρήσει όλα τα ντοκουμέντα του πρακτορείου που αφορούν τα ταξίδια που έγιναν προς την Κούβα, μαζί με τους καταλόγους ονομάτων, καθώς και τα ονόματα μιας ομάδας δικηγόρων που ταξίδεψαν πρόσφατα στην Κούβα για να λάβουν μέρος σε συνέδριο δικαστικών της Κούβας. Παράλληλα με αυτά, ζητούσε να του δοθεί μια λίστα ονομάτων και διευθύνσεων 2.000 δικηγόρων την οποία έχει στην κατοχή του το πρακτορείο, με βάση την οποία διένειμε το διαφημιστικό της φυλλάδιο.

Η πρόσφατη σαρωτική νίκη του Ρήγκαν —και του ρηγκανισμού— αποτελεί τεράστιας σημασίας γεγονός για τις εξελίξεις στη σκηνή της διεθνούς πολιτικής. Παράλληλα, όμως, εξίσου μεγάλης σημασίας γεγονός αποτελούν και οι εξελίξεις και πολιτικές διαφοροποιήσεις που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό των ΗΠΑ —πολιτικές διαφοροποιήσεις που επηρεάζουν όχι μόνο την πορεία στο εσωτερικό της χώρας, αλλά τα μελλούμενα στο διεθνές πολιτικό στίβο. Και είναι καιρός πλέον να στήσει ο Έλληνας αναγνώστης πιο προσεκτικά το αυτί του στις φωνές που φτάνουν ως εδώ από την άλλη άκρη του Ατλαντικού. Γιατί ο ρηγκανισμός δοκιμάζει την επιτυχία της πολιτικής του στο εσωτερικό των ΗΠΑ, πριν την εμφανίσει στην παγκόσμια πολιτική σκηνή.

Σημειώσεις

1. Annette Starosta, Rivier, Duisburg, 9.5. '83.
2. H. Marcuze, One - Dimensional Man, pg. 7-8.
3. M. Friedman, Free To Choose, pg. 106.
4. G. Gilder, Wealth and Poverty, pg., 24-27.
5. F. Ackerman, Reaganomics, pg., 77.
6. F. Ackerman, Reaganomics, pg., 83.
7. F. Ackerman, Reaganomics, pg., 87.
8. Boston Globe, 7, 3, 82.
9. G. Gilder, pg., 14.
10. G. Gilder, pg., 135-131.
11. R. Reagan, 23.4. '80.
12. Guardian, N. York, 11.4. '84.
13. Guardian, N. York, 25.7. '84.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ ΒΡΑΒΕΙΟ BELL

Ο Εκδοτικός Οργανισμός BELL, που εκδίδει τα BELL BEST SELLERS, οργανώνει διαγωνισμό για το καλύτερο, μη δημοσιευμένο, ελληνικό μυθιστόρημα. Ο διαγωνισμός έχει σαν στόχο να ενθαρρύνει το γράψιμο ελληνικών μυθιστορημάτων και να προωθήσει τη διάδοση του ελληνικού βιβλίου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η έκδοση ελληνικών μυθιστορημάτων σε ξένες γλώσσες και η κυκλοφορία τους έξω από τα σύνορα της χώρας μας, αποτελούν για τον κάθε διαγωνιζόμενο συγγραφέα μια σπάνια ευκαιρία διεθνούς αναγνώρισης.

Το βραβείο BELL για το νικητή του διαγωνισμού είναι:

- ❖ Χρηματικό ποσό 250.000 δρχ. και αναμνηστικό βραβείο.
- ❖ Έκδοση του μυθιστορήματος από την BELL στην Ελλάδα.
- ❖ Μετάφραση και προώθησή του για έκδοση στο εξωτερικό.

Τα κριτήρια βράβευσης για το καλύτερο μυθιστόρημα είναι:

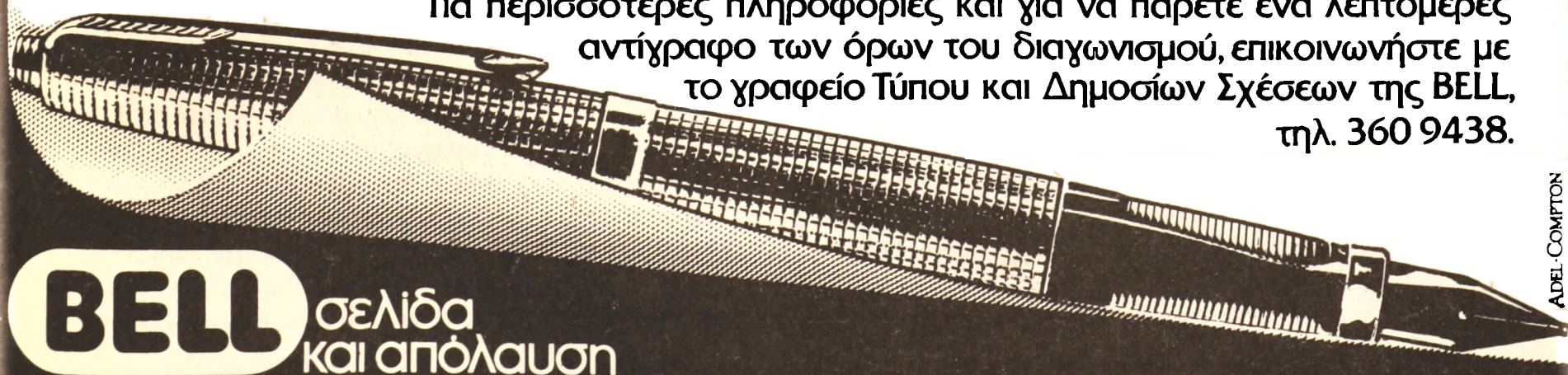
- ❖ Η συναρπαστική υπόθεση και η πλοκή του βιβλίου.
- ❖ Η δημιουργία ζωντανών χαρακτήρων.
- ❖ Η ικανότητα χειρισμού της ελληνικής γλώσσας.
- ❖ Η δύναμη του βιβλίου να κρατάει αδιάπτωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Η επιλογή του καλύτερου μυθιστορήματος θα γίνει από επιτροπή που αποτελείται από γνωστές προσωπικότητες των Γραμμάτων και της Τέχνης.

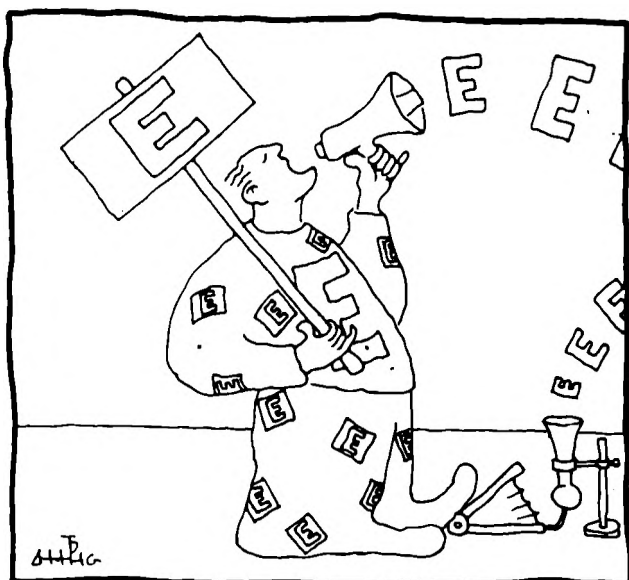
Τα χειρόγραφα πρέπει να υποβληθούν στις Εκδόσεις BELL / Για διαγωνισμό Bell Best Sellers / Ιπποκράτους 57, Ταχ. Κωδ. 106 80 ΑΘΗΝΑ, μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 1985.

Η απόφαση της επιτροπής και η αναγγελία του νικητή αναμένεται να γίνουν στα τέλη Δεκεμβρίου 1985.

Για περισσότερες πληροφορίες και για να πάρετε ένα λεπτομερές αντίγραφο των όρων του διαγωνισμού, επικοινωνήστε με το γραφείο Τύπου και Δημοσίων Σχέσεων της BELL, τηλ. 360 9438.

... έχει πόδια!

Η ίδρυση εκτροφείων οπαδών ήταν μια ενδιαφέρουσα πρόταση του Κώστα Καραλή που δημοσιεύθηκε στον «Δεκαπενθήμερο Πολίτη». Η έλλειψη στο είδος διαπιστώθηκε ευκρινέστατα τις τελευταίες ευρωεκλογές.

Τώρα που οι εθνικές εκλογές πλησιάζουν τα κομματικά εκτροφεία οπαδών είναι δύσκολο να μουν μπρος γιατί χρειάζεται πολύς χρόνος εκτροφής. Ακόμη, το σχέδιο απαιτεί κόπο, εξεύρεση καταλυμάτων και άλλες προϋποθέσεις. Άλλωστε η εκτροφή ενός οπαδού δημιουργεί κακό προηγούμενο. Πώς ο οπαδός ενός κόμματος θα συμπεριφερθεί όταν αλλάξει κόμμα; Έτσι, έχοντας υπόψη και το πάθος όλων μας για Εθνική Ενότητα και συμπάραταξη έρχομαι να προτείνω κάτι καλύτερο, φθηνότερο και πάνω απ' όλα περισσότερο αποδοτικό. Μια και φαντάζομαι ότι υπάρχουν κοινές αρχές, που θα τις εκθέσω αμέσως στη συνέχεια, μπορούν να δημιουργηθούν ταχύρυθμα σεμινάρια που θα καλύψουν σε πρώτη φάση τη συνεχώς ανερχόμενη ζήτηση. Μια και οι φοιτητικές εκλογές πλησιάζουν πρέπει να κινητοποιηθούμε και να χρησιμοποιήσουμε όλες τις διαθέσιμες πηγές. Ακόμη και το πούλμαν.

Το πρόγραμμα της εκπαίδευσης μπορεί να χωριστεί σε κύκλους όπως: Συνελεύσεις, ζύμωση, πληροφόρηση και θα περιλαμβάνει τόσο θεωρητικά μαθήματα όσο και πρακτικές ασκήσεις.

Ίσως φανεί περιεργή η σειρά των κύκλων μόνο που προσωπικά νομίζω ότι τα πάντα αρχίζουν από τη Συνέλευση είτε το θέλουμε, είτε όχι είναι ο κρίσιμος χώρος από τον οποίο θα φανεί ξεκάθαρα ποιος μαθητής θα προωθηθεί σ' ανώτερα καθήκοντα.

Το κάθε τι πρέπει για να βρει την κατάλληλη έκφρασή του να συνδιάζεται με τα προσόντα του μαθητή. Έτσι πριν απ' όλα οι μαθητές θα περάσουν από ένα με-

τρητή θορύβου που θα μετρά την ένταση της φωνής τους σε ντεσιμπέλ. Όσοι ξεφωνίζουν δυνατότερα θα περάσουν ένα τεστ στο οποίο θα ελεγχθεί η νοημοσύνη τους. Όσοι είναι πολύ κάτω του μετρίου στη νοημοσύνη αλλά διαθέτουν δυνατή φωνή θα εκπαιδευτούν, μετά από κατάλληλο νόημα του αρχηγού, να φωνάζουν τις παρακάτω εκφράσεις που θα τις αποστηθίσουν:

- Κάτσε κάτω, ρε!
- Πρώτο Κόμμα
- Δεύτερη κατανομή
- Δεκανίκη της εξουσίας
- Πουλημένοι

Όσοι είναι πάνω από τη βάση σε πρώτη φάση θα εκπαιδευτούν να φωνάζουν:

- Επί της διαδικασίας
- Προσωπικό θέμα

Σ' αυτούς με νοημοσύνη πάνω του μετρίου που θα μετριοούνται στα δάκτυλα η εκπαίδευση θα συνεχιστεί στα καπελλώματα. Ας μην ξεχνάμε ότι από δω θα ξεπηδήσουν οι μελλοντικοί πρόεδροι των συνελεύσεων. Στην ίδια ομάδα θα γίνει προσεκτική ανάλυση όλων των εκλογικών συστημάτων (μετρούν τα λευκά, τα άκυρα, οι αποχές;) έτσι θα μπορούν με κατάλληλους χειρισμούς να παίρνουν την πλειοψηφία. Στο σημείο αυτό θα συνεργάζονται με εκπαιδευμένους στην οξυμένη μνήμη και αριθμομνήμονες που θα τους πληροφορούν με μια ματιά για τις πλειοψηφίες που υπάρχουν στη συνέλευση.

Σ' ό,τι αφορά τον τομέα της ζύμωσης τα μαθήματα που θα διδαχθούν, κύρια στους φοιτητές, θα σχετίζονται με την ευγενική τους παρουσία και εξυπηρέτηση των πρωτοετών (... οι μελλοντικοί ψηφοφόροι), στις επιτροπές έτους, στο πρόβλημα της ανεργίας των πτυχιούχων, στο μοίρασμα των βιβλίων. Ακόμη, στη διοργάνωση εκδρομών, στις προσκλήσεις για διάφορες εκδηλώσεις όπως οι πορείες ειρήνης κτλ. Όλα αυτά βέβαια σαν ενδεικτικές αρχές. Ο αυτοσχεδιασμός θα πρέπει να χαρακτηρίζει. Βέβαια, αν χρειαστεί, ας μάθουν και την τεχνική της μπουνιάς στη μύτη των αντιδραστικών.

Στον κύκλο της ενημέρωσης - πληροφόρησης θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα η πρακτική εξάσκηση. Πώς, για παράδειγμα, θα πουλουν εφημερίδες στα φανάρια; Πρέπει να είναι αμέσως σε θέση ν' αντιληφθούν, χωρίς χρησιμοποίηση χρονόμετρου, πόσο χρόνο παραμένει κόκκινο το φανάρι. Εδώ ας χρησιμοποιηθούν για εκπαιδευτές (... ζύμωμα με το λαό) όσοι πουλουν λαχεία και σάντουιτς στα φανάρια. Με ποιο χέρι θα κρατούν τις εφημερίδες; πώς θα δίνουν ρέστα; πόσα ψηλά πρέπει να έχουν; Όλες αυ-

τές είναι ερωτήσεις που θ' απαντηθούν στο σεμινάριο.

Μαθήματα θα γίνουν επίσης και στις ομάδες που θ' αναλάβουν πούλημα εφημερίδων σε σπίτια και διαμερίσματα. Είναι προτιμότερο για παράδειγμα και λιγότερο κουραστικό ν' ανεβαίνεις με το ασανσέρ στον τελευταίο όροφο να χτυπάς τα κουδούνια και να κατεβαίνεις κατήφορο. Εδώ χρειάζεται προσοχή και άλλος τρόπος προσέγγισης των πελατών. Εκπαιδευτές άριστοι θα είναι —στο σημείο αυτό— οι Μάρτυρες του Ιεχωβά.

Όμως, ενημέρωση - πληροφόρηση δεν είναι μόνο οι εφημερίδες. Θα πρέπει να υπάρξουν και ασκήσεις στην αφισοκόλληση και τα αεροπανό. Ιδιαίτερα μετά την ψήφιση του νέου νόμου που θέτει περιορισμούς. Οι ασκήσεις θα γίνονται τόσο σε επίπεδες (τοιχοί) επιφάνειες όσο και σε κυρτές και κοίλες (κολώνες). Με τι ταχύτητα θα γίνονται; Πόσες αφίσες στο λεπτό πρέπει ένας εκπαιδευμένος αφισοκολλητής να κολλά; Ποιος θα μεταφέρει τη σκάλα; Όταν απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά η εκπαίδευση θα συνεχιστεί και στην ταχύτητα ξεσκίσματος των αφισών που κόλλησαν οι «άλλοι».

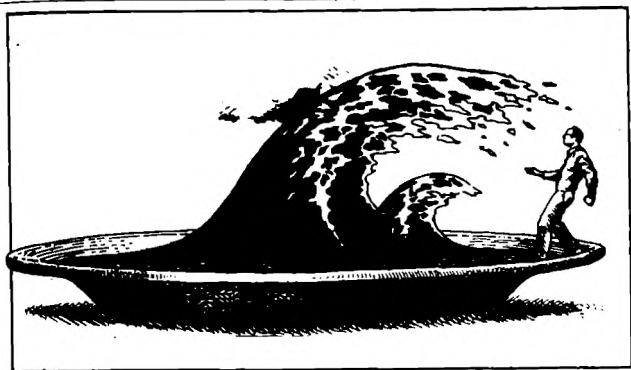
Τα αεροπανό είναι σοβαρή ιστορία. Εδώ θα γίνει πραγματική επαναστατική γυμναστική. Δεν μπορεί ο καθένας να θεωρηθεί ικανός αεροπανοτοποθετητής. Ακόμη και η λέξη είναι δυσκολότερη από τον αφισοκολλητή. Στο σημείο αυτό, ένα ζύγισμα των μαθητών είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Οι ελαφρύτεροι θα προχωρήσουν ενώ οι βαρύτεροι θα μεταφερθούν στο τμήμα περιφρούρησης. Οι τελευταίοι ας μην δυσανασχετήσουν. Έχουν κι αυτοί να κάνουν σοβαρό έργο προστατεύοντας τους δικούς τους και δέρνοντας τους άλλους.

Οι περισσότεροι ευκίνητοι και ταχείς θα εκπαιδευτούν στο γράψιμο με σπρί συνθημάτων στους τοίχους. Σ' αυτή την ομάδα επειδή αναπτύσσουν πρωτοβουλία θα πρέπει να υπάρξει προσοχή και να εκπαιδευτούν στην ορθογραφία. Αν μάθουν να σχεδιάζουν και κανένα περιστέρι ακόμη καλύτερα. Πρέπει να γράφουν γρήγορα και με αισθητική ευαισθησία συνθήματα που συνεπαιρνουν όλους τους Έλληνες, ιδιαίτερα όταν γράφονται πάνω σε καθαρούς τοίχους.

Νομίζω ότι οι προτάσεις μου είναι προχωρημένες και δοσμένες μ' ενέργεια. Δείχνουν ξεκάθαρα τον τεράστιο κενό χώρο για αύξηση της αποδοτικότητας και της απασχόλησης που έχουμε μπροστά μας. Αςβάλουμε τα χέρια και τα πόδια μας να δουλέψουν.

Ν.Σ. Μάργαρης

Γόννοι τρέλας, από-γονοι βλακείας, επί-γονοι γραφειοκρατίας

Κακόμοιρε Λαμπρόζο! Κατακαημένε Χίτλερ! Εκεί που λέγαμε ότι θα ξεχαστείτε, πια, για τις ψευτοβιολογικές σας απόψεις πάνω στο κληρονομήσιμο πάντων των ιδιοτήτων, των οργανισμών, νεκρών τε και ζώντων, σας ανασύρει από τη λήθη το Πανσοβιετικό Κέντρο Ψυχικής Υγείας! Κι ο υποδιευθυντής του, ακαδημαϊκός Μαρράτ Βαρτάνιαν. Που δήλωσε σε συνέντευξή του (Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 7. 10.84) ότι η τρέλα είναι θέμα γόνων, γονιδίων. Βρίσκεται, δηλαδή, ήδη στα χρωμοσώματα των γονίων και απλά μεταδίδεται στα τέκνα.

Οι απολογητές της κάθε είδους ανισότητας είχαν ανέκαθεν αδυναμία στην βιολογική θεμελίωση των θλιβερών τους ιδεολογημάτων. (Των ειδικών δηλαδή ad hoc —επί τούτου— θεωρητικών επινοήσεων που θα συγκάλυπταν νομιμοφανώς και λογικοφανώς τα προνόμιά τους). Έτσι, ακόμα κι ένας Αριστοτέλης, απαντώντας στην κομμουνίζουσα και αναρχίζουσα άποψη του Φαλέα του Χαλκηδόνιου για την απόλυτη ισότητα, ισχυρίζεται ότι οι δούλοι είναι δούλοι από τη φύση τους. Απόδειξη; Το ότι... περπατάνε σκυφοί (!).

Οι οικονομολόγοι απολογητές της άγριας κι αιματηρότατης συσσώρευσης του κεφαλαίου κατά τη βιομηχανική επανάσταση τόνιζαν ότι οι αναλφάβητοι δεν ήταν τέτοιοι επειδή ήταν φτωχοί αλλά, αντίθετα, ήταν φτωχοί επειδή ήταν αναλφάβητοι (!).

Ο Ιταλός ψυχίατρος Τσέζαρε Λομπρόζο έπεισε επί πολλές δεκαετίες τους δικαστές και σωφρονιστές κάθε είδους ότι οι εγκληματίες δεν διαμορφώνονται απ' τις κοινωνικές συνθήκες, όσο φρικαλέες και Δαντικές κι αν είναι (ξεπερνώντας την «Κόλαση» που 'χει αυτός περιγράψει), αλλά γεννιούνται ως τέτοιοι (!). Η λύση, συνεπώς, μπορεί να 'ναι μό-

νον η Ευγονική. Η στειρώση των ήδη παραπτωμάτων. Σε προέκταση: οι θάλαμοι των αερίων για κάθε Γιάννη 'Αη-Γιάννη.

Ακολούθησαν οι βαρετές κι ασήκωτες (από την πολλή τους «... μεθοδολογική αυστηρότητα», τον φερετζέ που η Μαριόρη επιδεικνύει αναισχυντα, χωρίς να βλέπει πόσο σκωροφαγώμενος είναι) μελέτες για την κληρονομησιμότητα της ευφύιας. Η μεγαλοφυΐα, μας είπαν, είναι ένα σπάνιο λουλούδι που βγαίνει από ειδικά δέντρα —μεγαλοφυών. Οι βλάκες γεννάνε βλάκες, οι έξυπνοι έξυπνους, οι φτωχοί φτωχούς κι οι γονοί να κυβερνούν ικανούς να κυβερνούν.

Φυσικά δεν χρειάζεται να 'ναι κανείς ένας Μαρξ για να νιώσει έτοιμος να κάνει εμετό με όλην αυτήν την αναγουλιστικά ηλίθια ψευτοσυλλογιστική. Αυτήν την επιστημονίστικη ιδεοψεματολογία. Τη θριαμβεύουσα ιδεολογία (με την αρχική, μαρξιανή έννοια, τη γεμάτη περιφρόνηση προς τη φτηνή ιδεοκοπία των χυδαίων συκοφαντών της ανθρώπινης φύσης και της ευγενείας της).

Κι έρχεται λοιπόν η ψυχιατρική του πρώτου «παλλαϊκού κράτους» (!) στην ιστορία (σύμφωνα με την έκφραση του μεταστάντος Λεονίντ Μπρέζνιεφ, που πρέπει κάποτε να 'χε ξεφυλλίσει το «Κράτος κι Επανάσταση» κι έτσι να 'ξερε ότι γρονθοκοπεί τη μαρξιανή λογική αυτή η τερατώδης αντίφαση στους όρους —*contradictio in adjecto*—, διότι ένα κράτος μπορεί να 'ναι παλλαϊκό όσο ένας νάνος μπορεί να 'ναι γίγαντας...) και, έχοντάς μας συνηθίσει σε μια τέτοια χαλαρή χρήση της λογικής (που ο Όργουελ τόσο αλησμόνητα σάρκασε στα συνθήματα της «Ωκεανίας» του τύπου: η ελευθερία είναι σκλαβιά) μας λέει τα εξής κωμικά:

«Οι ψυχοπάθειες, όπως κι οι άλλες ανθρώπινες αρρώστιες, αναμφίβολα έχουν υλική, χημική αιτία. Σήμερα π.χ. είναι ολοφάνερο ότι πολλές απ' αυτές είναι κληρονομικές».

Και παρακάτω:

«Οδηγούμαστε στο συμπέρασμα: Αφού υπάρχει κληρονομικότητα, πάει να πει ότι θα πρέπει να υπάρχει και το υλικό της υπόστρωμα» (υπογραμμ.: Δ.Λ.)

Δεν ξέρουμε τι να πρωτοθαυμάσουμε εδώ! Τη φαυλοκυκλική λογική που κάνει λήψη του ζητούμενου (*petitio principii*) θεωρώντας ως ήδη αποδειχθέν το ακόμμη μόνον αποδεικτέο; Τις πομπώδεις ταυτολογίες που το συγκαλύπτουν —όπως κι αλλού άλλωστε, στην ιατρική; αντί να αποκαλύπτουν το πρόβλη-

μα. Το απαράδεκτο λαθρεμπόριο εννοιών; Τον θρασύτατο συντηρητισμό; Που καμώνεται να ξεχνάει ότι τα ίδια έλεγαν κι «αποδεικνυαν» κι οι Ναζί; Την ασχετοσύνη; Την απύθμενη άγνοια; Ή την ιδεολογική κατάντια, το θρίαμβο της ιδεολογίας —με την μαρξιανή έννοια της ιδεοφάμπρικας, της ιδεοψεματολογίας— του αγοραίου «υλισμού»; Δεν έχουμε χώρο να δούμε πιο αναλυτικά τι αλαλούμ αντιμετωπίζουμε. Θα παρατηρήσουμε μόνον ότι τα «αναμφίβολα» και τα «ολοφάνερα» είναι «θερμοί» χαρακτηρισμοί πειθούς. Που υπνωτίζουν τον αναγνώστη ή ακροατή και τον υποβάλλουν να δεχτεί το πικρό χάπι που ακολουθεί. Την υπόδειξη ότι οι σχιζοφρενείς γεννήθηκαν έτσι —και δεν έγιναν, τέτοιοι από την ιλιγγιώδη αταξία της κοινωνίας. Διότι, «πώς μπορεί μια σοσιαλιστική κοινωνία, έστω και μεταβατική, να δημιουργεί τρελούς;».

Η λογική εγκυρότητα μιας τέτοιας ψευτοπρότασης θυμίζει τις εξής ανάλογες: «Για να χτιζουμε τόσους αιώνες την πυραμίδα, τον τάφο του μεγάλου Φαραώ, για να ζήσει σ' αυτήν αιώνια, δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχει ο άλλος κόσμος, το υπερπέραν» (συλλογισμός αιγυπτίου χωρικού). «Για να 'χουν λειτουργήσει τόσες χιλιάδες θεολογικές σχολές δεν είναι δυνατόν να μην έχει αντικείμενο αυτή η επιστήμη, δηλαδή, να μην υπάρχει θεός» (συλλογισμός κάποιου θεόφρονα). «Και τότε τι κάνουμε εμείς εδώ;» (απάντηση ψυχιάτρου και ψυχαναλυτή, όταν ένας φοιτητής ιατρικής του παρατήρησε σκέπτικιστικά, ότι «κατά τη γνώμη του δεν είναι ιάσιμες οι ψυχικές παθήσεις»).

Η πανρωσική ψυχιατρική, απ' την ώρα που 'χει παλινδρομήσει πολύ πίσω από τον Μαρξ, σ' έναν «υλισμό» πιο χοντροκομμένο και πιο ηλίθιο απ' οτιδήποτε έγραψε ποτέ ο Ελβέτιος, ο Λα Μετρί ή ο Ντ' Ολπάχ, κι έχει εγκαταλείψει κάθε χρονική ιστορική διάσταση στην οδύσσεια που λέγεται «τρέλα» (διάσταση που, ευτυχώς, τόνισε ευεργετικά ο μεγάλος Φρόυντ), δεν έχει το δικαίωμα να αποκαλείται «σοβιετική». Τα σοβιέτ, τα συμβούλια, έδειξαν ανέκαθεν την τρομερή τους ευαισθησία για την αλληλουχία όλης της ανθρώπινης εμπειρίας μέσα στο χρόνο. Είναι η γραφειοκρατία, και οι επίγονοί της, που δεν θέλει να 'χει μνήμη. Εδώ προσπαθούμε να ξεχάσουμε τι πραγματικά έγινε το 1917 και θ' ασχοληθούμε με την τρέλα του κάθε παλαβού;

Διονύσης Λιάρος

Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΟΥ ΚΙΤΣ ΣΕ ΕΞΙ ΜΕΡΕΣ

Κάθε φορά που το ANTI αναλαμβάνει μια πρωτοβουλία, το περιοδικό παίρνει άλλη μορφή. Μυστήρια πρόσωπα γεμίζουν τα γραφεία, ανακαλύπτουμε τη χαρά της σύνθεσης διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας, ξεμένουμε από λεφτά και ψοφάμε στη συζήτηση.

Έτσι ζήσαμε το ANTI φεστιβάλ, έτσι στήσαμε πέρσι το σταθμό, έτσι περίπου (στο πιο περίπλοκο) πήγε και η «επιχείρηση ΚΙΤΣ».

Βέβαια το κιτς είχε εξ αρχής κάποια δικά του χαρακτηριστικά. Δυο χρόνια σερνοταν στα γραφεία του περιοδικού και δρούσε κλασικά φραξιονιστικά. Έκανε δικά του γραφεία στο υπόγειο, έκανε δικά του «επιτελεία», οι «ομάδες δουλειάς» μαζεύονταν, δημιουργούσαν, μαλώναν, χωρίζαν και ξανασμίγαν.

Όπως λένε και τα συγγράμματα, ένα «πολύβουο μελίσι» από «κιτσολόγους», έστηνε τα διάφορα επίπεδα των δικών μας αποσαφηνίσεων γύρω από τα χιλιάδες ερωτηματικά μιας τέτοιας πρωτοβουλίας.

Καταρχήν η κλασική παγίδα του κλειστού κύκλου των «ειδικών». Ο μεγάλος κίνδυνος της αισθητικής απόστασης που θα μπορούσε να έκρυβε μια ταξική απόσταση απ' το κιτς.

Απ' την άλλη μεριά το θέμα των εκδηλώσεων πώς δεν θα μείνουμε σε μια στατική έκθεση, πώς θα δημιουργήσουμε τους όρους της κριτικής και αυτοκριτικής.

Πώς θα γίνει πράξη το κιτς; πράξη αναγνώρισης των πρακτικών μας και όχι διακοσμητική σχέση με το πρόβλημα των «άλλων».

Μια σειρά ερωτήματα, επιφυλάξεις και ενστάσεις που έπρεπε να απαντηθούν στην πράξη, αυτό ήταν το κλίμα του ANTI, των «φίλων του ANTI», των αναγνωστών που ήρθαν στα γραφεία με αντικείμενα και προτάσεις, που μας έστειλαν γράμματα με κριτικές και υποδείξεις.

Ταυτόχρονα είχαμε και τις άλλες κριτικές. Ότι «τα πιάσαμε από το κράτος» μιας και μας βοηθούσε το υπουργείο Πολιτισμού, ότι δεν θα τολμήσουμε να «βάλουμε χέρι» στο πολιτικό κιτς διότι ενισχυθήκαμε από την κυβέρνηση (πράγματα που τα είχαμε ακούσει ήδη στο Αντι-φεστιβάλ).

Το μόνο που έχουμε να πουμε κατηγο-

ρηματικά είναι πως η ενίσχυση του υπουργείου Πολιτισμού κάλυψε ένα πολύ μικρό κόστος των εξόδων (χωρίς να παύει να 'ναι πολύτιμη βοήθεια). Πως τα έξοδα όλα καλύφθηκαν από διάφορες πηγές αυτοχρηματοδότησης. Πως οικονομικά είμαστε «μέσα» —χωρίς αυτό να μας τρομάζει ή να μας κάνει ευάλωτους στην όποια εξουσία. Και ότι όπως το 'χουμε ήδη κάνει στο Αντι-φεστιβάλ, θα δημοσιεύσουμε οικονομικό απολογισμό που θα δείχνει τα ακριβή οικονομικά μεγέθη του εγχειρήματος.

«Φτωχοί αλλά τίμιοι» λοιπόν, μαζί με την έκδοση του βιβλίου προχωρήσαμε στην έκθεση και τις εκδηλώσεις για το κιτς.

Ο κ. Ζαρμπής μας «παρεχώρησε ευγενώς» το υπόγειο του εκθεσιακού χώρου, το ΚΚΕ εσ. μας άνοιξε την αποθήκη του και πήραμε κάποια υλικά στήριξης (να από πού «τα πιάσαμε», ε;), διάφοροι φίλοι αρχιτέκτονες και μη μας άνοιξαν «τρύπες» για την προμήθεια υλικών, και ορισμένοι συνεργάτες (προς μεγάλη τους χαρά) έχασαν για έξι μέρες τις τηλεοράσεις τους για την προβολή του βίντεο-κολάζ.

Όσοι είχαν μοτοσυκλέτες γίνανε τσαντάκηδες -αγγελιοφόροι - αχθοφόροι - καμικάζι, όσοι είχαν αυτοκίνητα ανακάλυψαν ότι μπορούν να τα μετατρέψουν σε φορτηγά, ένας που είχε φορτηγό εξαφανίστηκε την τρίτη μέρα για να το σώσει.

Στο στήσιμο της έκθεσης συγκρούστηκαν όλες οι αντιλήψεις περί κιτς. Διάφορα βαθυστόχαστα πρόσωπα διασταυρώνονταν με υλικά, μέτρα, μπογιές, άλλοι κολούσαν, άλλοι ξεκολλούσαν, γενικώς λειτουργούσε μια πλέρια δημοκρατία που φανέρωνε ότι το κιτς ενώνει όσους δεν τους χωρίζει.

Το «ζητούμενο» ήταν ο χώρος να δράσει ενδεικτικά ως προς τις πολλαπλές εκδοχές του κιτς. Αλλά δεν έπρεπε επίσης να είναι χώρος «ακαδημαϊκός», τυπικά εκθεσιακός. Έπρεπε να υπάρχει μια αμεσότητα επαφής με το κιτς, μια ανάγκη να καταδειχτεί η «συνενοχική» επαφή όλων μας με το φαινόμενο.

Αν πέτυχε αυτή η αντίληψη να μεταφερθεί και στο χώρο είναι θέμα που δεν θα το κρίνουμε εμείς. Αυτό πάντως επιδιώκαμε.

Από την άλλη μεριά, το «βάρος» δεν έπεσε μόνο στην έκθεση, που, επαναλαμβάνουμε, για μας ήταν κατά βάση «ενδεικτική».

Η εικόνα του θήμερου πρόκυπτε από το σύνολο των καθημερινών εκδηλώσεων.

Μια τυπική μέρα του κιτς

Η έκθεση λειτουργούσε πρακτικά κάθε μέρα από τις 10 ως τις 2 και από τις 6 ως τις 12. Σ' αυτές τις ώρες πέρα από την ενασχόληση με τα περίπτερα μπορούσε κανείς να παρακολουθήσει:

1) το «πολυθέαμα» στις 12 και 1 το πρωί και στις 6.30-7.30 - 10.00-11.00 το βράδυ

2) τα «τρέιλερς» από ελληνικές ταινίες το απόγευμα στις 6 και 7 το βράδυ στις 10.30. (Εδώ είχαμε και πολλές προβολές «εκτός προγράμματος»)

3) το βίντεο-κολάζ από 24 ώρες ελληνικής τηλεόρασης που επιμελήθηκε ο Νίκος Γιαννόπουλος (σε πέντε οθόνες)

4) τη «δική μας» ταινία για το κιτς (45 λεπτών) σε βίντεο, σε σκηνοθεσία Γ. Καβάγια.

Λειτουργούσε επίσης η κιτσοταβέρνα - μπαρ, ενώ τα ταμπλώ με επιδώσεις του Τύπου και των κομμάτων ανακούφιζαν το βλέμμα. Η μουσική επιλεγμένη απ' το Λουκιανό Κηλαηδόνη (που πάντως μας «έστησε» τα βράδια και το πιάνο έμεινε παράταιρο κιτς), ενώ σε παράξενες στιγμές ακουγόταν ο «ύμνος του κιτς».

Οι συζητήσεις ήταν όπως έπρεπε να τις περιμένει κανείς. Καθόλου ακαδημαϊκές, με πολύ νεύρο και «κόντρες», έδειξαν πόσο ποικίλο είναι το φαινόμενο και πόσο δύσκολη η απόλυτη στάση απέναντι στις διάφορες εκδηλώσεις του. Βέβαια όλα αυτά δεν σημαίνει καθόλου πως ήταν τα καλύτερα δυνατά ή ίσως και τα «σωστά».

Εμείς πάντως με όσο μέτρο ευαισθησίας διαθέτουμε επιδιώκουμε να «ανοίξουμε» ένα θέμα που το θεωρούμε υπαρκτό και καθόλου ασήμαντο, περιθωριακό και αδιάφορο.

Αν καταφέραμε να ανοίξουμε μια δημόσια συζήτηση, νομίζουμε πως συμβάλλουμε αντάξια στο θέμα και στις προθέσεις μας.

ΣΚΗΝΕΣ ΑΠ' ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ

Η υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών κ. **Μελίνα Μερκούρη** ήταν, τελικά, η μόνη εκπρόσωπος κυβερνητικού φορέα που στήριξε γενικότερα την ανακίνηση του θέματος της νεοελληνικής κακογουστιάς. Με την παρουσία της, την Πέμπτη 29 Νοεμβρίου, στα «εγκαίνια» της έκθεσης, κέρδισε σε μια δύσκολη ατμόσφαιρα για τον όποιο εκπρόσωπο της πολιτικής εξουσίας, καταργώντας κάθε κυβερνητική συμβατικότητα στη στάση της και την ομιλία της. (Φαίνεται βέβαια πως πρέπει να είσαι Μελίνα για να ξεπερνάς το «δομικό» κιτς που εμφιλοχωρεί στην τελετουργία της πολιτικής).

Οι συντάκτες του «Αντί» δεν πρόλαβαν να δεσμεύσουν το χειρόγραφο κείμενό της, ενώ ο συντονισμός των ηχητικών εγκαταστάσεων με τα μαγνητόφωνα την πρώτη μέρα ήταν αξιοθρήνητος.

Από μαγνητοφώνηση λοιπόν προνοητικού συντάκτη του «Αντί» που όμως παρουσιάζει κάποια κενά, καταγράφουμε τα σημεία του χαιρετισμού της Μελίνας όπως απλά τον εκφώνησε στην αρχή των εκδηλώσεων:

Φίλες και φίλοι όπως ίσως θα ξέρετε, για τις εκδηλώσεις αυτές είχα γράψει ένα χαιρετισμό αλλά ο χαιρετισμός δημοσιεύτηκε στο θαυμάσιο βιβλίο «Κάτι το ωραίο» πριν δοκιμάσω τη χαρά να σας τον διαβάσω. Μια εκ των υστέρων ανάγνωση φοβάμαι ότι μπορεί να ήταν πληκτική, αλλά κι ότι θα κινδύνευε να χαρακτηριστεί κάπως "κιτς".

Έτσι, αντί να σας πω αυτό που μπορείτε μόνοι σας να διαβάσετε θα προτιμούσα να σας πω μία αλήθεια. Πάντοτε πίστευα ότι πρέπει κανείς να βλέπει τα πράγματα κατάματα και όσο είναι δυνατό να τα βλέπει με χιούμορ. Έτσι προσπάθησα να κάνω σ' όλη μου τη ζωή.

Οι εκδηλώσεις των «Φίλων του περιοδικού Αντί» με θέμα την νεοελληνική κακογουστιά αυτόχθονα και εισαγόμενη, ανιχνεύουν την πληγή μας. Επισημαίνουν, καταγράφουν, προσδιορίζουν, εξηγούν, κατανοούν και περιπαίζουν. Χωρίς να παίζουν τον εισαγγελέα και χωρίς να διδάσκουν από καθέδρας, δεν εξαιρούν τίποτα, δεν χαρίζονται πουθενά.

Θεωρώ και τη σύλληψη και την υλοποίηση δείγμα υγείας και μέτρο υπευθυνότητας. Μας βομβαρδίζουν η φτήνεια, η κακογουστιά, η πομπώδης οπτική και δυστυχώς η σοβαροφάνεια. Έχουμε πληγές, αν δεν τις δείξουμε δεν θα τις γιατρέψουμε. Ο στρουθοκαμηλισμός, ο πουριτανισμός, η υποκρισία δεν πρόσφεραν ποτέ, τίποτα.

Χαίρομαι πραγματικά γιατί οι «Φίλοι του περιοδικού Αντί» —ενός περιοδικού με τεράστια προσφορά στην πολιτική και την πολιτιστική ζωή του τόπου— προχώρησαν σ' αυτήν την πρωτοβουλία που δεν διστάζω να χαρακτηρίσω ως μείζον πολιτιστικό γεγονός. Μια πρωτοβουλία που έχει πρωτοτυπία, δροσιά, δημιουργικότητα, απaráμιλλη φροντίδα και που έδωσε την ευκαιρία στο υπουργείο Πολιτισμού να δείξει κι αυτό τον αντικομφορμισμό του και την τόλμη του, ενισχύοντας μια προσπάθεια που μπορεί να χτυπηθεί ή και να την χάσει, αλλά σίγουρα θα προσφέρει πολλά.

Με όλη μου την καρδιά, σφίγγω το χέρι και μπράβο!

ήρεμες γραμμές. Και οι άνθρωποι κυριαρχούν τις χειρονομίες τους».

«Αρέσκονται στο φανταχτερό και καταναλώνουν το ευτελές.

«Σκύβουν στη γη και στο έργο τους με ευλαβική φροντίδα. Δουλεύουν με τις ατόφιες ύλες και δημιουργούν με γνώση και με έμπνευση».

«Ο ρύπος αυξάνει».

«Ο τόπος έχει ιστορία και οι άνθρωποι σέβονται τους μύθους. Χωρίς να προδίδουν τις μνήμες, συνεχίζουν να ζουν στο ίδιο αυτό περιβάλλον και όταν επεμβαίνουν τα χέρια τους μπορούν και πλάθουν έργο που είναι:

«γνήσιο· λιτό· σεμνό· ανεπιτήδευτο· με χάρη και ελαφράδα· με συγκρατημένο συναίσθημα· στιβαρό και εύρυθμο· ανοικτό σε ιδέες και ελεγχόμενο· ταιριαστό και συνεκτικό και με ενότητα

μορφική· συνεπές· μετρημένο· διακριτικό και οικείο· εύμετρο· έμπειρο· δομημένο· κατασκευασμένο με σύνεσ ευλαβικό».

«Και μεις κάθε μέρα, στο ύπαιθρο, στους δρόμους, στους δημόσιους χώρους, στα σπίτια μας και τις αυλές μας, στο σώμα μας και στο ντύσιμό μας, στο ήθος της καθημερινής συμπεριφοράς μας, στον τρόπο που διαθέτουμε τον ελεύθερο χρόνο μας, προσθέτουμε βλάσφημα ένα άλλο ακόμα στοιχείο που είναι: κίβδηλο· βάρβαρο· νοσηρό· ανοίκειο· προκλητικό· επιδεικτικό· παράδοξο· φανταχτερό· υπερφίαλο· αλλοπρόσαλλο· μελοδραματικό· συγκινησιακό και χωρίς αίσθημα· άμετρο· δύσμορφο· άμορφο· δυσανάλογο· συσσωρευτικό· πολύπλοκο·

Στη συνέχεια εκ μέρους των «Φίλων του ANTI» πήρε το λόγο η **Ράνια Κλουτσεινώτη**:

Θα σας διαβάσω με τον τρόπο μου το προλογικό σημείωμα από την έκδοση «ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ» των «Φίλων του περιοδικού Αντί».

«Ένα παράθυρο ανοικτό στο φως. Έξω μια ανάσα καθαρή και μέσα ο κόσμος απέριπτος. Αισθήσεις υγιείς και δυνατές και η συμπεριφορά ήμερη».

«Παραμορφωμένο το πρόσωπο της Ελλάδας. Το τοπίο λεηλατημένο. Οι άνθρωποι, χωρίς αντιστάσεις, έχουν άλλους μύθους ν' αφηγηθούν». «Η Ελλάδα έχει ένα τοπίο με σαφείς και

χωρίς συνάφεια και συνοχή· μιμητικό· παράταιρο· αναφομοίωτο· μετασκευασμένο φτηνά και αστόχαστα —όλα αυτά που σημαίνουν και το "κιτς"».

«Αυτό είναι το πρόσωπο της Ελλάδας — διατηρείται και ανασχηματίζεται»

«Με διαρρηγμένους τους ιστούς συνοχής, προσπαθούμε μ' αυτά να ορίσουμε τη νέα μας ταυτότητα. Μα πελαγοδρομούμε στο χάος της ρυπαρότητας».

«Η ανακύκλωση πραγματοποιείται χωρίς ν' αποξενώνεται το τοπίο από το έργο των ανθρώπων που έχουν συνείδηση του χρόνου και γνώση του χώρου που βιώνουν. Προστατεύουν τις αρετές και το ήθος τους και δεν προδίδουν τις προσδοκίες. Έχουν συναίσθηση πως αλήθεια και ομορφιά είναι αξεχώριστες».

«Όπου σταθούμε, όπου κοιτάξουμε, αυτή η εικόνα μας καταδιώκει». «Αυτόν τον τρόπο ζωής και δημιουργίας έχουμε υποχρέωση να τον προστατέψουμε, να τον διατηρήσουμε, ανοικτοί πάντα σε κάθε νέο ερέθισμα και πρόθυμοι για ανανέωση, αλλά προσεκτικοί και καχύποπτοι στις φανταχτερές και ευτελείς απομιμήσεις που μας προσφέρονται σαν εύκολη λύση».

«Ο κίνδυνος είναι ορατός. Ανεχτήκαμε, εθιστήκαμε, προσαρμοστήκαμε. Θα πρέπει ν' αντισταθούμε γιατί ο ρυθμός και η ευτέλεια θα κατακλύσουν τα πάντα».

Ποιό από τα δύο είναι το πρόσωπο της Ελλάδας;

Ακούγοντας τα προηγούμενα οι εικόνες που μας έρχονται συνήθως στο νου ανήκουν στη σφαίρα της υπερβολής και των αισθητικών παραμορφώσεων. Όμως το κείμενο δεν λέει αυτό, γιατί το kitsch δεν είναι μόνον αυτό. Σκοντάφτουμε επάνω του πολύ συχνότερα απ' ό,τι νομίζουμε: στην πολιτική του έκφραση, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στην αρχιτεκτονική και τη διακόσμηση του χώρου, στην τουριστική αναπαράσταση. Το kitsch διευκολύνει τη χρήση —και επομένως την καταστροφή— της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και προωθεί τη διαδικασία εμπορευματοποίησης της ζωής μας στην κοινωνία του θεάματος.

Στο βασίλειό του ασκείται η δικτατορία της καρδιάς και επιβάλλεται στη λογική διεργασία, όπως περίπου γράφει ο Μιλάν Κούντερε στο βιβλίο του «η δυσβάσταχτη ελαφράδα της ύπαρξης».

Ασκείται από παντού υπεράνθρωπη προσπάθεια να γίνει η ίδια η ζωή μας kitsch. Να γίνουμε θεατές και καταναλωτές του. Είμαστε σε θέση να απαντήσουμε με μίαν εξίσου υπεράνθρωπη προσπάθεια; Να απαγκιστρωθούμε από το κύριο μέσο που χρησιμοποιεί η κοινωνία της κατανάλωσης για να μας μετατρέψει σε kitsch.

Γι' αυτό το λόγο η καταγγελία και η αποκάλυψη του kitsch και των μηχανισμών

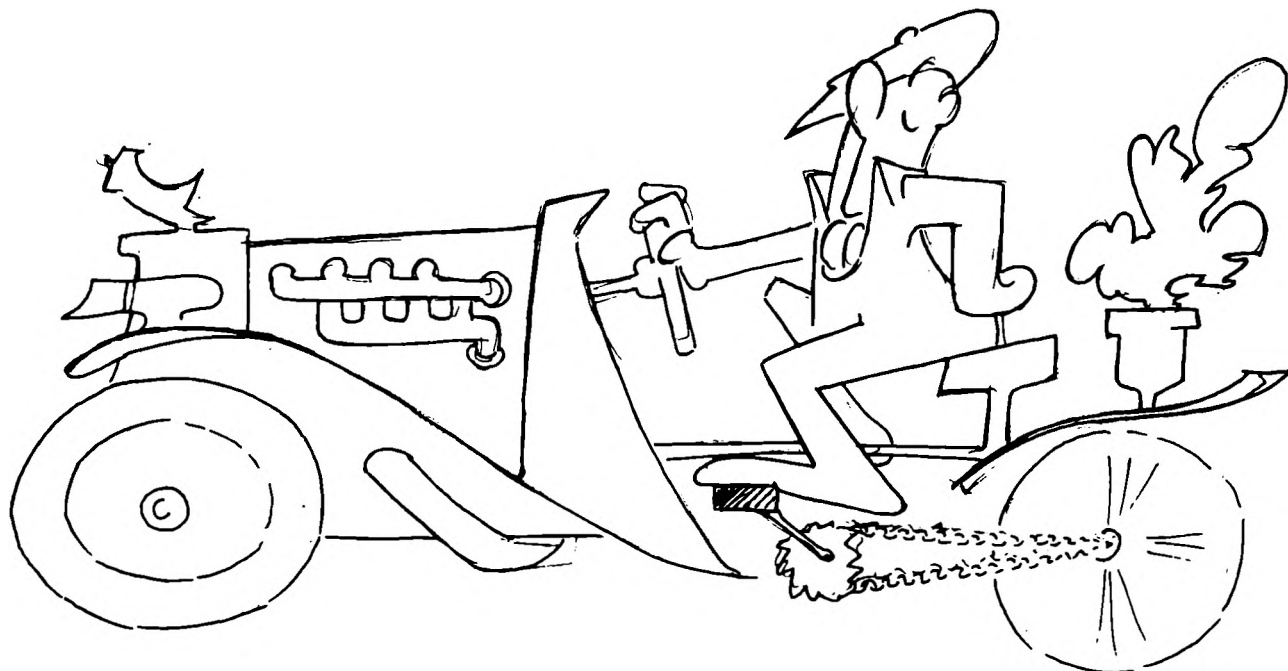
του αποτελεί σημαντική πολιτική πράξη.

Εκ μέρους των «Φίλων του περιοδικού Αντί» ευχαριστώ όλους όσους κοπίασαν και συνέβαλαν στην έκδοση του βιβλίου, στη συλλογή του υλικού και στην προετοιμασία των εκδηλώσεων.

Τελευταίος μίλησε από τη σύνταξη του ANTI ο Πέτρος Ευθυμίου, ο οποίος τόνισε ανάμεσα σε άλλα:

Αυτή η έκθεση και οι εκδηλώσεις έχουν πια τη δική τους φυσιογνωμία, λειτουργούν και κρίνονται από τον κόσμο και εν μέρει καθορίζονται από τη συμμετοχή του.

Θα ήθελα όμως να θυμίσω, εκ μέρους της σύνταξης του ANTI, μέσα από ποια συλλογιστική οδηγηθήκαμε στην ενασχόληση με το κιτς. Πριν δυο χρόνια, μέσα στα γραφεία του περιοδικού, από τις καθημερινές πλάκες, μέσα από την κριτική στα κείμενά μας, μέσα από την κριτική της ατμόσφαιρας που μας περιτριγυρί-

ζει, διαπιστώσαμε αυτή τη γιγάντωση της κακογουστιάς στο νεοελληνικό βίο.

Αποφασίσαμε λοιπόν να «ψάξουμε» το θέμα. Όχι σαν επιστήμονες ή ειδικοί, αλλά σαν πολίτες που αισθάνονται μια ποικιλότροπη επίθεση στην ευαισθησία τους μια υποβάθμιση που απειλεί εν τέλει την όποια ποιότητα ζωής και υπονομεύει κάθε αυθεντικό πλαίσιο κοινωνικών σχέσεων.

Όσο βέβαια συστηματοποιούσαμε την αναζήτηση και «οργανώναμε» το ίδιο το αντικείμενό της, διαπιστώσαμε πως μια δημοσιογραφικού τύπου ενασχόληση δεν θα είχε πολλές πιθανότητες να το καλύψει με επάρκεια.

Γιατί η κακογουστιά, το kitsch έχει διεισδύσει στο σύνολο των ατομικών και δημόσιων πρακτικών μας. Δημιουργείται από τον ίδιο τον τρόπο παραγωγής των αγαθών και αναπαράγεται στους κόλπους της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Έτσι προχωρήσαμε στο άλμπουμ «ΚΑ-

ΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ», που αποτελεί μια ολοκληρωμένη πρώτη προσέγγιση στο σύνολο των εκδηλώσεων του νεοελληνικού kitsch.

Επειδή όμως θεωρήσαμε ότι η κατάδειξη του kitsch πρέπει να ξεπεράσει και τις σελίδες του βιβλίου, οδηγηθήκαμε στην πρόταση της έκθεσης και των εκδηλώσεων που αρχίζουν από σήμερα.

Έτσι, με τα αντικείμενα, το πολυθέαμα, το βιντεο-κολάζ, τα «τρέιλερς» των ελληνικών ταινιών, τη δική μας ταινία για το kitsch, τις συζητήσεις, με την κριτική και τη συμμετοχή του ίδιου του κόσμου, επιχειρούμε να εγκαταστήσουμε μια άμεση σχέση με το κιτς, που θα καταργεί τις αισθητικές αποστάσεις ασφαλείας.

Γιατί για μας, το ANTI και τους «φίλους του ANTI», θα ήταν μεγάλο λάθος αν η συζήτηση για το κιτς περιοριζόταν σε ένα αισθητικό επίπεδο. Ακόμα περισσότερο θα ήταν λάθος αν δεν βλέπαμε πως η συζήτηση για το «καλό» και «κακό» γούστο θα μπορούσε να είναι και συγκάλυψη μιας ταξικής στάσης απέναντι στο κιτς

που —κακώς— θεωρείται «λαϊκό».

Επιχειρήσαμε να δείξουμε πως το κιτς είναι διαταξικό. Συναντιέται από την μεγαλοαστική τάξη μέχρι το τελευταίο αγροτικό σπίτι, επειδή ακριβώς το κιτς είναι ταξικό, υπό την έννοια ότι προκύπτει από ένα ορισμένο τύπο κοινωνικής οργάνωσης.

Γι' αυτό άλλωστε, όσον αφορά εμάς, στα εκθέματα kitsch θα δείτε και ορισμένα τεύχη του ANTI, καθώς θεωρούμε πως κανένας δεν είναι στην πραγματικότητα έξω από το κιτς.

Αυτές οι έξι μέρες λοιπόν της έκθεσης και των εκδηλώσεων είναι και για μας ένας πειραματισμός που ελπίζουμε ότι και σεις με τη συμμετοχή σας θα του δώσετε και άλλες τροπές.

Αν τελικά απ' όλα αυτά τεθούν οι βάσεις για έναν γενικευμένο δημόσιο διάλογο, εμείς η σύνταξη και οι «φίλοι του ANTI» νομίζουμε πως καλώς ξεκινήσαμε, όσα ξεκινήσαμε...

Οι συζητήσεις για το κιτς - και άλλα...

Παρασκευή 30/11

ώρα 8 μ.μ.

Συζήτηση: **ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΙΤΣ**

Εισηγητές: Δ. Ραυτόπουλος, Τ. Καφετζής, Δ. Ψυχογιός.

Ο Δ. Ραυτόπουλος στην τεκμηριωμένη εισήγησή του επιχείρησε να περιγράψει τις εκδηλώσεις αλλά και τις αιτιολογήσεις του κιτς στην πολιτική. Εντελώς αμυδρά και καταγράφουμε κάποια σημεία:

Όταν μιλάμε για πολιτικό κιτς εννοούμε το πνεύμα κιτς σ' ένα σύνολο εκδηλώσεων που μπορούμε να τις χωρίσουμε σε δυο τουλάχιστον κατηγορίες: 1) Η εικόνα της ίδιας της πολιτικής, οι αναπαραστάσεις των ιδεών της που προτείνει η ίδια, οι δημόσιες εμφανίσεις της εξουσίας και των κομμάτων. Δηλαδή το πολιτικό θέαμα - ακρόαμα και οι σχετικές τελετουργίες 2) Η στάση της πολιτικής ή η δράση της στον πολιτιστικό χώρο, η πολιτιστική πολιτική, που έχει κι αυτή πολλούς τομείς εκπαιδευτικό, οικιστικό ή χωροταξικό, επεμβάσεις στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών, τις λεγόμενες εκπολιτιστικές εκδηλώσεις κτλ.

Και αυτές οι δυο κατηγορίες όμως δεν είναι πάντα ευδιάκριτα χωρισμένες. Το πολιτικό σόου, η πολιτική κουλτούρα και η πολιτική κουλτούρας συνυπάρχουν π.χ. καθημερινά στα σύγχρονα media —ιδιαίτερα στην τηλεόραση— που μάλιστα τα ελέγχει η πολιτική εξουσία.

Δεν μπορούμε να μιλήσουμε διεξοδικά για κάθε μια από τις εκδηλώσεις του κιτς στην πολιτική, αλλά μόνο υπαινικτικά, ως εικονογράφηση. Μιλάμε για κιτς στην πολιτική σα να είχε ένα στιλ ζήτημα ύφους και προσωπικού γούστου των πολιτικών.

Νομίζω ότι είναι κάτι παραπάνω, κάτι σύμφυτο στην πολιτική και «σχεδόν μια φιλοσοφία», όπως λέει ο Μίλαν Κούντερα.

Τι είναι λοιπόν μέσα στη φύση της πολιτικής που τη συνδέει τόσο στενά με το κιτς;

Είναι νομίζω δυο τρία πράγματα: ο δογματικός χαρακτήρας των ιδεολογιών, ο κομπορμισμός και ο πειρασμός της δημαγωγίας στο οποίο ενδίδει χωρίς δυσκολία κάθε πολιτική.

Από την άλλη μεριά, το κιτς, όπως και η πολιτική είναι δημαγωγικό, εκλαϊκευτικό, απευθύνεται και θωπεύει τις μάζες. Πώς να μη συναντηθούν.

Η πολιτική, λέει λοιπόν ο Κούντερα, «δεν προκαλεί την έλλειψη του κιτς, αλλά το απαιτεί, το προϋποθέτει. Κάθε πολιτικό κίνημα βασιζεται στο κιτς, στη θέληση να γοητευτεί».

Θα ήθελα να τελειώσω με δυο παραινέσεις που απευθύνει ο Μούζιλ. Η πρώτη απευθύνεται στους ανθρώπους της σκέψης οι οποίοι, λέει «έχουν κάτι καλύτερο να κάνουν από το να είναι ευνούχοι, ένα είδος χορωδίας του Βατικανού». Η δεύτερη παραίνεσή του απευθύνεται στην ίδια την κουλτούρα αυτοπροσώπως.

«Οι πολιτικοί θεωρούν χωρίς δισταγμό μια κουλτούρα με ακτινοβολία σαν λεία που δικαιοματικά, ανήκει στην πολιτική τους. Νομίζω, παρ' όλα αυτά, ότι η κουλτούρα, για να διατηρήσει την ακτινοβολία της οφείλει να καταφύγει στην ευγενική τέχνη της γυναικείας αυτοάμυνας».

Στην παρέμβασή του ο Δημήτρης Ψυχογιός υπογράμμισε την ανάγκη μιας διάκρισης μεταξύ του γελοίου και του φόβου, όταν γίνεται λόγος για το κιτς στην πολιτική, δεδομένου ότι η τελευταία αποτελεί οργανωμένη άσκηση βίας, και πολλά από τα μέσα που χρησιμοποιεί συναρτώνται μ' αυτή της την διάσταση. Σε μια προσπάθειά του δε να απεμπλέξει την προβληματική της συζήτηση από τη μονοσήμαντα αισθητική της διάσταση, τόνισε ότι ο σημερινός καταναλωτικός χαρακτήρας της πολιτικής, η εμπορευματοποίηση και η αναγωγή της στο χώρο του θεάματος δεν συνιστούν αυτόχρημα φαινόμενο κιτς, αλλά την υποκατάσταση των παραδοσιακών από άλλους τύπους πολιτικών σχέσεων που μπορεί να είναι αλλά μπορεί και να μην είναι κακόγουστη.

Με το ίδιο πνεύμα μίλησε και ο Τάκης Καφετζής, που διατύπωσε την άποψη ότι η πολιτική —ως δομή και ως πρακτική— η ιδεολογία και η είσοδος των λαϊκών μαζών στο πολιτικό προσκήνιο δεν είναι αναγκαίο να σηματοδοτούν την αμετροέπεια και την αναυθεντικότητα και την έκπτωση του ήθους στη λειτουργία των πολιτικών σχέσεων, τονίζοντας ότι οι τρεις αυτές κατηγορίες που εμπεριέχονται στην έννοια του κιτς εμφανίζονται σε συγκεκριμένες καθεστωτικές μορφές, οι οποίες θα πρέπει να διακριθούν από την κοινωνική δυναμική που τις γέννησε μια δυναμική ανατρεπτική και πολλές φορές καλλιπείστατη.

Στη συζήτηση που ακολούθησε ενδιαφέρουσες τοποθετήσεις έγιναν επίσης από τον Κων. Τσουκαλά και τον Λ. Λουλούδη.

Σάββατο 1/12

ώρα 8 μ.μ.

Συζήτηση: **ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΙΤΣ**

Εισηγητές: Θ. Παπαγιάννης, Π. Μαρτινίδης, Σ. Κονταράτος.

Ο αρχιτέκτων Σάββας Κονταράτος στην εισήγησή του ανέφερε τα ακόλουθα:

Προτιμώ να χρησιμοποιώ τον διεθνοποιημένο γερμανικό όρο kitsch ως πιο ουδέτερο, τουλάχιστο στη γλώσσα μας, από τη λέξη «κακογουστιά» με την οποία αποδόθηκε, μια και τούτη δηλώνει ήδη μιαν ριγοί καταδίκη του φαινομένου· μια καταδίκη που δεν μπορεί παρά να βασίζεται σε μια μεταφυσική αντίληψη για το ωραίο και την τέχνη, π.χ. στην πεποίθηση ότι υπάρχουν κάποιοι αιώνιοι κανόνες αρμονίας. Μια τέτοια αντίληψη, παρόλο που κατάγεται από τον Πλάτωνα, κυριάρχησε ακόμη και στην αισθητική του μοντερνισμού, όπου ο μορφολογικός πουρισμός συνοδευόταν συχνά από έναν ηθικό πουριτανισμό, και υπενθυμίζω σχετικά το περίφημο κείμενο του Adolf Loos «Το κόσμημα είναι έγκλημα». Σήμερα πια οι προσεγγίσεις του καλλιτεχνικού φαινομένου από νέους κλάδους όπως η ψυχολογία της τέχνης, η κοινωνιολογία της τέχνης ή και η πολιτική οικονομία της τέχνης μας έχουν καταστήσει αρκετά δύσπιστους απέναντι στα μεταφυσικά αισθητικά δόγματα, ενώ, από την άλλη μεριά, οι διάφορες μεταμοντέρνες τάσεις στις τέχνες και στην αρχιτεκτονική, φτάνοντας ως την αποδοχή του εκλεκτικισμού ή, ακόμη, και την αποθέωση του ίδιου του kitsch, έχουν αναμφισβήτητα επηρεάσει το γούστο μας. Έτσι, ακόμη και όταν δεν έχουμε προχωρήσει στις μεταμοντέρνες τάσεις, είμαστε οπωσδήποτε ανεκτικότεροι απέναντι σε πολιτισμικές εκφάνσεις που είκοσι χρόνια πριν θα απορρίπταμε μετά βδελυγμίας.

Προσωπικά δεν είμαι έτοιμος και βρίσκω γενικά πολύ δύσκολο να προχωρήσω σε έναν ορισμό του kitsch βασισμένο σε κάποια ειδοποιό διαφορά του από την καλόγουστη ή υψηλή τέχνη, τέτοια όμως που να μην παραπέμπει σε ομολογημένες ή ανομολόγητες μεταφυσικές αντιλήψεις. Το kitsch είναι ένα φαινόμενο αρκετά πολύπλοκο, που δεν μπορεί να αποτιμηθεί με ένα οποιοδήποτε ενιαίο κριτήριο. Απόδειξη ότι στο kitsch κατατάσσουμε τόσο τη δίχως φαντασία ευτελή και κακέκτυπη αναπαραγωγή έργων τέχνης του παρελθόντος με

προορισμό την ευρύτερη κατανάλωσή τους, όσο και τον πολλές φορές αρκετά πρωτότυπο συνδυασμό ετερόκλητων στοιχείων από το φανταστικό μουσείο ενός απλοϊκού ανθρώπου με προορισμό την ατομική χρήση και με στόχο την προσωπική προβολή.

Είναι πιο σωστό να δούμε το kitsch σαν ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο της εποχής μας, συνυφασμένο με συγκεκριμένες κοινωνικές αλλαγές, όπως η ραγδαία αστικοποίηση των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων και η συνακόλουθη αποκοπή τους από την παραδοσιακή τους κουλτούρα, η διόγκωση των μέσων επικοινωνίας και η ευκολία στη μετάδοση λογής μηνυμάτων και στην πλατιά διάδοση προτύπων, και, τέλος, η εμπορευματοποίηση της ίδιας της καλλιτεχνικής, παραγωγής. Το kitsch, όπως το έννοούμε και το ζούμε σήμερα, είναι κάτι διαφορετικό από τη λεγόμενη λαϊκή τέχνη, κάτι που γεννιέται όταν ακριβώς η τέχνη πεθαίνει και που μοιραία παίρνει τη θέση της, επιτελώντας ανάλογες λειτουργίες αλλά με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Αν μια από τις λειτουργίες της παλαιάς λαϊκής τέχνης ήταν να γεννά από τα σπλάχνα της και τη μεγάλη, επίσημη τέχνη, δεν πρέπει ν' αποκλείουμε ότι κάτι ανάλογο μπορεί να συμβεί και με το kitsch, οπότε ο Robert Venturi που μας προτρέπει να διδαχθούμε από το Λας Βέγκας, θα βρεθεί δικαιωμένος.

Ο αρχιτέκτων Πέτρος Μαρτινίδης, μιλώντας ευρύτερα για την αρχιτεκτονική, τη διακόσμηση, τα βιομηχανικά αντικείμενα και το kitsch, είπε:

Κατά τη δική μου γνώμη, η αφετηρία του kitsch βρίσκεται στην περισπούδαστη και επιδωπιευμένη φροντίδα για το πλαίσιο μιας διαδικασίας από την οποία διαφεύγει ή αγνοείται η πιο κεντρική, η πιο ουσιαστική της ποιότητα.

Έτσι, λόγου χάριν, τα μπουκάλια με τα ευτράπελα σχήματα (τσολιά, βοσκοπούλας, παρθενώνων κ.ο.κ.) φροντίζουν να εγγυηθούν τον εξωτισμό της γεύσης ενός ποτού, που πολύ αμφίβολη εξωτική γεύση διαθέτει από μόνο του· τα γύψινα αγάλματα παγανιστικών θεοτήτων ή αναγεννησιακών παρθένων σε κήπους μεγαλοαστικών επαύλεων ή σε εισόδους μεσοαστικών πολυκατοικιών φροντίζουν να καταδείξουν μια μακρόχρονη ιστορία αρχοντιάς, που ελάχιστα μακρόχρονη και αρχοντική, τω όντι, είναι· και τα κατά εκατοντάδες συσσωρευμένα στολίδια σε όψεις και στο εσωτερικό παραθεριστικών διαμερισμάτων, πολλών δωματίων και ελαχίστων τετραγωνικών, φροντίζουν να προβάλουν μια αντίληψη περί ανεμελιάς και μια ποικιλία αισθητικών επιλογών, που ούτε επιλογές είναι ούτε με την αισθητική έχουν κάποια σχέση. Κατ' επανάληψιν (και κυρίως κατ' επάλειψιν) ισχυρισμοί μιας ανυπαρκτής ταυτότητας, όλες οι παραπάνω εκδηλώσεις ολοφάνερα επιδιώκουν τον εξωτισμό, την ευμάθεια ή την ανεμελιά όχι εκεί όπου κάποτε θα μπορούσαν να βρεθούν πραγματικά —στην αμεσότητα της γεύσης, της αίσθησης του κορμιού μέσα στο χώρο, ή στην γαλήνια ψυχολογική διάθεση —παρά την προσποιητή εμφάνιση και την πρόχειρη μίμηση κινηματογραφικών ή άλλων προτύπων.

Πρόκειται μ' άλλα λόγια, για το αδιέξοδο εκείνου του «τραβεστί» που αναγκάζεται να εν-

Απ' τη συζήτηση τέχνη και kitsch. Απ' τα αριστερά: Βλ. Κανιάρης, Αλ. Ξύδης, Ντ. Ρογκάν, Χρ. Μπότσογλου.

τοπίσει τη θηλυκότητα στα υπερβολικά βαμμένα χείλη, μάτια ή μάγουλα, στους προτεταμένους μαστούς και τις σχιστές φούστες, ακριβώς επειδή τα ουσιαστικότερα χαρακτηριστικά της θηλυκότητας του λείπουν τελεσίδικα. Μια τέτοια στάση, «αλλοφυλενδυσίας» μεταφερμένης σε μορφές αντικειμένων και κτισμένου χώρου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι χαρακτηρίζει το kitsch στην αρχιτεκτονική και τη διακόσμηση.

Και έπειτα από ορισμένες σύντομες αναφορές στο διακοινωνικό χαρακτήρα της κακογουστιάς και την επισήμανση των κινδύνων μιας αισθητικής αισθητικής, ο ομιλητής κατέληξε λέγοντας:

Αν η αρχιτεκτονική του Γκαουντί, φερ' ειπείν, παρά τα ετερόκλητα υλικά, τις πολλαπλές ιστορικές παραπομπές και την πρωτοκαθεδρία του συναισθήματος, κάθε άλλο παρά kitsch είναι, τα καταφέρνει να ξεφύγει από το kitsch εξαιτίας της μαστοριάς και της πηγαίας ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου αρχιτέκτονα.

Στα ελληνικά πράγματα των τελευταίων δεκαετιών, όπου η παραδοσιακή γνώση υλικών και μορφών, ή η χειροτεχνική επιδεξιότητα αποσθαιρώνονται συνεχώς, ενώ η άποψη εφαρμογή μιας εισαγόμενης τεχνολογίας πολύ σποραδικά και απαίδευτα εμφανίζεται, με μίαν ολοφάνερη οψιμάθεια στο μεγαλύτερο ποσοστό εφαρμογών, ο έλληνας αρχιτέκτων, όσο και ο χρήστης, φαίνεται να εξαναγκάζονται στο να υιοθετήσουν τη φράση που ο Ρ. Μπαρτ βρίσκει να αφορά κάθε συγγραφέα («τρελός δεν μπορώ, ορθόφρων δεν τολμώ, νευρωτικός είμαι»), παραλλάσσοντάς την σε: «Παραδοσιακός δεν μπορώ πια, τεχνολόγος δεν τα καταφέρνω, kitsch καταλήγω».

Ο αρχιτέκτονας Θύμιος Παπαγιάννης, μιλώντας για τα προβλήματα του kitsch στο χώρο της πόλης, στα κτίσματα και στους εσω-

τερικούς χώρους, έθεσε για συζήτηση μια σειρά ερωτήματα. Τα κυριότερα είναι:

- Αν το kitsch είναι μορφές άσχετες με το χώρο τους, (το κακέκτυπο του ελβετικού «σαλι» στα ελληνικά παράλια), δεν είναι και το ίδιο ο γυάλινος ουρανοξύστης στο ηλιόλουστο περιβάλλον της ελληνικής πόλης; Παύει, δηλαδή, κάτι να 'ναι kitsch αν είναι ακριβό, καλής ποιότητας, ή σχεδιασμένο από έναν ικανό αρχιτέκτονα;

- Η αναβίωση του ενδιαφέροντος για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και η υιοθέτηση των μορφών της για τα σύγχρονα κτίσματα μήπως τείνει (ή κινδυνεύει) να πλησιάσει το kitsch;

- Ποιος είναι ο ρόλος της τηλεόρασης στον τομέα αυτό; Καθρεφτίζει το kitsch της ελληνικής κοινωνίας ή το δημιουργεί πρωτογενώς, ή και τα δύο;

Τόνισε, τέλος, την εμπορευματική πλευρά του kitsch, που δεν φτιάχνεται από το λαό, αλλά παράγεται και του πουλιέται, μαζί με τη συγκεκριμένη του ιδεολογία.

Κυριακή 2/12

ώρα 11 π.μ.

Συζήτηση: **ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΙΤΣ**
Εισηγητές: Χρ. Γιανναράς, Α. Ζώης, Χ. Καμπουρίδης, Ν. Φαράκλας.

Ο συνεργάτης του ANTI και του άλμπουμ «ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ» Χάρης Καμπουρίδης κινήθηκε στην ομιλία του στις ακόλουθες θέσεις:

Η σχέση του τουρισμού με το kitsch είναι πολύ μεγαλύτερη απ' όσο μπορεί να υπολογίσει κανείς. Τουρισμός σημαίνει οργανωμένη μετακίνηση προς άλλους κόσμους, άλλους πολιτισμούς, άλλους τρόπους ζωής. Αναζήτηση για

κάτι διαφορετικό, του οποίου όμως η εικόνα δεν αναζητείται αλλά είναι προκατασκευασμένη μέσα απ' την πληροφόρηση (και τη διαφήμιση). Έτσι, με τον λεγόμενο τουρισμό - πακέτο, τα πλήθη καταναλώνουν επί τόπου τους μύθους που στο μεταξύ έζησαν από μακριά, και φεύγοντας παίρνουν τα σούβενιρ, σαν σύμβολα - φετίχ της βιωματικής επιβεβαίωσης του μύθου που αγάπησαν.

Ο προκατασκευασμένος χαρακτήρας της τουριστικής εκδρομής, αναιρεί την αλήθεια της κατανάλωσης των ξένων πολιτισμικών αξιών. Καθώς όλα είναι προγραμματισμένα —επίσκεψη στα Μουσεία, τις γραφικότητες, κτλ.— ο τουρίστας μάταια ψάχνει το ιδιαίτερο, το απρογραμματίστο το απρόβλεπτο που θα του δώσει την ψευδαίσθηση της ανακάλυψης. Και όταν το βρίσκει διαπιστώνει σε λίγο πως κι αυτό έχει προγραμματισθεί σαν μέρος της τοπικής τουριστικής βιομηχανίας.

Για τους κατοίκους της χώρας που δέχεται την τουριστική επίσκεψη των άλλων, η προετοιμασία για την αφάιμαξη του συναλλάγματος καθορίζει και αυτούς τους ίδιους. Όταν π.χ. κάποτε τελειώνουν τα γνήσια αντικείμενα λαϊκής τέχνης, γίνεται βιομηχανία που τα παράγει επί τούτου και όχι μόνο για τους τουρίστες. Το γούστο των ξένων γίνεται συρμός και σ' όσους έρχονται σ' επαφή μαζί τους. Η δική τους αίσθηση του γραφικού περνά και στους ντόπιους.

Με τέτοιες διαδικασίες, η ούτως ή άλλως υπάρχουσα απόσταση ανάμεσα στις αισθητικές αφετηρίες λαών, κοινωνικών ομάδων και ανθρώπων, συγκλίνει. Σε μια μακρινή προοπτική, όταν ο κόσμος θα 'ναι ένα «μεγάλο επικοινωνιακό χωρίο» —όπως από καιρό μάντεψε ο Μακλούαν, κι όπως κάποτε επί Ρωμαίων έγινε η Μεσόγειος— τα γούστα θα είναι πιο όμοια μεταξύ τους. Ως τότε όμως το αισθητικά ετερόκλητο, το συναισθηματικά υπερφορτισμένο, το προτιθέμενο να εντυπωσιάσει εύκολα, αυτό που δεν δημιουργείται από αληθινή εκφραστική ανάγκη, θα θεωρείται ως κιτς, όσο πράγματι είναι η μπουκάλα ούζου σε σχήμα αρχαίου κίονα, όσο η γκλίτσα του βοσκού που δεν φτιάχνεται για να καθοδηγεί τα πρόβατα αλλά για να πουληθεί στο Μοναστηράκι, όσο το χασάπικο που γίνεται συρτάκι, το τσιφτετέλι που πλησιάζει την ντίσκο, όσο ο αμερικανός στο Παρίσι που θεωρεί πιο Γαλλίδα την τραγουδίστρια που τραγουδά στ' αγγλικά με γαλλική προφορά παρά τη γνήσια γαλλόφωνη.

Αν όμως, δούμε τα πράγματα με σοβαρότητα απ' εκείνο το μελλοντικό σημείο αναφοράς, θα καταλάβουμε πως περισσότερο κιτς είμαστε όσοι υποκρινόμαστε τους κατέχοντες το αισθητικό μέτρο και μιλάμε περί αισθητικού ρύπου, περί εκπεσμού της μαζικής αισθητικής και τα σχετικά. Γιατί η σχέση του κιτς με το καλοσχεδιασμένο αντικείμενο και περιβάλλον, είναι ακριβώς ανάλογη με τη σχέση κουλτούρας και τεχνικού πολιτισμού (CULTURE - CIVILISATION): ο δεύτερος είναι η πρόθεση ποσοτικοποίησης και τυποποίησης της ζωής μας, η πρώτη η εγγραφή της τεχνικής στα μέτρα μας. Το κιτς λοιπόν είναι η σημερινή αλήθεια, το προσωπικό ύφος, και —για να μην ξεχνάμε τον Μπυφόν— το ύφος είναι ο ίδιος ο άνθρωπος.

Ο καθηγητής της Αρχαιολογίας κ. Αντώνης Ζώης στην εισήγησή του που προκάλεσε και έντονο διάλογο τόνισε ανάμεσα σε άλλα:

Ασφαλώς έχει γίνει σαφές ότι οι εκδηλώσεις για το νεοελληνικό kitsch είναι μια καταγγελία και μια πρόταση για συζήτηση και έρευνα. Αλλά καταγγελία γιατί; Μπορούμε να καταγγείλουμε ένα κοινωνικό φαινόμενο, απλωμένο σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού; Ασφαλώς, αν διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για παθολογικό φαινόμενο. Αυτή είναι εξάλλου και η διαπίστωση της ως τώρα έρευνας. Εδώ μας ενδιαφέρει η κοινωνική παθολογία του kitsch στα πλαίσια της νεοελληνικής κοινωνίας. Το θέμα είναι από τα πιο πολύπλοκα και δύσκολα για έρευνα, κιόλας στο πρώτο στάδιο του ορισμού των βασικών εννοιών. Τι είναι τέχνη και τι είναι kitsch; Ποιος και γιατί δημιουργεί την τέχνη και ποιος και γιατί το kitsch; Ποιες ιδέες κατευθύνουν και ποιες ιδεολογίες καθορίζουν αυτή τη δημιουργία; Και πώς λειτουργούν τα δημιουργήματα αυτά στο ατομικό ή στο κοινωνικό επίπεδο;

Στο θέμα της καταγγελίας οι αρχιτέκτονες κατά τη χτεσινή συζήτηση δεν έλαβαν ουσιαστικά μέρος και ούτε καν έניσαν τας χείρας των πράγμα που θα μπορούσαν να κάνουν, αφού δεν ήταν αυτοί που είχαν την κύρια ευθύνη για τη δημιουργία του νεοελληνικού αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού χάους. Σήμερα οι αρχαιολόγοι θα αναγνωρίσουν την ενοχή τους, τη σιωπή τους ως ερευνητών, σ' ένα θέμα που ανήκει, ως αντικείμενο έρευνας, στην

επιστημονική τους δικαιοδοσία. Αν ο αρχαιολόγος δεν είναι ένας αποθηκάριος της ιστορίας, αλλά κοινωνικός ερευνητής και εργάτης, θα μελετήσει τα αντικείμενα του υλικού πολιτισμού χωρίς ωραιοπάθεια και υποκειμενικές αξιολογήσεις. Η «αρχαιολογία» του σήμερα είναι κιόλας ένας ζωντανός και ρωμαλέος κλάδος έρευνας. Αναφέρω ενδεικτικά τη μελέτη του Meltzer, Ιδεολογία και Υλικός Πολιτισμός, όπου μελετά ως «Κρατική Ιδεολογική Συσκευή» το πιο επιτυχημένο Μουσείο της εποχής μας (20 εκατομμύρια επισκέπτες στα δύο πρώτα έτη της λειτουργίας του, 40 ως 50 χιλιάδες επισκέπτες την ημέρα κατά μέσον όρο), το Μουσείο Αεροναυτικής και Διαστήματος στην Ουάσιγκτον.

Από το Μουσείο ως το πιο ταπεινό σπιτικό kitsch υπάρχει μια τεράστια κλίμακα και ποικιλία τέχνηρων (= μορφοποιημένων από τον άνθρωπο υλικών αντικειμένων): στις αίθουσες του Μουσείου και τα τουριστικά μαγαζιά, στην αγορά, στην εκκλησία, στα σπίτια...

Όλα αυτά τα αντικείμενά είναι φορείς μηνυμάτων, εντάσσονται σε ιδεολογίες, εκφράζουν ή υποκρύπτουν σκοπιμότητες, είναι άλλοτε συντελεστές παιδείας και ελευθερίας και άλλοτε συντείνουν ή συνεργούν σε απλές ή πολλαπλές αλλοτριώσεις. Τα ίδια είναι συχνά αποτελέσματα πολλαπλών αλλοτριωτικών διεργασιών. Θα ήταν αστείο να πει ο αρχαιολόγος ότι τον ενδιαφέρουν μόνο τα εντός του Μουσείου (υπάρχοντα ή δρώμενα). Στην περίπτωση αυτή δεν θα ήταν παρά ένα απλό, άβουλο εξάρτημα μιας «Κρατικής Ιδεολογικής Συσκευής».

Ο Ν. Φαράκλας επιδίωξε να περιγράψει ως kitsch την παραγωγή εικόνων που παραπέμπουν σε αποκαθαρμένο από τα «κακά» ή δυσάρεστα στοιχεία όραμα του παρόντος, ως φυγή που πραγματοποιείται συνήθως με μέσα ομοίως αποκρύπτοντα την πραγματική τους φύση και αισθητικά ατυχή. Έτσι αν και μπορούμε πιθανότατα να θεωρήσουμε κάθε kitsch κακόγουστο αυτό δεν καλύπτει όλο το φάσμα της κακογουστίας.

Όπως κάθε κακογουστιά δεν είναι kitsch, όμοια δεν είναι kitsch κάθε παραγωγή εικόνων που εξυπηρετούν όραμα φυγής από το παρόν. Ο Θεόκριτος, όπως και το ρομαντικό κίνημα δεν είναι kitsch αφού δεν επιδιώκουν να «εξω-

ραΐσουν» το όραμα του παρόντος.

Επισήμανε ακόμη ότι όταν μιλάμε για εικόνες, πρέπει να έχουμε υπόψη την εικόνα που διαμορφώνεται από την ανάγνωση του αντικειμένου εκ μέρους των υποκειμένων. Επομένως σ' αυτή συμμετέχει το υποκείμενο με τον ιδεολογικό του οπλισμό και τα ερμηνευτικά του σχήματα. Το kitsch αποτέλεσμα μπορεί να οφείλεται και στα δύο σκέλη αυτής της σχέσης, μπορεί όμως να οφείλεται και μόνο στο ένα από αυτά, άρα και μόνο στο υποκείμενο.

Ως παραδείγματα - πρόκληση έφερε γι' αυτό τον ισχυρισμό α) την εικόνα που αποκομίζει συχνά αντίστοιχα προετοιμασμένος θεατής του Παρθενώνα και η οποία μπορεί να μην διαφέρει καθόλου από την εικόνα που παράγει η επαφή του ίδιου θεατή με τις μικρογραφικές τουριστικές «αναπαραστάσεις» του «Παρθενώνα» από μαρμαρόσκονη και β) την εικόνα που προκύπτει από την επαφή των περισσοτέρων με την ασπίδα από το βασιλικό τάφο της Βεργίνας. Πρόκειται για έργο που κατά την αισθητική του επάρκεια και το κόστος των υλικών και της εργασίας του παραπέμπει εσωτερικά και εξωτερικά στην περί βασιλείας αντίληψη της εποχής κι όμως η προκύπτουσα εικόνα —(πα)ράλογα, αλλά πειστικά— αναφέρεται στο μεγαλείο του έθνους, την ελληνικότητα των Μακεδόνων και άλλη ηχηρά παρόμοια.

Ο άξονας της σκέψης του Χρήστου Γιανναρά θα μπορούσε να συνοψιστεί στα παρακάτω:

Για να ελκύσει τον τουρίστα κάθε χώρα, του προσφέρει την απόλαυση των φυσικών της

καλλονών και των καλλιτεχνικών θησαυρών της. Αυτοί οι θησαυροί είναι μνημεία τέχνης, και η τέχνη δεν υπηρετεί μόνο στενά «αισθητικές», δηλαδή διακρισμητικές ανάγκες. Εκφράζει πάντοτε και τον τρόπο με τον οποίο ο καλλιτέχνης και ο κοινωνικός του περίγυρος βλέπει και νοηματοδοτεί την αισθητή πραγματικότητα. Το «νόημα» των πραγμάτων μπορεί να εξαντλείται σε μόνη τη μορφική τους προφάνεια, ή να ανάγεται στην ιδεατή «ουσία» τους, ή στην υποδήλωση του «όντως υπαρκτού» —και η πρόσβαση σε αυτό το «νόημα» μπορεί να είναι μόνο υποκειμενικό γεγονός ή και «λόγος κοινός», συμβολή και συγκεφαλαίωση της κοινωνικής εμπειρίας.

Γι' αυτό είναι αδύνατο να κατανοήσουμε τον Παρθενώνα λ.χ., αγνοώντας ότι το κτίσμα αυτό συνοψίζει και εκφράζει την αντίληψη του Έλληνα για τη λογική σύσταση και συγκρότηση της κοσμιότητας των αισθητών —τον τρόπο με τον οποίο η υλική πραγματικότητα αναδειχνεται σε κόσμο - κόσμημα. Και ένα αρχαιοελληνικό γλυπτό μας μένει επίσης ακατανόητο, αν δεν κατορθώσουμε να το δούμε ως «άγαλμα»: έργο που μας προσφέρει την «αγαλλίαση» της μετά λόγου θέασης του αντικειμένου, της αναφοράς στο όντως κάλλος της λογικής πραγματικότητας, που είναι πιο πραγματική από την περιστατική αντίληψη.

Ο τουρισμός προϋποθέτει μια σχέση ανάμεσα στο έργο της τέχνης και στο θεατή του, ριζικά διαφορετική από αυτήν που επεδίωκε ο δημιουργός - καλλιτέχνης. Ο τουρίστας, κατά κανόνα, συλλέγει «ενθύμια» υποκειμενικής α-

ναψυχής, είτε ως οπτικές εντυπώσεις, είτε ως αντικείμενα υπομνηστικά των οπτικών εντυπώσεων. Και τα δυο του προσφέρονται μόνο για να του αποσπάσουν το συνάλλαγμα που κομίζει. Έτσι το καλλιτέχνημα μεταβάλλεται αποκλειστικά σε εμπορεύσιμο αντικείμενο, σε κερδοφόρο έκθεμα. Γίνεται καταναλωτικό προϊόν και υποτάσσεται στους κανόνες και στις απαιτήσεις του marketing.

Γι' αυτό και η τουριστική «αξιοποίηση» των μνημείων της τέχνης παράγει ένα γούστο kitsch και αντικείμενα kitsch. Kitsch είναι κάθε σχέση με αλλοτριωμένη λειτουργικότητα. Δεν υπηρετεί τη σκοπιμότητα στην οποία απέβλεπε ο αφετηριακός λόγος της σχέσης, αλλά άλλες αλλότριες. Ακόμα και ένα ζευγάρι πασούμια γίνεται kitsch, όταν υπηρετεί την επίδειξη, τη φανταζίστικη προβολή της αστικής ευμάρειας στην οποία εισήλθε η επαρχιώτισσα κυρία...

Ο αισθητικός εκβαρβαρισμός των νεοελλήνων, η πλημμυρίδα του kitsch στον τόπο μας, έχει ως αποκλειστική αιτία την προσπάθεια να καλυφθούν όλες οι ανάγκες του ανθρώπου από την εμπορευματική σχέση, την απόλυτη προτεραιότητα του οικονομικού παράγοντα, την αδιαφορία για την ποιότητα της ζωής. Η στάση μας απέναντι στον εαυτό μας και στα πράγματα, είναι η στάση του συλλέκτη τουρίστα. Και η διαμόρφωση αυτής της στάσης οφείλεται, σε μέγιστο ποσοστό, στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την πολιτική.

Στη συζήτηση παρενέβη επίσης ο κ. Καραμπέλας, ως εκπρόσωπος του ΕΟΜΜΕΧ.

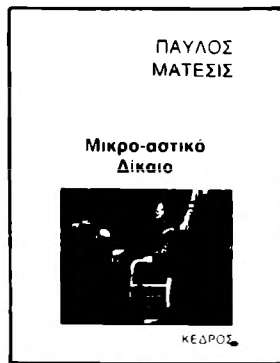
ΚΕΔΡΟΣ - ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ
Τα ταξίδια μου

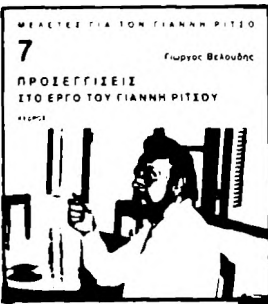
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ-ΡΟΥΚ
Οι μνηστήρες
Ποιήματα

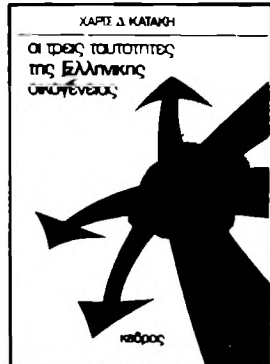
ΠΑΥΛΟΣ ΜΑΤΕΣΙΣ
Μικρο-αστικό Δίκαιο
Θέατρο

ΜΑΝΟΛΗΣ ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ
Γενεαλογία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΛΟΥΔΗΣ
Προσεγγίσεις στο έργο
του ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

ΧΑΡΙΣ Δ. ΚΑΤΑΚΗ
Οι τρεις ταυτότητες
της Ελληνικής οικογένειας

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΟΡΝΙΓΚ
Η Αθηνά
των αμπελιών

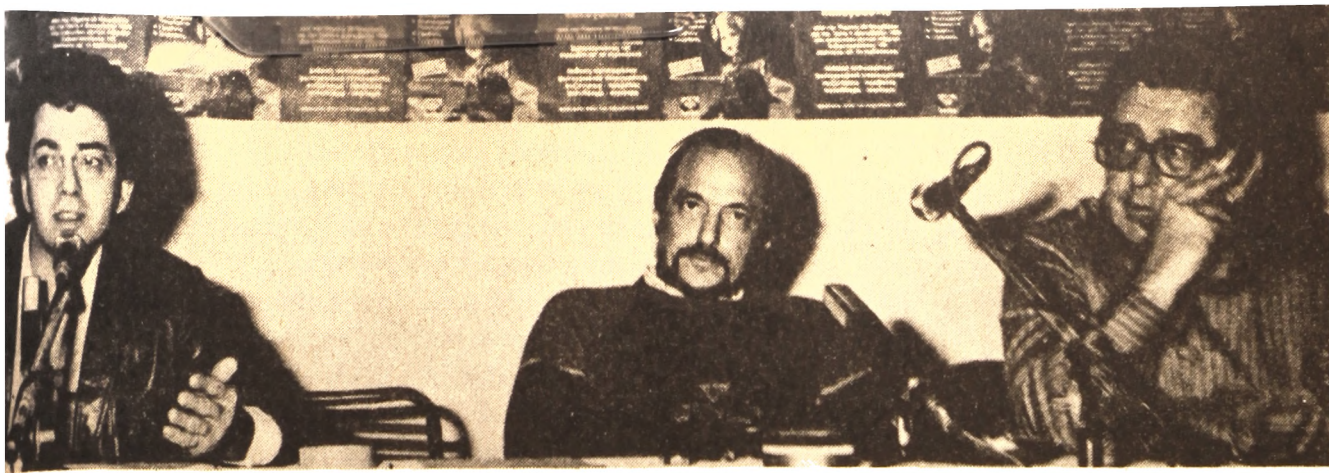
ΠΙΠΙΝΑ ΤΣΙΜΙΚΑΛΗ
Οι μυλωνάδες
και η νυφίτσα

30 ΧΡΟΝΙΑ
ΚΕΔΡΟΣ

1954-1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
...δημιουργούμε αναγνώστες

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ.: 36.15.783

Απ' τη συζήτηση για την εμπορευματοποίηση και το κιτς.

Από αριστερά: Χρ. Λάζος, Μιχ. Παπαγιαννάκης, Γ. Μείμαριδης.

Κυριακή 2/12

ώρα 8 μ.μ.

Συζήτηση: ΚΙΤΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ
Εισηγητές: Χρ. Λάζος, Γ. Μείμαριδης, Μιχ. Παπαγιαννάκης, Μ. Παυλίδης.

Ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης μεταξύ άλλων είπε:

Δεν ξέρω τι ακριβώς είναι το ΚΙΤΣ και δεν μου βάζει κανένα πρόβλημα, και μιλάω περί της γενικευμένης κακογουστιάς. Αν θέλουμε κοινωνικοοικονομικά να το δούμε, ένας τρόπος χρήσιμος είναι να δούμε ποιοι το παράγουν.

Ξεχωρίζω τρεις κατηγορίες. Η πρώτη που είναι ξεχωριστή γιατί δεν είναι εμπορευματοποιημένη. Είναι αυτοί που το παράγουν για τις προσωπικές τους ανάγκες. Επομένως δεν μπαίνουν στην ίδια κατηγορία με τους επόμενους, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είναι αναγκαστικά δικαιωμένοι, γιατί υφίστανται ιδεολογικές επιρροές τις οποίες μπορούν και να μας επιβάλλουν δημόσια με τις δυνατότητες αυθαιρεσίας που έχουν. (Το παράδειγμα ενός που χτίζει ένα μικρό πύργο στην πολυκατοικία του).

Η δεύτερη κατηγορία είναι αυτοί που παράγουν το «ΚΙΤΣ» με στόχους καθαρά οικονομικούς - κερδοσκοπικούς. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι επιδιώκουν να μπουν στην αγορά με το χαμηλότερο δυνατό κόστος, σε μια αγορά που ήδη βρίσκονται άλλα προϊόντα που καλύπτουν ανάλογες ανάγκες και επιτυγχάνουν το κοινωνικό και φυσικό κεφάλαιο του τύπου παραμερίζοντας κάθε επιταγή και τεχνική προδιαγραφή ως προς τα υλικά, την έρευνα της μορφής του προϊόντος και το σχέδιο. Όλα αυτά δεν μπορούν να τα κάνουν χάρις σ' ένα ιδιότυπο «εκδημοκρατισμό» του καπιταλισμού ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ελλάδας. Μιλάμε δηλαδή για τα αισθητικά αποτελέσματα της «μικρομεσαίας» οικονομίας και γενικότερα της παράλληλης οικονομίας στην Ελλάδα.

Η τρίτη κατηγορία είναι το ίδιο το κράτος. Στην Ελλάδα το κράτος ήταν και είναι ο κυριότερος προαγωγός, με όλη τη σημασία της λέξης, ο χειρότερος προαγωγός της ασχήμιας στον τόπο μας και αρκεί να κοιτάξει κανείς, από αισθητική άποψη, τους δρόμους, τα σχολεία τα δημαρχεία, τα υπουργεία και γενικά ότι αντικείμενο παράγεται από το κράτος για δημόσια χρήση. Δεν είναι μόνο η φτώχεια του κράτους που οδήγησε σ' αυτό το αποτέλεσμα ή η γενικότερη μιζέρια της ελληνικής κοινω-

νίας, αλλά και μία βαθιά ριζωμένη ιδεολογία της ευτέλειας και της φτήνειας για ότι είναι δημόσιο και επομένως κοινωνικοποιημένο προς εξυπηρέτηση του ιδιωτικού και εξατομικευμένου πλούτου.

Ο ομιλητής Γ. Μείμαριδης, έμπορος, τόνισε πως το ΚΙΤΣ μπήκε στην ελληνική αγορά σαν εμπόρευμα μεγάλης κατανάλωσης ευθύς μετά το τέλος του εμφύλιου πόλεμου, τότε που επιτράπηκαν οι εισαγωγές. Τα πρώτα εμπορευματικά ΚΙΤΣ ήταν κυρίως ιταλικά προϊόντα, στη συνέχεια δε έγιναν μεγάλες εισαγωγές από την Ιαπωνία και το Χονγκ-Κονγκ. Από πλευράς εμπορίου και εμπόρων επικράτησε ο πάγιος εμπορικός κανόνας «πουλάω ό,τι πουλιέται!», και κυρίως «ό,τι πουλιέται γρήγορα». Δεν υπήρξε ποτέ στους εμπόρους προβληματισμός πάνω στην αισθητική των εμπορευσιμών αντικειμένων. Ο ομιλητής τόνισε ακόμα ότι δεν θέλει να μιλήσει για καλό ή κακό γούστο, γιατί αυτό το θεωρεί καθαρά υποκειμενικό θέμα. Για τον ελληνικό ορισμό του ΚΙΤΣ είπε πως οπωσδήποτε είναι διάφορος απ' αυτόν που έδωσαν οι άλλοι λαοί, γιατί στον τόπο μας το ΚΙΤΣ είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που αγγίζει την ματαιοδοξία για μίμηση ανύπαρκτων, στην ουσία, «αρχόντων». Τέλος, πρότεινε σαν εξήγηση του τι είναι ΚΙΤΣ, τον ορισμό «σπουδαιοφανής ευτέλεια».

Σε γενικές γραμμές η τοποθέτηση του κ. Μ. Παυλίδη στηρίχτηκε στις ακόλουθες σκέψεις:

Πρωταρχική αιτία για τη νεοελληνική κακογουστιά η παιδεία και ιδιαίτερα η αισθητική παιδεία του νεοέλληνα που είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. Όταν μιλάμε για έλλειψη αισθητικής παιδείας δεν εννοούμε μόνο τη μάθηση από τα θρανία του σχολείου αλλά και για όλα εκείνα τα μέσα που σήμερα κρατάνε δυναμικά την αισθητική παιδεία του λαού μας στα χέρια τους: Τηλεόραση, διαφήμιση, Τύπος.

Ως προς την κακογουστιά μιας μεγάλης ποικιλίας εμπορευμάτων αυτή οφείλεται στην έλλειψη των ειδικών φορέων που ελέγχουν ποιότητες και που προωθούν τον σωστό σχεδιασμό (design). Ειδικότερα στη μεγάλη κατηγορία των τουριστικών «αναμνηστικών ειδών» είτε αυτά είναι βιοτεχνικής είτε βιομηχανικής παραγωγής, βγαίνοντας προς τα έξω, μεταφέρουν μίαν εικόνα αντίθετη από την ιστορική φήμη του αρχαίου μέτρου. Βέβαια ταιριάζουν απόλυτα στην Αθήνα του σήμερα. Στα χέρια του νεοέλληνα τα πάντα γίνονται κιτς και καλά θα κάνουμε να σκεφτούμε σοβαρά το πρόβλημα που επεσήμανε η σημερινή πρωτοβουλία του «ΑΝΤΙ», η οποία πιστεύω ότι είναι η αρχή μιας διεξοδικότερης ανάλυσης του φαι-

νόμενου της σύγχρονης ελληνικής κακογουστιάς με παράλληλες υποδείξεις και αναλήψεις πρωτοβουλιών για την ουσιαστική καταπολέμηση της.

Δευτέρα 3/12

ώρα 8 μ.μ.

Συζήτηση: ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΚΙΤΣ
Εισηγητές: Α. Ξύδης, Βλ. Κανιάρης, Ντ. Ρογκάν, Χρ. Μπότσογλου.

Ο τεχνοκρίτης κ. Αλέκος Ξύδης που προέδρευσε στη συζήτηση άρχισε με ορισμένες σκέψεις και ερωτήματα, «εναύσματα για τη συζήτηση», όπως τα χαρακτήρισε:

Το κιτς δεν είναι απαραίτητα κακόγουστο για όλους. Το γούστο, καλό ή κακό, είναι έννοια σχετική και υποκειμενική. Πολλοί βρίσκουν «του γούστου τους», δηλαδή καλόγουστα, αυτά που εμείς θεωρούμε κιτς. Πρέπει να είναι πάρα πολλοί αφού έχουν τέτοια κατανάλωση (και παραγωγή) είδη και αντικείμενα που εκθέτονται εδώ σαν δείγματα κιτς.

Κιτς μου φαίνεται έννοια διανοούμενου που κοιτάζει αφ' υψηλού τα αντικείμενα της καθημερινής ζωής και χρήσης, κι έχει το υλικό και πνευματικό περιθώριο να διαλέγει, να χρησιμοποιεί μόνο εκείνα που του πάνε όχι μόνο στη χρήση, αλλά και στην αισθητική του.

Η διάδοση του κιτς, ή μάλλον των κιτς —αντικειμένων, οφείλεται βέβαια στην ευχέρεια και την αφθονία παραγωγής, άμεσης χρήσης και γρήγορης φθοράς και απόρριψης των προϊόντων καθημερινής χρήσης, στη σημερινή κοινωνία. Η αφθονία αυτή και το άμεσα αντικαταστατό τέτοιων αντικειμένων επιφέρει την άμβλυνση και υποβίβαση των αισθητικών μας απαιτήσεων —δεν πειράζει αν το κουτί της μύρας που θ' αγοράσουμε, το πλαστικό ποτήρι ή μαχαιροπήρουνο για εκδρομές ή χάρτινη πετσέτα έχουν φριχτό χρώμα, ή απαίσιο σχήμα ή δυσάρεστη υφή αφού προορίζονται μόνο για μια χρήση και μετά πετιούνται. Ελάχιστα ή καθόλου δεν μας απασχολεί η αισθητική τους όψη. Γι' αυτό και οι χωματερές όπου καταλήγουν όλ' αυτά τα χρηστικά αντικείμενα θα έχουν πολύ λιγότερο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον από τους σωρούς απορριμάτων ή τους αποθέτες των αρχαίων Ελλήνων όπου βρίσκονται συχνά αριστουργήματα της κεραμικής τους, των χρηστικών δηλαδή αντικειμένων τους. Ως και τα σκουπίδια μας έχουν γίνει κιτς.

Κακά χρώματα, φτωχές φόρμες, κακοί χρωματισμοί στους τοίχους δημοσίων χτισμάτων, όλα συντελούν στη δημιουργία για όλους μας ενός περιβάλλοντος που όλο και ασχημαίνει, σύμφωνα με τα δικά μας κριτήρια, ή καταντάει αδιάφορο αν όχι ωραίο για τις μάζες που το βλέπουν και το ζουν.

Ο κοινωνιολόγος Άμπραχαμ Μολς συνδέει το κορύφωμα του κιτς, με την «εποχή που θριαμβεύει η αστική τάξη (δηλαδή τέλος 19ου αιώνα) κι έπειτα με την κοινωνία της αφθονίας (affluence)» που ζούμε σήμερα τις ύστερες αναλαμπές της.

Αφού συνέχισε την ανάπτυξη των θέσεών του ο κ. Ξύδης έκλεισε με την ακόλουθη αποστροφή:

Στην επίπλωση κι εσωτερική διακόσμηση των σπιτιών γίνεται η μεγαλύτερη κατανάλωση κιτς. Ένας περίπατος στη Λεωφόρο Βουλιαγμένης με τα αλλεπάλληλα καταστήματα φωτιστικών, ένας γύρος στο λεκανοπέδιο της Αθήνας με τ' αμέτρητα επιπλάδια που έχουν ξεφυτρώσει παντού αρκεί να με βάλει σε φριχτές αμφιβολίες για το γούστο μου, ή για το γούστο των χιλιάδων πελατών εκείνων των καταστημάτων. Ευτυχώς που δεν καθιερώνεται το ισχύον γούστο με δημοκρατικές διαδικασίες ή με αστυνομικές διαταγές όπως το μήκος της γυναικείας φούστας επί Παγκάλου.

Είμαι ίσως ένας αθεράπευτος αστός διανοούμενος, που γελάω μπρος στα εκθέματα ένα γύρω μας, και με καθησυχάζει η σκέψη πως δεν είμαι ολότελα μόνος. Βλέπω κι άλλους να γελάνε. Όμως ακούω αρκετούς που διαμαρτύρονται «μα εμένα μου αρέσει αυτό, μου φαίνεται ωραίο, γιατί το κοροϊδεύουν». Η αισθητική και το γούστο ίσως να μη διδάσκονται, ούτε διέπονται από απόλυτους κανόνες. Ίσως να είναι ιδιότητες εγγενείς στον καθένα μας. Δεν είναι όμως δοσμένη σ' όλες η σωστή ανάπτυξή τους. Χρειάζεται μια καλλιτεχνική παιδεία που θα καθοδηγούσε τις χιλιάδες που φοιτούν στα σχολεία στην εκτίμηση της σοφίας και της λειτουργικότητας ενός σπιτιού των Κυκλάδων, ενός τσουκαλιού από τη Σίφνο, ενός πιθαριού από το Θραψανό, του εργαστήριου και με τα εργαλεία ενός ταμπάκη στην Αμφισσα. Είναι όλα έργα εφάμιλλα σε σοφία με την τέχνη του επιπλοποιού ή του μαραγκού της Σουηδίας ή της Δανίας, ή του αρχιτέκτονα του Μπαουχάους που παράγουν τις καρέκλες, τα πηρούνια και τα κτίρια που γνωρίζουμε.

Το πρόβλημα είναι να βρεθεί το σημείο της ιδανικής τομής ανάμεσα στο έμφυτο αισθητήριο του ενός και στην επίκτητη αισθητική γνώση του άλλου. Ο καταναλωτισμός και η υλική αφθονία που έχει γίνει πια αυτοσκοπός στρεβλώνουν την αισθητική αυτή λειτουργία

και θολώνουν την κρίση και του κατασκευαστή και του χρήστη.

Ο ζωγράφος Χρόνης Μπότσογλου στήριξε την παρέμβασή του στα ακόλουθα σημεία:

● Πρώτος διαχωρισμός:

Άλλο το κιτς στην Τέχνη, άλλο κιτς Τέχνη.

Το πρώτο προϋποθέτει αποστασιοποίηση. Το δεύτερο ταύτιση. Έχουμε δύο διαφορετικές ιδεολογικές στάσεις.

● Νομίζω ότι ο Καλλιτέχνης δουλεύει με ό,τι τον πληγώνει (αξίωμα). Υπερβάλλοντας αυτή την άποψη νομίζω ότι το μεγαλύτερο μέρος της Τέχνης του αιώνα μας είναι «Τέχνη διαμαρτυρίας». Η λέξη διαμαρτυρία σε εισαγωγικά ώστε να είναι πιο ανοικτά και πιο ελαστικά τα όριά της.

● Το ερωτικό στοιχείο που περιέχεται στη Τέχνη δεν αποκλείει το στοιχείο της «διαμαρτυρίας». Νομίζω ότι αποστρεφόμεστε και ταυτόχρονα γοητευόμαστε από το κιτς. Κάποτε το αποκρούμε και πάλι του παραδινόμαστε, συχνά με την Τέχνη το ξορκίζουμε και το δικαιώνουμε στην προσπάθειά μας να δικαιωθούμε.

● Στη δουλειά μου χρησιμοποίησα στοιχεία κιτς πιστεύοντας ότι έτσι εκτείνω μια δραματική σύγκρουση.

● Έκανα όμως και κιτς ζωγραφιές και κιτς εικονογραφήσεις και κιτς αφίσες.

● Το κιτς είναι μέσα στην πρώτη ύλη των βιωμάτων (αδόκιμος όρος) που τρέφουν την τέχνη. Η προσωπική μου στάση είναι στάση διαμαρτυρίας ακόμη κι όταν η σχέση μου είναι ερωτική. Το κιτς με ενδιαφέρει στην Τέχνη, ειδωμένο κριτικά όμως με κυριεύει ερωτικά και με πληγώνει. Γιατί είναι η υλοποίηση του ονείρου της αφθονίας στην κοινωνία της κατανάλωσης.

Ο Βλάσης Κανιάρης έστειλε το ακόλουθο κείμενο, σαν περίληψη της παρέμβασής του και των εντυπώσεών του απ' τη συζήτηση:

Το ότι μια τέτοια έκθεση δεν είχε ακόμα γίνει ήταν λόγος ισχυρός για την πραγματοποίησή της στη χώρα μας, όπου το «κακό γούστο» εί-

ναι μια φυσιολογική και τρέχουσα κατάσταση. Η συνέπεια γενικότερης αποδοχής και ειρηνικής συνύπαρξης με ένα καλά εμπορευματοποιημένο τέρας που θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε και kitsch.

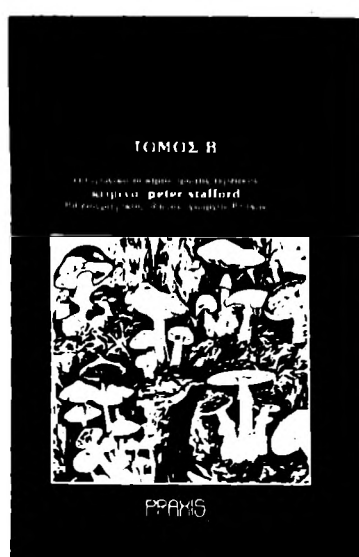
Είναι ένα από τα σημεία που προσπάθησα να αναπτύξω στη συζήτηση που μου δόθηκε η ευκαιρία να πάρω μέρος. Δηλαδή ότι δεν θα μπορούσε να υπάρξει kitsch αν δεν υπήρχε ο «άνθρωπος του kitsch» που διαμορφώνεται, το ζητά και το καταναλώνει. Αυτό, μαζί με τη χρονική και ιστορική οριοθέτηση του φαινομένου, ώστε να καταλήγαμε, με τους άλλους ομιλητές, στο kitsch μέσα στον εικαστικό χώρο. Το τελευταίο, ήταν νομίζω και το αντικείμενο της δικής μας συνεισφοράς στην προσπάθεια που έκανε το ANTI.

Ακόμα κι αν η συνάντηση ήταν ζωντανή, αυτό δεν έγινε. Γρήγορα η συζήτηση πήρε τα γνωστά μονοπάτια των περί πάντων και άλλων τινών. Δεν νομίζω ότι είχα κληθεί για κάτι τέτοιο άρα δεν μπορώ να συμφωνήσω με την εξέλιξη. Με την ίδια λογική, ποιο μεθοδική και διδακτική θα ήθελα και αυτή την έκθεση. Και το λέω αυτό, με μεγάλη προσοχή γνωρίζοντας τις υπεράνθρωπες προσπάθειες, που κατέβαλαν οι οργανωτές της.

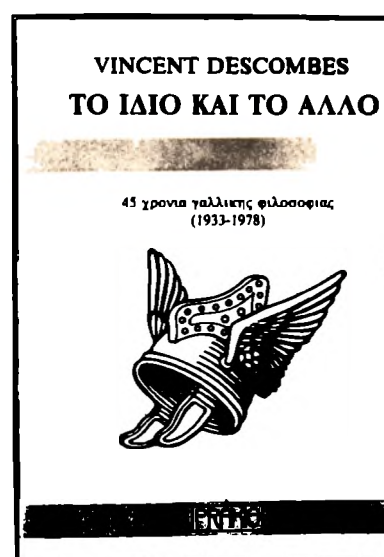
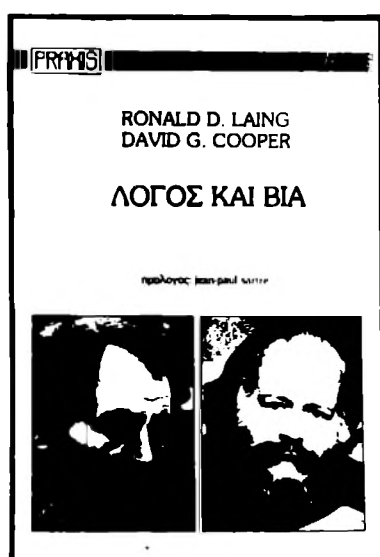
Στη χώρα μας όμως, το kitsch ή καλύτερα και το kitsch δεν είναι μόνο ένα παρακλάδι της κουλτούρας μας. Είναι το πολυπλόκαμο και πανταχού παρόν τέρας, που απλώνεται πολύ πιο μακριά και βαθιά από το διασκεδαστικό συχνά αντικείμενο ή κείμενο.

Αρκεί να δει κανείς πως δεν υπάρχει καμιά ιδιαίτερη διαφορά ανάμεσα στον έξω κόσμο και τον κόσμο που προτείνεται μέσα στον εκθεσιακό χώρο.

Δεν έγινε επίσης (για τους ίδιους λόγους) δυνατό να παρουσιάσουμε τις απόψεις της συνεργατίδας μας κ. Ρογκάν, διότι οι σημειώσεις της που μας παρέδωσε ανήκουν σε ιδιόρρυθμη ιερογλυφική γραφή που ουδείς συντάκτης κατάφερε να αποκρυπτογραφήσει. (Ντόρα, πέρα από το κιτς, υπάρχει και η καλλιγραφία!).

Ο Α' τόμος έχει εξαντληθεί

ΕΚΔΟΣΕΙΣ PRAXIS Καλλιδρομίου 96 - τηλ. 82.31.566

(αλλά χονδρικώς)

Για το φθινόπωρο που μπήκε και θα φέρει έναν μακρύ χειμώνα, κρύο και σκυθρωπό· για τα σχολεία που άνοιξαν, και όλο και κάποια παιδάκια θα γράφουν στην έκθεσή τους ότι θέλουν να γίνουν Λιάνης όταν μεγαλώσουν· για την έκθεση κιτς την οποία ετοιμάζει το Αντί, σύντομη περιδιάβαση στη «σχολή Λιάνη», όπως την ονόμασε και το περιοδικό, σε προηγούμενο τεύχος (Β' 269, 31 Αυγούστου), και απάντησε ο Γ. Λιάνης (Β' 271, 28 Σεπτεμβρίου), μετρώντας επιτυχίες της σχολής του.

Να πλουτίσουμε πρώτα τον κατάλογό του·

Ρίτσος και ξερό ψωμί

Επιτυχία που πέρασε τα ελληνικά σύνορα ήταν η συνέντευξη Ρίτσου, μετά το βραβείο Λένιν (Νέα 6 και 7.12.1977), που πολύ συζητήθηκε και προκάλεσε πλήθος άρθρα, στην Αυγή και στον Ριζοσπάστη και στην Καθημερινή, ένα απαντητικό κείμενο των καθηγητών Ν. Πουλιαντζά, Κ. Τσουκαλά και Κ. Βεργόπουλου στα Νέα, ενώ μέρη της αναδημοσιεύτηκαν στον γαλλικό Τύπο (Nouvel Observateur και Le monde), και γενικά έμεινε παροιμιώδης. Είναι η συνέντευξη, να θυμηθούμε, που ξεκινά με την ακόλουθη ερωταπόκριση:

— Πολύ συχνά ακούμε στην πατρίδα μας και πολύς ντόρος γίνεται στη Δύση κάθε τόσο για παραβιάσεις των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων που τάχατες γίνονται στη Σοβιετική Ένωση. Επιστήμονες, ποιητές, διανοούμενοι, αντιφρονούντες στο καθεστώς διώκονται λέει για τις ιδέες τους. Αντιληφθήκατε ένα τέτοιο κλίμα στο πρόσφατο ταξίδι σας στη Σοβιετική Ένωση;

— Απ' όλες τις επαφές που είχα εκεί πέρα δεν έτυχε ν' ακούσω κανενός είδους υπαινιγμό, διαμαρτυρία, ή μια συγκρατημένη έστω έκφραση που θα μπορούσε να υποδηλώσει κάποια διαμαρτυρία. Και με τους μεταφραστές μου και με τους εκδότες μου δεν συνέβη κάτι τέτοιο.

και φτάνει στην περιγραφή του χορευτικού ρυθμού των τανκς που παρελαύνουν στην πλατεία της Μόσχας.

Λεπτομέρεια: Κοντά δύο μήνες μετά (27.1.1978), ο Γ. Λιάνης, στη στήλη «Έξω απ' τα δόντια» υπερασπίζεται με τα δόντια τον Ρίτσο του, κατατροπώνει τους τρεις καθηγητές (που ήταν «αγέννητοι ακόμη», όταν «στη μεταξική δικτατορία, μπροστά στις στήλες του Ολυμπίου Διός καίγονταν τα τελευταία αντίτυπα του Επιτάφιου»), και δηλώνει:

κάπως αυθαίρετα προσπάθησα τότε να μεταφέρω σε διάλογο μια φιλική κουβέντα,

και:

Στον ποιητή δεν έθεσα ένα συγκεκριμένο πλάνο ερωτήσεων, μήτε οι απαντήσεις του ήταν λέξη με λέξη αυτές που γράφτηκαν στα Νέα. Προσπάθησα να μεταφέρω το πνεύμα των λεγομένων και φυσικό είναι σε κάποια σημεία να ξαστόχησα.

Ηθικό δίδαγμα: Πάνω απ' όλα μετρά η αφοσίωση και η συνέπεια (αφού υπάρχουν λογής λογής συνέπειες) σε αξίες (γιατί υπάρχουν λογής λογής αξίες) πάνω και από τη δημοσιογραφική δεοντολογία.

Απ' την Κική κι απ' την Κοκό

Η αυστηρή συνέπεια εξάλλου είναι κύριο γνώρισμα της σχολής Λιάνη. Χαρακτηριστικό είναι έτσι ότι, όταν παίρνει ο Οδυσσέας Ελύτης το Νόμπελ λογοτεχνίας, ο Γ. Λιάνης, απεσταλμένος των Νέων στη Στοκχόλμη, καλύπτει το γεγονός σε άρθρο που ρωτάει από τον τίτλο κιόλας: «Γιατί οι Σουηδοί έδωσαν το Νόμπελ στον Ελύτη» και όχι στον Ρίτσο, «που στο όνομά του ορκίζονται οι νέοι Σουηδοί συγγραφείς, οι ποιητές, αλλά και ένα μεγάλο μέρος του Τύπου», και προβάλλει με μικρά «όμως» την αρθρογραφία εφημερίδων που θεωρούν σκάνδαλο τη βράβευση του άγνωστου Ελύτη αντί του Ρίτσου, ο οποίος δεν βραβεύτηκε επειδή είναι κομμουνιστής.

Αυτά, στα Νέα της 15ης Νοεμβρίου 1979 (κύρια αρθρογραφία της εφημερίδας για τη βράβευση, πλάι μάλιστα σε «ένα αποκαλυπτικό ανέκδοτο κείμενο του Ο. Ελύτη» που «φέρνουν σήμερα στο φως τα Νέα» —αυτά είναι όμως άλλη ιστορία, ή, κι αν είναι η ίδια, αφορά εδώ τη μητέρα εφημερίδα). Την επομένη, 16.11, υπάρχει ολόκληρο άρθρο: «Ο ποιητής μας Γιάννης Ρίτσος —Προτάθηκε 11 φορές για Νόμπελ», όπου αναλύεται συστηματικά γιατί έχασε το Νόμπελ ο Ρίτσος, υπονομεύεται δηλαδή συστηματικά η βράβευση του Ελύτη.

Απορίας άξιο, σε πρώτη ματιά, γιατί ο Ελύτης είναι μαζί με τον Ρίτσο η κύρια τροφή των γραπτών του Γ. Λιάνη —αν δεν είναι (και είναι) η κυριότερη. Κάποια στιγμή όμως πρέπει να διαλέξει. Βαραίνει τότε κι η ιδεολογική συγγένεια: Κοκό! Η συνέπεια που λέγαμε.

«...μ' όλα τα φώτα αναμμένα!»

Ταγμένος στην αλήθεια και μόνο σ' αυτήν, να την υπηρετεί με τη δυναμική έκφραση, τον άμεσο, προσωπικό λόγο:

— Δεν είμαι απολογητής αυτού που τόσο φλύαρα αποκαλείται συγκρότημα. Έχω κομμένα τα σχοινιά μου, αισθάνομαι ελεύθερος, αλλά αν μιλώ είναι που νιώθω την αλήθεια να πλαντάζει μέσα μου... (30.10.1980)*

— Ήρθε η στιγμή θαρρώ να μιλήσω... (14.3.1979)

— Δεν μπορώ ν' αποφύγω τον πειρασμό ν' αποκαλύψω... (14.3.1979)

— Θα το πω κι ως είναι πικρό... (30.10.1980)

— Να το πω μια τελευταία φορά... (22.11.1979)

— Αλλά τώρα βιάζομαι να πω και να καταγγείλω... (30.12.1983)

— Και τώρα μπορώ να σας μιλήσω καταπώς σας ταιριάζει και καταπώς τα τριάντα μου χρόνια φωνάζουνε (Επίκαιρα 29.6.1973)

— Και να τώρα τι θέλω να σας πω. (24.5.1984)

— Και να τώρα τι θέλω να σας πω. (5.7.1984)

Νά το, πετιέται!

Μέσα σ' «αυτό το επάγγελμα όπου σελαγίζοντας στους βυθούς του συνάντησα λογιό λογιό "τέρατα"» (17.8.1983).

Ή αλλιώς:

Στη Μαρίνα Ζέας είναι οι φωλιές και τα λημέρια από τις συμμορίες των «Παιδιών του Πειραιά...». Εκεί η άγρια φαντασιοπληξία τους σαλπάρει στα κότερα, κάνει ρεσάλτα και γιουρούσια, ξηγιέται πειρατικά στη ζωή...

Ή ποια λαχτάρα μ' έφερε δω να γυρεύω σε δρόμους και στενά τα πάθη των ανηλίκων;

Ή ποια επαγγελματική μοχθηρία με ρίχνει από κελί σε κελί σε παραρτήματα Ασφάλειας, ποια θλίψη φυλλομετράει τις σελίδες του «βιβλίου συμβάντων». Ποιο παράπονο με απελπίζει καθώς από χαμοκέλα σε χαμοκέλα συλλαβίζω με ανήμπορους γονιούς τα μύρια βάσανα των παιδιών τους;

Χτικιάρικο ρεπορτάζ με τα κλεφτρόνια σε σόρα προάστια...

Δυσοίωνα ρεπορτάζ με τα παιδιά που πλαγιάσαν απ' όλες τις πλευρές του έρωτα (...) με τα παιδιά που βουτάνε στα κελιά όπως στη θάλασσα... (8.3.1982)

Σ' αυτό το «δημοσιογραφικό ταξίδι των πέντε ηπείρων, των δύο ωκεανών και των σαράντα δρόμων» (25.4.84).

Η επανάληψη μήτηρ μαθήσεως

Όπου μετρά, όπως ξαναγράψαμε, η συνέπεια, η αυστηρή συνέπεια, και προπαντός στον ίδιο μας τον εαυτό:

Ο ΛεβεντοΜάνος! Ακόμη χλωρός μες στη φωτιά του κόσμου... Πιωμένος φως και γεγονότα έδωσε το παρών στις μεγάλες στιγμές του αιώνα μας (...).

Πίσω απ' το χτες και το αύριο, πέρα απ' το χρόνο, σ' όλο το χρόνο αυτός ο άντρας ήταν ένας άνθρωπος που κράτησε και κρατάει αναμμένο το λυχνάρι του. Δεν τον κατέβαλαν οι κύκλοι της μοναξιάς (...).

Αλέστηκε από τις μυλόπετρες του καιρού και σήμερα, στην υπέροχη διαστολή των γηραιών του εξακολουθεί να είναι ένας σταλακτίτης ελπίδας για τον άθλιο κόσμο μας. (...) Με τον

* Όλες οι παραπομπές γίνονται στα Νέα, εκτός αν σημειώνεται διαφορετικά.

Λεβεντο-Μάνο το κάτοπτρο της ζωής είναι στραμμένο προς τη μεριά του θαύματος. (11.1.1984)

Και:

Ο Μάνος Κατράκης, ο ΛεβεντοΜάνος, απόσωσε χτες την κλεψύδρα της ζωής του (...) Αυτόν τον αιώνα τον εικοστό, τον ήπια σε όλες του τις μεγάλες στιγμές (...).

Πίσω απ' το χτες και το αύριο, πέρα απ' το χρόνο, σ' όλο το χρόνο, αυτός ο άντρας κράτησε αναμμένο το λυχνάρι της ιδεολογικής του πίστης. Στην υπέροχη διαστολή των 75 χρόνων του (...) εξακολούθησε να είναι ένας σταλακτίτης ελπίδας για τον άθλιο κόσμο μας (...)

Ο ΛεβεντοΜάνος είχε το κάτοπτρο της ζωής του στραμμένο πάντα προς τη μεριά του θαύματος! (3.9.1984: «Η Ελλάδα φόρεσε τη μαύρη πουκαμίσια»)

Το αλφαβητάρι

Αφού, είπαμε, η επανάληψη μήτηρ μαθήσεως. Πώς αλλιώς; Συνέπεια και σταθερότητα και στην παραμικρή λεπτομέρεια. Εκφραστικά σχήματα που επανέρχονται για να εμπεδωθούν, έτσι ώστε να μπορούμε να ανιχνεύσουμε το αλφαβητάρι του καλού δημοσιογράφου.

Ακάνθινος

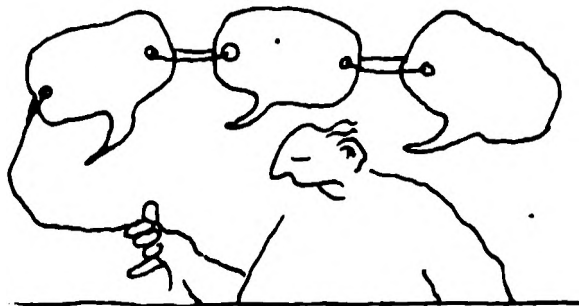
— Στήσανε (οι τυχοδιώκτες) τα λημέρια τους φορώντας ακάνθινα χαμόγελα (Επίκαιρα 1.6.1973).

— Τώρα θα πω την ακάνθινη σκέψη μου (30.10.1980).

Αλφαβητάρι

— Το αλφαβητάρι της ανθρώπινης παρωδίας μου το μάθατε καλά (...). Τ' αλφαβητάρι μου το αλλάξατε... (Επίκαιρα 29.6.1973)

— Σπούδαζα από τις φωνές που άκουγα ένα αλφαβητάρι πίστης για τη ζωή. Το αλφαβητάρι των νικητών. (12.3.1984)

— Οι ξένοι (...) μαθαίνουν το αλφαβητάρι του πολεμιστή, αλλά και της ατόφιας ανθρώπινης αγωνίας που έχει ολόκληρο το έργο του Μίκη (Ταχυδρόμος 20.2.1975).

Άρματα

— Την ισοπέδωσαν (την Πλάκα) τα δρεπανηφόρα άρματα του καταναλωτισμού... (13.9.1983)

— Κι ενώ στην πρωτεύουσα «διαβαίνουν και θερίζουν χιλιάδες άρματα δρεπανηφόρα», η επαρχία... (2.8.1983)

— Ξέρει (η Όλια Λαζαρίδου) πως έτσι που περνούν και θερίζουν τα δρεπανηφόρα άρματα στην Αθήνα... (3.7.1984)

Αρμέγω

— Επιτέλους, μπορώ να αρμέξω όσο φως θέλω... (Επίκαιρα 1.6.1973)

— (ο Κατράκης) άρμεγε με τα μάτια του το φως από τα περασμένα... (3.9.1984)

— η Μαρινέλα που ξεκίνησε σαν ένα ατίθασο κορίτσι μιας λαϊκής γειτονιάς της Σαλονίκης, ένα κορίτσι όμως που άρμεγε την οικουμένη με τα μάτια του... (12.11.1981)

Βάτος, άκαυτη—

— (η Μνήμη) μεταμορφώνεται σε Λήθη, αντίς

να «καίει σαν άκαυτη βάτο» (18.7.1981)

— η μνήμη των εξόριστων (...) φλέγεται σαν άκαυτη βάτος... (13.10.1981)

Γεωγραφία, ανθρωπινή—

— Το ρεπορτάζ κοντά στους μετανάστες της Σουηδίας είναι μαθήματα ανθρωπίνης γεωγραφίας (20.11.1979).

— Ο κρατούμενος αυτός παίζει στα δάχτυλα την ανθρωπινή γεωγραφία (14.5.1981).

Καλπάζω

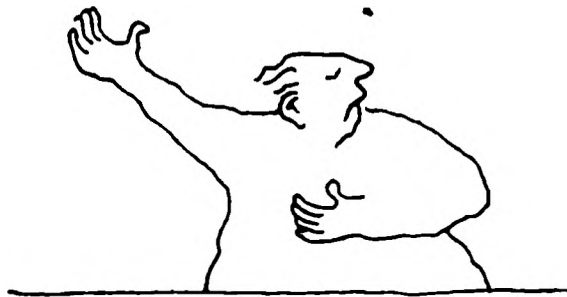
— Η νεολαία καλπάζει πάνω στην πιο ατίθαση σύγχυση και οι αναρχικοί με ορθωμένες τις «θαμπές χαίτες» τους κρατάνε μια απόσταση από το φιλμ... (30.10.1980)

— τραγούδια όπου πάνω τους καλπάζανε η Μ. Δημητριάδη και ο Β. Παπακωνσταντίνου (Ταχυδρόμος 13.10.1977).

Κατάστηθα

— Αυτή η μικρή αγγελία απογειώθηκε σαν βογγητό μέσα από το σωρό των ΜΑ στα Νέα και ήλθε και μας (= με) χτύπησε κατάστηθα (12.7.1982).

— Χρειάστηκε να με χτυπήσει κατάστηθα η αθωότητα και το ήθος αυτής της συνέντευξης (της Λ. Άλμα) για να καταλάβω καίρια... (2.9.1982)

Λύχνος

— Με το λύχνο της φωνής τους οι τραγουδιστές... (20.2.1975)

— Οι εξόριστοι με το λύχνο της ελπίδας στα μάτια... (13.10.1981)

— Με το λύχνο του πάθους της για την ανεύρεση του αγνοούμενου αντρός της αναμμένο έξι χρόνια, η κ... (18.7.1981)

* Για λυχνάρι, βλ. παραπάνω, στα περί Κατράκη.

Μυλόπετρες

— Ο Ρίτσος αλέθει στις μυλόπετρες τη μοίρα της φυλής κάπου από τρεις χιλιάδες τόσα χρόνια. (Επίκαιρα 29.6.1973)

— 85 ελληνόπουλα χάθηκαν στις μυλόπετρες του πολέμου (Ταχυδρόμος 13.10.1977).

— (ο Μ. Κατράκης) αλέστηκε από τις μυλόπετρες του καιρού (11.1.1984).

Οξειδώνομαι

— (ο δικαστής Ντεγιάννης) οξειδώθηκε μες στη νοτιά των ανθρώπων.

— παιδιά που νωρίς οξειδώθηκαν μέσα στη νοτιά του μικρού και μεγάλου εγκλήματος (9.11.1981).

Πόα

— Τα κορίτσια, οι πόες της ουτοπίας (= τραγουδίστριες σε σκυλάδικα) (27.3.1981).

— "Τα κορίτσια, η πόα της ουτοπίας", "τα κορίτσια τα αγγεία των μυστηρίων" δεν φαίνεται να τους ζαλίζουν (τους πάνκς) (24.5.1984).

Πυροβολώ

— Ένας Νοέμβρης μοναδικός, που πυροβολεί μ' έναν ήλιο καλοκαιριάτικο (6.11.1981).

— Από τον τοίχο του σπιτιού μάς «πυροβολούν» κάτι αστείες φωτογραφίες... (18.12.1981)

— Το ανήξερο τριγυρινό τοπίο των φυλακών πυροβόλησε τα παιδιά μ' έναν ήλιο καλοκαιριάτικο (30.12.1983).

— Τα τραγούδια αυτά (του Λευτέρη Παπαδό-

πουλου) όντας βαθύτατα ελληνικά πυροβολού με ισπανική ευαισθησία (22.12.1983).

Πυρπολώ

— Ο καημός της Ελλάδας σε πυρπολεί στα νησιά... (13.10.1981).

— Μεγάλες μορφές που πυρπόλησαν τον δημοσιογράφο μέσα μου (17.8.1983).

— Οι φωνές των «ηρώων» μου πυρπολούν τη κορδέλα του μαγνητοφώνου με τα πάθη τους (9.11.1981).

Τροχός, πύρινος—

— Δεμένος στον πύρινο τροχό της Ελλάδας, ο Γιάννης Ρίτσος βρήκε τον τρόπο και τραγούδαγε τη λευτεριά... (27.1.1978)

— Στα δισεκατομμύρια χρόνια της δικτατορίας ο πύρινος τροχός του τραγουδιού εκτόξευε σπίθες αντίστασης στους στρατοκράτες (25.10.1984).

Υπερυψούμαι

— (ο Δ. Σαββόπουλος) χωρίς να υπερυψούται σε δημόσιο κατήγορο... (30.10.1980)

— τραγουδιστές απ' όπου υπερυψούται η μορφή του Γρ. Μπιθικώτση (15.3.1983).

— (η παράδοση) υπερύψωσε το Θεοδωράκη σ' έναν πελώριο ραψωδό, που είχε να εξιστορήσει δεκάδες τραγούδια που όλα τους σχεδόν κεντούσαν ακριβώς το απλωμένο πανί της ειρήνης (3.9.1983).

— η ακτινοβολία τους υπερυψούται της Ελλάδας (15.7.1983).

— ένα ελληνικό αρχοντικό (...) όπου η φιλοξενία και η ανθρωπιά υπερυψώνονταν (26.7.1984).

Χλωρός

— Ακόμη χλωρός μες στη φωτιά του κόσμου (ο Κατράκης) (11.1.1984).

— «Ακόμη χλωρή μες στη φωτιά» του τραγουδιού η Ελευθερία (Αρβανιτάκη) (2.7.1984).

— Πρόσωπα και στιγμιότυπα παιδιών «ακόμη χλωρών μες στη φωτιά του ρόκ» (21.5.1984).

Ολίγη από Ρίτσο

Πώς αλλιώς; Από τον άνθρωπο που μπόλιασε την ποίηση στη δημοσιογραφία:

— (τα παιδιά του Κ. Χατζή) άχνιζαν εργατικότητα και καλοσύνη. (...) Παιδιά από στάρι και νερό, καλοκαιροπαίδια του ήλιου και της θάλασσας, όχι συνθετικά, του νάιλον και του μπετόν (25.4.1984).

Και προπαντός:

— Την ισπανοσύνη μην την κλαις! (τίτλος σε ανταπόκριση από την 1η συναυλία του Μ. Θεοδωράκη στη μεταφρανκική Ισπανία).

* Βλ. και στο Αλφαβητάρι, λήμμα «αρμέγω».

Και μία Ελύτη

Να πουλιέται Ελύτης χοντρική, και να αγοράζεται λιανική:

— Άξιος εστί, από την άποψη αυτή (ο Μίκης) (Ταχυδρόμος 20.2.1975).

— Αυτός ο Δομάζος ο μικρός ο Μέγας (26.1.1980).

— Ο Π. Σιδηρόπουλος «αναζήτησε το λευκό ως την ύστατη ένταση του μαύρου». (...) Φορώντας το «μελανό φόρεμα των αποφασισμένων» μου έδωσε (...) τους πιο αληθινούς χρησμούς... (26.5.1984)

— Τα σωθικά (της Μυρτώς Παράσχη) «ευανάγνωστα», και ιδού «οι κρυφές συλλαβές που πασχίζει την ταυτότητά της να αρθρώσει» (2.7.84).

— Οι σημαντορες οικογενειακοί άνεμοι έχουν φυσήσει μέσα της (της Ράιας Μουζενίδου) μια άλλη δροσιά για τα θαύματα και τα δεινά του παρόντος κόσμου (6.7.84).

— Ένας χωρίς προηγούμενο επαγγελματισμός που βγαίνει με μια γεύση τρικυμίας και δοκιμασίας από το κόρμι της (της Χριστιάνας) (12.11.1981).

— Με την πρώτη φωνή ανήλικου που ακούσαμε μέσα στα κελιά της Κασσαβέτειας «σκοτώθηκε» κιόλας το ρεπορτάζ (6.11.1981).

— 85 Ελληνόπουλα, που βρίσκονται εξόριστα εδώ, ανοίγουν το στόμα τους και αναγαλλιάζει η περασμένη τους ζωή... (9.11.1981)

— (η Α. Αμανίτου) γυναίκα που η ομορφιά της μυρίζει νόηση. (25.5.84)

— Πάνε οι παλιοί νησιώτες. Μεταμορφώθηκαν σε βλαχοευρωπαίους (...) που ξέχασαν το πρώτο τριξίμο του Έλληνα μέσα τους κι έρχονται τώρα με το άστρο της τραμουντάνας από τους αλμυρούς δρόμους της θάλασσας... (10.10.1981)

— Ένας περίπατος στους πεζόδρομους της Πλάκας (...) είναι εκεί που «λαβαίνουν εκδίκηση» τα όνειρα του Αντωνίου Τρίτση... (25.10.1984).

— Βοηθός και σκέπη του καλού τραγουδιού θέλει να γίνει φέτος ο Ζυγός. (...) Ο Δ. Μητροπάνος και ο Ά. Καλογιάννης, δύο τραγουδιστές από «καλή γενιά». (...) Παρακαλώ σας μην λησμονάτε αυτούς που χρόνια τώρα με «σίδερο και φωτιά» τραγουδάνε τις μεγάλες και τις θλιβερές στιγμές αυτού του τόπου, σε μέρη όπου δεν επιτρέπουν να έχει «κράτος και εξουσία» το τσιφτετέλι... (25.10.84)

* Βλ. και στο Αλφαβητάρι, τα λήμματα: «βάτος», «λύχνος», «οξειδώνομαι», «πόα», «χλωρός».

Μ' ένα Λιάνη ξεχνιέμαι

Η ποίηση στη ζωή μας, η ποίηση στη δουλειά μας, ποίηση πέρα από παροιμιακούς πια στίχους. Κι από κοντά, ποίηση πρωτότυπη, ρεπορτάζ - ποίηση, μεταφορά, παρομοίωση, εικονοποιία —ας δούμε χύμα τα υλικά, το χύμα περιεχόμενο της δημοσιογραφικής τσάντας του Γ. Λιάνη.

Αρχή με ένα ποίημα:

Στο στοιχείο μου, στην Πλάκα. Επιτέλους μπορώ να αρμέξω όσο φως θέλω, να δω τον Παρθενώνα σαν ένα τεράστιο πανό Ελευθερίας, να φτιάξω μια ρομαντική διαδήλωση μες στο μυαλό μου από λευκές προκληρύξεις σπιτιών που γράφουν τα αθώα συνθήματα που επιθυμώ.

Επιτέλους στο στοιχείο μου, στην Πλάκα. Για να συνεχίσω την "Όπερα της Πεντάρας" με το στόμα μου γεμάτο μπλε ουρανό και τη ματιά γλυκιά σαν το πετμέζι της πατρίδας μου.

Στο Αμύνταιο —το χωριό μου— έχει λίμνη, καρυδιές και τεράστιους αμπελώνες όπου η Παναγιά κουβαλάει το σούρουπο με το καλάθι της σταφύλια και ύστερα μεθάει τους αστραγάλους της με τα κορίτσια του χωριού στα πατητήρια.

Στο στοιχείο μου, στην Πλάκα, για να δω

τις εκατοχρονίτισες να γνέθουν τα όνειρά τους φωναχτά και ν' ακούω το κουβεντολόι τους με το θεό στα σκαλοπάτια.

Έτσι, αστόχαστα πριν τη γνωρίσω είχα ετοιμάσει την εισαγωγή μου για την Πλάκα ...Αλίμονο. (...) Τώρα, μέσα μου, μια λύπη διαδέχεται την αρχική μαγεία, αφού προηγουμένως ο ρεπόρτερ θέρισε τις εικόνες και τις ουτοπίες κουβαλώντας τις αποδείξεις και τα πειστήρια και το φυσιγγί για τη χαριστική βολή στο όνειρο (...) (Επίκαιρα 1.6.1973).

Είχα στο νου να μιλήσω για την παλιά Πλάκα. Η καινούρια μου 'κοψε τη φόρα. Γράφω με το χέρι στην καρδιά και γυρεύοντας να με συντρίξει ο Θεός να κρατήσω τη ματιά μου σωστή. Αλλά είναι στιγμή να το πω: «Κύριε, όχι μ' αυτούς. Ας γίνει αλλιώς το θέλημά σου». (Επίκαιρα 29.6.1973)

Και:

— (η Κύπρος) γαλαζοβολώντας στο πέλαγο, χάσκει στο Νότο... (18.7.1981)

— παιδιά (...) με το στόμα τους γεμάτο ανόσιους θαυμασμούς, παιδιά που η λαστιχένια μοναξιά τους παίζει σαν μπάλα στην κόρη των ματιών (24.8.1981).

— Κατάφυτοι από καλοσύνη (ο Μηγιάκης και ο Χολίδης), προσωπογραφίες γαλήνης, με ασύγκριτα χαρίσματα και το διάδημα της αθωότητας να κοσμεύει το χαρακτήρα τους (9.2.1984).

— η γριούλα με το δέρμα του προσώπου της σαν από κιτρινού φεγγαριού και μια ελάχιστη καρποφορία τρόμου μέσα στα μάτια (16.2.1982).

— Ένας άνθρωπος ανηφορίζει εδώ και είκοσι χρόνια για το ραντεβού του με την Ιστορία. Ο Α.Π. ήταν συνεπής στο ραντεβού. Ο Α.Π. είναι πια πρωθυπουργός της Ελλάδας (20.10.1981).

— Μπορεί το στάρι της Αλλαγής να το δρέψουν με μαζί, αλλά στο ξεκίνημα το ευαγγελίστηκε μόνο ο Αντρέας... (21.10.1981)

— ο κόσμος ήταν στριμωγμένος στις κάμαρες κατάντικρου στις τηλεοράσεις, με το καψούλι της ελπίδας ανοιχτό στην καρδιά, καθώς περιμενε τα νέα μέτρα που θα ανακοίνωνε ο Πρωθυπουργός... (18.2.1981)

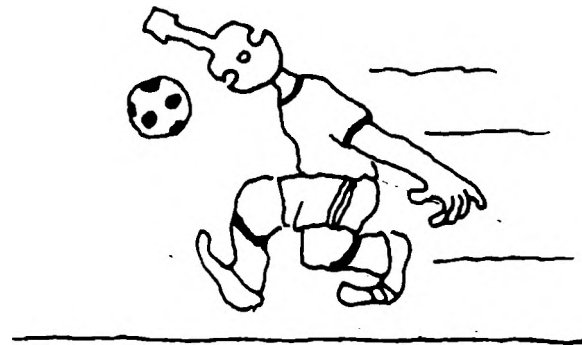
— Έτσι που τον κοιτώ να βαστάει στην αγκαλιά του το μωρό, (ο Γιάννης Σερίφης) μου θυμίζει τον Ιωσήφ, η κάμαρα στα Ιλίσια μοιάζει σα φάτνη και θαρρώ πως οι ροζιασμένες παλάμες του εργάτη φέγγουνε (8.1.1979).

— Ο Σοβιετικός πολίτης βρίσκεται μέσα στα ενδότερα όρια του ανθρώπινου ρίγους (26.7.1984).

— (Την Όλια Λαζαρίδου) εγώ την είδα σε μια στιγμή συλλογισμένη σαν ένα παιδί... Και μέσα στο παιδί είδα να κάθονται «οι γέροι και να παίζουν πρέφα» (3.7.1984).

— Η Κατερίνα Γώγου: ο «Μαγιακόφσκι της πλατείας Βικτωρίας» (11.10.1979).

— Αν ήταν χορευτής, θα ήταν ο Ρούντολφ Νουρέγιεφ. Αν ήταν ηθοποιός, θα ήταν ένας επαναστάτης χωρίς αιτία, ο Τζαίμς Ντην. Κι αν ήταν ποιητής, θα ήταν σίγουρα ο Ρεμπώ!... Ο Βάσια! Ο Βασίλης Χατζηπαναγής, μια ανθοδέσμη ιδιοφυΐας πεταμένη μέσα στα γήπεδα. Ένα βιολί Στραντιβάριους στις απογευματινές συναυλίες του πιο λαϊκού και πιο αγαπημένου από τα σπορ στην Ελλάδα. Ένας παίκτης «νταντά» (...) σκαστός θαρρείς από μινωική τοιχογραφία (Ταχυδρόμος 15.3.1984).

Και τέλος με άλλο ένα ποίημα:

Οι Α.Ε. οι... τραγουδιστές

Οι τραγουδιστές «σύνεφα με παντελόνια». Πρόσωπα που συνορεύουν καθημερινά με το θάνατο (...).

Οι τραγουδιστές...

Μην τους ζηλεύετε. Κάνει κύο στον δικό τους τον κόσμο... (...)

Μην τους ζηλεύετε... Είναι ιδανικοί αυτόχειρες, μύστες της αυτοκαταστροφής και της ανασφάλειας, απελπισμένα σινιάλα δικαιοσύνης που θέλουν να φτάσουν κάπου και δεν μπορούν...

«Συλλογιστήκατε ποτέ τι υποφέρει ένας ευαίσθητος τραγουδιστής που διανυκτερεύει; Αν κτυπήσουν την πόρτα ποιος θ' ανοίξει... Αν ανοίξει την ψυχή του ποιος θα κοιτάξει; Λείπει και η αγάπη που κόβει μονοκόμματα στα δύο τον καιρό και τον αποσβολώνει...» (...)

Αγαπήστε τους τραγουδιστές, ποτέ δεν τους αγάπησαν αρκετά... Μην τους ζηλεύετε, μην τους φθονείτε, νιώστε κοντά τους, συνωμοτικά, όπως στο μισοσκόταδο των παλιών συνοικιακών κινηματογράφων σαν ήμασταν μικροί... (...)

Οι τραγουδιστές - τραγουδίστριες είναι «σύννεφα με παντελόνια», μαύρα τακούνια, μαύρα κραγιόν, πλερέζες, χτένες, πούδρες, κτερίσματα του σύγχρονου χαμού και του θανάτου.

Να τελειώνουμε: Οι τραγουδιστές είναι παιδιά του φόβου, άγγελοι με σιωπές στα βλέφαρα και υγρές φωτιές στο σώμα...

Να τελειώνουμε: Οι τραγουδιστές είναι κατά βάθος μουγγοί... Μουγγοί, που με ζεϊμπέκικα, χασάπικα, τσιφτετέλια και μπαλάντες «πυκνώνουν κάθε βράδυ τις τάξεις των αγνοουμένων». Αυλαία!... (25.1.1982)

Καζανάκι!

Καλά φάγαμε, καλά ήπιαμε...

Μα το κολάζ αυτό μπορεί να είναι αποπροσανατολιστικό: Ο Γ. Λιάνης δεν είναι μόνο ποιητής. Είναι και πολλά άλλα. Όπως φαίνεται, λ.χ., από τις εισαγωγικές ιστορίες του παρόντος. Εκεί όμως δεν χωρά ανάλυση και σχολιασμός. Και απέναντι στις μόνες δυνατές και αποτελεσματικές αντιδράσεις τον κύριο Λιάνη τον προστατεύει ο ποινικός κώδικας.

Ένα γέλιο λοιπόν μας μένει, κι ας έλειψε πια η αισιοδοξία του αναρχικού μαρκασόρου που πρεσβεύει ότι «Ένα γέλιο θα σας θάψει».

□

Σημείωση: Ο ανθολόγος του λιανικού εμπορεύματος και όνομα έχει και επώνυμο και διεύθυνση και τηλέφωνο —που τα εμπιστεύεται στη διεύθυνση του περιοδικού, στη διάθεση αποκλειστικά του κ. Λιάνη. Από αυτή την άποψη το παρόν ούτε ανώνυμο ούτε ψευδώνυμο είναι! απλώς ο συντάκτης του δεν συμφιλιώθηκε με την ιδέα να δει το όνομά του κάτω από κείμενο που ουσιαστικά υπογράφεται από τον κ. Λιάνη.

Η Κούλα Κασιμάτη γράφει για το βιβλίο του Βασίλη Καραποστόλη «Η καταναλωτική συμπεριφορά στην ελληνική κοινωνία 1960-1975».
Έκδοση: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1983

Σπάνια μια διδακτορική διατριβή συγκεντρώνει τη μεθοδολογική πληρότητα και την επιστημονική πολυμέρεια όσο η εργασία αυτή του Βασίλη Καραποστόλη. Διερεύνησε το φαινόμενο της καταναλωτικής συμπεριφοράς των ελλήνων σε μια περίοδο που την χαρακτηρίζουν έντονες κοινωνικές μετεξελίξεις (1960-1975) και εξέτασε το πρόβλημα αυτό όχι μόνο ως τη δυναμική των επιθυμιών, όπως αυτές μπορούν να υλοποιηθούν στα θεωρητικά πλαίσια της οικονομικής ανάλυσης, αλλά και από την κοινωνιολογική και ψυχολογική πλευρά και κυρίως στα πλαίσια του κοινωνικού μετασχηματισμού. Γιατί όπως επισημαίνει ο συγγραφέας «ο τύπος της καταναλωτικής συμπεριφοράς και η σχέση του με την ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθούν αν δεν εντοπιστούν ορισμένες αποφασιστικές ιδιαιτερότητες του οικονομικο-κοινωνικού σχηματισμού μέσα στον οποίο συγκροτούνται» (σελ. 94).

Η πολύπλευρη αντιμετώπιση του θέματος αποκάλυψε τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν για να συνδυαστούν οι έμμεσες κυρίως πληροφορίες από τις διάφορες γνωστικές περιοχές. Γιατί «οι ολοκληρωτικές, μονιστικές αντιλήψεις στην οικονομική, ψυχολογική και κοινωνιολογική επιστήμη εξακολουθούν να εμποδίζουν σοβαρά την ανάπτυξη της διεπιστημονικής μεθοδολογίας» (σελ. 93).

Η αντιπαράθεση των αγροτικών και των αστικών προτύπων καταναλώσεως προσδίδει στη μελέτη αυτή τη συγκριτική διάσταση, απαραίτητο στοιχείο για μια ολοκληρωμένη εικόνα του φαινομένου. Ειδικότερα εξετάζονται οι καταναλωτικές συνήθειες της αγροτικής οικογένειας, συνάρτηση των λειτουργιών της και των κοινωνικών αξιών που επικρατούν σ' αυτό το χώρο, σε μια μάλλον εξελικτική έκφανση. Γιατί η αστυφιλία προς τα μεγάλα αστικά κέντρα και η μετανάστευση προς τις αναπτυγμένες χώρες οδήγησαν στη συγκρότηση ενός είδους «αγροτοαστικού συνεχούς» των καταναλωτικών προτύπων που γεφυρώνει την επαρ-

χία με το αστικό κέντρο.

Βασιζόμενος ο συγγραφέας στα διαθέσιμα στοιχεία της συνολικής δαπάνης (και όχι, όπως ο ίδιος επισημαίνει, σε στοιχεία του συνολικού χρηματικού εισοδήματος, όπως θα 'ταν σωστότερο αλλά δεν υπάρχουν) προσδιορίζει αντίστοιχα το αστικό πρότυπο και το αγροτικό και επιχειρεί να καθορίσει τα στοιχεία που αυτά τα δύο πρότυπα συγκλίνουν με μια εκτενή περιγραφή των επιμέρους καταναλωτικών δαπανών. Αυτός ο προσδιορισμός προσδίδει και ένα δείκτη αξιολόγησής τους καθώς κινούμαστε από τη σφαίρα των ανελαστικών δαπανών στην αντίστοιχη των πολύ ελαστικών.

Το κεφάλαιο για τις «αναστολές και παρωθήσεις» καταναλωτικών προτύπων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί σ' αυτό γίνεται η απαραίτητη «σύνθεση» των δομών της απασχόλησης αναλυτικά κατά μεγάλες επαγγελματικές κατηγορίες, από τη μια μεριά, και της κατανομής του εισοδήματος από την άλλη. Πιο συγκεκριμένα η διαφοροποίηση των πόρων, δηλαδή «η κατανομή του εισοδήματος τόσο ανάμεσα σε κοινωνικο-επαγγελματικές όσο και ανάμεσα σε εισοδηματικές κατηγορίες δυσχεραίνει τη χρηματοδότηση από μέρους των ασθενέστερων οικονομικά, εκείνου του προτύπου καταναλώσεως, που, συμπυκνώνοντας βασικά στοιχεία του τρόπου συμπεριφοράς των ανώτερων τάξεων, προβάλλει, τελικά, ως γενικά αποδεκτός κοινωνικός στόχος» (σελ. 223).

Η μακρόχρονη κινητικότητα των κοινωνικών δομών είχε καλλιεργήσει το έδαφος για διαρκή ανάταση των βλέψεων των αγροτο-εργατικών στρωμάτων καθώς και των μεσαίων προς τις καταναλωτικές συνήθειες των ανωτέρων σε ένα όμως διαφορετικό επίπεδο. Γιατί η ενάργεια του ιδεώδους της κοινωνικής ανόδου είναι πολύ μεγάλη, στρέφοντάς την προς την προηγούμενη καταναλώση. Η καταναλωτική πράξη «εγγράφεται» ως βασική αξία στο κυρίαρχο υπόδειγμα επιτυχίας που εκφράζεται σε όρους καταναλωτικών προτιμήσεων. Γίνεται δηλαδή διαμέσου της καταναλώσεως αυτό που αποκαλεί ο συγγραφέας «κοινωνική υποστασιοποίηση».

Οι εξωγενείς παράγοντες που συνέβαλαν στη διόγκωση της αγοράς επέδρασαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση καταναλωτικών προτύπων. Τα πιστωτικά και διαφημιστικά δίκτυα που έλαβαν σχεδόν «επιδημικό χαρακτήρα» σ' αυτή την περίοδο που αναφέρεται η μελέτη (χωρίς όμως ως προς τα ποιοτικά κοινωνικά - ιστορικά σημεία να περιορίζεται μόνο σ' αυτή) αναπροσανατόλισε την καταναλωτική συμ-

περιφορά κάτω από την πίεση ισχυρών κοινωνικοπολιτιστικών δυνάμεων. Σ' αυτούς τους μετασχηματισμούς παρατηρεί κανείς ότι διαγράφεται μια αντιφατική τάση: Ανάμεσα στο επιθυμητό —που η καταναλώση αποτελεί δείγμα μιας τάσης κοινωνικής ανόδου— και στο εφικτό και αυτό σημαδεύει την οικονομική και κοινωνική ψυχολογία των μεσαίων και λαϊκών στρωμάτων.

Ο Β.Κ. στην ανάλυσή του δεν παραβλέπει τους ιστορικούς παράγοντες που οδήγησαν σε ένα πρότυπο, σε ένα «καταναλωτικό ιδεώδες». Μπόρεσε να αξιοποιησει, κατά τρόπο θα λέγαμε εκπληκτικό τις παράπλευρες, τις έμμεσες πληροφορίες και στοιχεία και να «στήσει» το μοντέλο ανάλυσής του. Είναι εμφανής σε όλο το κείμενο η μέριμνα του συγγραφέα να φωτίσει, όσο τα στοιχεία του επιτρέπουν και η φαντασία του υποδεικνύει, το πολύπλοκο πλέγμα σχέσεων που τελικά προσδιορίζει την καταναλωτική συμπεριφορά. Το μοντέλο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, οι όψεις υποανάπτυξης της κοινωνίας μας, οι μεταναστευτικές ροές προς τα αστικά κέντρα και το εξωτερικό, οι συνθήκες της αγοράς εργασίας, η διεύρυνση της αγοράς κ.ά. αποτελούν χαρακτηριστικά σημεία του χάρτη των κριτηρίων του.

Εδώ δίδεται η ευκαιρία να επισημάνουμε ότι οσοδήποτε καλά κι αν χειρίστηκε το υλικό που είχε στη διάθεσή του ο Β. Κ., τις ψυχολογικές επιδράσεις στην καταναλωτική συμπεριφορά του ατόμου μόνο με μια ειδική σε ατομικό επίπεδο διερεύνηση θα μπορούσε σε βάθος να αναλύσει. Η βιογραφική προσέγγιση (life history approach) εφαρμοσμένη σε ειδικά επιλεγμένα άτομα με χαρακτηριστικές ιδιομορφίες, θα αποτελούσε πολύ καθοριστική συμπλήρωση της μελέτης αυτής, όπως μας παρουσιάζεται. Επισημαίνουμε αυτή την προσέγγιση γιατί πιστεύουμε ότι η επίδραση των κοινωνικών αξιών και οι ψυχολογικές πλευρές των αναγκών στη διαμόρφωση της καταναλωτικής συμπεριφοράς είναι πολύ μεγάλη. Κι αυτή η επίδραση δεν μπορεί να εντοπιστεί σε όλη της την έκταση από συνολικά μεγέθη ή από έμμεσες πληροφορίες, παρά μόνο από μια σε βάθος διερεύνηση της προσωπικότητας, της κοινωνικοποίησης και των αξιών σε ατομικό επίπεδο.

Αυτό το στοιχείο φαίνεται πως τελικά δεν διαφεύγει και από την προσοχή του συγγραφέα, έστω κι αν δεν διατυπώνεται ξεκάθαρα, γιατί κλείνει το κείμενό του με τη διαπίστωση ότι «οι σύνθετες ανάγκες που υποκινούν την καταναλωτική δραστηριότητα εξακολουθούν να ανθίστανται στους οικονομικούς νόμους της ανισοποίησης, των αποκλεισμών και

της κατευθυνόμενης ικανοποίησης...». Κι αυτή η «αγωνία» που τον κατέχει για να κατανοήσει τον κόσμο γύρω του, όσο πιο πλέρια μπορεί, διαγράφεται και στο επόμενο βιβλίο του «μορφές κοινωνικής δράσης»*.

Η συγκροτημένη παρουσίαση, η σαφήνεια και γλαφυρότητα στη διατύπωση, η χωρίς εξτρεμισμού δημοτική, η τεκμηρίωση των όσων διατυπώνονται βιβλιογραφικά ή με στοιχεία, θα λέγαμε με σχολαστικότητα, καθιστούν την έκδοση αυτή πολύ ενδιαφέρουσα. Πιστεύουμε ότι η Εργασία αυτή όχι μόνο οικονομική αλλά και κοινωνιολογική συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

* Β. Καραποστόλης: «Μορφές κοινωνικής δράσης» Θεμέλιο, 1984 σελ. 262.

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Μόλις κυκλοφόρησαν

- ΕΡΙΚ ΣΑΛΤΣΜΑΝ:
Εισαγωγή στη μουσική του 20ου αιώνα.
- ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ ΣΜΩΛ:
Μουσική, κοινωνία, παιδεία.
- ΙΓΚΟΡ ΣΤΡΑΒΙΝΣΚΥ:
Μουσική ποιητική.
- ΑΑΡΩΝ ΚΟΠΛΑΝΤ:
Μουσική και φαντασία.
- ΤΖΩΝ ΜΠΛΑΚΙΝΓΚ:
'Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας.
- ΟΤΤΟ ΚΑΡΟΥ:
Εισαγωγή στη μουσική.
- ΝΤΙΜΙΤΡΙ ΣΟΣΤΑΚΟΒΙΤΣ:
Μαρτυρία.
- ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ ΑΜΑΡΑΝΤΙΔΗΣ:
Τό Τονικό μουσικό σύστημα.
- ΛΗΟ ΣΜΙΘ:
Σημειώσεις για τη φύση της μουσικής.

έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9. Αθήνα 10679

Τηλ. 3639962 - 3607744

Η μοντέρνα τέχνη στη Θεσσαλονίκη Γιατί όχι και στην Αθήνα;

του Αλέξανδρου Ξύδη

Ήθελα να είχα προλάβει το προηγούμενο ANTI για να μεταδώσω πιο γρήγορα, στο κοινό της Αθήνας, την καλή είδηση ότι η χώρα μας απόχτησε επιτέλους ένα πυρήνα μουσείου σύγχρονης τέχνης. Πρόκειται για την οργανωμένη από το Μακεδονικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης (ΜΚΣΤ) έκθεση των πρώτων έργων σύγχρονης τέχνης της συλλογής του, που εγκαινιάστηκε στις 5.11, στη Θεσσαλονίκη. Το σημαδιακό αυτό για την ιστορία της ξένης και ελληνικής σύγχρονης τέχνης γεγονός, έγινε πραγματικότητα, χάρη στις από 5 χρόνια επίμονες προσπάθειες των μελών του ΜΚΣΤ, αφ' ότου ιδρύθηκε με καθαρά ιδιωτική πρωτοβουλία το 1979, χάρη ακόμα στη γενναιοδωρία δυο μαικηνών, του έμπορου τέχνης και συλλέκτη με σπάνια καλλιτεχνική όσφρηση (FLAIR), Αλέξανδρου Ιόλα και του βιομήχανου Γιώργου Φιλίππου. Ο Ιόλας εκάρισε στο Μακεδονικό Κέντρο σχεδόν όλα τα έργα που εκθέτονται και ο Φίλιππος edάνεισε για μακροχρόνια χρήση 950 τ.μ. του εργοστασίου του στην περιοχή Φοίνικα της Θεσσαλονίκης, που μετατράπηκαν σε ιδεώδεις χώρους για την έκθεση σύγχρονων έργων.

Δε θα κάνω τώρα κριτική της έκθεσης, αλλά θα επισημάνω απλώς ότι παρουσιάζει σημαντικά έργα ξένων συγχρόνων όπως του Τινγκελύ (2), της Νικί ντε Σαιν Φαλλ (2), του Οπενχάιμ, του Κρίππα, του Φινόττι, του Ραίς, του Ουόρχολ, του Μπράουνερ, σε ποικίλες ύλες από σχέδια ως μεγάλες κατασκευές, καθώς και εξίσου σημαντικά και ελλήνων σύγχρονων —για μερικούς της πιο πρόσφατης παραγωγής τους— όπως των Τάκη (10 έργα), Μπουτέαν (2), των Ζουμπούλη - Γραικού, Τσόκλη, Παύλου, Λαζόγκα, Ζούνη και Ακριθάκη, κι αυτά χαρισμένα από τον Αλέξανδρο Ιόλα στο Κέντρο.

στεγάζεται η έκθεση σε κτίριο του εργοστασίου Φιλκεράμ-Τζόνσον είναι βέβαια μακριά (20 λεπτά) από το κέντρο της Θεσσαλονίκης, αλλά στις 15 πρώτες μέρες που λειτουργεί έχει κιόλας τραβήξει πολύ κόσμο, όχι μόνο από τη Θεσσαλονίκη. Για όποιον κατευθύνεται προς ή από το αεροδρόμιο, από το οποίο απέχει μόλις δέκα λεπτά, η έκθεση προσφέρει μια ενδιαφέρουσα στάση για τον ταξιδιώτη που διαθέτει λίγη ώρα για την εικαστική του επιμόρφωση.

Το ΜΚΣΤ αξίζει διπλά και θερμά συγχαρητήρια. Όχι μόνο γιατί κατόρθωσε αυτό το πολύ μεγάλο βήμα προς την επίτευξη του βασικού στόχου του —το ήμισυ του παντός— αλλά γιατί το κατόρθωσε δίχως την παραμικρή κρατική ή δημοτική βοήθεια. Είχε μάλιστα ν' αντιμετωπίσει την «ενεργό» αδιαφορία των κρατικών ή δημοτικών φορέων σε κάθε του αναγκαία επαφή μαζί τους, που εκφράστηκε εύγλωττα με την πλήρη απουσία εκπροσώπου του Υπουργείου Πολιτισμού ή του Δήμου Θεσσαλονίκης από τα εγκαίνια. Αντίθετα στις προσκλήσεις του Κέντρου ανταποκρίθηκαν όχι μόνο Θεσσαλονικείς κάθε κατηγορίας από εργάτες ως καθηγητές πανεπιστημίου, αλλά και Αθηναίοι τεχνοκρίτες και καλλιτέχνες.

Το ΜΚΣΤ απέδειξε αυτό που πάντα υποστηρίζω ότι τα έργα των πιο έγκριτων σημερινών Ελλήνων καλλιτεχνών στέκουν ισότιμα δίπλα σ' εκείνα των πιο περιώνυμων ξένων, και ακόμα ότι έργα της πιο προχωρημένης τεχνολογίας (κατασκευές, κινητικά μεγάλων διαστάσεων ή πολύπλοκων λειτουργιών, ή δράσεις —happenings— «μιας χρήσης») που δεν είναι «εμπορεύσιμα» και στοιχίζουν πάρα πολλά στον Έλληνα καλλιτέχνη μπορούν να στηθούν σαν μόνιμα εκθέματα (τα ίδια ή τα ίχνη —αποτυπώσεις τους) σε μεγάλους χώρους, φτάνει να υπάρξει όχι απαραίτητα ο ιδιώτης - μαικήνας ή η κρατική χρηματική συμβολή, αλλά τουλάχιστο μια *συναντίληψη* και ένας σεβασμός των υπεύθυνων δημόσιων φορέων για τις γνήσια δημιουργικές προσπάθειες που δε

μιλούν άμεσα στο κοινό ή δεν εξυπηρετούν χονδροκομμένες πολιτικές σκοπιμότητες. Η «τέχνη για το λαό» και όχι για τους λίγους αποτελεί ολόκληρο πρόγραμμα ορθό και ευγενικό, αλλά δεν πραγματοποιείται με το να ενισχύονται απαξάπαντες οι καλλιτέχνες με ίσα μικροποσά, ή με αγορές - μπουναμάδες κάθε τέλους του χρόνου, ή με εκ περιτροπής αποστολές σε διεθνείς εκθέσεις, ή με αναθέσεις μνημείων «επί τη εμφανίσει» του πτυχίου της ΑΣΚΤ ή της κάρτας μέλους πολιτιστικού σωματείου της έγκρισης του εκάστοτε υπουργού. Πραγματοποιείται εξασφαλίζοντας σε όσους κριθούν ότι εμφανίζουν μια σπίθα φαντασίας και λίγο εικαστικό μεράκι τις δυνατότητες ενός μίνιμουμ υλικής και ψυχικής άνεσης ώστε να δουλεύουν για να φτιάξουν έργο που μπορεί να γίνει σημαντικό, αλλά και μπορεί ν' αποτύχει. Χρειάζονται οι καλλιτέχνες προπαντός οι σημερινοί, ιδίως όσοι παράγουν «ζωγραφική καβαλέτου» ή γλυπτική σαλονιού ή δημόσιου ηρώου τη συναντίληψη ενός κράτους, εφόσον θέλει ν' ασκεί, όπως ισχυρίζεται, «πολιτιστική» ή παιδευσιακή πολιτική, που είναι πληροφορημένο και τολμά να επιλέγει, όχι να βρέχει τα φτωχά του μέσα αδιάφορα «επί δικαίους και αδικούς» σε καλλιτέχνες και σκιτζίδες.

Την τόλμη αυτή με ελάχιστα μέσα, πολύ ενθουσιασμό και την αισθητική όσφρηση (FLAIR) τις έβαλαν στη Θεσσαλονίκη το Μακεδονικό Κέντρο και ο Ιόλας, την υλική απλοχεριά ενός όχι απαραίτητα κατατοπισμένου στην πιο σύγχρονη τέχνη, αλλά πιο φωτισμένου από πολλούς δημόσιους φορείς ιδιώτη την έβαλε ο Γιώργος Φιλίππου, στην υπηρεσία ενός παιδευσιακού σκοπού από τους πιο παραμελημένους στην Ελλάδα, της προβολής δηλαδή και παρουσίας στον ευρύτερο κοινό της ολότελα σύγχρονης σημερινής ελληνικής τέχνης. Ότι κάθε τέτοιο είναι εφικτό το έδειξε με πενιχρά μέσα το 1981 η δεκαπενθήμερη έκθεση της Εταιρείας Ελλήνων Τεχνοκριτών που τράβηξε 15.000 επισκέπτες και τώρα, περίτρανα, το

Μ.Κ.Σ.Τ.

Ως πότε θα βρέχουν αφειδώς τα εκατομμύρια που «δεν» έχει το κράτος στο θέατρο, στην αρχαιολογία, σε θεάματα φεστιβαλικά, σ' εκθέσεις έργων τέχνης ξένων χωρών, που συχνά το κυριότερο προσόν τους είναι πως έρχονται πακεταρισμένες έτοιμες για στήσιμο, ώστε να εκτεθούν με την ήσσανα επιστημονική προσπάθεια, αδιαφόρως ποιού ή χρησιμότητας για την αληθινή μόρφωση του ελληνικού κοινού; Ως πότε θα παραμελείται η σημερινή ελληνική τέχνη, και κατά προέκταση των ξένων —τους οποίους μας παρουσιάζουν, για όσους δεν ταξιδεύουν έξω, μερικά ξένα ινστιτούτα; Ως πότε θα μένουν αχρησιμοποίητα, άδεια, για να ρημάζουν, το Στρατιωτικό Νοσοκομείο στου Μακρυγιάννη, τα εργοστάσια του Φιξ στη Συγγρού και στην Πατησίων, το Γκάζι, ακόμα και το νεκρωμένο εργοστάσιο Πουλόπουλου στο Θησείο, που όλα θα μπορούσαν έστω και προσωρινά να στεγάσουν τις πρώτες συλλογές ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης; Γιατί αναγγέλλεται κάθε τόσο η ίδρυση και άλλου αρχαιολογικού μουσείου, και ανακαλύπτονται οι Έλληνες κριτικοί της σύγχρονης τέχνης μόνο όταν προθυμοποιούνται να υπηρετήσουν την αρχαία τέχνη μετέχοντας στην καμπάνια για τα «Ελγίμεια» και να μην αφιερώνεται καν σκέψη για την οργάνωση ενός Μουσείου ή Κέντρου της σύγχρονης Τέχνης. Από την έλλειψη ενός τέτοιου χώρου χάθηκαν για την Ελλάδα οι συλλογές Κριστιάν Ζερβός και Τεριάντ. Υπάρχουν ακόμα μερικές συλλογές Ελλήνων, στο εξωτερικό κυρίως, που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Αθήνας όπως έγινε με τη Θεσσαλονίκη. Δεν είναι όμως πρώτη φορά που η «συμπρωτεύουσα» έβαλε τα γυαλιά στην «πρωτεύουσα —του χρόνου— της πολιτιστικής Ευρώπης». Να θέμα για ένα πολύ ωραίο happening ή για ένα «σκετς» ελαφρού θεάτρου για το 1985.

13 Νοέμβρη 1984

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΕΧΝΗΣ

EMIL VERHAEREN

Rembrandt

WASSILY
KANDINSKY

Για τό πνευματικό στή τέχνη

VICTOR IERONIM
STOICHITA

Μανιερισμός και τρέλα

Τό ήμερολόγιο του NIJINSKY

EUGÈNE DELACROIX

Σελίδες ήμερολογίου

HENRI FOCILLON

Η ζωή των μορφών

GUILLAUME APOLLINAIRE

Οι κυβιστές ζωγράφοι

MARCEL BRION

LEONARDO DA VINCI

Μεγαλοφυΐα και πεπρωμένο

CESARE BRANDI

Αρκάδιος ή περί Γλυπτικής

CORRADO MALTESE

Οδηγός ιστορίας της τέχνης

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

Ο Πλάτων και η Τέχνη

H. JAFFÉ - E. ROTERS

Η ζωγραφική στον 20ό αιώνα

ΖΩΡΖ ΠΕΓΕ

Η ζωγραφική στον 19ο αιώνα

MARINA ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΛΑΚΑ

Ο Ροντέν και η Αρχαία Έλληνική
Τέχνη

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9 Αθήνα 10679

Τηλ.: 3639962 - 3607744

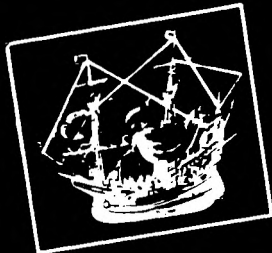
ΤΖΩΡΤΖ ΟΡΓΟΥΕΛ
Η κόρη του παππά
ΡΟΝΑΛΝΤ ΛΑΙΝΓΚ
Η φωνή της εμπειρίας

**ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ**

Ζωοδ. Πηγής 17

τηλ. 36.39.980

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
1985 μ.Χ.

χάρτης

• Μέ αφάνταστα έορταστικές
μέρες

• Μέ ειδικές άγροτικές έργα-
σίες εντός πόλεων

• Μέ όνειροκρίτη και των πιο
άπιθανων όνειρων

• Μέ... πολύ άσυνήθιστες συν-
ταγές (π.χ. Δικέφαλη γαλοπούλα
φλαμπέ, θακαλάος της παλιγγε-
νεσίας κ.ά.)

• Μέ τον αύθεντικό χάρτη του
περίφημου Eldorado

• Κλπ. κλπ. διάφορα

ΤΟ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
1985 μ.Χ.

Κυκλοφορεί στην αιώνιότητα και
στά υπάρχοντα βιβλιοπωλεία.
Κεντρική διάθεση: ΥΨΙΛΟΝ / ΒΙΒΛΙΑ
Σολωμού 16, Αθήνα, Τηλ. 3638257

Κυκλοφορεί ανάμεσά μας
και φέτος τό
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ*
1985 μ.Χ.
του
χάρτη

Είναι τό ήμε-
ρολόγιο μέ τις
πιο σημαντικές ήμερομηνίες.

Μήν τό χάσετε, γιατί
στό Ημερολόγιο 1985 μ.Χ.
μετρούν και οι νύχτες.

Τό συνιστά ό «Χάρτης»
και άλλοι 29
κατασκευαστές
ήμερολογίων.

100 σελίδες

* Όνομασία
κατά παράδοση

ή λέξη

αλλάγαν, και έάν λογοτεχνία

νοέμβριος '84

39

δρχ. 130

ΜΟΥΣΙΚΗ
&
ΠΟΤΟ

γεωργίου βλαχου 38
νεο ψυχικο
τηλ. 6716149

PRISMA

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνη τυπογραφείου:
ΑΛΕΚΑ ΣΗΜΑΝΤΗΡΑ
Δεσποτικού 33
Πετρούπολη
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- ΜΟΝΤΑΖ
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΥΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστερι
Τηλ. 57.22.201

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκ-
φράζει την προσωπική άποψη
του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέ-
φονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: αεροπ. δολ. 13
ετήσια: αεροπ. δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξάμηνη: αεροπ. δολ. 15
ετήσια: αεροπ. δολ. 30
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: αεροπ. δολ. 15
ετήσια: αεροπ. δολ. 30

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

**ΠΑΙΔΕΙΑ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ**

Μια Γκραμοιανή προσέγγιση

Έκδόσεις **ΝΕΦΕΛΗ**
Μαυρομιχάλη 9 - Αθήναι 10679
Τηλ. 3639962 - 3607744

**ΘΕΑΤΡΟ
ΑΛΦΑ**

**ΔΕΝ ΠΛΗΡΩΝΩ!
ΔΕΝ ΠΛΗΡΩΝΩ!**

**ΛΗΝΑΙΟΣ
ΦΩΤΙΟΥ**

**ΑΛΕΞΗΣ
ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ**

**ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΜΕ
ΣΚΥΛΟΥΣ**

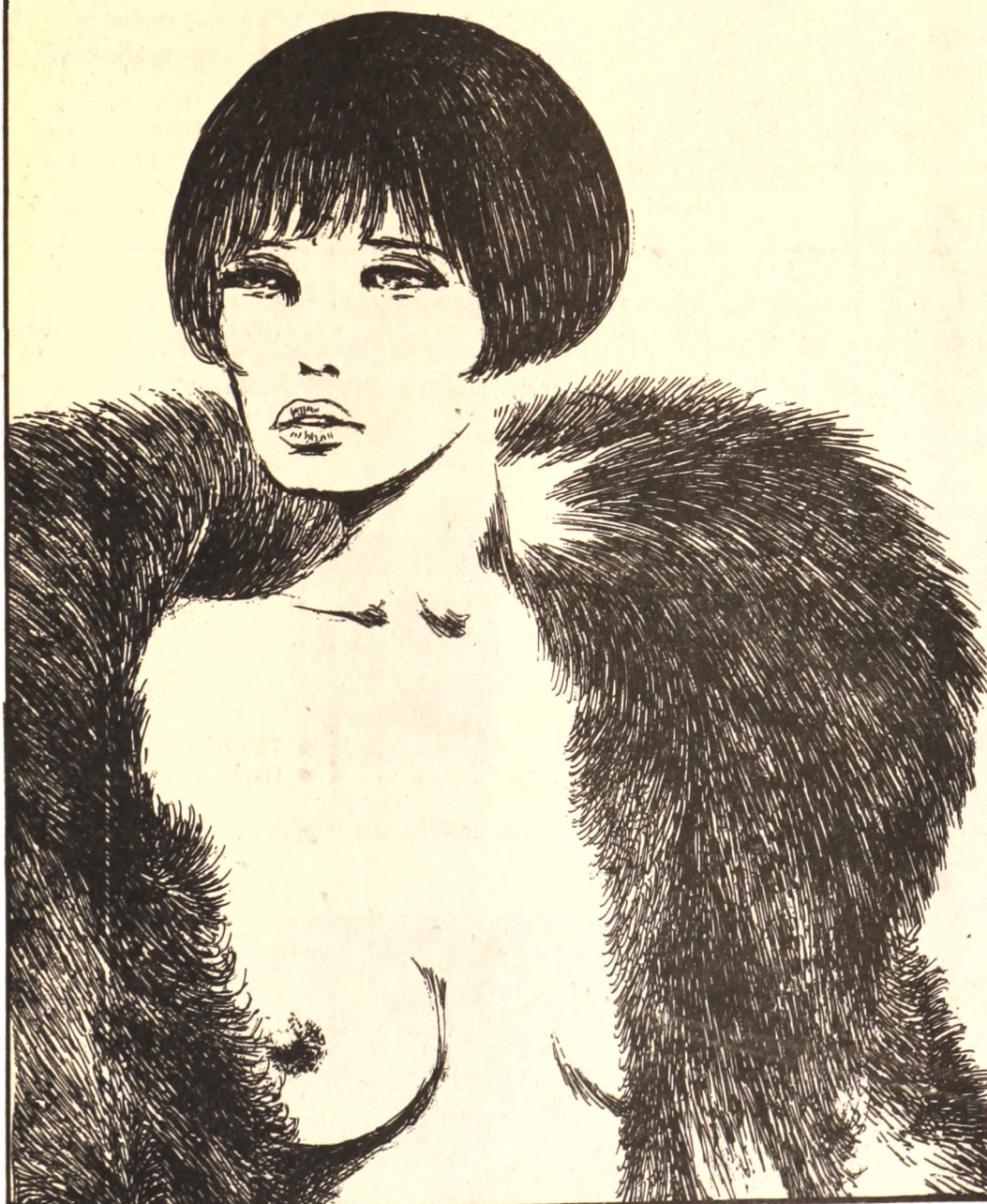
Διηγήματα

**Τώρα σε
δεύτερη έκδοση**

30 ΚΕΡΑΟΣ

1954-1984 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΡΑΟΣ
...δημιουργούμε αναγνώστες

Γ Γενναδίου 6 (παρόδος Ακαδημίας) Τηλ. 3615783

απο τις
14 Δεκεμβριου

η δαδέλ

σας περιμενει
στο καινουριο
στεκι της

Γ.Γενναδιου 5

(τηλ. 3648391)

Νεανικό ημερολόγιο με σταγόνες νεοελληνικής ποίησης

Ανθολόγηση κειμένων: *Λόπη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου και Αργυρώ Αλεξανδράκη.*
Εικονογράφηση: *Ν. Μαρουλάκης και Κατρίν Χένζελ*

Ένα θαυμάσιο ημερολόγιο ατνέντα με πολύχρωμη εικονογράφηση. Το ημερολόγιο αυτό είναι συγχρόνως και μια πρώτη ευαίσθητη ανθολόγηση ποίησης, που παρουσιάζει στίχους κάθε φορά επίκαιρους με την ημέρα και το μήνα.

Σύγχρονη λογοτεχνία για παιδιά και για νέους

Συλλογή Σπουργιτάκια
για παιδιά 5-10 ετών

Τζέιμς Κρους, Μελισσούλα, Σούλα, Φροσούλα.
Νημίτερ Ινκίφ, Η κούκλα που ήθελε ν' αποκτήσει ένα μωρό / Ο μικρός κυνηγός / Η Μυρτώ και ο λήσταρχος Καραμπούμ.

Συλλογή χελιδόνια
για παιδιά 9-12 ετών.

Καλλιόπη Σφαέλλου, Για τον Πατέρα Τζιάννι Ροντάρι, Ο πλανήτης των χριστουγεννιάτικων δέντρων
Ρενέ Γκιγιό, Ο Κύριος των ελεφάντων
Έρικ Καίστενερ, Ο Αντώνης και η Κουκιδίτσα
Ζακλίν Χελντ, Ο γάτος του Κοντοπαρεούλη

Συλλογή Περιστερία,
για παιδιά και εφήβους

Μισέλ Τουρνιέ, Ο Παρασκευάς ή η πρωτόγονη ζωή
Μαρία Γκρίπε, Λόελλα, η κόρη του Μπαμπά Μπέρτα
Ρομπέρ Εσκαρπύ, Οι δημοσιογραφικές επιτυχίες του Ρουλταμπός / Οι διακοπές του Ρουλταμπός
Γ. Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Παιχνίδι χωρίς κανόνες
Λόπη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Ο μικρός αδερφός / Στο τσιμεντένιο δάσος

Εκτός συλλογής

Λόπη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Ιστορίες που κανένας δεν ξέρει

Βιβλία με πολύχρωμη εικονογράφηση

Ελένη Βαλαβάνη, Στη λαϊκή! Στη λαϊκή! / Στ' Αλογάκια! Στ' Αλογάκια!
Λόπη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Παραμύθια από την Αφρική.
Αργυρώ Κοκορέλη, Το παραμύθι της Λίζας που έγινε μαμά.
Ασμιγιρνσεν-Μόε, Η ιστορία ενός καλοψημένου πτηνόψωμου.

Παραμύθια των αδερφών Γκριμ, με εικονογράφηση Svend Otto S. (βραβείο Άντερσεν)

Η Χιονάτη
Ο Κοντοδαχτυλάκης

Χαρούμενες διακοπές

Ρένας Καρθαίου, Κατερίνας Μάνου-Πασσά

Για την α', β', γ', δ' Δημοτικού. Παιχνίδια, αινίγματα, σταυρόλεξα, γρίφοι, ανέκδοτα, ιστορίες και ποιήματα δίνουν στο παιδί χαρά και γνώσεις.

Βιβλιοθήκη «Τα Κουνελάκια»

Συλλογή: «Διαβάζουμε και χρωματίζουμε»

Σειρά: Ιστορίες και Ζωγραφική, Χρωμάτισμα, Χαρτοκοπτική

Για παιδιά προσχολικής ηλικίας και πρώτων τάξεων του δημοτικού.

Το καλό βιβλίο είναι ο καλύτερος φίλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ
ΝΙΚΗΤΑΡΑ 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.38.362